Lawrence'in Mektupları

LAWRENCE'IN MEKTUPLARI

MEKTUPLAR DİZİSİ 11

DÜŞÜN

DÜŞÜN YAYINEVİ

Mektuplar Dizisi : 11

D. H. LAWRENCE'ın Mektupları

Çeviren :

Yekta Ataman

Kapak : Erkal Yavi

Genel Dağıtım YADA
Divanyolu Dr. Şevki bey sk. No. 6 Kat 1
ISTANBUL
Tel 520 74 72

Kardeşler Basımevi
Istanbul — 1985
Tel 520 09 57

D. H. LAWRENCE

DAVID HERBERT LAWRENCE, 11 Eylül 1885'de, İngilte'nin Nottingham kentine bağlı bulunan Eastwood köyünde doğdu. Bir madenci baba ile orta tabakadan bir annenin beş çocuğundan dördüncüsüydü. Nottingham Orta Okulu ile Nottingham Üniversitesi Koleji'nde okudu. İlk romanı olan *The White Peacock* (Beyaz Tavus Kuşu), 1911 yılında, anormal denecek denli bağlı bulunduğu annesinin ölümünden birkaç hafta sonra yayımlandı. Bu sırada, Jessie Chambers — *Sons and Lovers*' (Oğullar ve Sevgililer)daki Miriam — ile arkadaşlığı sona erince, Louie Burrows ile nişanlandı. Bir öğretmen olarak başladığı ilk uğraşını, en sonunda verem olduğu tanılanan sayrılığı nedeniyle 1911 yılında bıraktı.

1912 yılında, çağdaş diller özel öğretmeninin karısı Frieda Weekley ile gizlice Almanya'ya kaçtılar. 1914 yılında İngiltere'ye dönünce evlendiler. Yaşamını yazdıklarından sağladığı yetersiz kazançla sürdüren Lawrence'ın büyük romanlarından *The Rainbow* (Gökkuşağı) ile *Women in Love* (Seven Kadınlar) 1915 ve 1916 yıllarında tamamlandı. Bu iki romanından birincisinin yayımı engellendi, ikincisine ise yayımcı bulunamadı.

1. Dünya Savaşı'ndan sonra, Lawrence, sanayileşmiş Batı uygarlığının sunduğu yaşamdan daha iyisini bulmak amacıyla, o «yabanıl kaçış»larına başladı. Bu yolculukları onu Sicilya'ya, Seylan'a, Avustralya'ya ve en sonunda New Mexico'ya değin sürükledi. Avrupa'ya 1925 yılında döndü. İlk basımı Floransa'da yapılan son romanı *Lady Chatterley's Lover* (Leydi Chatterley'in Sevgilisi), İngiltere'de 1928 yılında yasaklandı. 1929 yılında Londra'da sergilenen resim, desen ve tablolarına el konuldu. 1930 yılında, 44 yaşındayken Fransa'-

daki Vence kentinde öldü (2 Mart 1930).

Lawrence, kısa denecek yaşamını doyasıya yaşayarak geçirdi. Bununla birlikte şaşılacak denli çok yapıt üretti: romanlar, öyküler, şiirler, oyunlar, denemeler, yolculuk anıları, çeviriler ve mektuplar... Ölümünden sonra, karısı Frieda şunları yazmıştı: «Neler gördüyse, neler duyumsadıysa, neler biliyorsa, onları yazılarında soydaşlarına verdi; yaşamın yüceliğini, yaşamdan da ötesinin umudunu... yürekli, değeri ölçülemez bir yetenekti o.»

ÖNSÖZ

«HER ZAMAN söylerim, benim ilkem, 'Kendi hatırım için sanat'tır.» Bu sözler, Lawrence'ın 1. Dünya Savaşı'ndan önce yazdığı bir mektuptan alınmıştır. «Yazmak *istiyorsam*, yazarım — istemiyorsam, yazmam. Tek güçlük, kişinin tutku biçemini doğru dürüst tutturmasıdır. Yapıt, içimdeki tutkuyla üretilir, tıpkı öpücükler gibi — sizce de öyle değil mi? — kişiyi kendinden geçirircesine sanki.»

«Kendi hatırım için sanat.» Kendi hatırım için olsa bile, yine de sanat. Lawrence, oldu olası kaçamayan bir sanatçıydı. Evet, kaçamayan yerinde bir sözcük; çünkü, onun yazgısından kaçmak istediği zamanlar da oldu. «Yazgının beni bir 'yazar' olarak kötü duruma düşürmemesini yürekten dilerim. Sağlığı bozucu bir uğraştır o.» Yazgının kesin buyruğuna karşı, elden birşey gelmez. Lawrence, her ne biçimde olursa olsun, hiçbir zaman bundan kaçınmak istemedi de. Yakınmaları rastlantısaldı; böylesi bir sanata karşı duyduğu nefretten değil de, bir sanatçı olmanın rastlantısal sonucu olarak, kendi dışından süregelen küçümsemelere ve acılara karşı duyduğu nefretten. Edward Garnett'e yazdığı bir mektupta, «Niye, niye,» diye soruyor, «yazından ve öylesi bir maskaralıktan tedirgin olalım? *Little Theatre* dergisindeki bizi kemiren eleştirileri yok sayarak, niye daha yüksek düzeyde, şerefli bir yaşam sürmeyelim?» Bir sanat yapıtının yayımlanması her zaman bir çıplaklığın ortaya koyuluşu, incelikli ve duyarlı herhangi birşeyin «eşeklere, maymunlara ve köpeklere» fırlatılışıdır. Bununla birlikte, Lawrence en çok yazgısına bağımlıydı, bir ustası olduğu sanatını severdi — bir usta çalışmaktan yılar mıydı? Bundan başka, uyguladığı sanat, en iki yüzlü «özentisiz» sanatçının bile uyguladığı sanat, eninde sonunda, «kendi hatırım için sanattı.» Bilgiçlik taslayarak

yardım, onun için yararlı birşeydi. «Kişi, bir başkasının dertlerini kitaplara aktarıyor — bir başkasının coşkusunu, dertlerle coşkuların efendisi olarak sunuyor, yineliyor.» Lawrence, yaratıcı dehası nedeniyle benimsediği bir gerçek duygu içinde olduğundan, gerçekliğin karşısında hoşlanmanın, yada nefretin konu ile ilgisi yoktu. Kendisine yardım edemiyordu o. İlk mektuplarından birinde, «Bir roman yazıyorum,» diyordu, «Kıskıvrak yakalayamadığım bir roman bu. Gözü kör olsun, 145. sayfaya geldim, konusunun ne olduğunu bile bilmiyorum henüz. Ondan nefret ediyorum. F. (Frieda, karısı — ç.n.) onun güzel olduğunu söylüyor. Ama bence pek iyi bilmediğim bir yabancı dilde yazılmış bir roman sanki. Konusunun da ne olduğunu şöyle böyle sezinliyorum.» İçindeki bu garip itici güce, sanat yapıtlarını yaratan bu yeteneğe boyun eğmekten başka elinden birşey gelmiyordu. Lawrence buna boyun eğdi, hem de saygıyla. «Sık sık, kişi bir işe başlamadan önce dua edebilmeli diye düşünürüm — sonra da işi Tanrı'ya bırakmalı. Gerçekler kişinin imgelemini kavrayınca, güç iş başlar — herşeyin gemiden denize atılması gibi. Ben her zaman, Yüce Tanrı'nın ateşi içimden geçecekmiş diye, çırılçıplak durduğumu duyumsarım — oldukça korkunç bir duyumsama bu. Kişinin bir sanatçı olması için, dehşetli dindar olması da gerektir.» Öte yandan, kişi dehşetli sanatçı olmalı, «esin»in ve dehanın itici gücünü dehşetli bilmeli, Lawrence denli dindar olmalı diye de eklemeliydi o.

Sanatçı kişiliğini belirtmeksizin Lawrence hakkında yazmak olanaksızdır. Herşeyden önce o bir sanatçıydı; onun sanatçı kişiliğindeki gerçek, bir yaşamı ortaya koyarsa da, bu gerçeği gözden kaçırırsanız, yaşam öyküsü içinden çıkılmaz bir garip biçim alır. Middleton Murry, *Son of Woman* (Kadın Oğlu) adlı yapıtında Lawrence'la ilgili pek çok şey yazmıştır — ama yerici «dinsel kişilik öyküsü». (hagiography)nü, o acayip denemeyi okurken bile, bir sanatçı olarak Lawrence'tan asla kuşku duymazsınız. Çünkü Mr. Murry, öznesinin —ki ben buna kurbanının diyorum— «yazgının bir 'yazar' durumuna getirdiği bir kişi olduğu» gerçeğine hemen hemen hiç aldırış etmez. Onun kitabı, içeriğinde Danimarka Prensi bu-

lunmayan bir *Hamlet*'tir...

Belirli yeteneklerle donanmış soylu bir sanatçıdır o. Özel zihinsel çabasıyla geçimini sağlayan bir sanatçı olduğundan, kendine özgü bir yaşam sürmüştür. Hani, genel nitelikler ve özel beceriler vardır. Kimi özel becerilerle bezenerek doğan bir insan, doğuştan genel nitelikli birine kıyasla eğitim ve öğrenimden çok daha az etkilenir belki. Lawrence'ın yeteneği yazgısıdır; o önceden çizilmiş döngüyü izler, herhangi bir güç onu yolundan saptırmaz. (...) *Sons and Lovers*' (Oğullar ve Sevgililer)i okuyanların bildiği gibi, Lawrence, annesine olan derin sevgiyle, annesinin ona karşı duyduğu gitgide artan sevgiden adamakıllı etkilenmiştir. Bana kalırsa, aslında o daha küçücük bir çocukken annesi ölmüş olsaydı bile, Lawrence, yine Lawrence olarak kalacaktı. Onun yaşam öyküsü, başarısını açıklamaz. Aksine, onun başarısı, yada başarısını sağlayan yeteneği, yaşam öyküsü oldukça açıklar... Gönlünün çektiği gibi yaşadı o, çünkü kişisel olarak, doğumundanberi neyse oydu. Lawrence'ı daha anlaşılabilir kılmak için, tüm kapsamlarıyla iki soruya yanıt vermeliyiz: birincisi, onun ne tür yetenekleri vardı? ve ikincisi, bu yeteneklerin boyutları, deneyiminde ona nasıl yön verdi?

Lawrence'ın özel ve belirgin yeteneği, Wordsworth'un «varoluşun bilinmeyen yöntemi» dediği olağanüstü duyarlılığı idi. O her zaman, dünyanın gizlerinin son derece ayrımındaydı ve bu gizler onun için her zaman bir *numen*, göksel-önsezi idi. Lawrence, hemen hemen çoğumuzun sürekli olarak unuttuğu, insanın bilinç zekasının sınırları ötesinde yatan başkalaşımın karanlık varlığını unutamıyordu. Bu özel duyarlılığa, yazınsal sanatın koşullarına ansızın yanıt veren deneyim dolu başkalaşımın cömert gücü de eşlik ediyordu.

Lawrence'ın bireysel yeteneği böyleydi. Onun bu yeteneği birçokşeyi, örneğin, cinsele karşı tutumunu da açıklar. Bir oğul ve sevgili can olarak onun kendine özgü deneyimleri, zihnini öznesiyle uğraştırabilir, ama bunlar kesinlikle bir sonuç vermezler elbette. Deneyimleri ne olursa olsun, Lawrence işe önce cinsel'le *başlar;* yeteneği bunu sakınılmaz kılar. Çünkü Lawrence için cinsellik deneyiminin belirtisi buy-

du: böylece, konu, kaçınılmaz olan, zihinle ilgisi olmayan göksel-öncesizinin başkalaşımına getirilir, yani bir odağa — karanlığın odağına. (...)

Başkalaşım gizini duyumsama yeteneğine sahip birisi için, gerçek aşk, *nocturnal* (geceye özgü) olmalıdır. Hem de tam anlamıyla, *Nocturnal* ve *tactual* (dokunma duyusuna özgü) — yani geceleyin yapılan bir dokunuş. İnsan, kendi rahatı için, evde kurulu bir evrende, ama dış sorunlarla ve karmakarışık düşüncelerle dolu daha büyük bir dünya içinde yaşar. O dünyanın sınırsız karanlığı dışında, alışılagelen düşüncelerinin ışığı, sanki küçücük, aydınlık bir mağara, bir ışık tüneli oyar; o ışık burada, bilinçlenişinin doğumundan ölümüme değin, yaşar, devinir ve kendi varlığıyla başbaşa kalır. Çoğumuz için bu aydınlık tünel, tüm dünyamızdır. Dışsal karanlığa boşveririz; yada onu boşlamayıp, bizi bunalttığı zaman, korkumuzdan yadsırız. Ne var ki, Lawrence için iş böyle değil. Onun gözleri, ışığın duvarlarının ötesini, karanlığın ta içini görebiliyordu, duyarlı parmakları kendisini kuşatan gizlere karşı sürekli uyanık tutuyordu onu. Evde kurulu bu insan yapısı tünelden hoşnut olamadı, başkaları hoşnut olsa bile, o bunu düşünemezdi. Şu da var ki, o başkalarına pek benzemediğinden, dünyanın gizleri, büyük düşünürler ve bilim adamları, sürekli yanıbaşındadır hep — aydınlık bölgeyi büyültmek istemiyordu hiç; dışsal karanlığı onaylayıp kabul etmişti, onun içinde kendisini evindeymiş gibi duyumsuyordu. Çoğu insan, alışkanlığın gece lambasının saçtığı kör ışıkta ve anlık ilgilerle yaşar; oysa, özgür bilimsel kavrama yetisinin saf ve güçlü aydınlığı da vardır. Lawrence'a göre, her ikisi de kuşku vericiydi, her ikisi de ona, ansızın yakalanacak gerçeği, karanlığın gizini yanıltacakmış gibi görünüyordu. Daha 1912 yılında, «Benim en büyük dinim,» diyordu, «kavrama yetisinden daha üstün olan, kana ve ten'e inanışımdır. Zihinlerimizde yanılgıya düşebiliriz. Ama kanın duyumsadığı, inandığı ve söylediği her zaman doğrudur.» Lawrence, insanların hayranlık duyumunu azalttığından ve büyük gizlere karşı duyarlılıklarını köreltiğinden, fazla bilgiyi doğru bulmuyordu. Bilime karşı olan nefreti tutkusaldı ve bunu

en inanılmaz, nedensiz terimlerle açıklıyordu. Kimi denenmiş ve yerleşmiş doğruları ileri sürdüğümde, nefretini, «Tüm bilginler yalancıdır,» diye belirtecekti. «Lawrence'ın inanmakta ayak diredi̇ği gerçeklerle dolu bir ortamda, da, evrim üstüne yaptığımız uzun ve şiddetli bir tartışmayı anımsıyorum. «Ama şu kanıtlara bak, Lawrence,» diye ısrar ediyordum, «tüm şu kanıtlara bak.» Yanıtı ilginçti. «Kanıtlara aldırış etmiyorum. Kanıtlar bana hiçbir şey söylemezler. Onları *burada* duyumsamıyorum,» deyip, iki elini *solar plexus*'un (güneşsel sinirağının — ç.n.) bulunduğu karnına bastırmıştı. Tartışmayı bırakmış, elimden geldiğince, onun yanında bilimin nefret edilen adını bir daha hiç anmamıştım. Lawrence pek çok şey verirdi, verdikleri çok değerliydi, köklü bir ilgi duymayı kesinlikle reddettiği bir konuda kişinin onunla tartışmaya girişmek için zamanını harcaması yararsız ve saçmaydı. Aydınlığa kavuşturma sonuçları ne olursa olsun, kendi dehası karşısında hiç sarsılmadan dimdik dururdu. Kendisini ele geçiren *cin*'in, asla yadsımadığı, yada açıklamadığı, hiçbir uzlaşma kabul etmez bir göksel-önsezi olduğunu duyumsardı. Kendisine, yada yeteneğine bu bağlılığı, duyumsadığı garip ve güçlü *numen*'e karşı bu içtenliği, Lawrence'ta gözle görülebilir bir barınak oluşturuyordu. Düşünürlerin ve bilim adamlarının insanlar için olgular karmaşası arasından bir yol açmaya çalışmalarındaki soyutlamalarına ve genellemelerine karşı ayak diremesinde bir anlayış yeteneksizliği yoktu. Yeteneksizliği diye yineliyorum; çünkü Lawrence'ın özellikle kendisine özgü yeteneği, üstün bir zekası vardı. Bir dâhi gibi akıllıydı o. (Çocukluğunda ve ilkgençliğinde sınavlarını kolaylıkla verirdi.) İstediği zaman bilimin yöntemleriyle yararlarını çok mükemmel bir biçimde anlardı; işte bu yüzden onlara karşı çıkıyordu. Çünkü bilimin yöntemleriyle eleştirel felsefe, yeteneğinin çalışma yöntemiyle uzlaşamıyordu — bu yeteneğinin bir özelliği de, anlık algılama ve göksel-önsezi başkalışımın sanatsal kişiliğe dönüşmesiydi. Bu bakımdan, görkemli saygınlıklarına karşın, bilimi de, eleştirel felsefeyi de reddediyor, yeteneğine bağlı kalıyordu: özellikle bağlı, hem de içtenlikle. Gizlerin anlık

algılanışını tanımlamaya, yada açıklamaya, onların başka birşeyle, soyut bilgiyle karıştırılıp tümelleşmesine de girişmiyordu. Lawrence, soyut olarak öğrenmeyi reddetti. Yaşamayı yeğledi, başkalarının da yaşamasını diledi.

Hiçbir insan doğuştan yetkin ve evrensel olamaz; tüm insansı deneyimin her türündeki ilk elden bilgileri bile alamaz. Evrensellik, bu yüzden, salt yaşama deneyimine zihnen öykünenlerce elde edilebilir — tek sözcükle, bilenlerce, yani Goethe gibi kişilerce (bu sanatçıyı Lawrence, nedense en yoğun nefretle duyumsamıştır hep).

Yineliyorum, hiçbir insan doğuştan mükemmel değildir ve hiçbir kimse kolay kolay mükemmelliğe erişemez. En büyük yetenek, sınırlı bir yetenektir. Töresel, yada güzelduyusal olsa bile, mükemmellik, öğrenmenin ve bilginin yorucu uygulamasının bir sonucu olmalıdır. Biçimsel güzelduyu, kuralların ve en iyi klasik örneklerin işidir; on emir'in ve İsa'nın buna öykünmesindeki biçimsel töresellik gibi...

Lawrence'ın böyle «doğal olmayan», yeteneğine aykırı, *numen*'ine uygun gelmeyen işlerle ilgisi yoktu. Bu yüzden, onun güzelduyu ilkesine göre, sanat, özellikle içten doğma olmalıdır; sanatçıysa, eksik, sınırlı ve aktarıcı bir kişi. İşte bu nedenle, onun töresel ilkesine göre, bir insanın ilk aktörel görevi, insanlık konumunun üstünde, yada kalıtımsal psikolojik varlığının ötesinde yaşamaya girişmemesidir.

Büyük sanat yapıtı ve tunçtan daha dayanıklı anıt, mükemmellikleri ve sonsuzluklarıyla insansılık dışıdır — salt iyi birer nesnedir. Lawrence bunları onaylamıyordu. Sanat, diye düşünüyordu o, kendi kendisini açımsamaya, yada iletişime karşı anlık bir içgüdüyle açan çiçek olmalıdır, sonra içgüdünün geçişiyle solmalıdır. Tüm yapı gereçleri arasında, Lawrence en çok kerpici seviyordu; onun kolaylıkla yoğrulabilir olması, hemen katılaşmayıp sürekliliğini koruması çok hoşuna gidiyordu. Sonsuza değin sürüp gidecek hiçbir piramid kerpiçten yapılamazdı, özenli Parthenon'lar da. Ne de, Tanrıya şükür, tahtadan. Lawrence, Etrüsk'leri, öteki nedenlerden başka, sürekliliği pek olmayan tahta tapınaklar yaptıkları için çok severdi. Kolay kolay yıkılmaz sağlamlığı ve zar

zor uzlaşan saf geometrik biçimlerindeki uyuşmazlık niteliğinden ötürü taş, onun canını sıkardı. Büyük yapılar, çok güzel olsalar bile, rahatını kaçırırdı. Aynı rahatsızlığa benzer birşeyi, alabildiğine işlenmiş bir sanat yapıtı karşısında da duyumsardı. Müzikte, örneğin, daha hafif olduğu, anlık bir içgüdüyle doğduğu için, halk türkülerini severdi. Senfoni canını sıkıyordu; çok uzundu, çok büyük bir titizlikle hazırlanırdı, çok özenli ve bilinçli bir biçimi vardı — Lawrence'a yakışır bir deyim kullanmak gerekirse, çok «olması gereken»di. Yazdıklarının hiçbirinin «olması gereken» olmamasında kararlıydı o. Yazı yazarken, yazısının kendi benliğinin derinliklerinden istediği gibi çiçek açmasına izin verir, onun insansı mükemmelliğe benzemesi, yada insansı evrenselliğe erişmesi için asla bilinçli zihinsel çaba göstermeye girişmezdi. Pek seyrek de olsa, hiç düzeltme yapmamak, yada yazdıklarına birşeyler eklememek onun özelliğiydi. Giderek, düzeltme konusunda beceriksiz olduğunu söylediğini sık sık duyardım. Yazdığını beğenmezse, çoğu yazarların yaptığı gibi, çizip, bozup, çıkma yapıp, yeni bir biçime sokmazdı yazdığını; yeniden yazardı. Başka bir deyimle, söylemek istediğini söylemesi için *cin*'ine bir fırsat daha tanırdı. Öyle inanıyorum ki, *Lady Chatterley's Lover'* (Leydi Chatterley'in Sevgilisi)'ne apayrı ve tümüyle değişik üç elyazması vardır. Hem sonra, bu onun bir kezden fazla yazdığı tek roman da değildir. Ürettiği herşeyin, içindeki gizemli, akla mantığa sığmaz güç kaynağından doğrudan doğruya fışkırmasında kararlıydı.

Sanat alanında olduğu denli töresel bakımdan da durum aynıydı. «Bir biçim tutturmamı istiyorlar: yani, *onların* cansız, kansız, takır-takır, ten-ve-haz biçimini, ve ben bunu yapmayacağım.» Romanları hakkında yazmıştı onu; ama bu, yaşamı için de geçerlidir. Lawrence, her insan yaşamında bir sanatçı olmalı, kendi aktörel biçimini yaratmalı diye de ısrar ederdi. Yaşama sanatı, yazma sanatından daha güçtür. «Sevişmek ve sevgi kazanmak, sevgiyi belirtmekten daha incelikli bir şeydir.» Yaşamda, başka bir biçime girmeyi zorlamak değil, kendi doğasını olduğu gibi kabul etmek duyarlı bir sanatçının işidir. Kendisine sunulan gereçleri almalıdır o —

duyum ve erdemleri aldığı denli, güçsüzlüğü de, akıl ve mantık dışıyı da. «Birkez, şöyle demiştim kendime: 'Niye azarlıyorum onu — niye kızıyorum ona?'... Şimdi şöyle diyorum: Öfke parlak gözleriyle çıkagelirse, yapacağını yapar. Benim içimde o, Tanrı ile istemeye istemeye el sıkışır. Elinde keskin kılıcı bulunan baş meleklerden biridir o. Tanrı göndermiştir onu — bu, benim dışımda birşeydir.» Bunlar 1911 yılında yazılmıştır. Uğraşının ta başlangıcında, çoktanrıcılıkla karşı karşıya kalmıştı o. Duyarlık ve anlatım yeteneklerine katılan bu özellik sakınılmazdı. Tıpkı, Blake'in acayip dehasına sahip bir insanın, tavırlarındaki özgürlüğe benzer bir görüşü formüle etmenin sakınılmazlığı gibiydi bu. Felsefenin ve törelerin genellikle kabul edilen tüm yöntemleri, insanın çoktanrıcılığını okumuşluğun ve aktörel tutarlılığının bir tür Tanrısı adına yönetme amacını güder. Lawrence için bu durum savunulmaz bir davranıştı. Bir Tanrı, bir başkasının varoluşundaki haklılığa da sahipti, karanlık olanları aydınlık olanlarınki denli gökseldi. Belki (Lawrence, karanlık Tanrıcılığa karşı daha duyarlıydı ve bunu sanat yoluyla anlatmada özellikle yetenekliydi), belki de, çok daha gökseldi. Gelgelelim, çoktanrıcılık bir demokrasi idi. İnsan doğasındaki bu düşünüş, oldukça şaşırtıcı bir görüşün ortaya çıkmasına yol açıyordu; bunlardan birisi ontolojik (gerçeğe ve onun özelliğini incelemeye ilişkin — ç.n.), ötekisi ise, töreseldir. Ben bunlardan birincisine Kozmik Anlamsızlık Görüşü diyebilirim. «Hiçbir ayrım yok. Yaşam ve Aşk, yaşam ve aşktır, bir demet menekşe, bir demet menekşedir ve bir fikri bir noktaya doğru alıp götürmek herşeyi silip süpürmektir. Yaşa ve yaşat, sev ve sevdir, büyüt ve soldur, ve hiç durmadan akıp duran doğal eylemi izle.»

Ontolojik anlamsızlığın töresele benzerliği, tasasızlık yöntemini içerir. «Onlar özene bezene yenilip yutulmuştur. Onlar Faşizme, Uluslar Topluluğuna, yada Fransa'nın haklı olup olmadığına, yada Evlilik'in tehdit edilip edilmediğine özen gösterirler, ama nerede olduklarına hiç mi hiç aldırış etmezler. Bulundukları noktada bile yaşamazlar. Soyut bir uzayda, siyasanın çölümsü boşluğunda, ilkellikte, doğru ve

yanlışta, ve daha başka yerlerde yaşarlar. Soyut olmaya yargılıdırlar. Onlarla konuşmak, matematikteki x'le bir insansı ilintileri var mı diye yoklamaya benzer.» Daha 1911 yılında kızkardeşine öğütleriydi bunlar: «Dine bulaşma. Senin yerinde olsam, tüm bunları bir kıyıya iter, günümü gün etmeye bakardım.»

(...)

Lawrence'ın soyut bilgilerden ve koyu dinsellikten hoşlanmayışı onu bir tür mistik özdekçi yapmıştı. Bundan böyle, ay onu müthiş etkilerdi: «Ay, soğumaya yüz tutan bizim dünyamız gibi, kaskatı ve soğuk olamaz. Saçma. Canlı bir kutup enerjisi üstünde koyulmuş radyum, yada fosfor gibi dinamik özlerin bir küresidir o.» Aslında tüm sorun, zihnin onu capcanlı kavrayıp, algılamasıyla birlikte eyleme geçmesidir. Canlı ve şiddetli dinsel etkiler, karşılıklı olarak canlı ve şiddetli özdeksel nedenler içermelidir. Öte yandan, zihinsel herhangi bir şiddetli duygu, yada tutku, dış sorunlar üstünde şiddetli etkiler üretebilmelidir. Lawrence, ruhun da duygulanabileceğini, dışsal dünya ile en küçük karşılıklı bir eyleme girişmeksizin duygulanıp, gerekirse çılgınlaşacağını kendisine inandıramıyordu. Bir özdekçi (materyalist) olduğu denli bir öznelci (sübjektivist) idi o; başka deyimle, ne biçimde olursa olsun, büyüye, olasılığa inanıyordu. Lawrence'ın mistik özdekçiliği, karakteristik anlatımını, değerleri su götürür denemelerinin o acayip evren felsefesi ve fizyolojisinde, bedenin yeniden dirilmesine dayanan o garip Hıristiyan yönteminin kendisince yeniden ortaya konulmasında bulmuştur. Ona göre ruhun yaşaması yeterli değildi; çünkü ruh bir insanın bilinçli kimliğidir ve Lawrence kendisine karşı her zaman bir kimlik saptayıcı olmak istemiyordu; başkalaşımı öğrenmek istiyordu — başkalaşarak onu öğrenmeyi, yani sürekli ve temelli ***başka*** kişi olarak. Bundan ötürü, bedenin bir yeniden dirilişi olmalıydı.

Dehasının içtenliği ona hiçbir seçme hakkı bırakmıyordu; Lawrence, insanın bedenine ve zihnine gizlice yerleşmiş ve dağılmış başkalaşımın gizemli güçlerinde ısrar etmek zorundaydı. Çünkü onun görüşüne göre, çoğu insanın etkinliği, in-

san yaşamının özel uğraşlarına göre az, yada çok cürüm sapmaları gösterir. Bu sapmaları yazmayı reddediyordu o; yani çağdaş dünyanm bellibaşlı etkinliklerini. Ne var ki, öznesinin bu kesin sınırlanışı yeterli değilmiş gibi, üstüne üstüne giderek, kimi romanlarında konunun kabul edilmiş duyumundaki insansı kişilikleri bile yazmayı reddediyordu. *The Rainbow* (Gökkuşağı) ve *Women in Love* (Seven Kadınlar) adlı romanlarında (ve giderek öteki romanlarında pek az ölçüde), Edward Garnett'e yazdığı 5 Haziran 1914 günlü pek ilginç ve önemli bir mektupta ileri sürdüğü bir kuramın elverişli uygulamalarına rastlanır. «Bir bakıma, fizik, yani insandaki insansı olmayan şey, belirli aktöre düzeyindeki bir karakteri anlamaya neden olan ve onu tutarlı kılan modası geçmiş insansı öğeden daha ilginçtir bence. Belirli aktöre düzeyi, benim niyet ettiğim şeydir. Turgenyev'de, Tolstoy'da, Dostoyevski'de, tüm karakterler aktöre düzeyine uyarlar — o düzey hemen hemen hep aynı kaldığından — karakterlerin olağanüstülükleri ne olursa olsun, bu düzey donuktur, eskidir, ölüdür. Marinetti, 'Kendiliğinden ilginç olan, çelik bir bıçağın ağzının sertliğidir, yani moleküllerinin dayanıklığındaki akılalmaz, insanlık dışı birliğidir, şöyle söyleyelim, bir mermidir bu. Bir tahta, yada demir parçasının sıcaklığı, aslında bizim için bir kadının kahkahasından, yada gözyaşlarından daha coşku vericidir,' derken, onun ne demek istediğini biliyorum. Demirin sıcaklığı ile kadının kahkahasını kıyasladığı için, bir sanatçı olarak aptaldır o. Çünkü, kadının kahkahasını ilginç kılan neyse, çeliğin moleküllerinin, yada onların ısı karşısındaki deviniminin bağlamı aynıdır: insansı olmayan bir istemdir o, psikolojidir, yada Marinetti gibi beni de büyüleyen sorun'un psikolojisidir. Sözcüğün gelişigüzel kullanımıyla, kadının neyi *duyumsadığı* pek umurumda değil. Duyumsayan bir *ego*'yu akla getiriyor o. Benim önemsediğimse, sözcüğü yerinde kullanırsak, kadının ne *olduğu*'dur — ne'DİR kadın — insansı olmayışıyla, psikolojik olarak, özdeksel olarak... Bir karakterin eski, duragan *ego*'sunu araştırarak bakmamalısınız benim romanıma. Başka bir *ego* daha vardır; eylemine uygun olarak bireyi tanınmaz kılar, içi-

ne girip yerleşir, oradayken alotropik (kimyasal olarak bileşiminde bir değişiklik yokken, nesnenin ayrı özellikler gösterebilirliğine ilişkin — ç.n.) durumları, alışageldiğimiz ve bulguladığımızdan daha derin duyumu gereksinir; aynı tekilin köktenci olarak hiç değişmeyen element'inin durumlarıdır bu. (Elmas da, taş kömürü de, karbon'un aynı saf tekil element'leridir. Rastgele bir roman, elmasın tarihini dile getirecektir — ama ben diyorum ki, 'Elmas nedir! Karbon değil mi!' Ve benim elmasım taşkömürü, yada is olsa bile, anlattığım öz karbon'dur.)»

Bu yöntemin güçlükleriyle sakıncaları gün gibi ortadadır. Uzun birsüre önce, Stendhal'i eleştiren Profesör Saintsbury, «Psikolojik gerçekçilik, akıllı geçinenlerimizin iki kuşaktanberi söylemek istedikleri, yada algılayabildikleri psikolojik gerçeklikten belki daha değişik şeydir,» demiştir.

Psikolojik gerçeklik, fiziksel gerçeklik gibi, zihinsel ve bedensel yargımızla saptanır. Dolaysız duyumlarımızca sağlanan tanıklığı etkileyen sağduyu, masalar, iskemleler, kömür, hava, su gibi bellibaşlı şeylerden oluşan bir fiziksel gerçeklik dünyası gereksinir. Bilim, bu fiziksel gerçeklik örneklerinin «gerçekten» çeşitli element atomlarını içerdiğini buluyor; bu atomlarsa, sayısız elektron ve protonları içermektedir. Buna benzer olarak, bir sağduyu var, psikolojik gerçekliğin pragmacı anlayışına uygun bir sağduyu; bir de, sağduyulu olmayan anlayış. Biz genelde, insanları karakterleri olan yaratıklar olarak kabul ederiz. Ama tavırların analizi öylesine ileri götürülmüştür ki, insanların karakterleri olduğu unutulmuş, psikolojik atom birikimi oldukları ortaya konmuştur. Umulacağı gibi, Lawrence, psikolojinin sağduyuyla ilgisi olmayan bu görüşünü benimsedi. Romanlarının garipliği bu yüzdendir; itiraf etmeli ki, şiddetli tekdüzelik ve yoğun belirsizlik gibi nitelikleri, onların bazılarını üreten, varsıllaştıran, umulmadık bir biçimde güzelleştiren, okunması oldukça güç nitelikleri bu yüzdendir. Ustalıkla tanımlanmasına karşın, ayrıcalığı belirtilen karbona, çoğumuz, elmastan, yada taşkömüründen daha az ilgi duyarız. Lawrence'ın evrim kuramına karşı gösterdiği tepkiye benzer tepkiyi, Law-

rence'ın kitaplarına gösteren okurlar tanırım. Onun yazdıkları onlara hiçbirşey anlatmazdı, çünkü onlar «onu *burada* duyumsamıyorlardı» — solar plexus'ta. (Bilimsel bilgiden nefret eden Lawrence, oldukça garip görünen bu kimyasal analizlerle kıyasladığı psikoloji yöntemlerini kendisine uygulayacaktır. Ama unutmayalım ki, bu analizler bilimsel olarak değil, sezgi yoluyla yapılmıştır; elmasla taşkömürü içindeki karbonu *duyumsamaya,* bir bardak suyun içindeki hidrojen ile oksijeni tatmaya yetenekliydi o.)

Lawrence, bir yetenekle büyülüydü, yada daha yuvarlak bir deyimle söylemeye özen gösterirseniz, içtenlikle bağlı kaldığı bir yetenekle büyülenmişti. Büyüleniş ve içtenliğinin onun düşünüşünü, yazışını ne denli etkilediğini göstermeye çalıştım. Ya bu büyü ve içtenlik onun yaşamını nasıl etkiliyordu? Bunun yanıtı elverdiğince, Lawrence'ın kendi sözcükleriyle olacak. Bir mektubunda Catherine Carswell'e şunları yazmıştı: «Sanırım, siz gerçek bir yazar, bir sanatçı, yada bir kayıtçı olarak, tanıdığım en yalnız, en ayrı kalmış ve kişisel bakımdan en uzak tek kadınsınız. Başkalarıyla olan ilişkileriniz, kendinizden uzaklaşarak yaptığınız gezintilerdir. Çocuk doğurma isteminiz, gelişigüzel insansı eylemleriniz, kendinize karşı birer yalancılıktır. Deneyimleriniz ne olursa olsun, siz kimseyle 'buluşup konuşma'ya hiç girişmez, olduğunuz gibi, dokunulmamış kalırsınız.»

Lawrence'ın «sanatçı»yı algılayışı, öncelikle kişisel bir algılayıştı. «Gerçek sanatçı»nın, güncel insansı eylemler gözünde tüterken kendisini aldatan ve kimseyle «buluşup konuşma»yı hiç istemeyen apayrı bir kişi olduğunu kendi deneyimiyle biliyordu. Tüm sanatçılar da, bu gerçeklerin dışsal görünüşler olduğunu bilirler; onların çoğu bunları belleklerine kaydederler. Hem de sıkıntıyla kaydederler; kişisel kopmuşluk bir şaka değildir. Lawrence, hiç kuşku yok ki, yeteneğinin onu sürüklediği somut yalnızlıktan tüm yaşamı boyunca acı çekmiştir. Psikolog Dr. Trigant Burrow'a, «Benim canımı sıkan,» diye yazıyordu, «ilkel toplumsal içgüdümün kesinlikle körelmesidir. Kahramanlık yanılsaması, bireyci yanılsamayla başlar, tüm direnişler de bunu izler. Sanırım, toplumsal

içgüdü, cinsel içgüdüden daha güçlüdür — toplumsal baskıysa daha sinir bozucu. Gerek bireysel ego'mun, gerekse benden başka herkesin bireysel ego'larmm, içimdeki toplumsal insanın baskısıyla kıyaslanabilir bir cinsel baskısı yoktur... Önemsenmemekten fena halde acı çekiyorum... Zaman zaman kişi kabuğuna çekilmeye *zorlamıyor.* Öyle olmak istemiyorum. Bundan ötesi kişisel bir çabadır, yada para kazanma çabasıdır; ne var ki, bildiğiniz ve öyle kalacak şeylerin dışında, cansıkıcıdır bu.» Kişinin hiçbir insansı ilişkisinin olmaması: her sanatçının yakınmasıdır bu. Sanatçının ilk görevi dehasına, *cin*'ine karşıdır; iki efendiye birden kul köle olamaz o. «Burada,» (1912 yılında, sayrılığından sonra kaldığı Bournemouth'daki pansiyonda) «yerli halkın yaşamından öyle bunaldım ki; ilginçliğine ilginç, ama içtenlikle onların arasma karışmam bir sorun oluyor. Kendimi biraz da kördüğümler içinde bulmak hoşuma gidiyor.» Bununla birlikte, onun sanatına karşı duyduğu aşk, bir karmaşaya karşı duyduğu aşktan daha büyüktü; karşılaştığı karmaşa, bir sanatçı olarak etkinlikleriyle uzlaşmayı tehdit ettiği zaman, kurban edilen karmaşa olurdu: hemen vazgeçerdi bundan. Lawrence'ın kaçınmadığı tek insansı ilişkisi, karısına karşı olamydı. Bir sanatçı dostuna, «Benim için en umutsuz şey,» diye yazmıştı, «arkamda bir kadın olmaksızın birşey yapamamamdır... Böcklin — yada onun gibi bir başkası — arkaları duvara gelecek biçimde olmazsa bir kahvede oturamazlar. Bense, eğer arkamda bir kadın yoksa, asla bir yerde oturamam... Sevdiğim kadın beni bilinmeyenle doğrudan iletişime sokar, bu durum olmazsa, kendimi biraz yitik sayarım.» Bunun da ötesinde, yeteneği yüzünden gerçek bir yalnızlığa itilmişti. Sık sık, evet doğrudur, sürgünlüğü nedeniyle dünyayı suçlamıştır. «Şu var ki, insan türünün *birliği,* içimde yıkılmıştır (savaştan ötürü). Ben ben'im, sen sen'sin ve cennet de, cehennem de aradaki uçurumda yatıyor. İnan bana, insanlığım yaralandığı için son derece incindim, ne yazık ki, doğrudur bu.»

Doğruydu, çünkü, gerçekte insanlığını yaralayan savaş değildi; kendi becerisiydi, gerçeğe bağlılığının o garip, üstün

gücüydü. Bir başka nedenden ötürü, «Bu kez, artık fazla yaşayamayacağımı biliyorum,» diye yazıyordu. «Karşı koyuyorum buna. Ama bu kez, elimden geldiğince dayanacağım. Yaşamımı yaşayıp, olanak bulursam, mutlu olacağım. Gerçi tüm dünya, dipsiz bir çukura doğru yuvarlanırken, korkuya kapılıyorsa da... Öyle inanıyorum ki, en yüksek erdem, en büyük gerçekte yaşayarak mutlu olmaktır, bu kişisel zamanların yalanlarına bağlanarak değil.» Kullanılan sıfat oldukça belirleyicidir. Bizim, huzur kaçıran «kişisel» çağımıza veryansın ettiğimiz aşağılayıcı tüm sözcükler, çoğumuz için en sonunda söylediklerimizdir. Ama Lawrence'ta bu ilk önce gelirdi. Onun yeteneği bir duyumsama yeteneğiydi, bilinmeyeni, gizemli başkasını yorumlayıştı. Böyle bir yetenekle donanmış kişiye göre, hemen hemen her çağ, gereğinden çok ve oldukça tehlikeli bir biçimde kişisel görünecekti elbette. Reddetmek ve kaçmak zorundaydı o. Ama kaçtığı zaman, «gerçek insansı ilişkiler»in yokluğuna üzülmemek elinden gelmiyordu. Sürekli olarak insan türünün bedeniyle iletişim kurmayı deniyordu. Dünyanın dört bucağındaki yerleşme yerleri için yeniden oluşam tasarıları vardı; ne var ki, bunların tümü suya düştü. Varolan siyasal kurumlara katılma çabaları vardı; ama nedense şunları yazıyordu: «Kendimi 'İlerici' küçük bir topluluk içinde bulunca yitip gidiyorum. Croydon'da, Sosyalistler çok aptal, Fabian'lar çok yavan.» (Ne yazık ki, yalnız Croydon'da değil.) Savaş sırasında, birkaç arkadaşıyla bağımsız siyasal eylem konusunda işbirliği yapma tasarımı vardı; ama, «Uzaklarda, İtalya'da olmayı, canımın dilediği sözcükleri yazmayı isterdim. Kendi bedenimin içinde konuşmak, kendime bir saldırıdır,» diyordu. Ve sonunda kendisine saldıramayacaktı o; açık ve uzak kalacaktı kendinden, «yalnız» kalacaktı. 1916 yılında Cornwall'dan, «Kişinin yanıbaşında yaşadığı sahne dekoru değildir orası,» diye yazıyordu, «ama hiç olmazsa, kendi başına devinme özgürlüğü var.» İçinde yaşadığı bu özgürlükten öyle acı çekti ki! *Kangaroo* (Kanguru) adlı yapıtında, yapayalnız bir sanatçıyla, sosyal sorumlulukları olmasını ve insan türünün bedeniyle iletişim kurmayı isteyen bir insanın tartışmasını anlatır.

Lawrence, romanının kahramanı gibi, iletişim kurmamaya karar vermişti. Doğuştan bir önder değildi, bir yalvaçtı, boşlukta — kendi yalnızlığının boşluğunda — haykıran bir sesti. Çöl, tam ona göre bir yerdi; orada kendisini bir sürgün olarak duyumsardı. 1926 yılında Rolf Gardiner'e şunları yazıyordu: «Bir avuç insanla, herhangi bir konuda bağıntı kurmayı çok seviyorum. Bu, şimdiye değin pek olmadıysa, her zaman yalnız oluşumdandır ve buna çok pişmanım. Gelgelelim, ben klüplere, derneklere, Mason örgütlerine, yada baş belası başka şeylere üye olamam hiç. Sizin de, benim *katılabileceğim* bir etkinliğiniz varsa, talihime şükrederim. Ama elbette, kendi canıma kıymak söz konusu edilemez.» Aslında kendisini asla öldürmeyeceğinden söz ediyordu ya, ne var ki, yaşayıp giderken herşeyden uzak ve ilgisiz bir biçimde öldü. *Cin*'i bundan başkasına izin vermeyecekti.

(Lawrence *cin*'ine başeğmeseydi de, kendisini hiç olmazsa insansı bedenin mekanik ve dışsal ilgisine iteleseydi daha mutlu olamayacak mıydı acaba? Sanmıyorum. Kendiliğindenlik, mutluluğun tek ve kesin gizi değildir; hem «olması gereken» bir varoluş, zorunlu olursa, ne fecidir. Herşeye karşın, bu böyledir.)

Bana öyle geliyor ki, ölmek duygusu Lawrence'ı dünya çevresindeki acımasız yolculuklara gönderdi. İlk bakışta yolculukları bir kaçış, bir arayıştı: ilişki kurabileceği bir toplumu arayış, zamanları kişisel olmayan bir dünya, bozulmamış bir yaşam içindi bu; bir arayış ve aynı zamanda içine doğduğu toplumun kötülüklerinden yoksulluklarından kaçış; çünkü yan tutmamasına karşın, kendisini sorumlu duyumsamaktan alakoyamıyordu. Kendisini, «Tüm dünyanın, giderek İngiltere'nin bile karşısında bir İngiliz» olarak duyumsuyordu: işte bu yüzden Seylan adasına, Avustralya'ya Meksika'ya gitmek zorunda kaldı. Siyasal eylemde yer almaksızın, hiç katılmaksızın, bağlanmaksızın, İngiltere'de kendisini koyu bir İngiliz olarak duyumsayamazdı; kendini kapıp koyvermek elinde olmayan birşeydi, içindeki sanatçı kişiliği bunu bir saldırı olarak nitelerdi. Ansızın koyu bir İngiliz, kop-

koyu bir sanatçı kesilir, yerinde yurdunda duramazdı. «Belki bir yerleri görmek benim için gereklidir, belki de dünyayı tanımak benim alın yazımdır. Dünyanın dış yüzeyi bana coşku veriyor. İç yüzeyi ise, beni ötedenberi soyutlayıp, bana acı çektiriyor. Böyle olsa gerek. Böyle olmasının nedeni, kişinin kendisinden ve büyük sorunlardan kaçmasının bir sonucudur: tüm bu yabanıl Batı ve garip Avustralya. Ne var ki, ben hep kaçmaya çalışıyorum. Özellikle burada, Amerika'da, kişi en zayıf içsel bağlantısını biçimlendiremiyor.»

Kaçışı denli meyvesiz olan arayışı da boşunaydı. Ne sıla özleminden, ne de sorumluluk duygusundan kaçabiliyordu; benimseyebileceği bir toplum da bulamıyordu. Bir tür umutsuzlukla, kendisini çevreleyen gizemin derinlikleri içine batıyor, kökeni ve simgesi cinsel deneyim olan o başkalaşımın karanlık gecesine dalıyordu. Lawrence, *Lady Chatterley's Lover*'ın sonuna yolculuklarını, kaçış ve arayışlarının uzun ve meyvesiz deneyimlerini, sürükleniş nedenlerini, sakınılmaz aktöresini yazdı. Garip ve güzel bir kitaptır o; ama sözle anlatılamayacak denli üzünç vericidir. Ne var ki, eninde sonunda, yazarının yaşamıydı o.

Lawrence'ın psikolojik yalnızlığı, gördüğünüz gibi, insan bedeninde fiziksel yalnızlığı arayışla sona erdi. Bu fiziksel yalnızlık onun düşüncelerini etkiledi. Yazıştığı kişilerden birine yazdığı oldukça dogmatik bir mektubun sonunda, «Saygısızlık ediyorsam özür dilerim,» diyordu, «kişi burada yalnız yaşaya yaşaya değişiyor: sanki *ex cathedra*.» İnsan kalabalığından uzakta, yalnızlık içinde yaşamanın yararları vardır; ama bu, bazı sıkıntıları da içerir. Dünyaya kuşbakışı bakanlar, genellikle herşeyi daha net ve geniş kapsamlı görürler; gelgelelim, onlar tüm ufak tefek ayrıntılara, toplumsal yaşamın tüm güçlüklerine boşvermek eğilimindedirler. Nietzsche, en verimli yıllarını dağların tepelerinde geçirerek, yada Akdenizin kıyılarındaki pansiyonların derin yalnızlıklarına dalarak yaşadı. Bu nedenle, incelikli ve duyarlı bir adam, öylesine katıyüreklilikle kılı kırk yaran bir eleştirmen olup çıkabiliyordu; tüm yeteneklerine karşın haksız, ama aynı zamanda haklı. New Mexico'nun çöllerinden, kırsal Toskanya'-

dan, yada Sicilya'dan ta Avustralya'nın çalılık topraklarına değin, Lawrence insanların uzak dünyasını gözlemleyip yargıladı ve bilgiler verdi. Yargıları umulduğu gibi, genellikle geniş kapsamlıydı, acımasızdı; verdiği bilgi olabildiğince hayranlık uyandırmakla birlikte, kısıtlıydı. En yetenekli dinsel yenilikçilerin siyasal görüşleri bile, her zaman kısıtlıdır; aslında siyasa hakkındaki görüş, bambaşka birşey olur çıkar. Nitelik bakımından ayrım ne denli büyük olursa olsun, nicelik bakımından ayrımlar doğurur. Örneğin, bu bir sayfa kağıt, onu oluşturan elektronların sayısına göre, nicelik bakımından ayrımlıdır. Benzer bir ayrım, siyasacının dünyasını, sanatçının, aktörecinin, yada dinsel öğreticinin dünyasından ayırır. Lawrence, «...onu (savaşı) bireysel savaşçıların yüreklerine değin izlemek,» diye yazıyor, «sanatçının işidir — ordulardan, uluslardan, sayılardan söz açmak iş değildir — onun izini evlere değin sürmek gerekir — çünkü o hemen hemen her İngilizin yüreğindedir — savaş — savaş tutkusu — savaş *istemi* — her Almanın yüreğinin içinde olduğu gibi.» Bireysel yüreğe yaklaşım, bir ortalama bilimi olan siyasada pek önemsenmez. Bir istatistikçi gelecek yıl kaç kişinin kendi canına kıyabileceğini size söyleyebilir; ama hiçbir sanatçı, aktöreci, yada Mesih, bireysel yüreğe yapacakları bir yaklaşımla, onun alınyazısını son derece dürüst olmaktan alakoyabilr. Kayzer'in işi Tanrı'nınkinden ayrıdır, çünkü Kayzer'in işleri binlerle, milyonlarla sayılıdır. Gelgelelim Tanrı'nın işleri ise tek tek bireysel canlarladır. Lawrence'ın Karanlık Tanrısı'nın işi pek öyle bireysel canlarla değildi; onun işi, hep bir araya gelerek bir can'ı oluşturan psikolojik atomlarlaydı. Lawrence siyasal görüş ileri sürerken, hiç de siyasal olmayan konulara değinir. Karmakarışık siyasa dünyası ona göre bir karabasandı, ondan kaçınırdı. İlkel toplumlar öylesine küçüktür ki, onların siyasaları, aslında siyasa bile değildir; işte bu yüzden Lawrence, onların en büyük hayranıydı. İnsanın sayıca az olduğu uzak bir bakış noktasından, kalabalık, karmakarışık çağdaş dünyaya şöyle bir bakarken, gördüğünden korkuya kapılmıştı. Ayıpladı, görüş ileri sürdü, ama en sonunda Kayzer'in uygunsuz ve insansı olmayan so-

runlarıyla uğraşmakta kendini güçsüz buldu. Sonuncu umutsuz yorumu, «Tansıklar olmasını dilerdim,» oldu. «Sonuçlarını alıncaya değin sürüp giden o eski işlerden yoruldum.» Ama, ne yazık ki, artık ne tansık var, ne sadakat, ne de deha sahibi bir insanın sadakati dağları yerinden kımıldatabiliyor.

Bunca açıklama ve yorum yeter. Lawrence'ı tanıyanlarca, onun *niçin* öyle değil de, *böyle* bir kişi olmasının nedenleri, en önemli sorundur. Onunla tanıştığım günü çok iyi anımsıyorum. Yer Londra'ydı, yıl 1915. Lawrence'ın tutku dolu konuşması coğrafya bakımından uzaklarda olmakla birlikte, kişisel olarak pek yakındı. Yanıbaşımızdaki korkular nedeniyle — savaş, kış, kent — konuşmayacaktı. Derken, Florida'ya yerleşmeyi düşledi — kaçıp, bir göçmen sitesi kuracağı yerdi Florida, bu düşü son günlerine değin sürdürdü. Kimi zaman, daha mutlu ve apayrı bir dünyanın tohumu olan bu sitenin adı pek uyduruk olurdu. Örneğin Rananim dediği yer, Prospero'nunkine benzer bir adaydı. Kimi zaman o yer haritada bile yer alır ve adı Florida, Cornwall, Sicilya, Meksika olurdu, sonra birsüre İngiliz kırlarıyla yetinirdi. 1915 yılının o kış öğleden sonrasında sıra Florida'ydı. Çay sona ermeden önce, kurulacak göçmen sitesine katılıp katılamayacağımı sordu. Lawrence, yetişme tarzının bana alıştırmadığı biçimdeki içtenliği ile beni şaşırtıp coşturduğundan, aklı başında uyanık bir delikanlı olmama karşın, yanıtım evet olmuştu.

Bereket versin, Florida tasarımı suya düştü. Tanrı'nın kentleri her zaman başarısızlığa uğradı; Lawrence'ın kenti — köyü demek daha doğru olur, çünkü kentlerden nefret ederdi — onun Karanlık Tanrı Köyü, tüm ötekileri gibi hiç kuşku yok ki, un ufak oldu. En iyisi onlarm öylece kala kalmasıydı, her zaman da öyle oldu zaten, bir tasarı ve bir umut. Göçmen köyüne katılacağımı söylediğim zaman bile, bunun böyle olacağını biliyordum. Birisi onun karşısında oturup, acayip bir biçimde bocalarken, Lawrence'm böyle önerilerde bulunması tuhaf kaçardı. Yürütülmesi olanaksız planlar ileri sürer, yanlış kanıtlanabilir şeyler söyler, yada yazar, giderek, (bilimden söz açmışsa) saçmalardı. Bir dereceye değin bunun hiçbir önemi yoktu. Önemli olan Lawrence'ın kendisiy-

di hep, onun içini yakan ateşti; bu ateş, hemen hemen yazdığı her yazıda garip ve şaşılası bir parlaklıkla ışıldardı.

Lawrence'la ikinci buluşmam, birkaç yıl sonra, dehşete kapılıp nefret ettiği o savaş-sonrası İngiltere'sine yaptığı kısa uğrayışların birinde oldu. Sonra 1925 yılında, ben Hindistan'dayken, Spotorno'dan gönderdiği bir mektubunu aldım. İtalya'ya yaptığım yolculuk üstüne yazdığım kimi denemelerimi okumuştu; onları sevdiğini söylüyor, bir buluşma öneriyordu. Ertesi yıl Floransa'daydık, o da oradaydı. Ondan sonra ölümüne değin sık sık birlikte olacaktık — Floransa'da, Forte dei Marmi'de, tüm bir kış boyu Diablerets'de, Bandol'da, Paris'te, Chexbres'de, yine Forte'de, ve en sonunda öldüğü yer olan Vence'ta.

Arada sırada yazdığım güncemin 27 Aralık 1927 tarihi altında şu girişi buluyorum : «Öğle yemeğini Lawrence'larda yedik ve tüm ö.s. onlarla birlikte geçti. D.H.L. hayran olunası bir formda, çok güzel konuşuyor. Gerçekten saygı duyduğum ve hayran olduğum pek az kişiden biri o. Tanıştığım öteki seçkin kişilerle ben, bir yerde aynı türden olduğumu anımsarım. Ama bu adamda, yücelik bakımından değil de, nitelik bakımından değişik ve üstün birşey var.»

«Nitelik bakımından değişik ve üstün.» Onu iyi tanıyan hemen hemen her kişinin Lawrence'ta bunu duyumsadığını sanırım. Bambaşka bir düzenin insanı, çok duyarlı, bilinci yerli yerinde, en yetenekli sıradan insanlarınkinden daha güçlü bir duyumsayış! Elbette onun da beceriksizlikleri ve kusurları, aydın kişiliğinin sınırları vardı — bu sınırları kendisine bilerek uyguluyormuş görünürdü. Ama bu beceriksizlikler, kusurlar ve sınırlar, o üstün başkalığını etkilemezdi. Söz gelimi, onu nicel olarak küçültürdü; kaldı ki, bu başkalaşım niteldi. Bir bardak şarabınızın yarısını dökün, geride kalan yine şaraptır. Su, bir bardak dolusu olsa bile, her zaman tatsızdır, renksizdir.

Lawrence'la birlikte olmak bir tür serüvendi, yeniliğe ve başkalaşıma doğru yapılan bir buluş yolculuğuydu. Bambaşka bir düzenin insanı olması nedeniyle, sıradan bir insanınkinden apayrı bir evrende yaşardı, daha parlak, daha engin

bir dünyada; öyle ki, konuştuğu zaman sizi de özgüleştirirdi. Gözleriyle eşyaya baktığı zaman, neredeyse ölmek üzere olan bir insanı andırır, karanlıklar içinden çekip çıkarırcasına dünyamızı gizine erişilemez bir güzellik ve gizem içinde anlatırdı. Lawrence'a göre varoluş, sürekli bir iyileşimdi; ömrünün her günü ölümcül bir sayrılıktan yeniden ve yinelenen bir doğuş gibiydi sanki. Bu iyileşmiş gözlerin gördüklerini çoğun gelişigüzel bir konuşmayla açıklardı. Onunla kırsal alanda yapılan bir yürüyüş, tüm romanlarının bellibaşlı kişilerinin ve çevresinin birdenbire beliren o şaşılası zenginlik ve güzellikteki görünüsü arasından yapılan bir yürüyüş olur çıkardı. Kişisel deneyimiyle, bir ağaç, bir papatya, yada kırılan bir dalga, giderek gizemli ay olmanın neye benzediğini biliyor görünürdü. Bir hayvanın derisi arasına girer, neler duyumsadığını, nasıl olduğunu, donuk ve insansı olmayan bir biçimde, en inandırıcı ayrıntısıyla anlatırdı size. Örneğin, New Mexico'daki çiftliğindeki ineği Kara-Gözlü Suzan'ı hiç yorulmaksızın anlatırken, ben de o ineğin huyunu suyunu, kendine özgü felsefesini hiç usanmadan dinlerdim.

Vernon Lee, birgün bana, «O,» demişti, «bir insanın görebileceğinden fazlasını görüyor. Belki,» diye eklemişti, «insansılıktan bu denli nefret etmesinin nedeni budur.» Ama yine de insanlığı çok severdi. Hem yalmz onu değil: doğayı da, giderek, doğaüstünü de. Çünkü nereye baksa, bir insanın görebileceğinden fazlasını görüyordu; çok şeyler gördü, bundan böyle herşeyi sevdi, ama aynı zamanda çok nefret etti. Onunla birlikte olmak, kişinin kendisini insan bilincinin sınırında bulması demekti. Düşünce ve duyumsamanın güvenceli büyük kentinde yaşayan biri için, coşku verici bir deneyimdi bu.

Bir can yoldaşı olarak Lawrence'ın en önemli özelliklerinden biri, hiç can sıkmaması ve canının sıkılmamasıydı. Uğraştığı şeye kendisini adayabilirdi; yaptığı işin üstesinden gelmek için alçakgönüllülükle davranır, hiçbir ustalık gösterisinde bulunmazdı; önemsiz bir işle uğraşsa bile, onu en iyi bir biçimde yapmak için didinirdi. Yemek pişirebilir, dikiş dikebilir, çorap yamayabilir, bir ineği sağabilirdi; usta bir

odun kesiciydi, iyi nakış işlerdi, çattığı odunlar bir güzel yanar, döşemeler Lawrence fırçaladıktan sonra pırıl pırıl olurdu. Bunlardan başka, çok öfkeli olmakla birlikte, çok zekiydi de, giderek iyi bir iş bitiriciydi: dalga geçmeyi de bilirdi. Bir kıyıya çekilip oturur, bundan dehşetli boşlanırdı. Hoşnutluğu, yanındaki can yoldaşına da bulaşırdı.

Lawrence'ın keyifli dinginliği denli bulaşıcı olan başka özelliklerinden biri neşesi, ötekisi kahkahasıydı. Yaşamının son yıllarında bile, sayrılığı ilerleyip onu yavaş yavaş ölüme sürüklerken, Lawrence fırsat buldukça eski, coşkun neşesiyle kahkahayı basabiliyordu. Bilinen sona yaklaştıkça, ne yazık ki, kahkahası acılaşmaya, keyfi neredeyse müthiş bir gaddarlığa dönüşmeye başladı. Kimi zaman onun insanlardan ve yapıp ettiklerinden şeytansı bir alayla söz ettiğini duyardım; anlattıklarının tüm olağanüstü parlaklık ve derinliğine karşın, bunları dinlemek acı vericiydi. Gizli ölüm bilinci yaşamının son beş yılını katlanılmaz bir üzünçle doldurmuştu. (Mektuplarının o görkemli yayı, en sonunda, karanlığa doğru ne acı bir biçimde sarkar!) Üzüncünü anlatmak için seçtiği öfke deyimlerinden anlaşılıyordu bu. Duygusal açık saçıklık onu her zaman derinden derine sarstığı için, bir duygu olarak öfke ona vazgeçilen, yada yakınılan bir karasevdadan daha açık saçık görünmüş, bu yüzden öfkeyi yeğlemiştir. Onu üzüntülere boğan yazgısından öcünü, herşeyden öfkeli bir biçimde alay ederek aldı. Yavaş yavaş ölmekte olan bu adamın üzüncü sözle anlatılamaz denli öfke dolu olduğundan, alayı korkunç yabanıldı. Önceki Lawrence'ın kahkahası, fırsatını bulup söylediğim gibi, sonraki Lawrence'a kıyasla acısızdı, giderek tatlıydı.

Canlılıkta güzelliğin çekiciliği olduğundan, Lavrence'ta da sürekli kaynayan bir canlılık pınarı vardı. Bu pınar için için kaynıyor, ara sıra parlak köpükler ve renk cümbüşüyle patlıyordu, ama çok geçmeden, tüm iyileştirme çabalarına karşın, ölmüş olacaktı o. Son iki yılında gerçeğin eşi görülmedik aldırmazlığı içinde yanan bir alev gibiyse de, artık bu alevin varlığını sürdürecek fazla yakıtı yoktu. Sürekli yinelenen alarmlarla bir alev daha büyüdü; kendi kendine bes-

lenen alevin yavaş yavaş tükeneceğini görmeye alışkın olduğundan, kırık ve boş lâmba, tansığın süresiz ertelenip uzayıp gideceğini kişiye inandırıyordu. Olmadı. Birkaç aylık ayrılıktan sonra, 1930 yılının bahrında onu Vence'ta yine gördüğümde, tansık sona ermek üzereydi, alev sönmeye yüz tutmuştu. Birkaç gün sonra da söndü.

Çok güzel ve içerikleri merak verecek denli ilginç mektupları, aynı zamanda özyaşamöyküsü belgeleri olarak da son derece önemlidir. Bu mektuplarda Lawrence yaşamını yazmış, kendi portresini çizmiştir. Az insan mektuplarında kendisinden çok şey verebilmiştir. Lawrence hemen hemen tümüyle mektuplarındadır. *Hemen hemen;* çünkü o, Robert Burns'ün kesin buyruklarına da boyun eğmiştir:

«Evet, anlat öykünü de kurtul,
Candan bir dost bulunca;
Ama kendine de birşey sakla,
Anlatmak için ara sıra.»

Mektupları bize günlük yaşamındaki Lawrence'ı gösterir. Her türlü ruh durumunda görürüz onu mektuplarında. Bu ruh durumlarının yazıştığı kimseye göre değiştiğini belirtmek bence tuhaf ve eğlendiricidir. Kendisinden söz açarak, çatık kaşla, «Kibarlığım beni kimi zaman yanıltıyor,» der. Değişik bir anlatımla, kendisini yazıştığı kişiye nasıl uyarladığının bilincindeydi o. Yazıştığı başka bir kişiye karşı şen-şakraktır, şakacıdır — çünkü şakacılık ondan beklenebilir. Bir başkasına, ağır başlıdır, düşüncelidir. Bir ötekisine ise, yalvaçlık taslayan ve varını yoğunu saçan bir dille seslenir. Onu, capcanlı görünen, iyi betimlenen bir görünüden bir başka görünüye geçerken izleriz. Onu, savaş sırasında görürüz; bir öznelci ve yalnız bir sanatçı olarak, nesnel gerçeklerin karabasanına ve Kayzer'in insansı olmayan tüm sayısız işlerine karşı savaş verip, umutsuzca dövüşürken. Dövüşürken ve kaçınılmaz bir biçimde yenilgiye uğrarken. Ve savaştan sonra onunla dünya turuna katılırız, canı nereyi isterse çeker gider, şimdi bir anakaraya, sonra bir başkasına; yalvacımsı çığlıklarını attığı bir içsel çölden, gerçek bir çöle, yada kendisini bir üyesi olarak duyumsadığı bir küçük topluma. Onu dost-

larına sığınmış olarak da görürüz, derken yine onlara sırt çevirir; toplumla bir ilişkiye girmek için kendisini zorlamaya karar vermiş görürüz, derken ansızın bundan cayıp kendisini birkez daha koşulların akışına ve kendi eğilimlerine kaptırır. Ve en sonunda, sayrılığı onu eline geçirmeye başlarken, üzüncün kara bulutları içinde görürüz — bu müthiş üzünçle o yabanıl *Nettles* (Yuvalar)ı yazdı, bir başka kez ise, tansığın o sevimli ve derinden derine sarsıcı öyküsü olan *The Man Who Died* (Ölen Adam)ı, çünkü usunun bir yerinde sürgit umut vardı — gerçekleşmesini asla istemediği belirli bir düşünüye karşın, sürgit beklentideydi.

Uğraşının özellikle ilk başlarıyla sonlarına doğru, Lawrence en üretken bir yazışmacı oldu. Bununla birlikte, yolculuklar nedeniyle bir ara dönemi olur, o zamanlar pek seyrek yazardı. Savaş sonrası günlerini taşıyan mektupları, ki bunlar bir iki düzineyi geçmez, çok azdır; yapılacak yeni bir araştırmayla daha fazlasının ortaya çıkacağına inanmak için hiçbir neden görülmüyor. Lawrence'ın bu döneme ilişkin mektuplarının o denli ender olması, onların yırtılıp atılmış, yada gizli tutulmuş olmasından değildir; çünkü olsa olsa, ya mektup yazmaya üşenmiştir, yada herhangi bir kişiyle sıkı fıkı olmayı duyumsamak istememiştir. Birsüre sonra, ırmak yine akmaya başlar. Ama daha sonraki mektupları pek çok ve güzel olmakla birlikte, ne öyle özlü ve varsıldır, ne de ilk mektupları denli değişik tattadır. Kişi, Lawrence'ın eskiden olduğu gibi, kendisini yazışmacılarına tümüyle adamayı istemediğini duyumsar.

Lawrence'ın yazıştığı kımselerin cömertçe önüme serdikleri mektupları seçerken, birkaç yalın ve açık ilke bana önderlik etti. Önemsiz pusulalar ayıklandı. İş mektuplarının çoğu alınmadı. (Örneğin, *Lady Chatterley*'in ilk Floransa basımının yayım ve dağıtımına ilişkin oldukça görkemli bir yazışma birikimi vardır. Bu, tümüyle çıkarılmıştır.) Kimi mektuplarının belirli yerleri, ya değinilen kişiyi gocunduracağından, yada haklı görülmeyen, yanıltıcı kişilerle ilintili olduğundan, atılmıştır. Apaçık bir nedenden ötürü, şurada burada, bir adın üstünü çizdim.

Bitirirken, bu kitabın yayma hazırlanışında değeri biçilemeyen yardımları nedeniyle Mrs. Enid Hilton'a teşekkürlerimi belirtmek isterim. Onun işbirliği olmasaydı, yitip gitmiş olacaktım.

ALDOUS HUXLEY

Heinemann çok anlayışlıydı; benden hiçbirşeyi değiştirmemi istemiyor; kitabı ya Eylül, yada Ekim'de, en iyi mevsimde yayımlayacak; ödenecek haklarla ilgili anlaşmayı imzaladık. Gelecek romanımı da ona vermeye razı oldum. Bakalım basmak isteyecek mi? Yazınsal işlere ilişkin bu alışveriş miğdemi bulandırıyor. Hem sonra kendime güvenim de yok, açıkçası yazmaktan tiksiniyorum. *Nethermere*'in(*) el yazması tomarı bana ne denli iğrenç geldi bilemezsin. Unutmadan söyleyeyim, ona yeni bir ad bulmalıyım. Yazgımın beni «yazar» olarak kötü bir duruma düşürmemesini yürekten dilerim. Sağlığı bozucu bir uğraştır o. *Saga* adının iyi olup olmadığını bana söyleyebilir misin? Bundan da hemen cayarım belki...

Yazdıklarıma dövünmediğimi bilmeni isterim. Şu var ki, yazın dünyası güçlü olduğu denli özellikle nefret edilesi görünüyor. Yazınsal element, tıpkı bereketsiz topraklar altına konmuş hoşa gitmeyen bir katkı gibi, yaşamın altında karış karış yayılıp, yetişmekte olan şeylerin köklerini besliyor. Öff, nefret edilesi bir iş bu! Kurtarılmak isterdim...

(*) **Nethermere, The White Peacock'** (Beyaz Tavus Kuşu)un ilk adı idi. **Saga, The Tresspasser** (Zorba) olarak yayımlanmıştır — Özgün kitabı yayına hazırlayanların notu.

EDWARD GARNETT'e

16, Colwarth Rd,
Addiscombe, Croydon.
17 Aralık 1911

SEVGİLİ GARNETT.

Çek'i dün aldım ve senden geldiği içi onu gönül rahatlığı ile kabul ettim. Ne var ki, birsüre sonra, elim para tutarsa, onu sana ödememe izin vermelisin, çünkü böyle olması bana daha dürüst görünüyor.

Sağlığım yerinde. Dün yatakta çay içmek için bir saat doğrulup oturdum. Beni Mısır'daki oturan kral yonutlarına benzeten, garip, can sıkıcı bir deneydi bu. Göğsüm büyük bir hızla iyileşiyorsa da, beynim pırıl pırıl. Düzenimi korumak için kalkıp birşeyler yapmak geliyor içimden. Doğuştan tezcanlıyım ben. Ne var ki, şimdi çok kötü uyuyorum, çünkü hiçbirşey yapmıyorum ki. — Çalışmamalıymışım, yoksa gücüm dağılırmış. Yaşamımı gaz yağının üstünde dalgalanarak yanan bir alev, uçuşan, sıçrayan, kopan özgür bir alev gibi duyumsuyorum. Yaşamım dizginlenip, iyi yönetilirse, bundan pek hoşnut olacağım.

Doktor okula dönmemem gerektiğini söylüyor, yoksa verem olabilirmişim. Henüz haberi yok. Önceden bildirmeksizin, ondan uzun bir izin, yada dinlence isteyeceğim. İyileşirsem işime dönerim belki. Yokluğumdan ötürü başöğretmen ateş püskürüyor. Yaptığım işi gördürecek bir başkasını zor bulacağını biliyor çünkü.

Çarşamba günü seni bekleyeceğim. O romanımın elyazmasını okumadıysan ve tümünü okumak istiyorsan, geri getirmesen de olur. Birsüre ona elimi sürmek istemiyorum. Çok yüklü, çok coşkulu bir yapıttır o. Sirke, şarap, yada herhangi birşeyin çok emdirildiği bir süngere benzer. Biraz sıkılması gerekiyor. Epey kısaltmalıyım onu. Acaba Jefferies'in gözü *Story of my Heart* (Yüreğimin Öyküsü)'tan yıldı mı?

İşi başından aşkın bir adama gönderilen çok uzun bir mektup oldu bu: Özür dilerim.

Saygılar,
D. H. LAWRENCE

EDWARD GARNETT'e

16, Colworth Rd,
Addiscombe, Croydon.
18 Aralık 1911

SEVGİLİ GARNETT,

Siegmund romanıyla ilgili mektubun pek coşku verici. Önce sana Hueffer'in neler söylediğini anlatayım da, onun takındığı tavrı gör.

«Romanınız,» dedi, «dehanızın kokuşmuş bir yapıtıdır. Ne yapısı, ne de biçemi var. Bir tema üstüne çeşitlemeleri içeren fena halde kötü sanat'tır. Aynı zamanda erotik'tir, ki ben buna kişisel olarak aldırış etmiyorum, ama erotik bir yapıt iyi sanat *olmalıdır*. Gelgelelim, bu öyle değil.»

Ben de tuttum romanı tek gözlüklü dostumuza gönderdim. Üç ay sonra bana şunları yazdı: «Romanın bir bölümünü okudum. Ötesine aldırış etmiyorum, ama yayımlayacağız onu.»

Ona şu yanıtı verdim: «Hayır, romanımın yayımlanmasını istemiyorum. Onu bana geri gönderin.»

Bu anlattıklarım şöyle böyle onbeş ay önceydi. Hueffer'e de şunu yazdım: «*The Saga of Siegmund* (Siegmund'un Destanı) adlı romanımın yayımlanmamasını kararlaştırdım.» Bana hemen yanıt verdi: «Ününüzü belki temelli olarak zedeleyeceği için, o romanı yayımlatmamakta yerden göğe haklısınız.»

Bundan iki ay önce, Heinemann'lara uğradığımda, *Saga*'nın elyazmasının bana geri gönderilmesini Atkinson'dan rica ettim. Göndereceğine söz vererek, «Onu henüz bitiremedim,» dedi. «Elyazınızı bilirsiniz,» — tatlı bir gülücük. «Oldukça okunaklı, ama öyle *can sıkıcı* ki...» — tatlı bir gülücük.

Yapabildiği tüm eleştiri bu.

Hueffer'in fikrinin bir değer taşıdığını sanıyor musun? Roman gerçekten *çok* mu erotik? Adımdan bir «Ann Veronica» modası gibi söz edilmesini istemiyorum.

Duckworth'a başvurmayı ileri sürecek olursan, yalvarırım, sakın ödenecek hak avansı isteme. Beni bir dilenci durumuna düşürme. Ona yoksul olduğumu söyleme. Heinemann

bana borcu olan 50 Sterling'i Şubat ayında ödeyecek. O ödeme yapıncaya dek, bana yetecek param var. O elli Sterling, ülkemizde bana altı ay dayanır. Bir avans falan istemiyorum. Beni Duckworth'a saygı değer bir kişi olarak tanıt.

Atkinson, şiirler üstüne henüz birşey söylemedi. Kişilere ilişkin olmayan, aşağı yukarı 25 en iyi parçanın yayımlanmasını yeğlediğimi ona söyledim. Bana yanıt bile vermedi. O yayıneviyle hiçbir alışverişim kalmadığı zaman mutlu olacağım.

Öyleyse Çarşamba günü romanımı gözden geçireceğiz demektir. Ben bu romanın adını değiştireceğim. Ona *The Livanters* diyeyim mi? «To Livant» fiilinden türetilmiş doğru bir ad mıdır o? Bana kalırsa, çirkin bir ad değil, hiç olmazsa rezillikle de ilgisi yok.

Saygılar,
D. H. LAWRENCE

EDWARD GARNETT'e

Compton House,
St Peter's Rd,
Bournemouth.
21 Ocak 1912

SEVGİLİ GARNETT,

Mektubunu dün, kitapları bu sabah aldım. Pek çok yazın dostu arasında, işi başından aşkın senin gibi bir toplum adamının, böyle işler için gerekli zaman ve enerjiyi bulması beni şaşırtıyor, sağol. Hueffer de bana o izlenimi verdi, ama beceremedi: bir adamın yaşı kırk oldu mu, ufak tefek şeyleri önemsemezlik, bir baştan savmacılık gelebilir başına: buna inanmaya başladım ben. Ama sen öyle tezcanlı, öyle kılı kırk yaran bir özen seversin ki, bundan hiçbir kazancın da yok, bu yüzden kendimi de senin yerine koyuyorum.

Bu mektubumla birlikte, yazmakta olduğum *The Trespasser* (Zorba) adlı romanımın 180 yada 190 sayfasını sana göndereceğim. Romanın tümü fazla zamanımı almayacak sanırım. Konunun yoğun bir biçimde işlendiğini umuyorum; örgüsü gevşek ve seyrek olan yapıtlardan nefret ederim. *The*

Stranger (Yabancı) belki çok yazınsaldır, ama yine de doyumsamış bulmuyorum kendimi.

Gelgelelim, *The Tresspasser* kolayca dudak bükülecek bir yapıt değildir; yani küçümsenemez. Kişinin ta kendisidir o, kişinin çıplak benliğidir. Kendimi oldukça uzak tutarak, en coşkulu, en duyarlı benliğim neyse onu yazıyorum, bu romandan tiksiniyorum, çünkü o beni çıldırtacak. İşte bu durum, çok kişisel, yada çok lirik bir yazarın duyumsamasıdır, sanırım. *Le Rouge et le Noir* (Kızıl ile Kara) büyük halk kitlesinin malı olacak diye Stendhal'in nasıl kıvranmış olduğunu sık sık düşünürüm: Bu yüzden *The Story of my Heart*'ı sevmiyorum.

The Tresspasser'ın, onu anlayacak küçük bir topluluk için, özel olarak basılmasını isterim. Ama yeterince başarılı olursa, yaşamın tüm kuralları gereğince, talihinin açık olacağını da sanmıyorum.

Gertrude Bone'un iki öyküsünü de çok sevdim — bu öykülerde olağanüstü duygusal. Şiirselliği, duygusallığı oldukça fazla, ama bunu işlediği kişiler üstünde yoğunlaştırmayı ara sıra başarmış görünüyor: ne yazık ki her zaman değil. Andreyev'deki birşey onu bana ilginç kılmıyor, bu yüzden *House of Cobwebs* (Örümcek ağlı Ev), Seacombe'un da ileri sürdüğü gibi, Gissing üstüne düşülen dipnotlarıyla ilgi çekici olmuştur. Gissing yeterince kanlı, canlı değilse de, oldukça saygı duydum ona.

Sağlığım yerinde — uzun süren bir soğuk algınlığını yeni atlattım. Burada hava yumuşak ve sise dönüşüyor hep. Şimdilerde kendime biraz iyi bakmam gerekecek.

Buradan 3 Şubat'ta ayrılacağım ve elverirse doğrudan doğruya Cearne'e geleceğim. 8 Şubat'ta Nottingham'da olacağımı eve söz verdim. Beni dört günlüğüne Cearne'de konuk eder misin?

Buradaki yerli halkın yaşamından öyle bunaldım ki; ilginçliğine ilginç, ama içtenlikle onların arasına karışmam bir sorun oluyor. Kendimi biraz da kördüğümler içinde bulmak hoşuma gidiyor.

Herşey için çok çok teşekkürler.

Saygılar,

D. H. LAWRENCE

EDWARD GARNETT'e

Queen's Square,
Eastwood, Notts.
17 Nisan 1912

SEVGİLİ GARNETT,

Son mektubuna yanıt verdim mi acaba? İnan olsun, anımsayamıyorum. Benim için niye böyle endişeleniyorsun? — sonsuza değin sana borçlu değilsem, domuz olayım.

Iden Payne'in beni sahnede canlandırmasını düşünmek çok şey: *Binbir Gece Masalları*'nın olağanüstü bir kişisi gibi oluyorsunuz sanki. Elbette değişip, elimden geleni yapacağım; Mr. Payne'in oyunda istediğini yapmakta sonsuz bir özgürlüğü olduğunu sen de bilirsin. Ve elbette ki, bundan hiç para almayacağımı ummuyorum. Ama, ne de olsa, sahnede canlandırılmayı düşünmek bile çok hoş.

Gelecek hafta —Perşembe'den Pazar'a değin— Londra'da olacağımı sanıyorum. O zaman, benimle çene çalıp bana öğüt vermek isteyen Walter de la Mare ile Mr. Harrison'ı ve bana öğüt vermek istemeyecek olan seni görebileceğim. Mrs. — da orada olacak. Tanıdığım çok güzel, çok mükemmel bu kadınla mutlaka tanışmalısın... Eski ve ünlü Richthofen konağında yaşayan Baron von Richthofen'ın kızıdır o — ve gerçekten çok görkemlidir. Hay Allah, nasıl da karıştırıyorum herşeyi. Mrs. — son derece kalender ve aynı zamanda iyimserdir. Ömründe onun gibi bir kadınla tanışmadığına bahse girerim. Gelecek hafta onu *mutlaka* görmelisin. Ama laf aramızda, Cearne'e gelir mi, gelmez mi, bilmem. Oh, ömre bedel bir kadındır o.

Seni yine görünce sevineceğim. Somurtma sakın.

Saygılar,

D. H. LAWRENCE

EDWARD GARNETT'e

Hotel Rheinischer Hof,
Trier.
9 Mayıs 1912

SEVGİLİ GARNETT,

Buraya geldim geleli — yani Cuma'dan beri — hiçbir mektup alamadım; bu yüzden olup bitenlerden haberim yok. Lütfen yaz bana. Gelecek Pazartesi, yada Salı gününe değin Trier'de kalacağım, sonra bir iki hafta için adresim c/o Frau Karl Krenkow, Waldröl, Rheinprovinz olacak.

Metz'de Mrs. — ve onun tanıdıklarıyla birlikteydim elbette. Neler neler olmadı ki orada. Ama hiçbirşey durulmadı henüz. — herşeyi biliyor. Aman Tanrım, ne corcunaydı o — hem de tanışmamızdan sonra geçen bu sekiz hafta içinde! Ne var ki, tüm olup bitenlere metelik bile vermiyorum. Olayların nasıl geliştiğini bir bir anlatacağım sana. Şimdilik herşey belli belirsiz.

Metz'i terketmek zorunda kaldım, çünkü bir casusum diye beni tutuklamaya kalkıştı bazı sivri akıllılar. Mrs. — ile ben bir derenin yakınında çimenlere uzanmıştık. Bir yandan konuşuyor, bir yandan da ben onun parmaklarının birindeki eski bir zümrüt yüzüğü evirip çeviriyordum. Arkamızdan hafif bir mırıltı duyar duymaz, başımızı çevirip baktık ve bir Alman polisiyle gözgöze geldik. Yapacak çok şey vardı. Ama herşey ateşli küçük Baron von Richthofen'ın etkinliğine bağlıydı — Metz'de çok etkili bir kişidir o — özellikle beni kurtarmak için. Adamlar yaygarayı kopardılar: Ben bir İngiliz subayı imişim — ben, ben, ha! Vay, sivri akıllılar! Bu olaydan sonra beni tutana aşkolsun; soluğu yüz yirmi kilometre ötedeki Trier'de aldım. Mrs. — Cumartesi günü buraya geliyor. Aman Tanrım, tarihi yazmak onu yaşamaktan daha kolaymış, hele benimkisi gibi olunca.

Benim yazınsal işlerimde herhangi bir gelişme olup olmadığını bildir. Miss Whale'e selamlar.

Saygılar,

D. H. LAWRENCE

Anlatıklarım ne gülünç, değil mi?

MRS. S. A. HOPKIN'e

bei Professor Alf. Weber,
Icking,
Münih.
2 Haziran 1912

SEVGİLİ MRS. HOPKIN,

Gerçi sizden bir mektup almış değilim, ama yine de size bir mektup yazmaktan kendimi alamayacağım. Çünkü hoşlandığım kişilere her zaman iyi haberlerimi söylemeye bayılırım. Almanya'ya Mrs. — ile gelir gelmez, onunla Metz'e gittik. Kocasının herşeyden haberi var, ama bu yüzden ondan boşanmayı düşünmüyor sanırım, olsa olsa ayrı yaşar. Keşke boşansa, hiç olmazsa evlenirdim onunla. Olup bitenler böyle.

Rhineland'dan Münih'e geçen hafta Cuma günü geldim ve Frieda ile buluştuk. Kızkardeşiyle birlikte Isar Vadisine yakın bir köyde kalıyorlarmış. Münih'te bir gece geçirdikten sonra, sekiz günlüğüne Beuberg'e gittik. Beuberg, Münih'ten 40 kilometre uzakta, yukarı Isar'da, Alp'lere yakın bir yerde. Buraları Bavyera Tirol'üdür. Orada Gasthaus zur Post'a indik. Sabahları, sık atkestanesi ağaçları altında, üstümüze kırmızı-beyaz çiçekler düşerken kahvaltımızı ediyoruz. Bahçe, ırmaktan oldukça yüksekte, kalas ve kütüklerle desteklenmiş bir set üzerindeki doğal bir düzlükte. Loisach — ırmağın adı bu — buzullardan gelen sular nedeniyle, soluk yeşimtaşı yeşili renginde. Dehşetli soğuk ve delice bir akarsu. Buradaki yerli halkın çoğu acayip Bavyeralılar. Kaldığımız hanın tam karşısında, yani atkestanesi ağaçlarıyla dolu avlunun tam önünde bir kilise ile bir manastır var. Boydan boya beyaz badanalı bu sessiz binalardan yalnızca kilisenin kulesi kara bir şapka gibi. Hergün upuzun gezilere çıkıyoruz. Sevinçten çığlık attıran öyle çok çiçek var ki buralarda; Alp Dağları çiçekleri bunlar. Irmak boyunca, bekar düğmeleri dediğimiz —soluk yaldızlı, kocaman taç yapraklı — çiçekler öbek öbek; sonra leylak rengi çuha çiçeklerine benzeyen yabansı çuha çiçekleri, biraz ötede acayip bataklık leylakları, orkideler, geniş, salkım saçak, lacivert yabansı çan çiçekleri-

ne benzer sürüsüne bereket çan çiçekleri, küme küme düğün çiçekleri, pespembe kaba yoncalar; ya ormandaki vadi zambakları: Ah, çiçekler, her yerde onların o çıldırtıcı karmaşası. Birgün, Ober-Ammergau kasabasına, köylülerin oynadığı tuhaf, eski tarz bir oyunu görmeye gittik. Başka birgün dağlara çıkıp oturduk; Frieda'nın yüzüklerini ayak parmaklarımıza takıp nasıl görünüyorlar diye ayaklarımızı bir gölün soğuk sularına soktuk. Sonra, Wolfratshausen'a, beyaz köyün bulunduğu yerin üzerindeki tepede —köşke benzer— bir evde yaşayan Frieda'nın kızkardeşine de gittik.

Şimdi Frieda ile ben, Profesör Weber'in kiralık katında yapayalnız yaşıyoruz. Villanın en üst katı burası. Oldukça küçük mutfaktan başka dört odası daha var. Ama oturup yemek yediğimiz, benim yazı yazdığım bir balkonu da var. Aşağıda öküz arabalarının yavaş yavaş ilerlediği bir yol uzanıyor. Yolun ötesinde, köylü kadınlar harmanda çalışıyorlar. Uzakta, solgun, süt-yeşili ırmak ormanın ve ovanın arasından akıyor. Çok uzaklardaysa, sıra sıra dağlar ve onların karları parlayan tepeleri.

Frieda'nın ne yaptığını merak ederek, koşar adım mutfağa — o kutu gibi sevimli yere — gittim. Başını dolaba çarpmış meğer. Orada durup dışarıya baktık. Tepelerin üstünde kara kara bulutlardan bir kapak vardı sanki. Yakınlardaki dağlar koyu, morumsu bir renk cümbüşü içinde yükselip alçalıyordu. Bu arada, görkemli ve yaldızlı bir boşluk içinde, solgun saçaklı yüksek dağlar, tepeleri karın soluk altın rengiyle uzaklaşıyor, kardan pırıl pırıl, sessiz, akıcı bir karmaşaya dönüşüyordu. Birden gök gürlüyor ve yağmur yağmaya başlıyor.

Frieda'yı çok seviyorum, ama bundan söz etmeye sıkılıyorum. Daha önceleri aşk nedir bilmezdim hiç. Size yazmamı Frieda istedi benden. Her zaman onunla dost kalmanızı dilerim. İleride belki o arar sizi — belki biz. Sizin de bizi iyi karşılayacağınızı umuyoruz.

Dünya, kişinin en başıboş imgelemi ötesinde, ne görkemli, ne güzel ve ne iyi. Daha önce aşkın ne olduğunu kişi asla, asla, asla düşünemiyor, asla. Yaşam daha büyük *olabilir*

— düpedüz Tanrısal da. Öyle *olabilir*. Bunu kanıtladığım için Tanrıya şükretmeliyim.

Bize yazmalısınız. Balayı haftamız bitti artık. Tanrım, ne güzeldi herşey. Daha güzel olabilir miydi bu? Ne denli çok hoşlandım bundan. Sakın kimseye söylemeyin bunu. Aramızda kalsın daha iyi. Bize yazınız.

D. H. LAWRENCE

MRS. S.A. HOPKIN'e

Mayrhofen 138, in Zillertal
Tirol, Austria (Avusturya)
19 Ağustos 1912

Size yazmayışımızın unutkanlıktan ileri gelmediğini bilirsiniz. Sizin, ikimizi birden bağrına basan pek az kişiden biri olduğunuzu da bilirsiniz. Bizden haber almaksızın aylar geçmiş olsa bile, anlayacağınızı biliyorum — bize sadık kalacağınızı da biliyorum; biz de size güveneceğiz elbette. Kızkardeşimin sizi görüp konuşmasını istedim, ama bunu yapamaz ki... Böyle bir işin onun için çok güç olduğunu bilirsiniz, ne de olsa gençtir, böyle işlerden anlamaz o. Sonra, gelecek ilkbaharda Eddie Clarke ile evlenmek üzere, artık ağırbaşlı, saygıdeğer evli bir kadın olacak; benim durumumun ona buruk geleceğini, benden hiç kimseye söz etmeyeceğini sanırım. Tanıdığım herkesi o da tanır. Benim etkimden kendisini kurtarması için kızkardeşime yardım etsin diye Jessie'ye yazdım: Başka bir kimseden sakınmasına gerek yok. Mrs. — bana yazmayı sürdürüyor. Ona başka bir kadınla birlikte olduğumu yazdım, ama fazla ayrıntı vermedim. Çok hastaymış, üzüldüm doğrusu.

Geçimimiz güçleştiyse de, yaşamımız buna değer. Canısıkıcı bir yoksulluk içindeyiz... F. çocuklarını özledi, gelecek Paskalya'yı onlarla birlikte geçirecek. İşin bu yanı oldukça korkunç. Yeter ki, bir kişi yüzünden çok kişi incinmesin.

Frieda ile ben, olağanüstü bir içtenlik içinde, sımsıcak bir ilgiyle yanarak, sıkıntılı bazı günler geçirdik; en sonunda bunun aşk olduğunu anladım. Bu yüzden, benim yaptığım

gibi, kadınları suçlamamam gerektiğini sanıyorum; aksine, bundan önce olduğu gibi, yanlış kadına sevgi göstermemden ötürü kendimi suçlamalıyım. Bırakın her erkek kendisine sahip çıkacak kadını bulsun, yada bulmaya çalışsın, o kadının aşkını elde etsin, bakalım kim erkeklerden, yada kadınlardan yakınacak. Ama bu şey mutlaka iki yönlü olmalı. Hiç olmazsa, severim ve sevilirim ya. Vermişim, almışım: sonsuz olan budur. Ah, insanlar gerçekten evlenebilselerdi: evliliğe inanırım ben.

Frieda bu sonbaharda Londra'ya kocasını görmeye gidecek belki. O zaman sizden kendisine yardım etmenizi isteyecek. Sizi ararsa Londra'ya gider misiniz?

Kışı İtalya'da, Garda Gölü'nün bir kıyısında geçirmeyi düşünüyoruz. Fena halde yoksul düşeceğiz, ama üstesinden geliriz diye aldırış etmiyoruz. Tek endişemiz onun evliliği ve çocukları. Kocası Frieda'yı delicesine sever ve onu bırakmaz.

F. ile ben, sırtımızda Alman sırt çantaları, Isarthal'dan buraya dek epey yol yürüdük gibi birşey. Irmak kıyılarında çay kaynattık, yemekler pişirdik. Dağlar aştık, bir gece yolumuzu şaşırdık. Terkedilmiş, küçük, sevimli bir kilise buldum; mumlar yaktık ve oldukça tuhaf yüzlerce *Ex Voto* resimlere baktık. Derken, Frieda'yı yanımda göremedim. Az sonra, bir yolun üst başında olduğumuzu ve Alpin çayırlığında bir saz kulübe bulduğunu söyledi. Geceyi orada geçirdik. Şafak sökerken dağların tepeleri çevremizdeydi ve biz içi yemyeşil çimenlerle kaplı bir kasenin içindeydik sanki.

Şimdilik bir çiftlik evinde kalıyoruz. Kaldığımız yerin yanıbaşında bir ırmak akıyor. Suyu buz gibi ve saydam. Sırtımızda çantalar, hergün gezmeye çıkıyoruz: ateş yakıyoruz, yumurta pişiriyoruz, buralarda üretilen o sevimli, taze gravyer peynirinden yiyoruz. Hemen hemen sebze-severlere döndük. Vadilere giden yollara tırmanıyoruz. Dağların tepeleri sürekli olarak karla kaplı. Akar sular korkunç bir yükseklikten dökülüyor, inekler yaz çayırlarında çıngıraklarını tıngırdatıyor. Arasıra F. soyunup güneşte yatıyor, arasıra birlikte

yapıyoruz bunu ve kimselerin bilemeyeceği denli mutlu olmaya çalışıyoruz.

Milyonlarca çeşit değişik çan çiçeği var: minik çan çiçekleri, iri, kara-mor dağ çan çiçekleri, aynı türün açık mavi, kıllı, bir tuhaf olanları, mavi-beyaz Canterburry çan çiçekleri... Sonra, büyük, mavi kantaronlar, düğün çiçekleri. Alpin güllerinin mevsimi geçmiş, ama edelvays (Edelweiss) çiçeklerini arasaydık bulurdük. Arasıra dağ köylüleriyle Gasthaus'da içip, dans ediyoruz biraz. Ve birbirimizi öylesine seviyoruz ki — Tanrı tanıktır buna.

Hemen ayrılıyoruz buradan. Güneye doğru yürüyüp, Brenner'den geçerek İtalya'ya gideceğiz. Yazacak olursanız, adresimiz: «Haus Vogelnest» — Wolfratshousen — Münih. F. ile ben sevgilerimizi gönderiyoruz.

Saygılar,
D. H. LAWRENCE

EDWARD GARNETT'e

Villa Leonardi, Riva,
Güney Tirol, Avusturya
Pazartesi (7 Eylül ile
3 Ekim arası, 1912)

SEVGİLİ GARNETT,

Mektubun dün geldi. Bozen'den gönderilen David'in mektubunu da seninkiyle birlikte aldık. Ve bu sabah, Duckworth'un bana gönderdiği 50 Sterling elime geçti: Aman Tanrım! İkimiz de sevinçten uçtuk ve kibirli kibirli kasıldık. Hemen, adam gibi yaşanacak biryer tuttuk.

Bu İtalyan'larla kat, yada pansiyon için laflamıyorum diye Frieda benden nefret ediyor. Topu topu 10 sözcük İtalyanca biliyoruz. F., Torbole alanında kırmızı boyalı bir yere göz koydu. Saatlerce düşünüp durduk. Derken, bir adama üç sözcükle yanaştı.

«Prego — e — e — quartiere — d'affitare.» (Lütfen -- ki-

ralık — yer) (*) Adam, 3.30'da Riva'ya kalkacak otobüse binmemizde ayak direr. En sonunda merak ve korkuyla kendimizi otobüsün içinde bulduk.

Ne var ki, Gargnano'ya gideceğiz. Otelci kadın bizi Pietro di Paoli'ye gönderdi. Onu bulduk; kırk yaşlarında sevimli bir karısı olan, konuşurken durmadan elini kolunu sallayan, çenesi tıpkı bir köpeğinkine benzeyen, kıranta, yaşlı bir İtalyan. Frieda Pietro'ya hayran, bense karısına. Villa Igéa'nın dayalı döşeli alt katını bize kiraladılar: yemek odası, mutfak, 2 yatak odası — mobilyalı, yol üstünde, göle bakan, büyük, sevimli odalar — şeftali ve bambu ağaçlarıyla dolu güzel bir bahçe — pek öyle büyük değil — kirası ayda 80 liret: yani ayda 66/— şiling. Herşey kullanmaya hazır, herşey mükemmel, hiçbirşey baştan savma değil; yemek odasının 3 penceresi var, heryer çiçek gibi. Önümüzdeki Çarşamba günü taşınıyoruz. Elinden geldiğince çabuk bizi görmeye gel, burası çok güzel.

Gargnano göl kıyısında yamyassı bir yer. Buraya ancak bir göl vapuruyla gelebilirsin, çünkü köyün sırtları oldukça kayalık, demiryolu yok. Bana kalırsa, Brescia yoluyla gelmen gerek. Çevrede, bağlar, zeytinlikler, narenciye bahçeleri var. Yakınımızda, yerli İtalyanların dedikodu yaptıkları, balıkçıların sandallarını çektikleri sevimli, küçük bir alan var. Herşey sözcüklerle çok hoş, turistik değil, doğal, olağan bir İtalyan köyü. Riva'ya 20-25, Gardone'ye 15 kilometre uzaklıkta. Güneş şimdiki gibi pırıl pırılken geliver; incirler ve şeftaliler olgun, bağbozumu başlamak üzere. Öteki yatak odası senin olur. Katta üçümüzden başka kimse olmayacak. Hava basmak istiyorsan, Venedik'e bile gidebilirsin. Villa Igéa'da hiç para harcamayacaksın, yalnızca tren giderlerini

(*) Çevirinin yapıldığı 1978 baskısı «Penguin» kitabında, gerek bu mektupta, gerekse ileriki mektuplarda rastlanacak İtalyanca, Almanca, Fransızca sözcük ve tümcelerin anlamları ne özgün metinde, ne de dip-notlarda açıklanmadığından, çevirimizde bunların Türkçe karşılıkları —okuma hızını kesmemek ve akıcılığı sağlamak için— hemen yanlarında parantez içinde gösterilmeye çalışılmıştır. — Ç.N.

çekmen yeter. F. ile ben, bir *ménage* (evli çift, karı-koca) fikriyle sevinçli, birbirimizi dürtüklüyoruz. Mutfak duvarlarında koca koca bakır tavalar asılı. Yemek odasının merdivenlerinden bahçeye iniliyor, 50 metre ötede gölün görünüsü başlıyor. Kendini çok keyifli duyumsuyor kişi. Bir dinlence için göndermek istediğin kimseler varsa, bize gelebilirler.

Her ikimizin sevgileriyle.

D. H. LAWRENCE

Adres Villa Igéa, Gargnano Köyü, Garda Gölü, İtalya. Pietro di Paoli, Fransızcayı en sevimli bir biçimde yazıp konuşabiliyor; dünyanın en acayip şeyi sanki. *Love Poems and Others* (Aşk Şiirleri ve Ötekileri) üstüne yazdıkların hoşuma gitti, provaları Gargnano'da gözden geçirebilirim. Ne mutluluk! Ancak F. onların önemsiz şiirler olduğunu düşünüyor. İleride kendisiyle ilgili olanların filiz vermesini bekliyor o. — D.H.L.

A. W. Mac LEON'a

Villa Igéa.
Gargnano Köyü,
Garda Gölü, İtalya.
Cuma, 6 Ekim 1912

SEVGİLİ MAC,

Mektubun çok önce gelmişti, kitaplarınsa bugün geldi. Korkarım seni epey yordum ve masrafa soktum, bu yüzden kendimi suçlu sayıyorum. Binlerce kez teşekkürler. Frieda da sana teşekkürler ediyor.

Bugün hava kötü olduğu için, *Anna of the Five Towns* (Beş Kentin Anna'sı)ı okudum. Beş aydır, basılı İngilizce tek sözcüğü bile pek az gördüğümden olacak, okumak beni müthiş etkiledi. Nerede olduğumu kestiremiyorum. Dışarıda dolaşan insanlara, bir yabancı dille — şimdilik genellikle İtalyanca — söyleşen, şarkı söyleyen kişilere öylesine alıştım ki... Ama bugün Hanley'de olmak, hemen hemen kendi diyalekt'imi okumak beni epey sarstı. İngiltere'den ve onun umutsuzluğundan nefret ediyorum. Bennetts'in kaytarıcılığın-

dan da nefret ediyorum. Tragedya bir bakıma yoksulluğa atılan ağır bir tekme olmalıdır. Gelgelelim, *Anna of the Five Towns* bir kabulleniş gibi geliyor bana — Flaubert'denberi tüm çağdaş yazarlar aynı şeyi yapmıyor mu? Bundan da nefret ediyorum. Herşeyi yeni baştan çabucak yıkamak istiyorum ben, İngiltere'yi kirinden, pasmdan, umutsuzluğundan arındırmak istiyorum.

Bugün hava fırtınalı. Göl kapkaranlık, ama üzerinde beyaz beyaz kuzucuklar var. Göl vapuru giderken yalpalıyor. Eski zamanları anımsatan yelkenleri yok. Üzümler sarı ve kırmızı, incir ağaçları dağlarda, tepelerde alev alev. İtalya'dayken İngiltere'de olmayı canım çekmiyor. Kirlenirim gibime geliyor bana. Dün, F. ile birlikte göl boyunca yürüyüp Maderno'ya gittik. Küçük bir zeytinlikten aşağı inip, gölde yüzdük. Ürküntü verici bir akşamdı; kapkara, koca bir bulut gölün üzerinde yol alıyordu. Köylerin benek benek ışıkları, gölde yansıyıp uzuyordu. Derken şimşekler çakmaya başladı. Hayır, İngiltere'nin öylesine pis olduğuna inanmıyorum. Kişi yoksulsa, geçimini, ününü tehlikeye atıyorsa, bunun ne önemi var? Kişi gerekli şeylere, yaşama, aşka ve sevecenliğe kavuşabilir. İngiltere niye öyle dökülüyor?

Buradaysa İtalyanlar şarkı söylüyorlar. Çok yoksullar; azıcık tereyağı, azıcık peynir alıyor kimileri. Ne var ki, sağlıklılar; sandalların çekilip, balık ağlarının onarıldığı o küçük alanda krallar gibi yan gelip oturuyorlar. Pencerenin yanından ağır ağır yürüyüp geçiyorlar, ne sabırsızlıkları var, ne de ivedilikleri. Kadınları da dimdik yürüyor, dingin görünüyorlar. Erkekler çocuklara hayran — yoksul olmalarına karşın, çocuklarından pek hoşnutlar. Sanırım, kafaları binbir düşünceyle karmakarışık değil, iyi görünüyorlar, hepsi dipdiri.

Bogliaco'ya yakın bir yerde, bir küçücük lokantaya şarap içmek için giriyorum. Evin otûrma odası burası. Tüm İtalyanlar gibi sağlam yapılı olan baba, oturduğu masadan kalkıp, öne eğilerek beni selamlıyor. Ailesi yemeklerini yiyor. Adam, oturduğum bir başka masaya kırmızı şarap getiriyor, sonra yine yerine oturuyor. Anne, koca bir kaseden ona çor-

ba veriyor. Adamın gömleğinin kolları sıvalı, yakası açık. Başını çevirip küçük bebeğe «gıdı-gıdı» yapıyor, genç ve onurlu anne kepçenin içindeki çorbayı bir kaşıkla vererek bebeğini besliyor. Ak bıyıklı büyükbaba babanın yanında oturuyor. Bir küçük kız çorbasını içiyor. Büyük bir yer ocağına yakın oturan büyükanne, başka bir küçük kızı azarlıyor. Küçüklüğümdeki evimi anımsatıyor bana bu görüntü. Hepsi yaşamla öylesine dopdolu ki... Baba, kalın, kahverengi elini bebekle oynamak için uzatıyor — anne şöyle bir bakıyor, gözgöze geliyoruz. Sonra, adam yerinden kalkıp yanıma geliyor ve benim kötü İtalyancamla, bir çeyrek litre şarabın 15 centesimi ettiğini anlayamadığımı sanıyor; çünkü 15 yerine 30 centesimi veriyorum ona. O da bahşişi anlamıyor. Koca bir tabak incirse, 20 centesimi.

Niye gelmiyorsun buraya? İstesen gelebilirsin, hem de Noel'i geçirmeye. Niye olmasın? Seni yanımızda görmek sevindirir bizi. Gelip gitmek pek pahalı sayılmaz. Mektuplarından ötürü seninle alay ettiğimi söylüyorsun. Etmiyorum ki, *onlar* gerçekten pek enfes. Yarın Salo'ya gidip, oradan sana bazı göl görünüleri getireceğimi sanıyorum. Şiirlerimin provalarını henüz alamadım. Aradan çok zaman geçti. Sana *Paul Morel*'in elyazmasını göndereceğim — başlığı değiştiririm belki — biter bitmez.

Teşekkürler — *je te serre la main* (Elini sıkarım).

D. H. LAWRENCE

EDWARD GARNETT'e

Villa Igéa, Gargnano Köyü,
(Brescia) Garda Gölü,
İtalya.
14 Kasım 1912

SEVGİLİ GARNETT,

Mektubun henüz geldi. Adıma kaydedilsin diye, *Paul Morel* romanının elyazmasını dün Duckworth'a gönderdiğimi hemen söyleyeyim. Bu romanı ivedilikle savunmak istiyorum. Onu olgunlaştırarak, birkez daha biçimlendirerek, sivri yer-

lerini törpüleyerek yeniden yazdım. Yani, biçimini buldu diyorum — *biçim*'ini: kanla olduğu denli, terle de yoğurarak, sabırla oluşturdum onu. Konu şöyle: kişilik ve incelik sahibi bir kadın, orta sınıftan biriyle evlenir; ama yaşamından hoşnut değildir. Kocasına delicesine aşıktır. Bu aşktan doğan çocukları birer canlılık simgesidir. Oğulları büyürken, onları birer sevgili gibi görür — önce büyüğünü, sonra küçüğünü. Bu oğullar anneleriyle kendileri arasındaki —gittikçe zorlanan— karşılıklı sevgiyle yaşamaya *itilirler*. Çocuklar delikanlılık çağına erişince başka bir kimseyi sevemezler, çünkü anneleri yaşamlarındaki en önemli güçtür ve her ikisini de avucunun içine almıştır. Bu durum, Goethe'nin annesi Frau von Stein ve Christiana ile olan ilişkilerine benzemektedir. Çok geçmeden, delikanlılar kadınlarla ilişki kurmaya geçerlerse de, bu kez ikiz-kişilik başgösterir. William bir hoppa kadına gönül verir, annesi onun ruhunu dizginler. Ne var ki, bu ikiz-kişilik onu silikleştirir, çünkü nerede olduğunu bilmemektedir. Ruhunu ele geçirmek isteyen bir kız bulan küçük oğlu annesiyle çatışır; aslında o da anneyi sevmektedir: tüm oğullar babadan nefret eder, onu kıskanırlar. Savaşım, anneyle kız arasında sürüp gider, oğul arada bir erektir. Anne yavaş yavaş daha güçlü olduğunu kanıtlar, çünkü ne de olsa kan bağı vardır. Oğul en sonunda ruhunu annesinin ellerine bırakmaya karar verip, ağabeyi gibi tutkusunun peşinden gider. Tutkuyu tadar. Derken, yine ikiz-kişilik baş gösterir. Gelgelelim, hemen hemen bilinçsizce, olup bitenleri anlayan anne amansız bir hastalığa yakalanır. Küçük oğul konuştuğu kızı terkeder, annesinin ölümünü bekler. En sonunda ölümün de dürtüsüyle, herşeyden soyutlanmış olarak ortada çırılçıplak kalakalmıştır.

Bu durum büyük bir tragedyadır; büyük bir kitap yazdığımı sana söyleyebilirim. İngiltere'de yaşayan binlerce genç adamın tragedyasıdır bu. Giderek, Bunny'nin de tragedyasıdır. Sanırım, Ruskin'in de, onun gibi daha birçoklarının da başından böyle bir olay geçmişti. —Şimdi, tıpkı yaşam gibi, konumu yine kendi konumun içinden çıkarıp çıkarmadığımı bana söyle. Romanımı oku. Büyük bir romandır o. İnsan bü-

yümesine benzeyen o yavaş gelişmeyi göremezsen bile. ben görebiliyorum.

Fight for Barbara (Barbara için Savaşım)'a gelince — oyunlar üstüne pek bilgim yok. Zamanın olursa, o oyunda aksayan bir yer olup olmadığını bana bildir. *The Merry Go Round* (Atlı Karınca) ile öteki oyun içtenlikle, doğaçtan yazılmıştır. *Biliyorum,* onlar yine oyunların orasını, burasını değiştirmek istiyorlar. Yeni romanıma başlamadan önce, o oyunları gözden geçirip, onlara bir çeki düzen vermeye niyetim var. Zamanın olursa, onları bana gönder.

Paul Morel'i sana adamak isterdim. — adayabilir miyim? Ama onun gerçekten iyi bir yapıt olduğunu düşündüğün zaman. «Edward Garnett'e, Minnetle.» Nasıl?

Oyununla başın dertte. Her nedense senin yapıtların halkın sinirine dokunuyor. Niye acaba? Onları gazaba getiriyor. Bununla birlikte, senin oyunlarından oluşan bir kitabı günün birinde tüm kitapçılarda göreceğim. Sıkıntı verici o haftalık dergilerin senin *Jeanne*'ını okumadan, ona «büyük bir değeri olan tarihsel belge» demelerini anlamıyorum. Tüm eleştirmenlerin, bir yaratıcı olduğun için senden nefret ettiklerini bilirsin.

Pinker, en büyük yayınevlerinden birine bir kitabımı vermek istediğini yazdı geçen gün. Böyle işlerde onun bir yararı dokunabilir mi? Pul giderimi çoğalttığından, bu gibi kişilere yanıt vermiyorum.

Paul Morel'deki açık-saçık sahneleri yeterince dozunda bıraktım mı? İstersen onları at. Göze batmıyorlar gerçi — çünkü o romanı sabırla, didinerek düzenledim.

Ayışığı ile dolu harika bir gece. Dağ tepeleri karlı. Bugün o tepelere doğru şöyle bir uzandım ve kucak dolusu yabansı Noel gülleri getirdim. Burası dünyanın en güzel ülkelerinden biri. Lacivert göl sularının, kızıl dağ yamaçlarının ve karın üzerinde parıldayan güneş de harika.

F. ile ben yaşamak için çabalıyoruz. Kolay değil, ama yakınmıyorum bundan. Eninde sonunda yazarak yeterli para kazanamazsam, yine öğretmenliğe döneceğim. Hiç olmazsa elimden bu iş geliyor, koşulları hiç de umut kırıcı değil.

Zamanın olursa, *Fight for Barbara* üstüne birşeyler yaz bana. Sahneye hiç uygulanamaz mı dersin? Yeni kuşak eskisine kıyasla daha değişik sanırım. Beni daha bir minnetle okuyacaklar gibime geliyor. İşte bu durum, kişiye güç veriyor.

Ne tuhaf, «Tripoli» (Batı Trablus) dışında hiçbir *savaş* yok burada. Herkes bir Tripoli'dir tutturmuş. Askerler tüm gece boyu uluyup duruyorlar; yaralı kahramanlar buraya gelince trampetler çalmıyor. İtalyan gazetelerinin tümü Sırbistan ve Türkiye ile dolu. Ya İngiltere'den ne haber?

Bana bir gazete göndermen aman ne iyi oldu. Bak, göreceksin, birgün ben de sana, yada Bunny'ye yardım edeceğim. Evet, edeceğim.

Durumundan çok yakınıyorsun. O baş belası yapıttan olsa gerek. Birsüre burada olmam isterdim. Bir yolunu bulursan, çabuk gel. Sakın kendini hasta etme. En kötü havaların mevsimidir şimdi. Burada çalışabilir, bizimle birlikte çok ucuz bir yaşam sürebilirsin.

Saygısızlık ediyorsam bağışla. Kişi burada yaşaya yaşaya değişiyor — sanki *ex cathedra.*

D. H. LAWRENCE

A. W. McLEOD'a

Villa Igéa,
Gargnano Köyü,
Garda Gölü (Brescia).
17 Ocak 1913

SEVGİLİ MAC,

Gönderdiğin para ve kitap için teşekkür etmeliyim sana. Küçük Burns pek şeker şey. Henley'se son derece iyiliksever, ama beni oldukça sinirlendirdi. Frieda ile ben, Andrew Lang, Henley ve Lockhart'a atıp tuttuk. Kitaba, yani benim yeni romanıma gelince, onu ne zaman bitireceğimi bilmiyorum. Henüz 80 sahife yazdım: acayip bir roman bu, ama onu yazmak bana büyük bir sevinç veriyor. Korkarım, okunurken çok kişinin keyfini kaçıracak, önem verirlerse elbette.

Burada bir tiyatromuz da var; dün gece *Amletto*'yu (Hamlet'in İtalyanca yazılışı) görmeye gittim. Bizim eski dostumuzu tanıdın mı? O şimdi şaşılası bir yaratık olup çıkmıştı: boyu kısa mı kısa, şişko mu şişko, ense kulak yerinde, yaşı dersen aşağı yukarı kırk. Caruso'ya benzer bir İtalyan: Croton tip. Kahkahamı bastırmaya çalışırken, az kalsın küçük iskemlemden düşüyordum. Seyirciler arasında tek saygın kişi, aynı zamanda tek İngiliz ben olduğumdan, oyun yalnız benim için oynandı. 8 numaralı yerimde otururken, sahnede olup bitenlerden daha komik durumdaydım. Zavallı Amletto —sahnenin önüne gelip— «Essere, o non essere» (Olmak mı, olmamak mı?) diye fısıldarken, neredeyse kulaklarım kopacaktı. Mezarcılardan biri bir kafatasını tutup, «Ecco, Signore! Questo cranio è quel?» (İşte, Bayım; Bu kafatası kimindir?) diye sorarken, yerimden kalkıp karşı koyacaktım. Hamlet'e «Signore» diyordu. Hayır, bu denli olamazdı. Bak, *Hortlaklar*'ı seyrettim, beğendim sayılır — eh, oldukça iyiydi. Bir D'Annunzio oyunu gördüm, oldukça hoşlandım — koyu bir melodramdı. Oyuncuların çoğu köylü ve fars oynuyorlar: kraliçe rolünde hep yaşlı bir hizmetçi kadın var; kral rolünde ise hep kaba saba bir köylü, yada hım-hım bir yaşlı adam — o da rolü için biçilmiş kaftan. Hamlet'e gelince, o genellikle bir garip aşkın haini; zavallı Amletto! Neler olup bittiğini bilmeseydim, onun kafadan kontak bir kadını öldürdüğünü ve *kadının* babasının hayaletinin onu kovaladığını sanacaktım. Herkesten kaçınmaya çalışarak, kötü ve caniyane bir bilinçle ortalıkta dolaşırken, «Ofaylia» demiyor muydu? tüylerim diken diken oluyordu. Şaşkınlıktan serseme dönmüştüm.

Hava kötü — Po'lardan esen korkunç bir rüzgar dağlara kar getirdi, dağlarsa hemen tepemizde. İtirazım var. Ben buraya güneş ışığı almak için geldim ve onu elde etmek için ısrar ediyorum.

Geleceği düşünerek hüzünleniyorum, bu yüzden herşeye boş verip marmelat yaptım. Kişinin portakalları kesip doğraması, sonra döşemeyi silip temizlemesi öyle keyif verici ki...

H. H. sana resimleri gönderdi mi? Tembelin tekidir o. Eğer göndermediyse, ona bir kartpostal yollayıp, onları yanlış adrese gönderip göndermediğini soruver. Bana çabuk bir mektup yaz: kişinin İngiltere'de dostu olduğunu duyumsaması çok hoş. F.T.'ye söyle, ona hemen bir mektup yazacağım. Herkese sevgiler.

D. H. LAWRENCE

DAVID GARNETT'e

Villa Igéa,
Gargnano Köyü,
Garda Gölü (Brescia).
18 Şubat 1913

SEVGİLİ BUNNY,

Sana yazmayışımız iğrenç bir utanç. Babana gönderdiğimiz mektupları okuyorsun, değil mi? Eh, onlarla da yetiniver artık.

Henüz İngiltere'ye dönmeyeceğim için hoşnutum. Kendi ülkemden gözümün yılması ne gülünç. Burada başıboşum. İngiltere'nin sıkıcılığı korku verici.

Buraya ilkbahar geldi — menekşelerle çuha çiçekleri iç içe, ya o güzelim fundaların püsküllleri. F. ile ben Pazar günü, gölden 15 kilometre ötedeki Campione'ye gittik.

Büyük uçurumların dibinde dümdüz uzanan, gölün yıkayıp durduğu küçük bir setin üzerinde, mükemmel bir biçimde kurulmuş, pamuk çırçırlayan fabrikaların, oralarda çalışan işçilerin yaşadığı evlerin bulunduğu acayip bir yer burası. Campione'ye gelmesine geldik, ama sonra çıkış yolu bulamadık. Ben bir yol bulayım dedimse de, Frieda önüne çıkan ilk adama yolu sordu. Adam körkütük sarhoştu, ne var ki yine de sizi geçide değin götüreyim dedi. Bir süre yürüdük — geçit, bir boğaza doğru tırmanan fantastik bir patika. Artık kendi başımıza gidebileceğimiz için adamı geri göndermek istedim. Çünkü sarhoş olduğundan, ara sıra omuzumun üstünden Frieda'ya göz kırpıyordu. Frieda da epey korkmuştu. Adam geri dönmeyi düşünmüyordu bile. Onunla

tartışmaya giriştim, beni yardan aşağı atmakla tehdit etti — tüm bunlar geçidin girişinde oluyordu, bir duvarın üstündeki sinekler gibiydik sanki. Geriledik biz, adam çıldırmış gibiydi. Konuştuğu dil benim için oldukça değişik bir diyalekt'ti. Derken, tam o sırada rastladığımız birkaç genç onu yaka paça geri çevirirken, biz de geçide girdik. Campione'den çıkıp, geçitten tırmanarak geçmemiz bir buçuk saat sürdü. Ansızın kendimizi karla kaplı biryerde bulduk. Bu İtalyan köyleri tepeler arasında birer taş yığınına benziyor. Kurumuş mısırların gövdeleri, gümüş rengi kar tarlalarının üzerinden esen buzlu rüzgar içinde ne güzel sallanıp duruyordu.

Rastladığımız ikinci köy Gardela di Tignole'de, Tripoli'den (Batı Trablus) dönen bir binbaşıya köy bandosuyla karşılama töreni yapılıyordu. Adam evinin kapısı eşiğinde ayakta durmuştu, bandoysa onun şerefine kapının merdivenlerinde çalıp duruyordu. İndiğimiz hanın sahibi son derece neşeli, yaşlı bir maskaraydı. Hanların salonları, orayı işletenlerin oturma odasıdır. — Köpekler, bebekler, pişen yemekler, köylüler ve her birinin içine bir insan sığacak denli büyük bacalar. Ocak yerden bir metreye yakın yükseltidedir, öyle ki, ocağın karşısında çok, çok yüksek — ayakları uzun — bir iskemlede oturulur. Oturanlar ayaklarını ocağın küllerine yakın tutup, —sanırım *Asti spumante* dedikleri— *moscato,* yada *muscadine* — köpüklü, tatlı beyaz şarap — içerler: litresi bir İtalyan lirası...

Biz buradayken, Paskalya dinlencesinde yanımıza gelir misin? Zaten yalnızız burada. Bana kalırsa, 3. sınıf vagonla daha ucuza gelebilirsin. Bu ülkeye hayran olacaksın. İşlerin nasıl? Son zamanlarda Harold'u gördün mü? Ona yazmam gerek. Ama ondan bir mektup daha almayı umuyordum.

Göğsün nasıl? Çarpıntılar halâ sürüyor mu?

Okumam için bana bir kitap gönderir misin? Şöyle 4 1/2 şiling'lik bir kitap fazla pahalı sayılmaz herhalde.

Bir ay sonra Paskalya — aman Tanrım! Demek ki, her saat ona yaklaştıkça yaklaşıyoruz. Bize yaz ve güzel şeyler anlat.

Tiyatro buradan ayrıldı, ne üzüldüm bilemezsin. Hadi hoşça kal — *viele herzliche Grüsse*

D. H. LAWRENCE

EDWARD GARNETT'e

Villa Jaffé,
Irschenbausen,
(Post) Ebenhausen, bei München,
Cuma, 17 Nisan 1913

SEVGİLİ GARNETT,

Şiir kitabımdan 100 adet satıldığına üzgünüm. Frieda ateş püskürüyor. Duckworth'un basımevi mi, yoksa başkaları mı tembel acaba? Birisi çöreklerin sıcak olmasını istedi mi, çörekler sıcak olmalı, öyle değil mi? Şiirler aylardır oradaydı — *Sons and Lovers* (Oğullar ve Sevgililer — Hiçbir açıklama yok, ama bunun *Paul Morel*'in yeni adı olduğunu belirtelim. — Ç.N.) da öyle. Nereden kaynaklanıyor, bilmiyorum, ilgi pek gevşek. Hiç hoşuma gitmiyor bu. *Hamlet*, yada *Oedipus* şimdi yayımlansaydı, girişim olmadıkça, 100 adetten fazla satamazlardı. Anlaşılan, Duckworth yatırım yapmak için, adımın ünlenmesini bekleyecek. Beni ileri sürüp tanıtma konusunda onun niye böyle çekimser davrandığını anlıyorum. Ama korkmasına gerek yok. Ben İngiltere'de başka bir kimsenin yazacağından daha büyük yapıtlar yazabileceğimi *biliyorum*. Ben David ve Harold gibi kişiler için yazıyorum: er geç, onlar beni okuyacaklardır. Benim amacım onların ne istediğidir: istediklerini ne zaman öğreneceklerdir. Bekleyin.

Blis Carmen pek hoştu. Ona yazmaya niyetim var. Yazayım mı?

Biz — yada yalnız Frieda — bu sabah Harold'dan bir mektup aldık.

Şimdilik, *Blue Monthly* midir nedir, ona *eleştiriler* yazıyorum.

Form için birkaç şiir ve bir öykü göndereyim mi?

Yeni romanım *The Sisters* (Kızkardeşler)'ın 180 sayfasını yazdım. Konusu kendi kendine gelişiyormuş gibi görünen

acayip bir roman bu. Onu sana göndereceğim. Ondan hoşlanmıyabilirsin — öyle keskin çizgileri yok — pek doğal ki, daha ilk aşamadayım — ama bana kalırsa, özellikle düzenleme bakımından eli yüzü düzgün sayılır. Saklayıp durduğum, çala kalem yazılmış 200 sahifelik bir başka romanım daha var — adını geçici olarak *The Insurrection of Miss Houghton* (Miss Houghton'ın Başkaldırısı) koydum. Onu şimdilik sana göndermeye niyetim yok, bence, dehşet birşey. Beklesin dursun bakalım. *The Sisters*'ı bitirmek üzereyim. 300 sahife olacak sanırım. Bu romanı önce *jeunes filles* (genç kızlar)'ı düşünerek yazmaya koyuldum, ama sonra sapıttım. Ben neyi daha güçlü duyumsuyorsam onu yazabiliyorum: bu yüzden, şimdi konu erkeklerle kadınlar arasındaki ilişki oldu. Kaldı ki, bu konu günümüzün de sorunudur, yani yeni bir ilişkinin kurulması, yada erkeklerle kadınlar arasındaki eski bir ilişkinin gözden geçirilmesidir. Bir ay içinde *The Sisters* bitmiş olacak.

Bir kimsenin *iki* kişiyi bir arada görmekten hoşlanması, yada nefret etmesi ne acayip. Bir topluluk, ben yalnızsam, beni ben olarak sever; ama ben yanında değilsem, Frieda'ya da tüm dünya hayran olur elbette. Onunla birlikteyken, vebalıymışız gibi oluyoruz sanki. Bana kalırsa, evli — *sic* (hadi öyle diyelim) — kimseler kendi kendilerine yeter olmalıdırlar. Yadırganan yoksulluk olsa gerek.

Yine İtalya'ya gitmek istiyorum. Almanya'nın bağnazlığından ve *evcilliğinden* sıkılıyorum. Elimizi kolumuzu bağlayıp, bizi yumuşak başlılığa sürükleyen bizim evcilliğimizdir. Buradaki doğal görünü pek tarımsal; dümdüz patikalar boğuyor beni. Donuk ve durgun öküzlerle insanlar bana birer masaymış gibi görünüyor. Diyorum ya, yine İtalya'yı özledim.

Bizim bu mektuplarımızın çok ilginç olduğunu düşünüyorum. Frieda alabildiğince yayvan yazarken, ben kendimi kıstıkça kısıyorum. Ben kendimi çekip daraltabiliyorum. Dostoyevski üstüne bir kitap yazmıyor muydun? Böyle şeyler kafamı çatlatır benim. Kitabın nasıl gidiyor? Tam bir kötüm-

sersin *sen*. Mrs. G.'ye durumumuz bildirilmedi sanırım. David'e bana yazmasını söyleyiver.

D. H. LAWRENCE

A. W. Mac LEOD'a

Irschenhausen,
(Post) Ebenhausen, Oberbayern.
Çarşamba

SEVGİLİ MAC,

Kitaplara teşekkürler. Shaw'un *New Statesman* (Yeni Devlet Adamı)'ı ne berbat şey öyle. Tanrı yardımcısı olsun! Phillpotts'un ona yağ çekmesi ve sürgit yanılması da şaşkınlık verici.

Coğrafyasal bakımdan seni ilgilendirir diye, Wolfratshausen'ın oldukça ucuz bir kartını göndermiştim sana. Beyaz bir tepecik üzerinde pek hoş bir kent. *Sons and Lovers* ayın 29'unda çıkıyor. Bir nüshası elime geçti — çok şirin bir kitap. Eğer üstüne düşüp, didik didik etmezlerse, tutacağını sanırım. Ne de olsa, o benim en iyi yapıtım şimdilik.

Başka bir eşsiz yapıtı daha yeni bitirdim, adı *The Sisters*. Ah, bilsen ne harika birşey — yalnız ona biraz çeki düzen vermek gerekiyor.

Halâ İtalya'nın özlemini çekiyorum. Bavyera çok rutubetli, çok yeşil ve sulak — dağlar *hiç* yerlerinden kımıldamıyor, *hep* aynı yerdeler. Çeşitli tonlara ve renklere bürünüyorlarsa da, hep aynı yerdeler.

Belki Haziran'ın sonunda İngiltere'ye geleceğiz — ama çok kalmayacağız. Hemen İtalya'ya dönmeyi umuyorum. Elbette bu biraz *Sons and Lovers*'ın satışına bağlı.

Whitsuntide'da neler yapmışsınız? Ben yeşeren çamların yambaşındaki yemyeşil bir otlakta yaşayıp, o lanet olası dağlara bakınıyor ve saçma sapan şeyler yazıyorum. Aman Tanrım!

Bugün büyük bir geçit töreni var — Bavyera halkı Tanrı'nın toprağı üzerindeki en ateşli Roman Katolik'lerdir. Şimdi bu toprağın üstüne şimşeklerle karışık bir yağmur boşa-

nıyor. Hep böyle olur. Lanet olası iklim. Sana Arthur Ransome'un *Essays* (Denemeler)'ini gönderiyorum: bunlara «*Je sais tout*» (Herşeyi biliyorum) başlığı konulabilir. İyisin, değil mi? Tanrı aşkına hastalanma, yoksa yersarsıntısının payanda seslerini duymuş gibi olacağım. Sana iletmek için bir nüsha *Sons and Lovers* ayıracağım. Beni A.'ya anımsat. Yaz dinlencesini nerede geçirecek o? Ya sen? Seni o zamandan önce görmeyi umarım.

Auf viedersehen (Yine görüşelim)
D. H. LAWRENCE

LEYDİ CYNTHIA ASQUITH'e *Irschenhausen,*
(Post) Ebenhausen, Oberbayern.
Çarş. 17 Ağustos 1913, yada o günler

SEVGİLİ MRS. ASQUITH,

Ansızın sizden, delikli eteğinizle opal broş'unuzdan söz etmeye başlamayalım mı? Yine deniz kıyısındaki o küçücük koy'da bulduk kendimizi — ikimizin *Kaba dalgalar ne diyorlar?* düettosunu söylemesi yürekler acısı. Sanki ben yaşlı Paul Donbey'in benzeriyim, Frieda ise — hadi, onu ne siz sorun, ne de ben söyleyeyim.

Kingsgate'de bize gerçekten nazik davrandınız. Sizin Marylands sevinç kaynağı bir yerdi. O yarı-saydam Kingsgate'den nefes nefese uzaklaşıp, kendimi uçurumun ta yanıbaşında bulmuştum. Kingsgate — aman, Tanrım! Sonunda, oradaki giderlerimizin ceremesi olarak bir şiling dört peni'lik içler acısı küçük bir fatura var. Sanırım Baker'dendi o. Ama peşimizi hiç bırakmadı ve bizi buralara değin koşturdu. Ben de tuttum ondan küçücük bir kayık yaptım ve onu suya saldım. Baker'e (İngilizcede bu adın anlamı ekmek pişirici, fırıncıdır — Ç.N.), «Ekmeklerini suya dök ve peşinden faturalarını gönder,» diye haykırdım. Baker'imin faturası, dans eden Tuna'dan ve Macaristan'ın uykusuz ovalarından aşağılara doğru, altın taneciklerini araya araya gidip duruyor...

Mektubum biraz tutarsız ise, kusura bakmamanızı umarım. Bir çam ormanının köşesindeki tahtadan yapılmış küçük bir evde (o harika Dürer oymaları ve Acem halılarıyla birlikte) yaşıyoruz. Yağmur hiç durmaksızın yağıyor. Arasıra bir geyik, üstünü kurutmak için zıplayıp sıçrıyor. Sincaplar sanki yıkanıyorlarmış gibi kuyrukları tepelerinde. Ben de banyo yerine, mayomla evin çevresinde şöyle bir tur atıyorum.

Burası Frieda'nın eniştesinin evi. Arasıra kalıyor burada. Öteki işlerinin yanı sıra Ekonomi Politik profesörüymüş aym zamanda. Dışarıda yağmur yağıp duruyor. Gaz lambasının yanında oturmuş bira içiyoruz, bir yandan da Modern Kapitalizm üstüne konuşan Edgar'ı dinliyoruz. *Niçin* doğmuşum ben? Pazar günü, Wolfratshausen'ın çarşısındaydık. Satın alınacak birşey bulamadık. Alış veriş yapmak isteyen gençlerden oluşan bir kuru kalabalık vardı. Hiçbirşeye doğru dürüst bakamadım. Ben dirseklenip itilmek için doğmuşum.

Aşağı yukarı bir ay sonra İtalya'ya gidiyoruz. Shelley ve Byron geleneğine uyarak, Livorno'ya yakın bir yerdeki Lerici'ye gitmeyi düşünüyoruz. Kendime gelmem için yararı dokunur belki.

March'larda son derece eğlenceli bir öğle yemeği yedik. Çok hoşuma gitti.

Nasılsınız ve nerelerdesiniz? Alman kitaplarından ister miydiniz? İsteyecek olursanız size buradan birkaç tane gönderebilirim. Sizde yediğimiz kavun, şimdiye değin tattığım en iyi kavunlardan biriydi. Alman kitapları bana bunu anımsatıyor hep.

Gülümseyip duran şişko John nasıl? Mr. Asquith'e anımsatılabilir miyim? Görecek olursanız, yiğit Sör Walter ile Leydi'sine saygılar.

Viele Grüsse (Selâmlar)

D. H. LAWRENCE

Siz Asaletli misiniz, değil misiniz? Birisi, yazdığı mektuplarda size nasıl hitap eder?

EDWARD GARNETT'e

Palmiyeler Oteli,
Lerici, Spezia Körfezi,
İtalya.
Salı, 30 Eylül 1913

SEVGİLİ GARNETT,

En sonunda bulduğumuz evden ötürü çok mutluyum; bunu hemen belirtmeliyim. Mükemmel bir yer burası. Kayalarla yarı yarıya çevrili, tatlı bir meyille aşağılara değin inen zeytin ağaçlarıyla örtülü, küçük, mini mini bir koy'u var. Sonra, pembe boyalı, düzayak bir balıkçı evi var. Ve sonra, tam denize karşı, zeytin ağaçlarının arasında, üzüm bağlarının içinde, dört odalı pembe boyalı, Ettore Gambrosier'in konak yavrusu var. İşte orası, inşallah, benim yuvam olacak. Nefis bir yer. Buraya gelmek için, Cenova'dan, yada Parma'dan Spezia'ya değin trenle gidiliyor, sonra gemiyle körfezden geçip Lerici'ye ulaşılıyor, derken bir sandalla kürek çeke çeke bir burun geçiliyor ve Fiascherino'ya geliniyor. İşte benim olacak konak yavrusu orada. Dayalı döşeli bu evin aylık kirası 60 İtalyan lirası. Ayrıca, bulaşık yıkama ve tüm işler için, yirmi dakika uzaklıktaki bir balıkçı köyünde kalan bir kadına da 25 liret verilecek, ki hepsi ayda toplam 85 liret. Evin kapısından çıkar çıkmaz, kayalarını suların yıkadığı koyun bulunduğu deniz tam karşıda. Bahçede üzüm kütükleri ve incir ağaçları var, tepelerde ise çepeçevre ağaçlar. Artık bizi görmeye gelebilirsin. Söz verdiği için Constanza Davidovna da gelirse, çok mutlu olur. Heryer sarı, yabansı çiğdemlerle dolu. Akdeniz usul usul kıyıları yıkıyor, yalnız kayaların önü biraz köpüklü. İncirler, üzümler tam kıvamında. Gelip bizi gör, David de gelsin, tam ona göre mükemmel bir yer burası. Düşün, geceleri önü açık ocağın önünde oturup, zeytin kütüklerini yakıyor ve denizin sesini dinliyoruz... Yarın hemen yerleşmek istiyordum, ama mal sahibi ürün kaldırmak için sekiz gün daha kalmaya niyetli. Bekleyemeyeceğim: Gerçi burası günde adam başı 6 Frank'tan tam pansiyon, rahat bir otel — yemekler iyi, şarap parasız — denize karşı balkonu olan büyükçe bir yatak odasıyla çok güzel. Gel

gelelim, ben konak yavrusuna biran önce gitmek istiyorum.

Fazla param kalmadı. *New Statesman*'den beklediğim çek henüz gelmedi — ama er geç elime geçer, sanırım. Sen bıraktığım paradan 10 Sterling gönderiver bana. Tümünü tek tek kağıt para olarak bu otele postala.

Schaffhanusen'dan Zürih'e, Lüsern'e, sonra Gottard'ı geçerek Airolo, Bellinzona, Lugano ve Como'ya yürüye yürüye geldim. Heryer çok güzeldi — ne de olsa İsviçre turistik bir ülke -- ama şımarık.

Bu kez yazınla ilgili birşey sorma bana.

Frieda'nın annesi bu kağıtlardan bir sürü verdi — lütfen bağışla.

Her ikimizden sevgiler,
D. H. LAWRENCE

LEYDI CYNTHIA ASQUITH'e

Lerici, Fiascherino,
Spezia Körfezi, İtalya.
23 Ekim 1913

SEVGİLİ MRS. ASQUITH,

Uzun bir süredenberi size yazmak istiyordum. Ne var ki, buraya gelmek için «yolda» idik. Bavyera'dan ayrılalı yüzyıllar geçti sanki. Frieda yakınlarını görmek için Baden Baden'e gitti, ben gitmek istemedim. İsviçre'yi boydan boya yürüyüp, o küçük ülkeden yararlandım. Bu ülkede coşku verici tek şey, bir küçük taşı şöyle alabildiğince fırlatmak — çünkü yasal olarak bu eylem yasak. Dağlara gelince — yol boyunca hep önüme çıktılar, ama hepsi öylesine aptal ki, hiç kımıldamıyorlar, hiçbirşey yapmıyorlar, salt kendilerini gösteriyorlar.

Derken, kirpi benzeri katedrali olan iğrenç Milano'dan, o berbat kentten geçtim. Erkeklerin çoğu kısa çoraplı, mor kravatlı, kulaklara değin inen şapkalı kişiler gibi geldi bana.

Ama burada hayran olunacak bir yerimiz var; basamaklarla denize inilen geniş bahçesiyle çok güzel bir saray yavrusu — tam İtalya'ya yaraşır bir yer. Kayalıklı bir koy'un üzerinde, büyük bir üzüm bağının ortasında; dört odalı bu

küçük eve pembe konak diyorum ben. Frieda ise, içinin pis olması nedeniyle — şimdi değil — ona pembe türbe diyor. Aman, Tanrım! oraya girdiğimizde neydi o pislik. Elide'yi, yani hizmetçi kızı tutmamız da para etmedi. Bir yer fırçasının nasıl kullanılacağını hiç görmemişti. Pantolon askılarımı belime dolayıp, ben giriştim işe. Tanrım, o kapkara döşemenin kıpkızıl bir renge dönüşmesini, o pis geceden kırmızı tuğlaların doğuşunu görmek kişiyi sevinç içinde bırakıyordu. Elide, «Ah!» diye haykırıyor. «L'aria e la pulizia — hava ve temizlik yaşamın en önemli iki şeyidir.» Daha doğrusu, en iyi bildiği şeylerden olduğu için amber ve nektar da diyebilirdi.

Gelgelelim, İtalyanlar evlerini, bizim gibi, kişiliklerinin bir uzantısı saymıyorlar. İngiltere'de evim, benim dış kabuğumdur, tıpkı bir salyangozun kabuğu gibi. Oysa burada ev, yağmurdan, yada karanlıktan kaçmak için sığınılan bir deliktir. Capitano (Kaptan) ile karısı yemek yerlerken — burası onların, ama şimdi kentte yaşamaya gittiler — çöpe atılacak öte beriyi, şarap artıklarını hiç aldırış etmeksizin yere atıp, saçıyorlar, kedilerle sinekler de onların üzerinde savaş dansı yapıyorlar.

Akdeniz'in kayalık bir koy'unda, üzüm bağı içindeki bu küçük pembe ev çok şirin. Yüzmek için bir havluya sarınıp denize iniyorsunuz. Suyun ılıklığı ve saydamlığı gerçekten güzel. Sizin de bunu denemenizi isterdim.

Burada herşey son derece ucuz — bunun, sizi, sonu olmayan gerçeklerden daha çok ilgilendirdiğini bilirim. Evin aylık kirası 60 liret, hizmetçi gideri 25, sebzeler sudan ucuz. Sabah uyanınca, çam ağaçları karanlığının şafağın gül rengiyle sarmaş dolaş olduğunu görüyorsunuz. Gün boyunca zeytin ağaçları güneşte parıldıyor, balıkçı kayıkları ile Korsika teknelerine benzer garip yelkenliler soluk mavi denizin bilinmedik yerlerinden çıkageliyorlar, ve derken, akşamları gün batımında tüm deniz altın sarısına ve kızıla kesiyor. Görülmeye değer.

Venedik'e gidebildiniz mi— kokuyor mu orası? Aman Tanrım! İtalya nasıl kokuşabilir? Mektuplarımızı Tellaro'dan

alıyorum. Deniz yüzeyinden yirmi dakikalık yokuş yukarı ve aşağı gidiş geliş. Tellaro, eski korsanların sapa bir sığınağı imiş.

Umarım, iyisiniz. Ama, bir haftalığına Venedik'e gidip dönmek olur mu? Niye Margate'e uğramadınız yine? Kişi bir yerde mutlu oluyorsa, sanırım bunun bir ayrımı var demektir. Altın gülümseyişli Fulya nasıl? Mr. Asquith masa başında yine para kazanıyor mu? Bu kış burada bizi geçindirecek 150 Sterling'lik bir serveti elde edeceğime inanıyorum.

Dün Eddie March'tan bir mektup aldık — tam bu sırada başıma iri bir meşe palamudu düştü — bu bir kehanet olsa gerek. Falcılıkta iyi misiniz? Sanırım, Eddie March son derece sıcak kanlı ve cömert biri. Şiirim onun hoşuna gidecek denli iyi olmadığından onu kırdığım için üzgünüm.

Akdeniz pek çabuk huysuzlanıyor. Bugün hava esintili ve deniz alışılmadık bir biçimde dişlerini gösteriyor.

Bir oyunum yayımlanmak üzere. Kara tavuk eve döndü. Yitirmiştik onu. Elide sevinçle ellerini sallıyor. Eli yüzü düzgün bir oyun o. Henüz bana göndermediler, yoksa size de bir nüsha yollardım. Ama okumalısınız onu.

Mr. Asquith'e, Fulya'ya ve size saygılar.

İçtenlikle,
D. H. LAWRENCE

LEYDİ CYNTHIA ASQUITH'e

Lerici, Fiascherino,
Spezia Körfezi, İtalya.
Salı, — Kasım 1913

SEVGİLİ MRS. ASQUITH,

Dehşetli keyifsiz olduğumdan ve kendimi romanlara, yada kısa öykülere veremediğimden, bir mektup yazacağım. Bezginken mektup yazmayı severim; aksırmak gibidir bu. Bağışlarsınız, değil mi?

Bizim mutlu olduğumuzu söylüyorsunuz — aman, yapmayın! Sanki Tanrı'nın toprağı üstünde bir aydınlatıcı fener imişim gibi, benim o miskin kafamın üzerinde oynayan tra-

gedyanın gökgürültülerini bir bilseniz, «Tanrıya şükür, iyi ki şu zavallı adam gibi değilim,» derdiniz. İçinde bocaladığımız ve boğulduğumuz yoksulluk batağını bilseydiniz, bir gece lambasının ışığı altında, *Stanley in Africa* («Gazeteci» Stanley Afrika'da)'yı okurken, çayını içip, yumuşak pidelerini yiyen yaşlı bir kızkurusu gibi, dizlerinizin üstündeki örtüyü şöyle bir okşardınız. Birgün, benim bir deliler evine düştüğümü, Frieda'nınsa, adı sanı bellisiz otlar altına gömüldüğünü duyarsanız, «Zavallıcıklar, kim bilir neler geldi başlarına,» dersiniz. Sözleriniz gözlerimi yaşartıyor, aman Tanrım! Biz, Orestes ve o bildik çetedenberi, en talihsiz, en ezilmiş, kötü yazgılı ölümlüleriz. Bunu unutmayınız. Bizimle ilgili tüm yanılsamalarınızı bir kıyıya koyup, gerçeği görünüz.

Üstüme bir İngiliz duygusallığı çökmeye görsün, sanki biz dört başı bayındır, saygın bir çift olarak karşınızdaymışız gibi ürperiyorum. Bu durumu bozmayı, —vb., vb.— düşünmedim değil, ama bu yüzden rahatım kaçtı. Buna aldırış etmediğinize sevindim; doğrusu onu kötüye yorarsanız, Tanrım, yine üstüme İngilz duygusallığı çökerse, kim bilir ne duruma düşerim. İyi ki, İngiltere şimdi çorbanın üstündeki tek bir yağ damlasına benziyor.

Üşüttüğünüze üzüldüm. Venedik'te öyle dolaştıktan sonra başka ne beklenir. Frieda da dört gündür yataktaydı. Robinson Crusoe bile, «Birinci gün, kustum...» diye yazmıştı. Üzüm bağındaki salkımların arasında gezinirken, «Tuhaf iş, ne de güçlü bir müshil,» diye mırıldanıyordum. Düpedüz yoksulluk bu. Laf aramızda, bu da geçer, ey dost! Neyse, bugün biraz iyice.

Spezia'daydım. Frieda, pek öyle külüstür olmayan bir piyano kiralamak istiyor. Önce Lerici'ye gidecek işçi motorunu bulmak, sonra bir sandal tutup, kıyı boyunca yol almak, yüreğinizi ağzınıza getirecek denli çalkantılı kayalık burnu geçip, o küçük koy'da karaya çıkmak ve en sonunda eve değin basamaklardan tırmanmak gerekiyor. Piyanonun sahibi yolculuğu biraz karışık bularak, sanki tek çocuğu imiş gibi piyanosuna sarılıyor, bense piyanoyu hemen kapıp götürmek istiyordum. Derken, dükkandan dışarı çıktık; tam o sıra-

da, gemici kılığında, göğsü *White Star* (Beyaz Yıldız)'lı bir garip adam çıkageldi ve kendisinin İngiliz olduğunu söyleyerek, kaçak İngiliz kumaşı alıp almayacağımızı sordu. Adam İngiliz değildi, Fransız, Alman, giderek İtalyan bile değildi, ama her dilden yirmi sözcük konuşuyordu. Ben piyanoyu Rugi Gulielmo'nun güçlü kollarından çekip almaya savaşırken, bu kez torbalı bir gemici tarafından durdurulmuştum. Gürültü patırtı, motor, sandal derken, eve elim boş dönmüş, küfürlerden kurtulmuştum.

«Ecco — un pianoforte (işte — bir piyano) — mobilyaya benzer yanı yok — bir mobilya olur mu bu — he? iyidir, iyidir — ama — bir pianoforte — he!—»

Şu İtalyanlardan tiksinip nefret ediyorum. Hiç tartışıp fikir ileri sürmezler, yaptıkları iş bir papağan tümcesini yinelemek, omuzlarını oynatıp başlarını bir tarafa yıkmak, bir de kollarını oynatmak. Dürüst bir adam onların yanında ne yapsın? («Dürüst adam» derken, geçmişimi unutunuz lütfen.) Yarın gidip bir alay adama şu lanet olası piyanoyu taşıtıp paralarını ödemeliyim.

«Aman yavaş taşıyın,
Özenle yerden kaldırın,
Ne de narin birşeymiş,
Hem de genç ve güzelmiş.»

Bir kedinin üstüne tırmanıp yürümesine bile uygun olmayan, kaygan, değersiz birşey aslında. Ya bir de, taşınırken denizin dibini boylarsa, o zaman görünüz bendeki keyfi.

«Il pleut doucement sur la ville
Comme il pleut dans mon coeur.»
(Kente yavaşça yağıyor yağmur
Yüreğime de yağıyormuş gibi.)

Aslında, dışarıda pırıl pırıl, yıldızlı bir gece var ve denizin üzerinde bir deniz feneri yıldızlara karşı zamanı dövüyor.

Hadi, hoşça kalın, güzel bayan, dargın ve üzgün olmayınız. Ağlayıp sızlamaktan, mendillerinizin göz göz olduğunu düşünün.

Şu kedi niye tüm gece boyu benim dizlerimde uyur da,

bana pirelerini aktarır? Niye?

Gelecek Cumartesi, hemen yakınımızda bir köy düğünü olacak. Beyaz ipekliler ve portakal rengi çiçekler içindeki gelin, o korkunç yolları tepe tepe tam üç saat yürüyecek. Ayin, saat 7.30'da Tellaro'da. *Piccola colazione* (Kahvaltı), saat 8.30'da gelinin evinde. Nikah, saat 10.00'da kilisede, *Pranzo* (Öğle yemeği), öğle zamanı burada. Biz de çağrılıyız. Ama, ne yazık ki, damat olacak çocuk gelini hiç mi hiç istemiyor. Birisi evleniyor — si (evet) — *come si fa!* (nasıl olur!) Sık sık söylüyorlar bunu — *ma* (ama) — *come si fa!*

«Il pleut doucement dans la ville,
I think I am missing a meal.»
(Kente yavaşça yağıyor yağmur,
Sanırım, bir yemeği kaçırıyorum.)

A rivederla, Signoria, (Yine görüşmek üzere, Efendiağa)

D. H. LAWRENCE

Bize de «Signoria» diyorlar burada. Ne büyüklük! Zavallı babacığım bir duysaydı bunu!

D. H. LAWRENCE

W. E. HOPKIN'e

Lerici, Fiascherino,
Spezia Körfezi, İtalya.
18 Aralık 1913

SEVGİLİ WILL,

Şu bizim civcivli Eastwood dedikodusuyla dolu o mektubunu almak çok sevindirdi beni. Bana her zaman böyle mektuplar yaz.

Şimdi yazacağıma şaşma sakın; Felice kulağımın dibinden İtalyanca konuşarak bir dolu sağnağı gibi geçip gidiyor, Frieda her zamanki yürek (arasıra da kafa) yumuşaklığıyla, karıştığı olaydan kendisini kurtarması için St. George'un yardımına sığınıyor.

Burada çok güzel bir evimiz var (sakın adresini yitirme). Tam denize karşı, zeytin ağaçlarıyla dolu tepelerin altında, dört odalı, pembe boyalı, küçük bir ev bu. Çevresi çit-

li büyük bir üzüm bağımız, bahçe duvarlarının dibinde limon ağaçlarımız var; bugün, Appeninler'den esen bir rüzgardan, iri, ağır portakallar, koyu yeşil yaprakların arasında altın gibi parıldadılar. Bir tek portakal ağacımız var, ama ne de olsa, o da bir güzellik.

Burada arabaların geçebileceği bir yol, giderek bir katır yolu bile yok. Köylülerin başları üstünde taşınamayan herşey, denizden kürekli sandallarla taşınıyor. Kadınlar ve herkes, ufak tefek herşeyi başları üstünde taşıyorlar. Onlara çok güzel bir araba verilebilirdi, ama bu bir yalan olurdu. Yürürlerken, bellerini acayip bir biçimde kıvırıyorlar.

Yılın bu zamanında kadınların tümü zeytinliklerde çalışıyorlar. Zeytin ağaçlarının öylesine güzel, gri ve hüzün verici olduğunu bilmezsin. Mektupları almak için Tellaro'ya giderken, deniz yüzeyinden yüksekte, gri ve parlak ağaçların altından geçmek bana dinsel bir coşku veriyor. Şimdi tepeler insan sesleriyle dolup taşıyor; köylü kadınlar ve çocuklar tüm gün boyu ve hemen hemen hergün, zeytin ağaçlarının soluk gölgesinde, ağaçların yere düşen yemişlerini sepetlere dolduruyorlar. Bağlı olduğumuz köyün adı Tellaro. Denizden dimdik yükselen kayaların üstünde 200 can'lık eski bir korsan yatağı. Kilise tam deniz kıyısının üstünde. Şöyle bir öyküsü var: Kilisenin çanı gecenin bir zamanında çalar, yine çalar. Köyde herkes korkuya kapılır, çan gizemli gizemli çalmaktadır. Derken, anlaşılır ki, çanın ipi uçurumun yamacından kayaların arasına sarkmıştır ve bir ahtapot da ipin ucunu ykalamış, çekmektedir. Böyle birşey olasıdır. Köyün erkekleri beyaz yemler ve uzun mızraklarla ahtapot avlıyorlar. Arasıra oldukça büyüklerini, üç, dört kiloluklarını da tuttukları oluyor. Öylesine çirkin başka birşey hiç görmemişsindir. Gelgelelim, yeniliyor da. Geçen gün bir köy düğünündeydik, oldukça büyük bir düğündü hani — ahtapot başlıca yemeklerden biriydi; ne ki, ben hoşlanmadım: salyangoz yiyebilirim, tamam, ama ahtapot — asla. İstediğimiz zaman köylülerin koy'daki kayıklarına binip denize açılıyoruz. Akdeniz öylesine güzel ki. Güneş, Porto Venere adalarının ardından batınca, tüm deniz sanki apak süt kesiliyor; ateşten

bir yolun ötesindeki yakut rengi adalarıyla herşey görülmeye değer.

Aslında İtalyanlara bayılıyorum. Elide adında, yirmi beş yaşında ufak tefek bir hizmetçimiz var. Annesi Felice ise boylu postu. Pek komik ve saygılı oluyorlar arasıra. Elide çorbayı masaya koyunca, yanımızdan ayrılmadan önce, «A rivederci, eh?» (Yine görüşelim, olur mu?) diyor. Bu koy'da bizimkinden başka bir ev daha var — hemen hemen bir buçuk kilometre ötede — deniz kıyısında yaşayan köylülerin evi bu. Elide'nin yeğenleri oluyorlarmış. Arasıra, özellikle akşamları gelip, gitar çalıp şarkı söylüyorlar. Pek eğlenceli oluyor. Luigi çok yakışıklı, Gentile ise yabansı bir haşarı. Bu kişileri görmekten ne mutlu olurdunuz — hele. Mrs. Hopkin çevreyle ilgilenmekten. Şimdi rüzgar soğuk esiyor — Carrara yöresindeki dağlarda kar var — ama yine de geceleyin bir ateşböceği kapıya yakın bir yerde parıldıyor, arasıra da kızıl ve kara iri bir kelebek, yabansı karanfil ve çan çiçeklerinin üzerinde uçuşuyor. Deniz kıyısında yaşamayı seviyorum — kişi onun sesine, gürültüsüne alışıyor, birsüre sonra onu duymaz oluyor. Çok yelkenli gemilerin geçip, Sardinya'ya, Sicilya'ya, Porto Venere'den Cenova'ya gidişleri güzel mi güzel. Spezia, İtalya'nın büyük bir donanma tersanesi. Limanın sağında savaş gemileri yatıyor: gürleyen topları için oldukça barut harcıyorlar. Köyün erkekleri çalışmak için Spezia'ya gidiyorlar. İşçiler koy'u geçip, kendilerini götürecek motora koşuyorlar. Çok ilginç.

Tüm bunlardan sonra, şimdi, buraya gelmelisiniz: siz, Mrs. Hopkin ve hiç olmazsa, gelebilirse Enid. Buraya çok ucuz gelebilirsiniz, hangi yolla olursa olsun — denizden Cenova ve Livorno'ya — yada kara yoluyla. Burada, sanırım. Haziran'a dek kalacağız. Hemen karar veriniz ve gelmeye çalışınız. Size gereksinmem var. Her ikimiz de sizin gelmenizi istiyoruz. Burası benim bildiğim en güzel bir yer.

Willie Dunn'la sizin sinek öldürmenize durup durup gülüyorum. Noel nedeniyle kucak dolusu en iyi dileklerimizi gönderiyoruz. Bana sık sık yazınız. Buraya gelmek için hemen karar veriniz. Mrs. Hopkin geçen ilkbahar bize söz vermişti.

Ben ve Frieda'dan her üçünüze sevgiler.

Saygılar,
D. H. LAWRENCE

EDWARD MARSH'a

Lerici, Fiascherino,
Spezia Körfezi, İtalya.
24 Gennaio (Ocak) 1914

SEVGİLİ EDDIE,

Georgian Poetry adlı şiir kitabı, gerçek bir Alaaddin'in Sihirli Lambası. Benim *Snapdragon*'umun bu üretken biçimde kök salıp, tomurcuk vereceğini düşünmedim değil. Dört Sterling'lik çek'e teşekkürler ve çok yaşasın *G. P.*

Fiascherino'dan tepeden inme gelişinin coşkusunu halâ arıyoruz. Bir çanta dolusu yükünü Lerici'den yokuş yukarı taşımanı kederle anımsıyorum — sakın karşı koyma bana. Bizi üç *saltimbanchi* (cambaz)'ye götürdüğü için Severino, iki, üç kez daha özür diledi. Unutmadan, bu cambazlar, Pazar günü Tellaro'da, deniz kıyısına yakın bir yerde büyük bir gösteri daha verdiler. Gösterilerini açık havada yaptılar. Elide de seyirciler arasındaydı ve şapka numarasından sonra gözden yitip kiliseye günah çıkarmaya gitti: onunla birlikte seyircilerin dörtte üçü de. Zavallı üç *saltimbanchi* birer parça ekmek dilenmek zorunda kaldılar, Tellaro öylesine cimri.

Gittiğin gece müthiş bir kar yağdı. Sabah uyanınca çevredeki acayip solukluğun nedenini merak ettik. Kar onbeş santim kalınlığındaydı ve asık suratlı denize karşı usul usul, gölgemsi bir biçimde serpiştiriyordu.

Elbette, Elide ortalıkta görünmedi. Yataktan kalktım ve ocağı gürül gürül yakıp, bu acayip, sessiz, örtülü Fiascherino'da kapkacağı yıkamaya giriştim; deniz de ölü ve kımıltısızdı.

Dışarısı çok garipti. Tepelerdeki zeytin ağaçları üstlerine yağan kardan boyunlarını bükmüşlerdi, öyle ki, tüm yamaçlar *Styx* ırmağına inen umutsuz insan görüntüsüyle dolmuştu. Böyle boynu bükük, içli, umutsuz insan topluluğunun

yokuş aşağı inişlerini daha önce hiç görmemiştim. Ve heran bir ağaçtan uzun bir krik — kriik sesi geliyor, sonra bir çatırtı duyuluyordu.

Kurşun grisi bir denizin üzerindeki küçük burunda bulunan çam ağaçları kopkoyu ve karlıydı. Acayip ve Japonvari birşeydi bu: uzaklık yoktu, perspektif yoktu, donuk gri toprak üzerindeki herşey yakın ve netti. Denizin suyu, sahildeki kardan pek mükemmel, yalayıcı bir virajla ayrılmıştı.

Kedimiz Mino, alıştığı üzere geceleyin dışarı kaçmıştı. Karın içinde miyavlıyarak, omuzları çökmüş, ürkmüş bir durumda göründü — bana yaklaşmadı bile. Beni çok iyi tanır. Ama karın böyle ansızın, hem de lâpa lâpa yağışından pek korkmuştu ve onu evin içine sokmamız oldukça zamanımızı aldı.

Öğle zamanı Elide, ağabeyi Alessandro ile birlikte göründü. *Ve* bir çığlık koptu. Alessandro kapının eşiğinde durmuş, ağaçların çatırtısını dinleyip ağlıyordu: «*Ma dio, dio* (Aman Tanrım, Tanrım) — *senti signore, senti* (dinle bayım, dinle) — *Christo del mundo* (dünyanın İsa'sı) — *è una rovina* (bu bir felaket).» Tüm Tellaro, kiliseye kapanmış, Hazreti Meryem'e dua ediyordu: Sabah saat 9.30'da çan çalınarak özel bir çağrı yapılmış, yaşlı kadınlar içeriye doluşmuştu. Elide havada uçuşan kar taneciklerine birkez daha bakıyor, küçücük bir at gibi ayağını yere vurup çığlığı basıyordu: «*Ma se il Dio vuol' mandare il fine del mondo* (Tanrı dünyanın sonunu göndermek istiyorsa) — *che lo manda* (işte onu gönderiyor).» O hazırdı. Tam bu sırada Alessandro inliyordu, «*Una rovina, un danno!* (Bir felaket, bir yıkım!)»

Gerçekten bir yıkımdı bu. Ağaçların hemen hemen yarısı yerle bir olmuştu. Kişi bahçe kapısından dışarı çıkamazdı, çünkü koca koca ağaçlar oraya yığılmıştı. Tellaro'ya posta gelmedi — ağlayıp sızlanmaktan başka birşey yapılmıyordu. Yas'ın üçüncü günü, hasarın saptanması ve kesilen vergilerin toplanması için bir kurul getirdiler. Artık, yıkılan ağaçları, «*Ora si puo scaldarsi*» (Şimdi ısınabiliriz) diye mutlulukla baltalıyorlardı.

Başka bir coşkulu olay! Koy'daki evde yaşıyan Luigi,

buradan ayrıldığın günün akşamı, solgun bir yüzle nefes nefese eve gelip, bizim Felice'yi buldu ve kısık bir sesle, «*Ma zia, io ho una brutta notizia da portare* (Teyze, kötü bir haber getirdim) dedi. *Quelli due Inglesi del signore erano arrestati stasera, al pontino di Lerici* (Beyefendinin dostu iki İngiliz, bu akşam Lerici köprüsünde tutuklandılar).» Felice hüngür hüngür ağlar, Elide yiğitçe karşı koyar, «*Forse mancava qualche carta* (Belki bir kağıtları noksandır) — *di certo è una cosa di niente* (muhakkak önemsiz bir şeydir).» Düşün, öyle birşey olsaydı bizi nasıl şaşkına çevirirdiniz.

Felice ile Elide arasında büyük bir tartışma, hanginizin daha yakışıklı olduğu konusundaydı. Elide, Jim Barnes'i tuttu, Felice seni — ikisi de çok ciddiydiler.

Addio, (Hoşça kal)
D. H. LAWRENCE

A. W. Mac LEOD'a.

Lerici, Fiascherino,
Spezia Körfezi, İtalya.
9 Şubat 1914

SEVGİLİ MAC,

Önce sana kitaplar için teşekkür etmeliyim. Sanırım, Crosland'in *Sonnets* (Soneler)'i kötüdür — edepsizin tekidir o. Sanırım, Hilaire Belloc da kibirlidir. İngiltere'de Fransızca gösterisi sürüp gidiyor ve bu akıllıca yapılan bir budalalıktır. Mart Rutherford'a her zaman büyük bir saygım vardır: Oldukça iyidir, sanırım — öylesine mükemmel, öylesine kusursuz ve öylesine güzeldir.

Söyle, *Poetry* (Şiir) ve *English* (İngilizce)'deki şiirler üstüne düşüncelerini ne zaman yazacaksın? Bana *Poetry*'yi gönderdiğine çok sevindim. İngiltere'de herkes beni asla bir şair olarak kabul etmemek gibi çirkin bir hünere sahip: «Sizin düz-yazınız daha iyidir,» diyor bazı aptallar, «bu yüzden şiirinizi bağışlamaya zorlanıyoruz.» Onlardan öyle nefret ediyorum ki. Meredith için de böyle söylendiğine inanıyorum. — Amerika'da böylesine abartılmış titizlik yoktur.

Yeni romanıma yeniden başladım: hem de yedinci kez. Bana sevgi göstereceğinizi umarım. Hemen hemen bitirmek üzereyim onu. Bu roman çok güzel şeylerle doluydu, ama çoğu yokoldu; kendisini oluşturmak uğruna yokolduklarını biliyordum. İşte böyle, oturdum ve onu yeni baştan yazdım. Onun gerçekten iyi bir roman olduğunu biliyorum — mükemmel yonut'un mermerin içinde, onun özünde olduğunu bilirsin. Yapılacak iş, onu bulup çıkartmaktır. Bunu oldukça iyi becereceğimi sanıyorum. Arasıra benim için dua etmelisin.

Mrs. Garnett, bir Rus kızıyla birlikte Lerici'deki bir otelde kalıyor. Geçen gün senden söz ediyordu; seni sık sık göremediğinden üzgündü. Arasıra gidip onu niye görmüyorsun?

Kennerly benim oyunlarımın New York'tan geri gönderildiğini söylüyor, ama onlar henüz elime geçmedi. Onları bekliyorum. Birini sana vaadettiğim için sabırlı olmalısın. — Unutmadan, Ne korkunç, *aşağılık* gazete şu *Morning Post*. Onu okudukça, bir beyefendi olmanın değerini düşündükçe, beyefendi kalmayı yeğliyorum. Kitap eleştirileri, yöneticileri ve tümü öyle edepli ve şerefli bir havaya bürünmüş olmasına karşın, gazetenin pisliğini temizlemeye yetmiyor.

Burada ilkbaharın gelişini şimdiden karşıladık. Taç yaprakları sapsarı bir tutam küçük, yabansı nergis, birkaç güzel menekşe, ortaları simsiyah, yaprakları morumsu-kırmızı birkaç tane de lale buldum. Öğleden sonraları bir sandala atladığın gibi denizde dolaşıp, ucu yarık uzun bir kamışla, suyun içinde kayalardan midye toplayabiliyorsun. İlkbaharda güzel kokular bastırdığı zaman, baharın o ılık, uyku verici, baygın havasını bilirsin. İşte burada hava böyle. Kertenkeleler kuru bir yaprağın ani kayışı gibi, kayaların üstünden akıp gidiyorlar. Sabahları kuş sesleriyle uyanıyorsun. Bu kuşlar öylesine cesur ki, tam takım giysileri ve uzun tüfekleriyle, zeytin ağaçları arasında çalıkuşlarını ve serçeleri arayan gözüpek İtalyan *cacciatore* (avcı)'lerine karşın, güneş yükselir yükselmez var güçleriyle şakımaya başlıyorlar. İsviçre'den geçerken, bir halk-evinde karşılaştığım İtalyan azınlığı şöyle bir şarkı söylüyordu:

«*L'Italia — ah che bel sole! — e gli uccellini* — !'» «Ah,

İtalya — güneşin ne güzel — ve küçücük kuşların — ne de *iyi*» — sürgünün haykırışı.

Frieda en sıcak saygılarını gönderiyor — *Une bonne poignée* (elini sıkarım).

D. H. LAWRENCE

A. W. Mac LEOD'a

Lerici, Fiascherino,
Spezia Körfezi, İtalya.
14 Mart 1914

SEVGİLİ MAC,

House of the Dead (Ölünün Evi)'e teşekkürler. Onu okumaya başladık, ama ben ondan *pek* hoşlanmadım. Bana biraz ağır gibi geldi: fazla *demeç* var.

Bu bana, geçen Pazar günü Levanto'daki evine gittiğimiz pek ünlü bir Rus romancısı Amphiteatroff'u anımsattı. Acayıp bir gösteriydi o: yemekte yirmi altı kişi ve onların Almanca, İngilizce, Rusca, Fransızca, İtalyanca gevezeliği vardı — kahkahalarla gülen kocaman, şişko bir adam, ev sahibi, Cinque Terre şarabını özenle yargılıyordu: salonda, zeki, yüksek eğitimden geçmiş karısı, yemek masasının baş köşesinde oturuyordu, boyundan kırma giysili bir köylü yonutçu tam karşısında, çocukların özel eğitmenleri, müzik öğretmenleri kalabalığı arasındaydı — ufak tefek, esmer, narin, yaşam dolu bir adam olan Maksim Gorki'nin üvey oğlu, aşk uğruna evlendiği ve sonra ondan nefret ettiği iri yarı Kazak karısı ile birlikteydi — ayaklarını yere sürüyerek yürüyen bir sürü uşak ve iyi yetiştirilmiş çocuklar vardı — hayır, bu denli olamazdı. Kıyaslamada bir başka kişinin İngilizleri ne denli soğukkanlı ve metin duyumsadığı konusunda bir fikrin yoktur. Bu durumu kıyaslıyayım dedim, neredeyse başım karıncalanıyordu. Bir bakıma, şunu söylemeliyim, onları sevdim — onları ilgilendiren şeylerin dışında, herşeye karşı kesin bir boşvericilik içindeydiler. Bizim aptallaştığımız yerde onlar pek mükemmeller doğrusu.

Oh, burası öylesine güzel ki, geceleyin yüreğimin bir tav-

şan gibi göğsümden fırlayacağını duyumsuyorum. Çok sevimli bir ilkbahar bu. Deniz sabahtan akşama dek masmavi. Çiçekler, buhar grisi zeytin ağaçlarının arasında pembe pembe çiçek açmış badem ağaçları ve tomurcukları çiçeklenmiş şeftali ağacı var.

Bugün tepeye çıkıp, Carrara dağlarına ve düz Magra vadisine bakarak büyük bir piknik yaptık. Büyük bir yaya benzeyen sahili yalayan deniz kanımı coşturdu. Puslu havadan aşağılara bakarken, şuraya buraya dağılmış köyler, sahile atılmış bir avuç istiridye kabuğu gibi görünüyordu. Nasıl oldu da kendimi havaya fırlatıp atmadım söyleyemem, öylesine güzeldi herşey. Böyle zamanlarda uzaklara yürümek, güneye yürümek, vadinin tam karşısındaki bir tepeye konduğu görülen köylerden geçerek, Apennin'lere gitmek istiyorum.

Romanım yavaş gidiyor. Olunca iyi birşey olmalı, kendimden birşeyler katmalıyım ona.

Birkaç şiirim *The Egoist* adlı bir gazetede çıkacak sanırım. Bu gazete hakkında birşey bilmiyorum. Ezra Pound bazı şiirlerimi seçip bana 3 Sterling 3 şiling gönderdi. O gazeteden bir nüsha almaya çalış, olur mu? — Şiirlerim ya gelecek ay yayımlanır, ya bu ay —ama bu ay yayımlanacağım sanmıyorum. Ne olursa olsun, o gazeteden bir nüsha elde etmek istiyorum, zira hangi şiirlerimin yayınlanacağını kesinlikle bilmiyorum.

Buraya gelmeni istiyorum — niye denemiyorsun?

Her ikimizden saygılar. Bize öte beri göndermeyi sürdürme, bu bir yüklem gibi geliyor bana. Sana gönderdiğim oyun kitabını aldın mı? Onun üstüne ne düşündüğünü bana söyle — bilmek istiyorum — *tanti saluti* (çok çok selamlar).

D. H. LAWRENCE

J. M. MURRY'ye

Lerici, Fiascherino,
Spezia Körfezi,
İtalya.
8 Mayıs 1914

SEVGİLİ MURRY,

Katherine'e dün yazdım, ama adres değişik olduğu için, mektubu alıp alamayacağını bilmiyorum.

Aslında, her ikiniz de bedensel olarak iyileşecek olursanız, herşey düzelecek. Hasta olduğunu söylüyorsun — şimdi ruhunu bir tarafa bırakarak sabret ve bedenini iyileştir. Kişiyi elinizden geldiğince mutsuz ediyorsunuz siz. Tanrı aşkına, yan gelip yatınız ve artık işleri başkalarına bırakınız. Merak etmeyin — herşey yolundadır, gerçekten. Bırakın onlar istedikleri gibi çalışsınlar. Onların sizin ne söylediğinizi duymalarına izin veriniz, yoksa duymak istemezler, ama yine de buna gereksinimleri var. Mutsuz olmayınız. Herşeyden önce kendinizle uzlaşınız. Kapıp koyvermeyiniz kendinizi. Gücünüzü çok fazla kullandınız ve şimdi zayıf düştünüz, artık biraz da başkalarına uyacaksınız. Ama *eminim* ki, siz İngiltere'nin en iyi eleştirmenisiniz; yine *eminim* ki, siz yeni, yepyeni bir dış görünüşe hemen uyum sağlayabilirsiniz. Bu mutsuzluk içinde kendinizi boş yere harcarsanız, hiçbirşey yapamazsınız. Zayıf görünmeye ve bağımlı olmaya razı ol ne önemi var?

Oyunum *(Mrs. Holroyd)* — eh, fena değildir. Yine de pek değer vermiyorum ona. Duckwood bana birkaç tane gönderince, onlardan birini size yollarım. Ona yazıp, size bir nüsha göndermesini isteyeceğim. Herhalde kitabın ederi sizin paranızla 3 şiling/6 peni'dir.

Dört gün sonra romanım bitecek diye şükrediyorum. Hastalanmayın ve beni de üzüntüde bırakmayın. Bana biraz olsun inanan dostlara gereksinmem olduğunu nasıl zalimce duyumsadığımı anlıyor musunuz? Herkes benim yazabilen acayip bir tür balık olduğumu sanıyor; hepsi bu ve ben bundan nefret ediyorum. Frieda dışında bana aldırış eden tek bir kişi yok — ve tüm yükü onun üstüne yıkmak insafsızlık.

Haziran ayında Londra'ya geliyoruz. Boşanma davası bitince, İngiltere'ye girme olanağımız olacak. Buradan Almanya'ya gitmeyi düşündük. Ne var ki, şimdi Frieda, Haziran'da İngiltere'de olalım diye tutturdu. Yani, niyet ettiğimiz tarihten bir ay önce. Artık o zaman dua etmekten başka çaremiz kalmayacak. Gel gör ki, ben de iki gün önce gelmeyi kararlaştırdım.

Yakında yine sizi göreceğim diye sevinçliyim. Her zaman birbirimize iyi davranmaya çalışmalıyız. Paris'e gideceğinize buraya gelmenizi isterdim. İyileşiniz ve sıkıntıyı bırakınız.

Frieda sevgilerini gönderiyor. Yakında sizi göreceğiz.

Saygılar,
D. H. LAWRENCE

T.D.D.'ye

The Cearn,
Near Edenbridge,
Kent.
7 Temmuz 1914

SEVGİLİ D.,

Üzünç verici mektubunuzu aldığıma sevindimse de, öyle bir duruma düştüğünüz için üzüldüm. Siz ve Mrs. D., bu sıkıntıdan kurtulalım diye ayrılmaya kalkışmasaydınız, şimdi böyle üzüntülü olmayacağınızı düşünmemek elde değil. Niye yapıyorsunuz bunu? Sanırım, sıkıntı sizin ikinizi bir araya getirmeliydi, sizse onun sizi ayırmasına göz yumuyorsunuz. Yanılmış olabilirim elbette. Ne var ki, Mrs. D.'nin üzünç içindeyken attığı bir çığlık utanç verici görünüyorsa da, bu belki annesi içindir. Siz de ona anne ve baba olmalısınız. Belki kendinizi çekip uzaklaşabilirseniz, sizin için iyi olur. Ama belki de, iç yaşamınızı onunkinden ayırabilirsiniz. Dış görünümüyle gerçek hiçbirşey ileri sürmüyorum. Tüm dediğim, kendinizi içsel olarak ondan ayırmak ve onun da sizden içsel olarak ayrılmasını sağlamaktır : ki bu gerçek bir evlilik değil, bir iflas biçimidir. Fena halde üzgünüm; çünkü ikiniz bir arada olduğunuz sürece, dışa vuran sıkıntılarınız olsun,

içinde bulunduğunuz durumun gerginliği olsun, sizin her ikinizi de gerçekten etkileyemez sanırım. Ama bir arada olmazsanız, elbette, en küçük şey gittikçe büyür, siz yalnız kalmak istersiniz, o da annesini ister. Şurası acınacak bir durum ki, dediklerimi denedikten sonra da başarısızlıkla karşılaşacak olursanız, ayrılma yollarını ararsınız. O bildik dışsal ayrılmadan sözetmiyorum: Sizin her zaman güvenilir iyi bir koca olduğunuzu biliyorum: ama bundan da ötesi var: bir yaşamı gerçekten paylaşmak var. Sizin Mrs. D.'ye olan aşkınızın, size huzurunuzu verecek denli canlı olmadığını düşünmeden de edemiyorum. Bir kişi sevmeyi öğrenmeli ve o sevgiyi elde etmek için acı çeke çeke yolunda ilerlemelidir: bu yolculuk sürgit öteki can'a *karşı* olmalıdır, ondan uzaklaşmak için değil. Aşkın, anlaşılır anlaşılmaz, tamamlanmış birşey olduğunu mu sanıyorsunuz? Hayır, değildir. Sevmek için, kadının kendisini yoklamasından daha çok, onun sizi anlamasını beklemek gerekir; sevmek için, karşıt cinsi anlamayı öğrenmeli. İşte bu, son derece güç ve acı vericidir, ama katlanmaya değer tek şeydir. Tüm tutkunuzun, asıl gereksinmenizin iyi bir meslek sahibi olduğunu, yada yaşamınızı etkinlikle doldurmayı, giderek yaşamınızı ailenizle nesnel olarak paylaşmayı düşünmemelisiniz. Hayır, öyle değil. Bu yaşamınıza can katan en büyük gereksinmeniz, karınızı tümüyle ve karşı koymadan, bedenden ve ruh'tan soyutlanmış olarak sevmektir. O zaman huzura ve iç güvenliğine kavuşursunuz, yanlış giden öteki şeylerin önemi yok. Bu huzur ve güvenlik, kendi yapıtınızı üretmekte size eylem özgürlüğü verecek, gerçek, bağımsız bir üretici olacaksınız.

Birgün bana mesaj'ımın ne olduğunu sormuştunuz. Hiçbir genel mesaj'ım yok, çünkü bir genel mesaj'ın, kişinin kendi kişisel güçlüklerini yığdığı bir genel araç olduğuna inanırım: İsa'nın dediği — komşunu olduğu gibi seveceksin — sözü, toplumun tüm çağdaş pis sistemine yer vermiştir. Ama bu, dediğim, eğer var sayılırsa, benim mesaj'ımdır.

Lütfen dediklerime aldırma — küstah ve etkileyici olmayı gerçekten istemediğimi bilirsiniz.

Mrs. Huntington bu ay İngiltere'ye geliyor. Belki Mrs.

D.'yi de birlikte getirmek ister. Belki de Noémi'yi getirir. Paddy'nin halâ keyifsiz oluşuna üzgünüm. Garip bir çocuk o. Sanırım, onun biraz sevgiye gereksinmesi var. Algılaması acayip, başkalarının kendisi için de düşündüklerine aldırdığı yok. Onun oldukça anlayışa ve sevgiye gereksinmesi olduğunu sanıyorum. Bence, zekasının alışılmadık bir biçimi var. Onun bir müzisyen olacağını söylediğiniz zaman, şaşırdım. Başkalarından apayrı olmayı isteyişi, seçkin, yaratıcı bir kişiliği olmasındandır. Ne var ki, çok acı çekecek, istediğine kavuşması için bir hayli sevgi isteyecek.

Sanırım bizim evlenmemiz Cumartesi günü Kensington evlendirme memurluğunda olacak. Benden istediğiniz *Times* gazetesini size göndermeyi anımsamaya çalışacağım. Romanımdan elime para geçer geçmez, o roman için size küçük bir çek göndermek istiyorum. Göndereceğim para az olursa, kusura bakmayınız.

Londra'da epey yorulduk, ama ülkemize geldiğimiz için sevinçliyiz. Belki Derbyshire'da kalmaya gideceğiz — sonra Ağustos'ta, batı İrlanda'ya geçeceğiz. Size yazar, anlatırım. Mutsuz olmayınız — artık siz ve Mrs. D. her zaman hatırımdasınız. Kötü şeyler yapacakmışsınız gibi geliyor bana. Aman, yapmayınız.

Auf wiedersehen,
D. H. LAWRENCE

Beni Mrs. D.'ye anımsatınız.

HARRIET MONROE'ya

The Triangle,
Bellingdon Lane,
Chesham,
Bucks.
1 Ekim 1914

SEVGİLİ HARRIET MONROE,

Ophelia'mın olduğu gibi baskıya gireceğini duymak beni sevindirdi — bu bana büyük bir yardım. Tam ortasından kesilseydi, üst bölümü bana, alt bölümü dünyaya verilseydi da-

yanamazdım. Ben onun annesiyim, siz eli kılıçlı Hazreti Süleyman değil misiniz?

Çek'i buraya, kalemim kulağımda, kulaklarım kirişte, zeki bir tavşan gibi oturduğum, Tanrı'nın unuttuğu bu küçük deliğe gönderiniz. Savaş bölgesinde değilim. Eğlence olsun diye kendisini yok pahasına bir Alman kurşununa sunan çok değerli bir yaratık olduğumu sanıyorum. Hiç olmazsa sizin savaş şiirlerinizin içine girmeyeceğim. Özelliğime göre yapabileceğim yaklaşım

Baykuş ve mırnav kedi denize açıldılar
Çok güzel bir bezelye yeşili kayıkla

— ve biliyorum ki, bunun için siz bana yüz dolar vermezsiniz.

Adresimi değiştirirsem, size bildireceğim.

Saygılar,

D. H. LAWRENCE

EDWARD GARNETT'e

Bellingdon Lane,
Chesham, Bucks.
13 Ekim 1914

SEVGİLİ GARNETT,

Sana yazmayalı epey oldu, gel gör ki, savaş insanın kişisel eylemini kısıtlıyor. Bu durum, sanki ben pek önemsizmişim gibi beni soyutluyor.

Ne yapıyorsun? Her zaman olduğu gibi Duckworth'a gidiyor musun? Yada yapacak pek fazla iş yok mu?

Öykülerin provalarının gelmesi sürüyor. Şu Plymouth'lular ne *iyi* basımcı. Hiçbir yanlış yapmıyorlar. Benim öykülerim de ne güzel, hele baştan ilk ikisi. Gerçekten beni şaşırtıyor. Onlara *The Fighting Line* (Savaşan Hat) adı yaraşır mı? Kaldı ki, bu gerçekten savaşan bir hat'tır, askerlerin tetik çektikleri yer değil.

Arasıra Almanya'dan duyuyoruz: özveri ateşiyle dolu her Alman yüreği savaşa adanmıştır: Richthofen'ın iki candan subay-dostu öldürüldü, «der gute Udo von Henning ist am 7. Sept. bei Charleroi gefallen» — özeti bu. Frieda'nın

babası çok hasta. Artık Frieda'yla sık sık kavga etmiyoruz.

Biraz paramız var — çok değil — yeterli — Pinker, *Honor and Arms* (Şeref ve Silahlar)'ı Amerika'ya 25 Sterling'e sattı, ben de *Manchester Guardian* gazetesinden biraz para aldım. Burada sonbahar çok güzel. Geniş, çimenli kır yollarında, çevremiz çeşitli sonbahar yemişleriyle dolu. Burası, sonbaharın sislerine ve maviliğine yaraşır soluk renkli bir kasaba.

Kitabımı az, yada çok — doğrusu pek az — Thomas Hardy hakkında yazıyorum. Hemen hemen dörtte üçünü bitirdim. Yazdıklarım daktilo edilir edilmez onları Bertram Christian'a götüreceğim.

Gelip bizi görecek misin acaba? Gelsen çok sevinirdim. Yol parası pahalı değil — ucuz hafta-sonu biletleri de var. David niye gelmiyor?

Bir hafta-sonu için geliniz, olmaz mı? Bir yatağımız var. Önümüzdeki haftadan sonra bekleriz.

Mrs. Garnett'e sevgiler,

D. H. LAWRENCE

LEYDİ CYNTHIA ASQUITH'e

Greatham, Pulborough, Sussex.
Pazar, 30 Ocak 1915

SEVGİLİ LEYDİ CYNTHIA,

Sizden mektup aldığımıza çok sevindik. Noel'de öykülerimden birinin suretini size göndermek istedim, ama savaşın sizi nasıl etkilediğini bilmiyordum — bildiğim Herbert Asquith'in askere gittiğiydi. Belki, en iyisi sizi yalnız bırakmak diye düşündüm.

Sizi son görüşümüzden beri başımızdan önemli bir olay geçmedi. Önemli olay değil, olaysız geçti — sanki bu beş ayı bir mezarda geçirdim. Şimdi, kendimi çok hasta duyumsuyorum, bedenim buz gibi, mezardan yeni kalkmışım gibi burun deliklerimde mezar kokusu var, üstümdekilerse mezar giysileri.

Savaş bitirdi beni: üzüntülerin ve umutlarm bir yanını

delip geçen mızraktı o. Oldukça mutlu Westmorland'e yürüyordum, şapkamda su leylakları sarılıydı — iri, ağır, beyaz ve altın rengi bu su leylaklarını, tepelerdeki küçük bir gölde bulmuştuk — içkili bir şölenden gelen kızlar, bir hanın üst salonunda çay içip, kahkaha atarak bağrışıyorlardı. Sonra, saçaklı bir duvarın dibinde çömeldiğimizi, yağmurun bardaktan boşanırcasına yağdığını, rüzgarın başımızın üstündeki duvar çatlaklarından estiğini, şarkılar söylediğimizi, müzikhol komiklerine öykündüğümü anımsıyorum. Derken, iki adam daha gelerek duvarın dibine çöktü ve yağmur yağdığı sürece ben de cakamı sattım.

Bambaşka bir yaşam gibi görünüyorsa da — dört kişi — mutluyduk. Derken, dördümüz de Barrow-in-Furness'e geldik ve savaşın çıktığını öğrendik. Hepimiz çılgına dönmüştük. Barrow istasyonunda askerlerin öpüşmelerini, bir kadının sevgilisine, «Onlara rastlarsan, işlerini bitir,» diye haykırdığını anımsıyorum. Trenler kalkıyordu ve tramvaylarda «Savaş» posterleri vardı. Wickers-Maxim Ortaklığı işçilerine sesleniyor — Wickers fabrikasının giriş kapılarında koca koca bildiriler — ve binlerce insan köprünün üstünden akıyorlar. Sonra birkaç kilometre ötedeki deniz kıyısına gittim. Dümdüz kumsalm ve dumanlı denizin üzerindeki şaşkınlık verici gün batımlarını anımsıyorum: rüzgarlı havada kaba dalgalı denize karşı ilerleyen yelkenli bir balıkçı teknesini — sabahın gün ışığında, pupa yelken gelen soğan yüklü bir Fransız gemisini — her bir yerdeki elektrikli gerilimi — heryerdeki sonsuz acıyla yükselen herşeyin şaşkınlık verici, dipdiri, hayal-meyal güzelliğini. Ve o zamandan beri, geri döndüğümden beri, benim için herşey yokoldu. Hiçkimseyle konuşmadım, hiçkimseye dokunmadım, hiçkimseyi gözüm görmedi. O zamandan beri, yemin ederim, ruhum bir mezarda yatıyor — ölü değil, ama mezarın üzerinde düz bir taş var, bedenim buz gibi. Hiçkimse yoktu, çünkü ben de yoktum. Ölü değildim, kendimden geçmiştim, ama yine de biliyordum ki, istesem ayağa kalkabilecektim.

Şimdi halsiz ve yarı canlıyım. Cuma günü gözlerimi yeniden açtım ve gündüz olduğunu gördüm. Yükselen denizi ve

onun üzerinde bir ustura gibi parıldıyan denizi gördüm. Yükseklerde, bumbuz esen rüzgarın içinde, karadan bizim üstümüze doğru gelen bir uçak gördüm. İnsanlar toprağı sürüyorlardı, tarlalardaki çocuklar düz bir yerdeydiler ve çobanlar işlerinden geri çekilmiş, başlarını kaldırmışlardı. Ve uçak, ince, buz gibi hava içinde, yüksek ve küçücüktü. Ve kuşlar, gürültüden ürktüklerinden seslerini kesmiş, saklanacak bir yer arıyordu. Ve uçak yükseklerde süzülüp gözden yitti. Ve aşağıda, toprağın yüzeyindeki aşağılarda, ırmaklar ve sere serpe yayılmış kar yığınları vardı, ve uyanık olduğumu biliyordum. Ama yine de, ruhum soğuk, sarsılmış ve topraksı.

Ayağa kalktığım şu anda kendimi pek öyle umutsuz duyumsamıyorum. Savaş yüzünden olsa gerek, şimdilerde, yüreğim ölü toprağın topakları denli soğuk. Artık kendimi öylesine ölü duyumsamıyorum. Umut doluyum. Bu umudun ne denli kırılası ve sevecen olduğunu söyleyemem — yaşamın yeni bir filizi. Şimdi Savaş'tan umutluyum. Hepimiz bu mezardan yine ayağa kalkacağız — ne yazık ki, şehit düşen askerler son boru sesini bekleyemeyecekler.

Bana sorduğunuz için söylüyorum, yazılı bir özyaşam öyküm var, çünkü ölü durumdan kalkınca, kendimize geleceğiz, ayağa kalkıp iyileşmiş olarak, yeni ve büyük bir kalıt içinde, dünyanın üzerinde yürüyeceğiz.

Söylediklerim vaaza benzedi biraz, ne yapayım, nasıl söyleneceğini doğru dürüst bilmiyorum.

Viola Meynell, oldukça güzel bu kır evini bize bıraktı. Burada yapayalnızız. Ev, Downs'ın ayağı dibinde. Sizin bizi görmeye gelmenizi, bir iki gün kalmanızı isterdim. Çok konforlu burası — sıcak su, banyo ve iki yedek yatak odası var. Londra'ya ne zaman gelebileceğimizi bilmiyorum. Yolculuklar için biraz yoksul sayılırız. Ne var ki, sizi yanımızda görsek sevinirdik, burası çok hoş.

D. H. LAWRENCE

LEYDİ OTTOLINE MORRELL'e

Greatham, Pulborough, Sussex.
Mart, 1915

SEVGİLİ LEYDİ OTTOLINE,

Size öteki elyazması tomarını gönderiyorum. Bir tek tomar daha göndereceğim. Beğeneceğinizi umarım.

Monica'nın hergün gezip dolaştığı bir otomobili var, biz de dolaşıyoruz onunla. Bugün Bognor'a gittik. Bognor garip bir yerdi — beyaz, belli belirsiz, uzun dalgaları ağır ağır kırılan güçlü bir denizi var — dalgalar büyük bir çatırtı ile kırılırken, gündüzün ve engin denizin incimsi beyazlığından kırağılar saçılıyor. Küçük gemiler uzaklarda bocalıyorlar ve gölgemsi bir biçimde kayıyormuş gibi görünüyorlardı. Garip bir denizdi bu, güçlüydü. Rıhtımda tek bacaklı bir asker gördüm. Genç ve yakışıklıydı: acayip bir biçimde kendini beğenmiş, üstün körü gösterişçi: ama şaşkın. Halâ hiçbirşeyi kavrayamadığından, şok içindeydi. Ona karşı şiddetli istek duydukları sanılan kadınlar tarafından kışkırtılıyordu sanki. Kadınlar ona özlemle bakıyorlar, onunla konuşmak için can atıyorlardı. İşte böyle böyle kışkırtılır, kışkırtılmış bir erkek olur, ama istek ve tutkudan daha büyük özlemler ve tansık var. Kloroformla bayıltılmış durumdayken ayağının kesilişini görür gibi oluyorum. Yüzü halâ o durumda. Ne var ki, kumral, güçlü ve yakışıklıydı.

Bana öyle geldi ki, renkleri dağınık ve mat gösteren beyaz ve sessiz denizden hiçbirşey çıkmayacak; köpüğün büyük, buzlu şok'ları pek garipti. Nedenini söyleyemeceğim, ama korktum ben. Ölü hayaletlerinden korkarım. Onların beyaz, sessiz denizden, büyük bir uğultuyla ve beyaz bir soğukluk içinde bölük bölük yürüyerek eve gireceklerini sanırım. Belki bu korkumun nedenidir. Bilmiyorum. Ama toprak, ılık, mavi gökyüzününün ötesinde sımsıcaktı: ve denizin üzerinde beyaz hayaletlerin bölükleri ağır ağır yürüyorlar. Ben rıhtımdaydım.

Devlet adamlarımız bir koalisyon yapıyorlar. Yüreğimin korkudan ne denli soğuk olduğunu söyleyemem. Sanki hepi-

miz ölmeye gidiyoruz gibi geliyor bana. Benim devrimimin geleceğini söylemedim mi size? Gelecek, Tanrı yardımcımız olsun. Hayaletler getirecekler onu. Kişi niye böyle soğuk soğuk korkar? Hükümetin koalisyonu bile niye beni dehşete salıyor? Kimileri bunun barış görüşmeleri için olduğunu söylüyor. Olabilir, çünkü hepimiz korkuyoruz. En güçlü olasılık, zorunlu askere alınma içindir. Ölümün dokunuşu, tümümüzün üzerinde pek soğuk ve korkunç birşey.

D. H. LAWRENCE

Hayalet bölüklerinin beyazlığı ne çirkindir.

LEYDİ OTTOLINE MORRELL'e

Greatham, Pulborough, Sussex.

14 Mayıs 1915

SEVGİLİ LEYDİ OTTOLINE,

Acaba siz halâ Buxton'da mısınız? Şiirlerimden bir kaçını da içeren *Imagist Anthology*'nin bir nüshasını da koyduğum son elyazması tomarını aldınız mı? Aldınızsa, bana yazınız, olur mu?

Dört gündür Londra'daydık: hava çok güzel, ama ben Londra'yı sevmiyorum. Bugünlerde, gözlerim insansı hiçbirşeyi görmüyor: dahası, halkla ilgili hiçbirşeyi. Londra bana kocaman, yüzyıllık bir yeraltı dünyası, kocaman, can sıkıcı bir cehennem gibi görünüyor. Trafik, sert taşlı, gri caddelerden, kayalık yamaçların arasındaki cehennem ırmakları gibi akıyor. Günün modaları ve kadınların giysileri çok çirkin.

Buraya dönünce, kır yaşamını çok güzel buluyorum. Elma ağaçları, bembeyaz çiçekleriyle yeşil çimenlere doğru sarkmışlar. Sabah uyanınca bakıyorum, dışarıdaki duvarın üstünde bir ardıç kuşu — hayır, ardıç kuşu değil, bir karga — gagasını açmış ötüyor. Onun ötüşüne bakmak garip birşey — gagasını açıp garklıyor, sonra birdenbire sessizlik. Duvarda durmuş, yüzyıllık sessizliği içine gömülerek kendi kendisini düşünürken çok uzaklarda görünüyor sanki, derken yine gagasını açarak garip, güçlü sesler çıkarıyor. Öter-

ken, kendisiyle konuşuyormuş gibi geliyor ona belki, yada en güçlü düşüncelerini yüksek sesle düşünerek belirtmek. Keşke onun gibi bir karga olsaydım. İnsanlardan nefret ediyorum.

«Kara başlı karatavuğun
Portakal sarısıdır gagası.»

Ormanda, taze, canlı yaprakları altında çan çiçekleri vardı. Ama dünkü yağmur nedeniyle onların hepsi zedelenmiş. Tanrı yine bir tufan gönderseydi de dünya sulara gömülseydi. Belki ben yeni bir Hazreti Nuh olmak isterdim. Emin değilim yine.

Kolay kolay uyanamadığım o korkunç uykularımdan birine daha yakalandım. Bir türlü uyanamıyordum. Uyanmak isteyip de uyanamadığınız o korkunç uykuları bilirsiniz. Sonbaharda yakalanmıştım, şimdi yine başıma geliyor. Herşey bir sayıklamaya tutulur, duvarın üstündeki karga da sayıklar, çiçek açan elma ağacı da. Bataklık yerlerde hızla kayan bir yılanı görmeyeyim, çıldıracağımı sanırım.

Yalnız benim sorunum değil, dünyadaki insanların da sorunudur. İnsanların dünyası düş kuruyor, uykusunda çılgınlaşıyor ve bir yılan ona sarılarak boğuyor, ama o uyanamıyor.

Gazetelerde *Lusitania*'yı, Londra'daki gösterileri okuyunca, olur böyle şeyler diyorum. Ergeç ayağa kalkıp bunları durdurmaya çalışmalıyız diye düşünüyorum. Biraz daha bekleyelim. Artık bu olaylara daha fazla katlanamayınca, uykularında çılgınlaşan insanların dünyasını uyandırmaya çalışmalıyız.

Çılgınlığın güçlenip daha da büyümesine fazla dayanamayacağım. İngiltere'de biz ergeç tümel olarak nefretle çılgınlaşacağız. Almanlardan da çok nefret ediyorum, onların herbirini öldürebilirim. Niye bizi bu düşmanlık cinnetine doğru dürtüp iteliyor onlar, niye biz ruhlarımızla üzülürken, sıkıntı çekerken, bir de çılgınlığa kapılalım? Onlar bizim üzüntümüzü ve sıkıntımızı bir öfke furyası içinde sürüp yönetecekler. Bu furyaya, bu yok edici öfke çılgınlığına kapılmak istemiyoruz. Ama zorunluyuz, dürtülüp itelenmeliyiz. Ben

kendi öfkemden çılgına döndüm. Bir milyon, giderek iki milyon Almanı öldürebilirim.

Acaba sizi ne zaman, nerede göreceğiz. Ben Mary Saleeby'ye ders vermek için, burada hiç olmazsa bir ay daha kalmaya söz verdim. Kızın annesi sinirsel bir rahatsızlık geçirdiğinden, çocuğa ders vermemi benden istediler. Bunu çocuğun hatırı için yapıyorum, başka birşey için değil. Böylece benim sabahlarım hergün 3 1/2 saat daha kısaldı.

Benim abartmalı konuşmama önem vermeyiniz — herkes birşey söylemelidir. Bize hemen yazarak nerede olduğunuzu ve sağlık durumlarınızı bildiriniz. Siz yazmayınca, sizin için biraz endişe etmeye başlıyorum.

Vale!

D. H. LAWRENCE

LEYDİ OTTOLINE MORRELL'e

Greatham, Bulborough, Sussex.

Pazar

SEVGİLİ LEYDİ OTTOLINE,

Felsefede ne yaptığımı size yazıyorum. Ne düşündüğünüzü, olduğu gibi, bana söyleyiniz.

Bertie Russel burada. Onun yanında kendimi yetersiz duyumsuyorum, çünkü bir noktada birlikte güçleniyoruz. Onunla sonsuzluk bilimini, Saltık (Absolute) bilimini çalışmak istiyorum. O —felsefesel matematik'ten ayrı olarak— daha zamansal (temporal), daha ivedi olacak. Yaşamın ve insanların başına gelse bile, sonsuz şeylerin ilkelerine uygun yaşamak istemiyor, buna izin vermiyor. Sonsuzluk anlayışına gerçek, edimsel, mantıksal bir davranış getirecek o, ve bunun üzerinde çalışacak: saltık içinde bir davranış, sonsuz içinde bir varoluş. Bu çalışma çok iyi ve ben bundan hoşnutum.

Bu sonbahar Londra'da bir yer bulursak, konferans vermeyi düşünüyoruz: o, Törebilim üstüne konuşacak, bense Ölümsüzlük üstüne: *eyleme götüren dinsel davranış* konusunda küçük bir dernek, yada bir topluluk kurarak, toplantılar

da yapacağız. Sonsuz'un, Tanrı'nın bilimini ortaya koymalıyız. Sonra bu ortamdan yola çıkarak, ikimizden her biri, bildiğimiz öncesiz ve sonsuz Tanrı'yla uyum sağlayıp, kendi koşullarımızın ve kendi doğalarımızın zamansal şeylerini ortaya koymaya çalışmalıyız. Başkan siz olmalısınız. Toplantılarımızı siz yönetmelisiniz. Bizi bir arada tutacak kıskaç ve yönümüzü her zaman belirli bir noktaya doğru, Sonsuz şeye doğru belirleyecek bir gösterge olmalısınız. Zamansallık içine düşmemeliyiz.

Murry aramıza katılmalı, Gilbert de — ve belki Campbell de. Hepimiz, elverişli zamanlarda konferans verebiliriz. Murry'nin doğasına uygun bir dehası var: Mrs. Murry'nin de var. Onlara güvenmemezlik etmeyiniz. Onların değerli kişiler olduklarını biliyorum.

Kimi toplantılarımızı Garsington'da yapmalıyız. Garsington bir geri çekilme, bir araya gelip birbirimizle kenetlenme yeri olmalıdır. Garsington böyle bir yer için biçilmiş kaftandır. Bir araya gelinip Decamerone'nin anlatıldığı Boccaccio yerine benzer orası. Çoban püskülü ağaçlarının altındaki o harika çimenleri ile eski ev ve onun enfes dış görünümü — kişinin zamansal şeylerden uzaklaşıp büyük şeyleri düşünebileceği, dingin ve mükemmel küçük bir dünyadır. Bir araya gelmeliyiz. Russel ile ben birlikteyiz zaten. Murry'leri de aramıza getirmeliyiz. Onlar için kuşkuya kapılmayınız; Frieda da ergeç aramıza girecektir. Tüm Almanlar için olduğu denli — tüm dünyaca da — aynı şeydir — Frieda, Sonsuz'dan da nefret eder, benim ölümsüzlüğümden de.

Tümümüz için sonbaharda ve daha sonraları ne denli büyük işler olduğunu *biliyorum*. Bu iş için kendinize iyi bakıp güçlenin ve kişisel olmayan bu dünyada hep birlikte yaşayalım: orası bizim toplantı yerimiz, ölümsüz dünyamız, büyük meleklerin yeri olsun.

Felsefemi Gilbert'e de açar mısınız? Hoşlandıysanız bana da bildiriniz.

Üzgün olmayınız. Kısa birsüre için üzgünüz yalnızca. Aslında biri sonsuz şeyleri *biliyor* ve bundan hoşnuttur.

Julian'a ve size sevgiler. Morrell'e saygılar sunarım — beni Maria'ya, Miss Sands'e ve Miss Hudson'a anımsatınız. Bu sonsuzluk anlayışında size güveniyorum.

D. H. LAWRENCE

LEYDİ CYNTHIA ASQUITH'e *Littlehampton.*
Salı

SEVGİLİ LEYDİ CYNTHIA,

Deniz kıyısında, bize çarpan dalgalarla birlikte birkaç gün geçirdik. Irmağın darboğazında kayıkla geçilen dümdüz, gümüşsü bir dünya var, henüz dokunulmamış sanki, solgun kumlu ve bol köpüklü, kürek çeke çeke, gökyüzünün altından geçip, gümüş rengi akşamın içine giriyoruz: hiçkimse, hiçkimseler yok, ne evler var, ne de yapılar, salt deniz kıyısındaki çakılların yanında bir kuru ot yığını ve eski bir kara değirmen. Geri kalan, köpüklerle, gürültü ve gümüş ışıklarla uzanan dümdüz, bitmeyen bir dünya, yarı-doğmuş düşünceler gibi uçuşan birkaç martı. Özgün dünyanın halâ orada olduğunu anlamak büyük birşey — saf, temiz, atılgan beyaz köpüklü dalgalar, gökyüzüyle deniz kıyısı arasında uçuşan martılar; rüzgarda geçici sarı pırıltılara benzer, havada çırpınan sarı deniz papatyaları ve kıvrık istiridye kabuklarının rüzgarlı uğultusu.

İşte bu, bizim katlanamadığımız temiz dünya üstüne koyduğumuz, temiz olmayan dünya kütlesidir. Geriye dönüp, akşamın saydamlığından bu küçük Littlehampton karanlığına, yeryüzünün kıyısındaki bu kötü taşmanın biçimsizliğine bakınca, sayrılandım, geri dönemeyeceğimi duyumsadım: tüm bu küçük biçimsiz evler yanardağ lavı gibi, temiz yeryüzünün üstünde bir sayrılık; ve onların tümü bir illetle dolu, her ev sahibi parasına, mobilyasına titizlik gösteriyor, her gezgin konuk paradan ve mobilyadan kaçma özgürlüğüne titizlik gösteriyor. Herşey, etkin bir illet gibi, sağlığı bozmak için çalışmaktır. Deniz kıyısında insanlara bakınca, onlarda içli, acınacak birşey, hemen hemen bir dalgınlık var; sanki onlar,

kaçamayacak olduktan sonra, mal varlığının bu kabuklu boşluğuna eklenmemesini istiyorlar. Bizim tümümüzü silip süpüren bir canavardır: bu iğrenç, kabuklu evler, bu aç gözlü savaşım, sahip olma tutkusu, her zaman ve herşeye karşın sahip olmak, bir malsahibi olma gereksinmesi, sahip olunma korkusu. Çok korkunç. Kişi eninde sonunda insanlarla birlikte yaşamaya zorunludur: çirkin ve miğde bulandırıcıdır bu. Sahipler ve sahip olunanlar, müthiş bir illetin iki yüzü gibidir. Kişi, bir başkasının başına gelenlerden, sanki dünya cehenneme dönmüş gibi, çılgınlaşır. Ama bu geçici bir illettir. İyileştirilebilir...

Kişi paranın gücünü kırabilmelidir, sahip olma tutkusunun kör gücünü de. Sizin St. George'unuz için bir canavardır o: sahip olmanın ne dünyada, ne de cennette ödülü var: ama her zaman verip almak, dövüşmek ve kucaklaşmak, artık sahip olunan şeylerin sayrılı düzeni yok, aşkı ve savaşı sonsuz bir tüketim biçimiyle alıp vermek var. Kalıcı tek şey, aşkta, yada nefrette *tüketme*'dir.

D. H. LAWRENCE

W. E. HOPKIN'e

1, Byron Villas,
Vale of Health,
Hampstead, London,
14 Eylül 1915

SEVGİLİ WILLIE,

Kışı kentte geçirmek için, burada küçük bir kat tuttuk. Londra'ya inecek olursanız, Sallie, Enid, yada senin için bir yatak uydurabiliriz. Sizi görmekten hoşnut kalacağız.

Sana gazetemizin tanıtma broşürlerinden gönderiyorum. Aceleye gelmiş tehlikeli bir iş bu. Umutsuz denecek bir biçimde parasısız, ama birşeyler yapmak zorunluluğundayız ve bu yüzden Murry ile ben bu küçük gazetenin sorumluluğunu üzerimize alıyoruz, üstelik kentte — Fisher Caddesi, 12 numarada — toplantıların yapılacağı bir oda bile tuttuk. Bunun sonucundan ne çıkacağını Tanrı bilir: ne var ki, halka

doğrudan yaklaşımda bu benim ilk deneyimim: sanat, herşeyden sonra dolaysız ve sonuncu yaklaşımımdır. Bu yeni girişimimin ivedilikle gerçekleşmesini istiyorum.

Bana Sheffield'de, ruhun özgürlüğüne içtenlikle inanan, nerede olurlarsa olsunlar gerçekten inanan birkaç kişi bulabilir misin? Sallie'den Mrs. Dax'a bu konuda yazmasını iste. Uzunca bir suskunluktan sonra, onunla yeni bir yazışmaya girişmek istemiyorum. Gerçi severim onu, her zaman onu yaşamımın bölünmez bir parçası olarak anımsayacağım; ama tüm bunlar geçmişte kaldı ve gelecek apayrıdır. Savaşımını verdiğim fikirleri, önemli davranışlarımı kapsadığı için bu gazetenin onun da eline geçmesini istiyorum. Ve o — Alice Dax — Liverpool'daki bir iki kişiden, örneğin Blanche Jennings'ten de ilgi göstermelerini isteyebilir. Olanaklar elverirse, gerçek yaşam ve gerçek özgürlük için yeni bir yaşama başlamak istiyorum. Deneyelim bakalım.

Buluşup konuşmalıyız. Yakında Ripley'e gideceğim. Belki Londra'ya gelirsin. *English Review*'de gelecek ay yayınlanacak bir öykümün provalarını sana gönderiyorum.

Sallie'ye gelmesini ve Hampstead Heath'deki bu *küçücük* katı görmesini istediğimi söyle.

Frieda'dan selamlar, benden sevgiler.

D. H. LAWRENCE

LEYDİ CYNTHIA ASQUITH'e

1, Byron Villas,
Vale of Health,
Hampstead, Londra.
21 Ekim 1915

SEVGİLİ LEYDİ CYNTHIA,

Erkek kardeşinizin ölümü hakkında, *olmamalıydı* demekten başka ne diyebilir kişi. Uluslar geleceği boşaltmayı ne zamana dek sürdürecekler — sizin tümcenizdir bu — anlamını düşünüyorum — ruhumdan sayrıyım, ölecek denli sayrıyım. Ama artık öfkeli değilim, salt gizine erişilemez bir biçimde mutsuzum. Beni bırakırlarsa, Amerika'ya dek gide-

ceğimi sanıyorum. Şimdi sürdürmekte olduğumuz düşünüşe göre, bu savaşa *hiç* inanmıyorum, onun *yanlış* olduğuna inanıyorum; öylesine çirkin bir yanlış ki, içine ruhlarımızı çektiğimiz, tükenmekte olan büyük bir ateş gibidir o. Bundan böyle, bana izin verirlerse, yakında çekip gideceğim Amerika'ya. Belki siz ona korkaklık diyeceksiniz: ama şimdi İngiltere'nin ve öteki ulusların işlediği bu sonuncu yanlışı kişi nasıl bağışlayabilir? Eğer gözün seni suçluyorsa, çıkar at onu. Ben İngilizsem, İngilizliğim benim görüş gücümdür. Ruhum sonsuza dek görüşsüz kalacaksa, uzaklara gitmeliyim. Uysallığın daha kötüsünü işlemektense, bırakın kör olayım.

Kardeşiniz için üzülmediğimi sanmayınız — beni titretiyor o. Sizi — yada bir başkasını — incitmek istiyorum sanmayınız — Elimden birşey gelmiyor. Şimdi kendimi, bu koskocaman ve tartışılan korkuya tanık olmaktansa, gözlerini çıkarmak isteyen bir kör adam gibi duyumsuyorum.

Saygılar,

D. H. LAWRENCE

Anneniz için çok üzgünüm, Ben dayanamıyorum. Salt kadınlar ayağa kalkıp yetkiyle konuşabiliyorlar.

J. B. PINKER'a

1, Byron Villas,
Vale of Health,
Hampstead, Londra.
6 Kasım 1915

SEVGİLİ PINKER,

Hükümet yetkilileriyle *The Rainbow* (Gökkuşağı) arasındaki olayı dün duydum. Pek sarsılmadım bundan: şimdi ben bu olayın gerisindeyim. Onların tümüne yine küfrederim, bedenlerine, ruhlarına, köklerine, dallarına ve yapraklarına, hem de sonsuz bir ilençle.

Hübsch'e gelince, kitabın Amerika'da yayınlanmasının iyi ve zekice bir iş olduğunu düşünüyorsan, bırak yayınlasın. Ama lütfen ona söyle, herşey burada olup bitsin.

Gelecek hafta Pazartesi'den Perşembe'ye dek evde yo-

kum. Birşey olursa yaz bana, adresim şöyle,

Garsington Manor,
Near Oxford.

Eğer uygunsa, Cuma günü seni görmeye geleceğim. Belki öğle yemeğini o zaman önerirsin bana: olmazsa, daha sonraki haftaya kalabilir.

Amerika'ya gidişimin iki hafta içinde gerçekleşeceğini umuyorum: bize Florida'da bir kır evini öneren bir adam var: ama daha henüz herşey kararlaştırılmadı. Pasaportlarımızı aldık. İngiltere için yazışımın sonuna geldim. Halkımı değiştirmeyi deneyeceğim.

Saygılar,
D. H. LAWRENCE

LEYDİ CYNTHIA ASQUITH'e

1, Byron Villas,
Vale of Health,
Hampstead, Londra.
28 Kasım 1915

SEVGİLİ LEYDİ CYNTHIA,

Size haberlerimizi göndermemi istiyorsunuz, ama yok ki, yazmadığım için özür dileyeyim. Herkes *Rainbow* için düzensiz bir biçimde çalışıyor: bense, bu ülkeyi terkedebilmek için, sinek kağıdı bir gazete üzerinde, sanki bir sinek gibi savaşın veriyorum. Bir miktar parayı toparlayabileceğimi umuyorum, böylece önce New York'a gitmek yerine, doğrudan Florida'ya gidebileceğiz. New York'a gitmek istemiyorum – henüz değil, şimdi değil. Ne insanlığın, ne de insanlık dışılığın olduğu, salt kuşların ve hayvanların bulunduğu bir ülkeye gitmek isterdim.

Bu bir plan ve beklentidir. Bir adam Meksika Körfezi'ne gidecek bir şilep bulmaya çalışıyor. Böyle bir gemiyle yakında yola çıkacağız. Sonra, olanak elverirse, hedefimiz Florida — Fort Myers olacak.

Fort Myers (5000 nüfuslu) küçük bir kent, kent nüfusunun yarısı zenci; denizden 14-15 kilometre içeride, portakal

bahçeleriyle çam ormanlarına sırtını dayamış, 2 kilometre genişliğindeki bir ırmağın kıyısında. Buradaki bir Amerikalı, oradaki dostlarına bizi tanıtan mektuplar verecek. Planımız bu. Gemiyi bulunca, Noel'den önce yola çıkmayı umuyorum. Başka bir nokta daha var — İngiliz hükümeti bana gitme iznini verecek olursa — hemen gitmeye hazır olacağım.

Haberlerin geri kalanına gelince: yarın birkaç günlüğüne Garsington'a gideceğiz. Ben yeni bir giysi aldım, Frieda yeni bir manto ve eteklik. Ona bir miktar kürkle bir çeşit Rus kalpağı yaptım — çok şirin oldu. Büyük, sıcak tutan bir manto daha alacak, çünkü havalar çok soğuk.

Yüreğim binlerce parçaya bölündü ve ben o parçaları bir araya getirecek güce asla sahip değilim — tıpkı Osiris, yada Isis gibi. Florida'da bir palmiye çekirdeği yutacağım, bakalım bana yeni bir yürek yetişecek mi?

Herşeye yeni baştan başlamak niyetindeyim. Tüm bu Gethsemane Calvary ve Sepulchre sahneleri ortadan kalkmalı şimdi: bir yeniden doğuş olmalı — bir yeniden doğuş: sağlıklı eller, ayaklar, tüm bir beden ve yeni bir ruhla birlikte bir yeniden doğuş: özellikle, yeni bir ruhla: bir yeniden doğuş. Bu yaşam, bu otuz yıl bitti, sona erdi, bir kenara konuldu ve unutuldu, ve yeni bir doğuşa çevrildi. Yeni bir cennet, yeni bir dünya, yeni bir yürek ve ruh olmalı: hepsi yeni olmalı: saf bir yeniden doğuş.

Sonbaharda açan bir çiğdem gibi şimdi
Ölümün gecesinden ruhum çırılçıplak geliyor
Bir Siklamen, bir Çiğdem gibi

Esintili sonbaharda rüzgarlar sürüklerken
Şölen verenleri ölüme, öbek öbek yaprakların
Bir cenaze rüzgarıyla için için yandığı yere.

Birkaç gün önce yazdığım ilk şiir bu — ama bir parçası — dahası var. Heath'de yığınlarla yaprakları yakıyorlar — yapraklar rüzgarda önce tutuşuyor, sonra bir duman çıkıyor: ve yapraklar askerlere benziyorlar.

Bunları size niye anlatıyorum bilmiyorum : bana sormadığınız halde. Ne var ki, sizin de bağlı bulunduğunuz bi-

linçli yaşam, ölümün bir maskeli balosundan başka birşey değildir: bilinçsiz bir yaşam türü de var. Salt biz gözlerimizi kapatırsak, salt bizim tümümüz kör olursak, herşey gözlerimizden silinecek, yüzeysel, düşsel, dışsal hiçlikler için yaşayıp savaştığımıza şaşıp kalacağız. Doğruyu karanlıkta bulacağız.

Kimi zaman size yazdığım bu mektuplara kızıyorum zaten her zaman öfkeliyim. Sanırım, yaşam ile ölüm arasındaki ayrıma gerçekten önem veriyorsunuz. *Vale!*

D. H. LAWRENCE

KATHERINE MANSFIELD'e

1, Byron Villas,
Vale of Health,
Hampstead.
Pazartesi, 20 Aralık 1915

SEVGİLİ KATHERINE,

Mektubun bu sabah geldi. Rahatsızlığının önemli oluşuna üzüldüm. Mektubun geldiği zaman Murry yanımdaydı — Kot getirdi onu — çok endişelendi.

Üzülme. Bir kişinin yaşamı bizden uzaklaşıp gidiyor, o kişi «Ben»im; ama bir başkası yaşama doğuyor, mutlu, yaratıcı biri, sen. Biliyorum, erkek kardeşinle birlikte ölmek isterdin; peki öyleyse, sen de, sen de ölüme git ve ortadan yok ol. Ne var ki, bizim için mezardan bir doğuş var, bir yeniden doğuş ve yeni bir yaşam sil baştan, yepyeni ve mutlu olarak başlamalı. Korkma, kuşku duyma, böyledir bu.

Murry'nin gittiğinden daha çok ölümüne gittin sen. O kaçıyor. Birgün o da teslim olacak, ölmeyi göze alacak, kendi benliği içinde ölecek, öldürülecek. Sonra bir insan olacak, balçık değil. Henüz bir insan değildir o.

Sen iyileşince, geri dönmelisin ve yeniden yaşama başlamalıyız, kıştan sonra ilkbaharın ilk bocalama günleri gelecek. Yaşamlarımızın da sonbaharımsı ve kışımsı günleri var. Şimdi kış ortası sayılır. Yol almak için, ötelere gitmek ve yine doğmak için yeterince güçlü sayılırız.

İçimizden yeni bir cana hevesli birkaç kişi arasında, oybirliğiyle, yeni bir can, sıradan bir yaşam yaratmamızı ne denli çok isterdim, öyle ki, hepimiz yaşamlarımızı bir araya getirir, bir ağaç olurduk, her birimiz kendi biçemiyle üretir, özgür olurdu, ama hepimiz birlikte tek bir ilkbaharı yaşar, oybirliğiyle çiçek açardık. Bu, tek bir canımız olmasına bağlı, hepsi bu. Kişisel olarak ne olduğumuz, ikinci derecede önemlidir.

Daha başlangıcındadır bu yeni yaşam. Eski yaşamdan herşey gitmiştir. Yaşamlarımızdan salt sen ve Murry kaldı. Mezarın karşısına geçmiş, ötekilere bakıyoruz. Bizimle onların arasında bir mezar ve ölüm uzanıyor. Onlar mezarın öteki yanıdır, eski, uzak yani, bunlar şudur, budur. Geriye bakmamalıyız. Geriye bakış olmamalı. İçine bakış gibi, geçmişebakış olmamalı, anımsama yok artık, yorumlama da. Gelecek bilinmeyene, ilkbaharda açacak çiçeklere bakar gibi bakmalıyız. Çünkü *biz* gerçekten yine doğuyoruz.

İçlerinde yeni yaşamın tohumunu taşıyan bir, iki, salt bir, iki kişiyle tanıştık. Kişisel olarak onların ne olduğu önemli değil. İçlerindeki *geçmiş* nedeniyle Murry onlara dudak bükerek bakıyor, ama ben *gelecek* nedeniyle onlara sevinerek bakmayı sürdürüyorum.

Yarın oturduğumuz kattan çıkıyoruz. Noel için Kızkardeşimin Derbychire'daki evine gidiyoruz. Orada 29 Aralık'a değin kalacağız. Sonra, Beresfords'un Cornwall'daki kır evlerine gidip, Mart ayına dek orada yaşıyacağız. Birkaç kişi oraya gelebilir. Birlikte yaşayabilmek için bunu istiyorum. Eve dönünce, bizimle yaşamanız için seninle Murry'yi istiyorum, biz bize, oy birliğiyle, böyle apayrı değil. Birlikte yaşayıp, yeni bir dünya yaratalım. Burada hep yıkım, ölüm ve çürüme olduğundan, İngiltere'de yaşamak güçse, haydi hep birlikte Florida'ya gidelim: çabucak. Ama *birlikte* gidelim, ve ayrılmayalım hiç, her birimiz tek bir canda birleşelim. Bilinçte değil, bilinçsizlikte bir birlik oluşturalım. Çabuk iyileş ve evine geri dön ve bizi *birlikte* mutlu et, oy birliği ile, karşı koyarak değil, yaratarak, yıkarak değil.

Sevgilerimle.

LEYDİ OTTOLINE MORRELL'e *Ripley, Derbyshire.*
Pazartesi, 27 Aralık 1915

SEVGİLİ OTTOLINE,

Mektubunuzla paketiniz bu sabah geldi. Kitaplar birer harika: ama bana niye kitap veriyorsunuz, hem de Shelley'i, değerini biliyorsunuz anlaşılan. Neşeli ve sevimlidir o. Onu iyi biryerde saklayacağım.

Ajanta freskolarını sevdiniz mi? Ben onları *sevdim:* saf yapım — saf yalınçlık — erkek ve kadın arasında tanı, hemen hemen mükemmel ilişkiler — şimdiye dek gördüğüm en mükemmel şeyler. Onların yanında Botticelli bayağı kalır. Çok sevimli bir uygarlığın tepe noktasıdır onlar, insanlık ilerlemesinin o mükemmel, kocaman dalgasının tepesindeki köpüktür. Şimdiye dek gördüğüm resimli herşeyin ötesinde sevdim onları — erkeklerle kadınlar arasındaki mükemmel, içten ilintiler; öylesine yalınç ve noksansız, tutkunun tam mükemmelliği, bir olgunluk örneği, tüm bir çiçek açma. Küçümsendiği için mi nedir, *Wille zur Macht*'a dayandırarak, biz tutkuya tek yanlı birşeydir deriz. Burada İstek ve Güç yok — ne sevimli şeyler o freskolar.

Yine Ripley'deyiz ve oldukça acı çekiyoruz. Geçmişe dönmek acı verici birşey; sırtımızı geleceğe dönüp geri geri gitmenin sonu belirsiz. Ağabeyimin, Anglikan kilisesine karşı çıkan radikal bir Protestan olduğunu şaşkınlıkla ayrımsadım.

Burada birlikte geçirilen yaşam çok can sıkıcı ve dehşet verici: herşey duygularda olup bitiyor, güçlü ve oldukça yıkıcı: ne us, ne de zihinsel bilinç var, tam bir kavrama yetersizliği. Bu insanlar yeterince tutkulu, kösnül, can sıkıcı — Tanrım, tüm çocukluğum nasıl da geri geliyor — öylesine şiddetli, öylesine can sıkıcı ki, us sürgit kararıyor ve anlayıştan yoksun, duyuları dehşetli etkileyici. Bu durum beni sözcüklerin ötesinde üzüyor. Öylesine sevdiğim bu insanlar — ki yaşamlarının benim üzerimde büyük bir etkisi vardır — zihinsel olarak korkunç bir biçimde şunları *anlıyorlar:* salt sanayileşmeyi, salt ücretleri ve parayı bir de makineleşmeyi. Başka hiçbirşeyi düşünmüyorlar. Onların tüm ortak düşün-

mesi salt bu terimlerdedir. Başka saf, gizli gerçeği değerlendirmekten tümel olarak yoksunlar: onlar için var mı yok mu sanayi — makineler — ücretler. Bunlarla günlerini gün ediyorlar. En sonunda, en bayağı deyimlere inerek ne diye Londra-Sosyalizmi gibi birşeyi almaya *zorunlu* olmamızın nedeni budur — şimdikinden daha yükseğini değil de, salt daha aşağısını. Ama öyle sanıyorum ki, kimi şeyler en bayağı deyimlere indirilmelidir. Yalnız, ah Tanrım, kafamı bununla karmakarışık etmek istemiyorum. Yeni bir gelişmenin toplumunu *daha yükseğe doğru* atmak gereklidir, daha aşağıya doğru değil. Cornwall ve Florida'da yapacağımız budur; yeni bir çağın tohumunu atmak. Ama burada, bayağılığa indirme sürüp gitmeye zorunlu.

Alt tabakada, garip ve anlaşılmaz cinsel yaşam, öylesine dehşet verici, öylesine umut kırıcı ki, zihinsel bilincin korkunç yokluğu ve özdekçiliği ile birleşince bu beni son derece üzüyor; çığlıklar atabilirim. Ama onlar yine de son derece canlılar, saldırıya açıklar ve anlaşılmaz bir biçimde hırslılar. Onları kardeşlerim gibi seviyorum — ama, ah Tanrım, onlardan nefret de ediyorum: onlara öğretmenleriymişim gibi sahip çıkmaya niyetlenmiyorum — dünya durdukça asla. Bir kişi onlara sahip çıkıp utku kazanmalı — ama onların ötesinde düşünmeli, onların ötesinde öğrenmeli, onların ötesinde eyleme geçmeli.

Ne var ki, savaştan sonra bu çalışan insanlarla büyük bir kavga olacak — bu kavgayı görmek için burada olmaya dayanabileceğimi sanmıyorum. Buna dayanmam — bu sonuncu aşamaya. Burada savaşın uzun süreceğini düşünüyorlar — onlar Londra'dakiler gibi değiller.

Eninde sonunda, kişi yaratılmamış geleceğe, doğmamış, gelişmemiş çağa doğru ilerleyebilecektir. Kişi bunların tümünü oluruna bırakmalı: yeni çoybirliğinin, yeni tam mutluluğun ötesine — kişi bunu yaratabilmek için güçlü de olmalı.

Her ikimizin sevgisiyle.

D. H. LAWRENCE

Perşembe günü Cornwall'a gidiyoruz. Başlangıç var orada.

KATHERINE MANSFIELD'e

Porthcothan, St Merryn,
Padstow, Cornwall.
7 Ocak 1916

SEVGİLİ KATHERINE,

Demek, Murry seni görmek için Fransa'ya geldi: güzel: sen de iyi ve mutlusun: benissimo! (Çok iyi)

John'a sevgilerimi ilet.

Burada, Cornwall'da olmayı çok seviyorum — öylesine sessiz, dingin ve dünyadan öylesine uzak ki. Sanki dünya sonsuza değin gözden yitip gitti — artık dünya hiç yok: burada hiç kimsenin ve hiçbirşeyin kirletemeyeceği ipincecik güzel bir hava var.

Sevgili Katherine, dünyaya da, insanlara da boş veriyorum artık — ilgimi kestim onlarla. Şimdi geriye, kişinin mutlu olabileceği güzel biryer bulmak kalıyor. Jack'le ikiniz de buraya gelseniz ne iyi olur — ne zaman canınız çekerse geliniz: hep birlikte mutlu olurduk burada — fazla soru sormak, kaçamaklı söz söylemek, dünya ile ilgili birşeyler yapmak yok. Dünya gitti, son gecenin Café Royal'inin ışıkları gibi söndü — yitip gitti sonsuza değin. İpincecik lekesiz havasıyla yepyeni bir dünya var artık, içindeyse, yeni doğmuş kişilerden başka kimse yok: o kişilerse, *moi-même et* (kendim ve) Frieda.

Londra'ya ve dünyaya dönüş yok, sevgili Katherine — son gecenin Café Royal'inin ışıkları gibi gözden yitip gitti onlar.

Biz, Frieda ile ben, her ikimiz, Yeni Yıl için, yeni dünyamızın 1. Yıl'ı için sevgilerimizi gönderiyoruz. Murry'ye de gönderiyoruz. Eski yıl gebersin.

Artık hiçbirşeyle didişip uğraşmayacağım — bir devedikeni tomarı gibi yuvarlanıp, dünyanın neresine olursa olsun, özgürce gideceğim.

Sevgiler.

D. H. LAWRENCE

J. D. BERESFORD'a

Porthcothan, St Merryn,
Padstow, Cornwall.
1 Şubat 1916

SEVGİLİ BERESFORD,

Mektubunuza teşekkürler. Barbara Low'dan öğrendiğimize göre, Şubat ayında dönmeyi düşünüyormuşsunuz. Ne gün döneceğinizi bildirin de, evi sizin için hazırlayabilsin diye Emma'ya birkaç gün izin verelim. Nereye gideceğimizi bilmiyorum. Lady Ottoline Morrell'in bize önerebileceği küçük bir yere taşınırız belki. Çünkü gerçekten güç durumdayız. Ama Cornwall'da kalırsak sevineceğim. Burayı çok seviyorum. Bir dağevine gücümüz yeter sanırım.

Söylediklerinizin hepsi doğru: deniz kıyısı kesinlikle ilkel görünümlü: o ağır, kara kayalar kaskatı karanlık gibi; onlara çarpan ve onları hiç değiştirmeyen kaba dalgaların çatlayışı, ilk alaca karanlığı andırıyor. Bu durum, dünyanın ilk şafağının kayalıklar arasından söküşüne benziyor gerçekten; ardında ise, tıpkı Yaratılış öncesinin o ilkel karanlığının bir fonu var. Pek yüce, rahatlatıcı bir duyumsayış bu, sanırım; hem de çağdaş bir Avrupa'nın toz, kum ve pis kağıt kasırgasından tam sonra. Başı boş özgün karanlığın kütlesel yığınına benzeyen bu dehşet verici kayaları seyretmeyi seviyorum: ya sonra, o hantal, köpüren denizin soğuk ışığı: harika. Güneş ışığı değil o. Güneş ışığı gerçekten yakıcıdır. Dalgalı denizin bu soğuk ışığı, ucu bucağı olmayan karanlığı yıkayıp duran, gerçekten sonsuza değin sürüp giden bir ışıktır, tüm yaşamın ötesinde korkunç bir soyutlamadır, oysa sıcak olan salt güneş ışığıdır. Ve bu durum, yaşamın bayalığından birbiri üstüne atılan sonsuzun, soğukla sonsuzluğun çarpışına kaçarken kişinin ruhunu iyileştiriyor.

Cornwall'lular hoşuma gider. İğrenç olsalar bile, öyle sanıyorum ki, tümü iğrenç *sayılmaz*. Onlar kesinkes *anti-sosyal*'dir elbette, ama Hıristiyan değildir. Gergelelim, onların bağlı bulundukları kentsoyluluk ilkesiyle büyü ilkesi göçüp giderken, geriye en çirkin, kabuklu, böceksi, kirli ***bencillik'***leri kalır; öyle ki, onların her biri kabuklu, saydam kılıfları

içinde soyutlanmış bir böcek gibidir ve kendi küçük sonlarını arayarak çırpınır dururlar. Ne büyük yanlışlık! İğrençlikleri içinde ne de kötü kokarlar.

Bununla birlikte eski kuşak şimdi bile ayaktadır; bu kuşak, karanlığa, büyüye, bir insanın ötekine üstünlüğünün büyüsüne inanır, ki şaşılası bir durumdur bu. Aynı zamanda, bir tür sevecenliğe, cinsel ilişki içinde bir tür birlikte sürüklenişe, hemen hemen zenciliğe özgü birşeye benzeyen karanlığın o eski duyarlılığı geriye kalır, ki bu da şaşılası bir durumdur.

Ama lanet olsun hepsine, onların tümü kafasız, tümü de yalnızca sosyal yükselme için yaşıyorlar. Aslında onlar karanlıkta, kanın sıcaklığında ve yakıcılığında yaşamalı, anısızın ve belli belirsiz. Oysa onlar yalnızca para için, *pislik* için yaşayan, soğumuş böcekler gibidir. Bu yüzden yanlışlık içindeler. Gebermeli onlar.

Pek çok kimse görmedim onlardan — yatağımda oturuyordum çünkü. Ama dışarı çıktıkça, arabada giderken falan, kişi onları görüp duyumsuyor ve onların neye benzediğini anlıyor.

Hawken, bizimle birlikte kalan Heseltine'a, bahçedeki yaşlı kuru bir ağacı kestiği için öfkeliydi. Ona (Hawken'a), «Üzgünüm,» dedim, «ama endişelenme. O ağaç öylesine kurumuştu ki, neredeyse devrilecekti. Ağacın odunlarını alıver bari.»

Çevremizdeki genç adamlar ara sıra uğruyorlar bana. Pek mutsuzlar. Her fırsatta hıçkıra hıçkıra ağlıyorlar. Ağlayışlarının tek nedeni, savaşmak için Fransa'ya gönderilmek. Hepsi de utanarak bir silah *görmek* istemediklerini söylüyor. Bu yüzden onlara sevecenlikle yaklaşıyorum.

Lanet olası savaş sürüp gideceğe benzer.

Bizi kısa bir süre için evinizden çıkarmayın sakın. Bir hafta içinde eve gelecek olursanız, bize bildirin ki, evinizi sizin çin hazırlayalım. Evinizi de, burada olmayı da çok seviyoruz. Bir haber gönderecek olursanız, hemen ayrılabiliriz.

Burada bir şiir kitabı hazırladım — büyük bir yapıt olduğunu sanıyorum.

Karım, Mrs. Beresford'a, çocuğunuza ve size en içten selamlarını gönderiyor, ben de ona katılıyorum.

Saygılar,

D. H. LAWRENCE

J. M. MURRY VE KATHERINE MANSFIELD'e

Porthcothan, St Merryn,
N. Cornwall.
24 Şubat 1916

SEVGİLİ JACK VE KATHERINE,

Şimdi, ikiniz de kuru gürültü koparmayınız. Yayım düzeni bence önemli olmadığı gibi, henüz gerçekleşmedi.

Heseltine daha başlangıçta çılgınlaştı — önce *The Rainbow*'u yayımlamak istedi. Kendimi ne denli rahatsız ve huzursuz duyumsadığımı bilemezsiniz. Bunun oldukça iyi birşey olduğuna inanıyordu o, alabildiğine coşkuluydu. Müziğe çok düşkündür: sevdiği bestecilerse Delius, Goosens, Arnold Bax ve daha birkaç kişi. Aslında, onların iyi besteci olduklarına ben de inanırım ya, belki kendi dışımızdan iyi müziğe bayılırız da, öte yandan kötü kitap seçeriz.

Şimdi yapılacak iş şudur: bir sirküler, bir mektup, yada *Signature*'e benzeyen, yalnız daha büyük ve daha iyi basılmış birşey hazırlanacak ve 1000 nüsha basılacak. Bu, düşünebileceğiniz herkese gönderilecek. Tüm bunların giderini Heseltine ödüyor.

Bu bildiride denecek ki, kitaplara saygı duymak dışında, kitap satın alan pek az kimse vardır, yada iyi kitaplar gözümüzden kaçmaktadır: bundan böyle hiç duyulmamış kitapların bir yayımcı tarafından doğrudan doğruya, abone yoluyla yayımlanması önerilmektedir, yada bu kitaplar bilinen yoldan satışa sürülmemektedir: ilk olarak *The Rainbow*, posta gideri olmaksızın 7 şilin/6 peni'den öneriliyor. Bu düzen yoluyla kitap edinmek isteyenler ekli form'u doldursunlar. Yazıyı bir abone form'u izliyor, bu doldurulunca, Heseltine'ın annesinin Wales'deki evinin adresine gönderilecek. *The Rain-*

bow'dan sonra sizin kitabınızın bildirilmesini istiyorum.

Heseltine Londra'ya gitti ve ben basılmış nesneyi henüz görmedim. Bir tane ele geçirirsem size göndereceğim.

Hepsi bu. Şimdi Heseltine'ın işinin ne olduğunu anlıyorsunuz. Onun sanat yaratıcılarından değil, aktarıcı kişilerden biri olduğunu duyumsuyorum. Ve bizim aktarıcı kişilerden olmadığımızı düşünüyorum. Şu sonuca gelmek istiyorum ki, alış verişten ben pek anlamam. Oysa o 21 yaşında ve onun gibi bir dostum olduğuna sevindiğimi söylemeliyim. Bizimle birlikte burada yedi haftadır oturduğu için onu iyi tanıyoruz. Şimdi onun dostluğu canımızı sıkar mı diye düşünmeyiniz. İlgisi yok. Onu siz de seveceksiniz, çünkü o gerçekten iyi dosttur ve geleceğe yönelik soyut tutkunun acayip bir türü vardır onda. Bizim yanımızda olacak bir kişidir o. *Gerçekten* aramıza katılacak birisine değer vermeliyiz. Yalnız korkarım ki, zorunlu olarak askere alınabilinir.

Şimdi ikiniz de, Tanrı aşkına, alınmayınız. Ben her zaman başka bir çöküntüye uğramak üzereyim. En önemsiz üzüntüde keyfim kaçıyor, titremeye başlıyorum: örneğin sizin mektubunuz. Bana biraz uysal davranınız. Gülünç düşünceler önermeyin bana. İki yıldır sizi bekledim ve şimdi sizin olduğunuzdan da, olacağınızdan da bağlıyım size. Bunu biliyorsunuz. Bu nedenle saçma sapan bir dil kullanmayınız. Ben size inanıyorum ve bunun da bir sınırı vardır. Ne var ki, olup bitenlerin ortasında, benim olduğumdan daha çok bana sadık kalmanızı düşünüyorum şimdi. Ama sadakat, başka şeyler gibi değişken birşeydir. Bu onun sürekliliğini çürütmez. Bizlerden habersiz sıvışıp uzaklara gittiğiniz ve birer hiç olduğunuz gibi, yada düşmana bile sığındığınız gibi, günün birinde yine aramıza katılacaksınız. Bunun hiçbir önemi yok. Yeter ki, aynı doğru'da kararlı olunuz ve benimle aynı ruh'ta olunuz. Kişisel bağlılık, sen-ben davası ikincil bir iştir. İlk önce, biz birlikte-inananlarız. Davranış birliğimizde bizim birliğimiz yatar. Bu konuda hiçbir yerde bir *kayıt* yoktur. Sizinle aynı görüşte olmaya bağlanmadığım gibi siz de benimle aynı görüşte olmayabilirsiniz. Birbirimizden hoşlanmaya bile bağımlı değiliz: bu, kendiliğinden gelir. Tek bir

inanca doğru çekilmeliyiz, ki bu da, seçimimizin ötesinde bizim yazgımızdır.

İşte benim bildirim, şimdilik bu yeterlidir sanırım. Yayım işine gelince, tüm iş yapılmasına bağlı. Siz gelince savaşımımızı birlikte yaparız. Bu arada, bırakalım Heseltine öncümüz olsun.

Bir ev aramaya çıktık ve iyi birşey bulduk sanırım. St. Ives'ten 10 kilometre ötede, Toprak'ın Sonu'na karşı, pek ıssız bir yer, denizin kayaları arasında, Zennor enyakın köy: yüksek soluk kayalar, ağaçsız, fundalıklı boş toprak ve çok güzel, çok yabanılın da ötesinde: Penzance kasabasına 10 kilometrelik yolu var: sekiz odalı bu evin bir haftalık kirası 25 şilin: bir kadın da temizlik işlerine bakacak.

Gelecek Salı buradan ayrılıyoruz: şimdi adresimiz, «The Tinner's Arms, Zennor, St Ives, Cornwall.» Yada, yalnızca Zennor: kilise kulesinin çevresinde topu topu yedi ev var: gerçekten çok güzel. Evi dört aylığına tutacağız, sanırım. Mart'tan Haziran'a değin; daha fazla oturma hakkımız saklı.

Nisan'da, havalar ısınmaya başlayınca gelirsiniz. Şimdilerde hava pek soğuk. Sizin değindiğiniz Fiascherino'nun buzlu rüzgarı bize dokunmamıştı hiç, ama tepelere tırmanınca donduk. Buralarda bile rüzgar alabildiğine esiyor ve kar serpiştiriyor. Şimdiye dek hava ılık geçmişti. Çuha çiçekleriyle kır menekşeleri çıktılar ortaya, karaçalılar da pek sevimli. Zennor'da kişi sonsuz Atlantik'i, onun tavuşkuşu karışımı renklerini görüyor, karaçalının kendisi bile bir güneş sanki. Ama bu soğuk rüzgar öldüresi birşey.

Bu kış, «herkes gitti, ama benim şapkam kaldı» durumundayım ve pek güçsüzüm. Kimse bana yardım etmediğinden, kimse yoluma gelmediğinden, kendi yönüme dümenimi kendim tutuyorum, birilerinden soğumuş duyumsuyorum kendimi. Yine de, Newquay yoluna çıkıp, oradan Zennor'a baktığımda, oranın Sözverilmiş Toprak olduğunu, yeni bir cennetin, yeni bir ülkenin orada oluşacağını biliyordum; başlangıçta herşey pek sevecendir. Ne var ki, zaman bulup yakında geleceğinizi umarım. Bu kışın kötülüğünden kaçtınız. Ama en kötüsü de var; huzursuzluğa kapılmak. Her nasılsa içimde,

bilinmeyenden şıkır şıkır yeni bir ilkbahar geliyor duygusu var.

Her ikinize de sevgiler.

D. H. LAWRENCE

Yakında kötü duruma düşeceğiz — hiçbir yerden herhangi bir gelirimiz yok. Ne yapacağımızı bilmiyorum. Ama aldırış etmiyorum. Bir yerlerden birşey geçer elime. Katherine İngiltere'ye gelmeden önce, bırakın kış defolup gitsin.

J. M. MURRY VE KATHERINE MANSFIELD'e

Tinner's Arms, Zennor,
St Ives, Cornwall.
8 Mart 1916

SEVGİLİ JACK VE KATHERINE,

Küçük evimizi yıllığı 5 Sterling'ten tuttuk ve yavaş yavaş yerleşiyoruz. Byron Villas'dan kalma eşyamızdan *pek* azını kullanacağız elbette.

Sahi, öteki yeri de siz tutunuz. Ona bakıp duruyorum. Daha şimdiden oraya Katherine'in evi, Katherine'in kulesi diyorum. Bir çekiciliği var. Kaya gibi, bulunduğu yere iyice yerleşmiş, eski, tepelerin ve denizin ışıkları içinde. Bizimkinden sizin eve yalnızca on iki adımlık bir uzaklık var: pencereden pencereye konuşabiliriz: bizlerden başka ortalıkta salt karaçalılar, tarlalar, oynaşan, koşuşan kuzular, kuzgunlarla, kimi zaman da bir fok'la savaşan martılar ve denizde bir gemi.

Buraya gelmelisiniz ve burada uzun, çok uzun birsüre birlikte oturmalıyız; hem de pek ucuz. Anladığınız gibi, böylesine özgür ve çok güzel bir yerde yaşamalıyız ve bu yaşam bize pek ucuza malolacak.

Artık ihanetlerden falan konuşmayalım. Bundan böyle birbirimize güvenle bakalım — eminim, bakabiliriz. Dünya öylesine büyük ve biz öylesine azız ki, oraya buraya dağılmamız da saçma. Birlikte mutlu olmaya ve kendimizi işimize vermeye bakalım.

Heseltine'ın başına ne geldiğini, askerlik dışı tutulup tutulmadığını bilmiyorum. Umarım ki, onu seveceksiniz ve hep birlikte dost olacağız. Heseltine, onunla dost olabileceğimiz tek kişidir.

Ne var ki, evinizde ona bir oda vermek istemezseniz —elbette giderlere o da katılacaktır— o zaman başka yerde bir ev tutar. Doğal olarak, kesinlikle uzak tutulmalıdır o.

Hiç olmazsa, sizin ikiniz buraya geliniz ve dördümüz birlikte olalım. Dayalı döşeli bir yere yılda 75 Sterling vermek yerine, yılda 16 Sterling verip, burayı yeterince mobilya ile de döşemek, daha ucuzdur. Tregerthen'de mutlulukla yaşıyabiliriz: Tregerthen, Zennor, St Ives'de.

Hava halâ soğuk. Kimi zaman kar yağıyor, derken birdenbire kesiliyor. Güneş ışıklarını saçınca, karaçalılar ılık, tatlı bir koku yayıyorlar. Uçup geçen kuş sürüleri Scilly Adaları'ndaki yuvalarına gidiyorlar, karakuşlar ise akşamın serinliğinde ötüşüyorlar. Penzance'ta bir peniye bir kucak dolusu şebboy aldık — adamın biri onları bir tarladan koparıyordu — çok hoş kokuyorlar. Rüzgar denizden, karla karışık fırtına gibi esiyor.

Acı bana sesiyle, — söylemişti. Sanki çamura yatmış, düşte sayıklıyormuş gibiydi. *Eylem* gereksizdir, diyordu. Oysa, savaş gereçlerinden harıl harıl para kazanıyor.

Ne dersiniz, savaş bu yıl sona erer mi?

Her ikimizden sevgilerle.

D. H. LAWRENCE

Size evimizi anlatan Pazartesi günkü mektubumu aldığınızı sanırım. Sizin evinizin yedi odası var: mutfak, yemek odası, çalışma odası, üst katta, kuleli oda ve üç yatak odası.

4 Mart perşembe günkü mektubunuz henüz geldi. İyi, herşey aramızda olup bitti. Artık ne kavga, ne kaçamaklı söz. Bu konuda sonsuza değin anlaşmış olalım. Ben, *Blutbrüder*'im (Kankardeşim) tümümüzün arasında bir *Blutbrüderschaft* (Kankardeşlik) var. Katherine'e söyleyiniz, öyle kılı kırk yarıcı olmasın. Farbman'a evinizi sırıkla desteklemesini söyleyeyim mi? İkimizden ikinize çok çok sevgiler. — D.H.L.

LEYDİ CYNTHIA ASQUITH'e

Higher Tregerthen, Zennor,
St Ives, Cornwall.
Çarşamba, 26 Nisan 1916

SEVGİLİ LEYDİ CYNTHIA,

Sanki tümümüz *danse macabre*'a (ölüm dansı, iskeletler dansı) sürükleniyoruz gibi geliyor bana. Kişi yalnızca sırıtıp, kaderci olabilir. Benim sevgili ulusum bir tür büyük örümcek tarafından ısırılmış ve zehiri yurdunun ta içine girmiştir. Şimdi o dans, *mes amis* (dostlarım), eklemlerinin çatırdısına uyularak yapılan danstır.

Çok üzücü, ama kişi artık üzgün kalamaz. Herşey olup bitti, boş yere ağlayıp sızlanmanın yararı yok. Herşeye «Addio» (Elveda). Hıristiyan demokrasisinin o zavallı sevgili köhne teknesi, en sonunda açılan delikten su alarak battı, gedik açıldı, tapınağın örtüsü yırtıldı, dönemimiz kapandı. *Soit* (Olsun!) Aldırış etmiyorum, benim işim değil bu, elimden birşey gelmez. O Pazar akşamı bana otobüste söylediğiniz gibi, «Roma yanarken dansetme» sorunu değildir bu — anımsadınız mı? Kaos'ta (Dünyanın oluşumunda) keyifli keyifli dalga geçmek sorunudur bu. «Carpe diem»in tam sırası: saf, neşeli kadercilik. Beni güldürüyor bu durum. Benim o güzelim, değerli ruhum *crevé* oldu (öldü).

Acaba söyleyebilir misiniz, bu durumda benim yapacağım en yerinde iş ne olacaktır? Kişinin onaylayabileceği bir uğraş, örneğin? Birşey yapmak *istemiyorum;* ne olacaksa olur, ama benim vicdanım buna razı olmaz. Yardım etmek istiyorsam, peki, tamam: yalnız, hiç olmazsa en az acı çektiren bir uğraş isterdim. Biraz düşününüz ve bana öğüt veriniz: yada ne yapabileceğimi söylemesini Herbert Asquith'den sorunuz. Hepsi oldukça gülünç, sanırım — ölüm-kalım sorunu olsa bile; böyle bir önemsiz dövüş ve hemen sıvışma, bu anlamsız kargaşa, yalnızca bir fars'tır (sıradan güldürüdür).

Buraları pek sevimli; çöl ölüsü çimenler ve fundalıklar bayırlardan ta aşağılara, kocaman mavi bir denize değin iniyor. Uzaklaşmak istemiyorum buradan. Kendimi tutuyorum. Küçük evimiz *pek hoş*, küçücük, tertemiz ve sevimli. Gezin-

tilerinize çıktığımızda bizim buralara da gelir misiniz?

Italian Sketches (İtalya Skeç'leri, İtalya'dan kabataslak resimler) adlı kitabımın yayınlanmasını bekliyorum. Edinburg'taki basımevlerinde bir grev varmış. Ama uzun sürmez. Çok hoş bir kitap o. Size bir nüsha göndereceğim.

Başka bir roman yazıyorum — bu gerçekten beni uğraştırıyor. Dünya çatırdıyor, çatlıyor, ne var ki, o sorun başka, dışımızdaki dünya ile, kaos'la ilgili. Kişinin, bir başkasının ruhunda el sürülemeyecek, belirli bir yeri vardır. Orada o kişi, karganın yuvasında oturması gibi oturur. Ve o kişi askere gitmiş olsa bile, ben o kişinin ruhundaki karga yuvasında oturur, sırıtırım. Yaşam artık ciddiye alınmamalıdır, hiç olmazsa dışından, sosyal yaşamımız bakımından. Bir sosyal kişi olan ben, paldırküldür oyananan bir fars'ın seyircisi oldum. Benim bireysel bölümüm, kendi kendine yeterek kalıyor ve sırıtıyor. Ama bu sosyal yaşamın paldır küldür oynanan fars'ının içine sürüklenip, yaşamımı, yada özgürlüğümün çoğunu yitirecek olursam, haklı olarak dehşetli öfkeleneceğim.

Yakında sizi göreceğimizi umarım. Birlikte gerçekten iyi zaman geçiririz, öyle ölümlü filan değil, neşeli, dolu. Ölümcül işler son derece canımı sıkıyor.

Frieda kulplu bir tencerede çamaşır kaynatıyor. Ben de bu arada, Taimur-i-lang'ın, hani o Tatar Tamerlane' (Timurlenk)in bir portresini, 15. yüzyıldan kalma bir Hind resminden kopya ediyorum.

Mila salute di cuore. (Yürekten binlerce selam).

D. H. LAWRENCE

CATHERINE CARSWELL'e

Higher Tregerthen, Zennor
St Ives, Cornwall.
9 Temmuz 1916

SEVGİLİ CATHERINE,

Bana tüm askerlik görevlerinden tam bağışıklık verildiğini bildirmek için sana mektup yazmamıştım galiba. Tan-

rı'ya şükürler olsun. Geçen hafta Perşembe günüydü. Penzance'taki askeri birliğe katıldım, oradan (90 kilometre ötedeki) Bodmin'e götürüldük, öteki adamlarla birlikte barakalarda bir gece geçirdik ve sonra muayene olduk. Askerlik benim için yeterli bir deney oldu. Eğer beni askere alsaydılar, eminim bir hafta içinde ölürdüm.

Askere alınacak adamlardan hoşlandım. Tümü de efendi kişilerdi. Yine de, bana *yanlış seçilmişler* gibi geldi. Beni üzen, önemi bilinen felaket duygusuydu. Acı çekmek için tümü de çok cesur, ama acı çekmeyi reddetmek için hiçbiri yeterince cesur değildi. Onların tümü üzüntüyü ve incinmeyi kabul edecek denli soylu, ne var ki, onların hiçbiri mutlu olabilmeyi istemiyorlar. Onların yiğitliği, bu ölümü, doğruluklarının bu yitimini dinginlikle kabul etmelerinde yatıyor. Onlar arkadaşlarının yanıbaşında durmalıdırlar: tek bildikleri şey budur.

Tüm Kudüs'ün çarmıha gerilmek istemesi karşısında, İsa'nın Kudüs için ağlamasının bize getirdiği budur. Bana kalırsa bu, Ferisi'lerin (iki yüzlü Yahudilerin), Publikan'ların (Romalı vergi toplayıcılarının) ve Günahkarların kendilerini ölüme götüren yolu seçmelerinden daha dehşet vericidir. Komşumuzun bize duyduğu sevginin de getirdiği budur, çünkü bir kişi ölecek olursa, biz de onunla ölürüz.

En müthiş çılgınlık budur. Tümünün en kötüsü de, doğruluk çılgınlığıdır. Bu Cornwall'lılar en savaş sevmeyen, uysal, yumuşak, barışsever insanlardır. Bu adamların hiçbiri, birisi askere alınınca acı çekmediler, hiç olmazsa benim yanımdakiler. Onlar herşeyi kabul ediyorlardı: bana birisinin söylediği gibi, askerliği de gönül rahatlığı ile kabul ediyorlardı. Gözlerimi onun üstüne dikerek uluyabilirdim — çünkü, «onlar herşeyden önce, arkadaşlarına yardım etmeye inanmışlardı.» Bunda bir yanlışlık yok: arkadaşlarına yardım etmeye inanıyorlar. Bu yardım, bizim yanlışlıkla herşeyimizi yitirmemize yol açıyor — çünkü, Belçika'yı mı işgal etti Almanya? Bizim arkadaşın yitirecek nesi var? Eğer yoksa, o zaman benim de yitirecek birşeyim yoktur, boğazım kesilebilir, cüzdanım cebimden kayıp düşebilir: çünkü, *ben* tüm dün-

yanın arkadaşıyım, komşum bir aynadaki benden başka kimse değildir. Öyleyse biz, bir çember içinde, saf bencilliğin ceremesini çekiyoruz.

İşte bu, «komşunu, kendini sevdiğin gibi sev»in getirdiğidir. Yalnız onun küçük bir devrime gereksinmesi var, aynayı kırmak, parayı bırakmak, hep ben, hep kendim, ben, ben, ben, biz, biz, biz — bugünkü gazeteler gibi: «Tecimi koruyalım — İmparatorluğu birleştirelim — *à bas les autres* (başkaları kahrolsun).»

Komşunu sev'den başka birşey daha gerekiyor. Benim tüm komşularım cehenneme giden bayırı seçmişlerse, benim de onlarla birlikte gitmemin bir nedeni var mı? Kendi ruhumun içinde bir gerçek, bir doğru olduğunu biliyorum, komşularımın hiçbiri onu ölçemez. Biliyorum ki, benim için savaş büyük bir yanlışlıktır. Biliyorum ki, Almanlar benim küçük evimi isterlerse, onu vermesine verirm, ama sonra onun için savaşırım: çünkü küçük evim, bence pek önemli değildir Başka bir adam da kendi evi için savaşacaksa, ona acınır. Bu, onun işidir. Mal varlıkları ve öte beri için savaşmak, benim ruhumun *yapmayacağı* iştir. Bundan böyle, kendi malları için savaşan bir komşu için savaşılmaz. Tüm bu savaş, bu ulusçuluk konuşması, bana göre yanlıştır. Esaslı olarak, hiçbir ulusçuluk duyumsamıyorum ben. Kendi toprağım, kendi evim, giderek kendi param için bile hiçbir tutkum yok. Aynı zamanda hiç özenmiyorum da. Komşuma yardım olsun diye, göğüs göğüse çarpışamam. Savaşıma katılması da, katılmaması da kendi işidir, kendi bilir.

Hıristiyanlık benlik sevgisi üzerine kuruludur, biraz daha ileri gidersek, mal-mülk üzerine kuruludur, diyebilirim. Kendi malımı-mülkümü, kendi yaşamamı gözetmiyorsam, komşununkini niye gözeteyim? Düşüncemin doğruluğu ilk önce beni ilgilendirir, en sonunda da komşumu, özen gösterdiğim husus, *onun* düşüncesinin doğruluğudur. Eğer onun sevgisi mal düşkünlüğü ise, evinde soyulan yoksul bir kişi olsa bile, yada karısı, çocukları, malları çalınan varsıl bir kişi olsa bile, onun yanında yer almayı reddederim. Bu düşünceyle, malı uğruna canını korumuş, yada yitirmiş olsa bile

ona birşey yapamam. Mülkiyet ve güç — ki ikisi de aynı şeydir — kriter değildir. Kriter, benim kişisel tutkumun doğruluğudur.

Canın sıkılmadı, sanırım. Sana mektup yazarken, durumumu da belirteyim dedim.

Yaz geldi, ama burada şakır şakır yağmurlar yüzünden, pek yazımsı değil burası. Murry'ler kuzey Cornwall'a gittiler. Şimdi orayı da sevmez Katherine. Belki de şimdi Londra'dadır o. Kocasıyla hiç geçinemiyor çünkü.

Yılın geri kalan bölümü için evlerini bize teslim ettiler. Ev çok yakın bize, yabancı birileri gelirse oraya, çekilmez olur. Ben de tuttum, konuklarımıza bir oturma odasıyla bir yatak odası döşeyebilmek için, elden düşme, ucuz mobilyalardan satın aldım. Sanırım, Dollie Radford bir haftaya değin buraya geliyor, sonra Barbara Low gelecek. Eski masalarla eski iskemlelere bakarken gülmekten kırılıyoruz: gül ağacından yapılmış, büyük, yuvarlak bir masa 10 şiling; huş ağacından yapılmış çok hoş üç iskemle 7 şiling/6 peni: bir koltuk 5 şilin: oturma odası döşendi: bir de büyük pencereleriyle ve raflarıyla üst kat var.

Bu mobilyaları almak hoş birşey — yeminimi anımsıyorum. Ne var ki, kişi bir yerde aldırış etmiyor. Bu evi — yeni masası ve iskemleleriyle birlikte yarın gözümü kırpmadan terkedebilirim. Kaldı ki, onlar pek de hoş.

Romanımı bitirdim ve ben onu kendim daktiloda yazmaya çalışıyorum. Oldukça zamanımı alacak bu iş, ama ne yapalım, paramız yok. Pinker'dan biraz para göndermesini istedim. Romanı daktiloda yazmak canımı sıkarsa, yazmam belki. Yazılacak son bölüm kaldı, belki yüreğimin rahat olduğu birgün yazarım.

Carswell'in tanıdıklarıyla birlikte Hebrid Adalarına gitmekle iyi etmedin — onunla yalnız, yada dostlarınla gitseydin, daha mutlu olurdun.

Greiffenhagen geri geri gidiyor gibi görünüyor, yada ben öyle sanıyorum. Bırakalım, ölü, kendi ölüsünü gömsün. Bırakalım, geçmişin ateşi küllensin. Kişi, Lot'un karısı gibi geçmişe dönüp bakmamalı.

Twilight in Italy (İtalya'da Alaca Karanlık) adlı kitabımı aldın mı? Almadıysan, sana bir nüsha gönderebilirim. Bana bir haber vermen yeter, yalnız **p.c.**'mi (yüzdemi) isterim.

Saygılar,

D. H. LAWRENCE

Carsweli'in *boşanma* davasını duymak hoşuma gitti.

J. M. MURRY'ye

Higher Tregerthen, Zennor, St Ives, Cornwall.
28 Ağustos 1916

SEVGİLİ JACK,

Henüz elime geçen, Dostoyevski üstüne yazmış olduğun kitap için çok teşekkür ederim. Kitabın şurasına burasına baktım ve sonsöz'ünü okudum. Şaşıyorum, sen, yada bir başkası, eski bir yaşamı ters yüz etmeye ve bunun üstesinden gelmeye ne denli hazırsınız. İnsan zekasının bir çağı, Dostoyevski'de sona erebilir: ama insanlık, bu kafasızlıkla, daha çok uzun bir yol alabilir — lanet olsun. Ne var ki, sen arabayı atın önüne koşmuşsun. Zekayı izlemesi gereken varoluş değil, varoluşu izleyen zekadır. Eğer, o kahrolası korkak dünya, kendi varoluşunu zekasıyla izleme yürekliliğini gösterse, kendi bilinmiyeninin, kendi tutkularının ve kendi etkinliklerinin ne olduğunu öğrenecek yürekliliğe sahip olsa, yeni bir gizin ötesine geçebilir. Ama hile şurada, sen «gizli şeyi söylemenin kıyısı»na gelmişken, o iğrenç devekuşu gibi başını kuma sokuyorsun ve gizliliği söylemeyi orada görüyorsun. Bununla birlikte, başları, hoşa giden gizler, görüşler ve gizliliği söyleme kumu içinde olanlar, gerileriyle tekme atıp, tiksintiyle kıvranıyorlar. İnsanlığı kafası yok diye suçlamıyorum, kafasını bir kutuya koyduğu ve onu hoşlandığı güzel, küçük bir gereç olarak kullandığı için suçluyorum. Bilinmiyen'e yükselme'den önce, herşeyi, herşeyi bilmelisiniz. Ama, geri kalan tüm ötekiler gibi, Dostoyevski, başını İsa'nın ayakları arasına güzel güzel koyuyor ve gerisini havada oy-

natıyor. Gerçi, gerisini-oynatmalar da gizliliği söylemedir, ama korkakların gözlerini sakladıkları İsa'nın ayaklarını bile bir blöf olarak fazla düşünmüyorum.

Bana değersiz, rezil ve miğde bulandırıcı gelen herkesten ve tüm dünyadan uzaklaşıp, yalnız kalmak istersin belki — ben de öyle.

D. H. LAWRENCE

MRS. T.D.D.'ye

Higher Tregerthon, Zennor,
St Ives, Cornwall.
31 Ekim 1916

SEVGİLİ MRS. D.,

Livorno'dan gönderdiğiniz ve D. ile birlikte yine İtalya'da sevinç içinde olduğunuzu bize söylediğiniz kartınızı almca sevindim. Acaba şimdi neredesiniz — Milano'ya mı döndünüz? — ve herşeyden hoşlanıyor musunuz? Ya çocuklardan ne haber? — bana kalırsa, çocuklara iyi bakıldıktan sonra, kocalar ve eşleri çocuklardan daha önemlidir.

İşte biz burdayız, deniz üstünde yalnız başına kımıltısız oturan bir çift karabatak gibiyiz. Herkesin *tamamen* nefret edeceği yeni bir romanı henüz bitirdim. Bu romandan elimize biraz para geçse, İtalya'ya geleceğim. Sağlığım bozuk, berbat, zamanımın yarısı ve daha fazlası, yatakta yatmakla geçiyor. Sanırım, İngiltere'nin o müthiş rutubeti yapıyor bunu: dokuz haftadır hergün yağmur yağdı. Oysa, İtalya'da daha iyice olurdum. Gelmeyi bir deneyeceğim. Ne dersiniz?

Fiascherino'ya dönemeyeceğim yine — buna dayanamam. Geçmişe dönmek her zaman üzücü olur: sonra bizim yaşlı Felice'yi biraz daha yaşlanmış bulmak ve zavallı Elide'nin ölümünden sonra onu mutsuz görmek — hayır, hayır, buna dayanamam, ben de bir gözyaşı çeşmesine dönerim sonra. Roma'ya gitmek isterdim. Nedenini bilmiyorum, şimdiki biraz sulugöz olmakla birlikte, kişi orada büyük tarihsel geçmişe çekilmiş gibi oluyor. Evet, Roma'ya gitmek ve orada daha iyi, daha mutlu olup olamayacağımı görmek isti-

yorum. Sonra, Milano'da, *en passant* (geçerken) bir, iki gün kalıp, sizi ve D.'yi yine görürdük: büyük bir zevk olurdu bu.

Size söyleyebileceğim herhangi bir haber var mı, yok mu, bilmiyorum. — bir bebek bekliyor: herkes «zavallı bebek» diyor. Ama, — en sonunda mutlu ve önemli bir kişi oldu. Öyle sanıyorum ki, o kendisini, kendisinden önce hiçbir kadın çocuk doğurmamış gibi, insanlık ırkının bir bulucusu olarak görüyor: hiç kuşkusuz doğru bir düşünce.

Bizden hiçbir haber yok. Yuvarlanıp gidiyoruz ve ikimiz birlikte pek mutluyuz. Frieda'ya çocuklarıyla görüşme izni verildiğinden, bu herşeyi kolaylaştırıyor. Ben, unutmayasınız, bir sakal bıraktım: herkes renginin morumsu kırmızı olduğunu söylüyor. Şimdiden size anımsatmış olayım da, Milano'da karşılaşınca şaşırmayınız. İtalya'yı nasıl buluyorsunuz? Halâ oldukça dingin ve mutluluk içindedir, sanırım. Ağlatılı bir ülkeye gelmekten nefret ederim.

D., çok soylu bir biçimde bana borç para vermeyi önerdi: kimi nedenlerden bu beni şaşırttı. Bir karısı ve üç çocuğu olan ve parası salt kendilerine yeten bir kişiden para almak için, benim bir canavar olmam gerekirdi. Kapıdaki kurdun dişleri arasına fırlatmak için bir peni istemek zorunda kalsam, bunu varsıl bir kişiden isterdim: kendimin üzülmesine izin vermem.

Bu mektubu D.'nin adına postalıyorum ki, mektup eline geçip okusun da, bana yazsın.

Milano'yu seviyor musunuz? Ben sevmedim. Ama Roma'ya gitme özlemi var içimde.

Frieda'dan ve benden selamlar.

Saygılar,

D. H. LAWRENCE

LEYDİ CYNTHIA ASQUITH'e *Zennor, St Ives, Cornwall.*
Pazartesi, 11 Aralık 1916

İşte güzel bir hükümet — Lloyd George ve Lord Derby Ortaklığı — çok hoş — çok güzel! Bu herşeyin son perdesi-

dir, böylece bizim üzgün, olaylarla dolu tarihimiz sona eriyor. Ersin bakalım.

Geçen Çarşamba ve Perşembe günleri Cornwall üzerinden bir sıkıntı dalgası geçti. Penzance çarşısında çiftçiler, yüzleri şaşkınlıktan karışmış bir durumda, «Yenildik,» diyorlardı. «Korkarım ki, yenildik. Şu Almanlar harika bir ulusmuş. Onlar bizden daha üstünmüş.» Orası, şimdinin Cornwall'u. Çok önceleri bir ulusal felaket beklediğimi söylemeliyim, ama buna aldırış etmiyorum. Bu ülkede herkes bunu istiyor. Gemiyi batırmayı ve herkesi denize dökmeyi, gizli gizli çalışmanın iğrençliği içinde istiyorlar. Pekalâ, bırakın yapsınlar. Belki, hepimiz o korkunç felaketin denizine dalarken, daha dinç ve doğrucu olacağız. Hiç olmazsa, işte o zaman birşeyler, yepyeni şeyler yapabildiğimizi duyumsayacağım. O bildik, ilerlemiş kalabalığa — Cambridge, Lowes Dickenson, Bertie Russell, genç reformcular, Sosyalistler, Fabian'lar (Ilımlı Sosyalistler) — takılıp yapışmanın hiçbir yararı yok, çünkü onlar bizim umudumuz değil, illetimizdir. Biz, güzel bir temizlik, yeni bir başlangıç istiyoruz ve onu kazanacağız. Biraz daha bekleyiniz. Abuk sabuk barış-meraklıları ve insanlık âşıkları birer şeytandır. Hep birlikte yeni bir yol bulmalıyız. Kahrolsun İnsanlık, bırakın da, bizim bulanık insansı coşkularımızın değiştiremediği insan-dışı, yada insancıl olmayan doğruya kavuşayım biraz.

Size küçük bir şiir kitabımın elyazmasını gönderiyorum, bakalım beğenecek misiniz? Beğenirseniz ve eğer bu kitapçık bir yayımcı bulursa, gerçek bir başarı olur. O zaman kitabı size adayacağım — «Cynthia Asquith'e». Yalnız baş harfleri belirtmekten nefret ederim. Bu belki sizin istediğiniz gibi olmuştur.

Londra'ya gelmeye niyetimiz var, ama bir ay içinde — yada Ocak ayının başlarında. O zaman nerede olduğumuzu, nerede kaldığımızı bir güzel anlarız. Neler duyumsadığımızı ve neye hazır olduğumuzu da görürüz.

D. H. LAWRENCE

«The Thimble» (Yüksük) adlı öyküm, bir Amerikan dergisi olan *The Seven Arts*'da yayımlandı.

CATHERINE CARSWELL'e

Zennor, St. Ives, Cornwall.
Pazartesi, 5 Ocak 1917

SEVGİLİ CATHERINE,

Son mektubuna yanıt veremedim. Hepimiz yenik ve mahcup görünüyoruz. Kendimi bir sürü av köpeği ve eli deyneklı kaba saba adam tarafından bir köşeye sıkıştırılan, yada orada olduğunu bilmeyen, ama yine de bilinçsizce oraya yaklaşmakta olan bir tilki gibi duyumsuyorum. Şimdilik durum bana biraz çapraşık görünüyor: biz ya o rezil dünya tarafından tutuklandık ve bozguna uğradık, yada görünmeyen güçlerin yardımıyla kaçışımızı kolaylaştırıyoruz. Pasaportlarımızı New York'a gidebilmek için onaylatıyorum. Bunu yaptırırsam, Amerika'ya kabul edilmeme ve geri çevrilme gibi korku da olmazsa, hemen yola çıkacağım: umarım, bu ay. Bunun, gerçekten bir varolmak, yada olmamak sorunu olduğunu duyumsuyorum. Eğer varolacaksak, hemen bu dünyadan bir ötekine gitmek için eyleme geçmeliyiz. Yoksa, varolmamak durumuna düşeriz.

Sevgili Catherine, benim için zaman da çapraşık. Herşeyin bir mevsimi olur. Belki senin zamanlarının küçük bir ayrımı vardır. Belki — senin son mektubuna yanıttır bu — seninle Don için başka devre, başka bir raund denemek, şu eski, yaşlı dünyada bir sonbahar daha yaşamak gereklidir. Her insanın kendi zamanları vardır ve onun kendi yazgısı apayrıdır, tektir. Bizim için geriye, *gerçekten* içimizdekini yerine getirmek kalıyor. Benim için, gitme zamanı geldi:

«Bizim için gitme zamanıdır,
Bizim için gitme zamanı...»

şarkısının dediği gibi.

Amerika'ya niye gitmek istediğimi bilmiyorum — oraya ne olursa olsun gitmeyi duyumsamamın dışında. Kişi, kimi zaman içgüdüsel olarak yolunu bulur, peki, kabul. Ben, gitmemiz gerektiğini duyumsuyorum. Henüz yenik düşmedim. Ama, ne olur, gidişimiz üstüne birşey söyleme sakın.

Yeni romanımı yayımlamayı herkes reddediyor. Anlaşıl-

dı, burada yapamayacağım bu işi. Aldırış etmiyorum.

Son bir çalışma olarak, en son şiirlerimi bir kitapçıkta toparladım. Benim içimdeki eski yaşamımın son ürünüdür o — «ve şimdi elveda» demenin tam sırasıdır. Şiirlerimin hemen yayımlanması için can atmıyorum. Onlar benim için pek canlı ve içten şeyler. Onları *henüz* hazırladım. Görmek ister miydin? İstersen gönderebilirim sana.

Joanna nasıl? Onun için yüreğim sızlıyor: doğuşu pek yersiz oldu. Sabret ve cesur ol. Yazamıyorsan, *Amerika için yaz*. Artık kendimi İngiltere için yazacak güçte bulamıyorum — yanıt öldü ve suspus oldu. Yüreğimde belirli bir umut ılık ılık doğuyor, üstüne gidebilirim. Ama İngiltere değil o. Bana Amerika'ymış gibi görünüyor. Eğer burada kalırsam, yenik düşerim.

Don ve sen nasılsınız? Haftalar çok acı içinde geçti, öyle değil mi? Gerçekten güç dayanılır günlerdi onlar.

Hava buralarda da soğuk: ama kimi zaman, bugün olduğu gibi, güneşli. Gideceğimiz günü düşünerek, kuşku ve merak içinde yaşıyoruz. Zamanın gelince, sen de birgün uzaklara gideceksin.

Esther Andrews'u görüyor musun? Nasıl acaba? Onun bizimle birlikte Amerika'ya, Typee, yada Rananim dediğimiz son yerimize gelmesini isterdik. Ne de olsa, yine de son bir yer var.

Benim seni azarladığım gibi, sen de beni azarlama ve bir yanıt için beni uzun zaman bekletme. Çabuk yaz.

D. H. LAWRENCE

LEYDİ CYNTHIA ASQUITH'e

Zennor, St Ives, Cornwall
12 Şubat 1917

Pasaportumu vize etmeyi reddettiler. Bu benim için acı bir darbe oldu, çünkü Amerika'ya gitmeye zorunluyum. Kısa birsüre sonra yine deneyeceğim.

Nasılsınız ve ne yapıyorsunuz? Benim başıma dünyalar

yıkıldı, burada, İngiltere'de, ama bunun da bir sonu var. Elimden geldiğince çabuk Amerika'ya gitmeliyim, çünkü bu sondan sonra burada kalmak, kişinin ölüm döşeğinde kalmasına benziyor. Yeni bir yaşama başlamak gerekiyor.

İngiltere'ye aldırış etmediğimi düşünmemelisiniz. Ta içimden ve acı bir biçimde ona değer verdim. Ama birşey kırıldı sonra. İngiltere *yok* artık: Şimdi başka bir dünya aramalıyım. Bu da olsa olsa bir mezardır.

Biraz bekleyip, kısa birsüre sonra yine denemeliyim. Sizi üzüntülerle, dertlerle rahatsız etmek istemiyorum. Yalnız kaderlerimiz arasında bir tür bağıntı olduğunu duyumsuyorum — sizinkiyle çocuklarınızınki ve kocanızınki, benimkiyle Frieda'nınki gibi. Birgün gelecek bu kötü durumdan kurtulacağımı biliyorum. Ve sonra, size, kocanıza ve çocuklarınıza yardım edebilirken, iyi olacak herşey. Çünkü bilmemezlikten gelmeyiniz, gerçek yaşam bitti burada, bitti artık Gökler çöktü başımıza. Yukarıda cennet yok, umut da yok. Başka biryerde bir başlangıç gereksiniyor. Herbert Asquith'den de, oğlunuz John'dan da, sizden de gerçek olacak bu belki. Birisi şimdiki zamanla boğuşurken bile bundan sakınmamak için azıcık bilgi yeter.

Savaşın daha uzun süreceğini sanmıyorum. Gökler *gerçekten* çöktü. Direkleri daha fazla çekmenin gereği yok. Yeni dünya, yeni cennet, işte kişinin aramak zorunda olduğu şeyler. Amerika'nın yeni bir dünya olduğunu sanmıyorum. Ama, üstümüzde yaşayan bir gökyüzü var. Amerika'nın kişiyi şaşkına çevirdiğini biliyorum. Ama, onun üstünde yeni bir gökyüzü var. Elimden geldiğince çabuk Amerika'ya gitmeliyim. Bir İngiliz olmanın ne demek olduğunu bilmiyorum mu sanıyorsunuz?...

Burada haber yok, yitik bir dünyada gibiyiz sanki. Sağlığım şöyle böyle. Ansızın bastıran o eski mutsuzluktur kişiyi öldüren. Frieda sevgilerini gönderiyor.

D. H. LAWRENCE

LEYDİ CYNTHIA ASQUITH'e *Hermitage, Berks.*
Perşembe, Nisan 1917

SEVGİLİ LEYDİ CYNTHIA,

Size gelemedim, çünkü Pazar günü, birdenbire, bir rahatsızlık geçirdim ve keyfim kaçtı. Derken, Salı günü, birdenbire, içime doğdu ve iyileştim. Böylece, dün buraya geldim. Yarın Cornwall'a geri dönüyorum, Tanrıya şükür.

Beni rahatsız eden, Londra denen o kütlenin Tanrı'nın belası etkisi: ansızın sayrı düşürüyor beni. Pek iğrenç birşey.

Stanway'e gitmeniz en iyisi. Buraya ilkbahar geldi, guguk kuşları duyuluyor, çuha çiçekleri ve yabansı nergislerle dolu orman, çok hoş. Açan goncaları ve topraktan fışkıran yabansı çuha çiçeklerini duyumsuyorum, onlar tüm sinaılardan ve tüm Savaş'tan daha güçlü. Yeşeren taze çimenlerin dünyanın yüzeyindeki tüm topları devireceğini duyumsuyorum, öyle ki, insan şeytani aptallığıyla tüm hiçliklerin peşinde olmasına karşın çimen yaprakları onu bir kenara itmektedir. Yaşama ilkesi ne de olsa ölüm ilkesinden de güçlüdür ve ben sizin Londra'nızın da, hükümetinizin de, ordularınızın da yüzlerine tükürüyorum.

Buraya yeteri denli yaklaşmışken gelip bizi görünüz ve duyumsayınız burayı. Sizin umutsuzluk durumunuz gerçekten utanılacak birşeydir. Bu, kişinin *esaslı olarak inanmadığı* olaylara tutsak olmasından ve boyun eğmesinden ileri gelmektedir. Size yanlış gelen olayları reddetmeyi yüzeysel olarak öğrenseydiniz, kendinizi böyle kapıp koyvermezdiniz. Kişi, salt kendi ruhunun desteğiyle ayakta durabilir, başka birşeyle değil. Kişi, kendi ruhuyla, doğruyu doğru olmayandan ayırt eder, yaşamı da ölümden. Eğer kişi, kendi ruh-bilimine ihanet ederse, o kişi hainlerin en kötüsüdür. Yanlış bile olsalar, salt gerçekleştikleri için, oluşan olaylara tutsak olmaktan sabrım taşıyor. Tıpkı Sodom ve Gomore'de olduğu gibi, kentin üzerine büyük bir ateş düşecek ve salt güncel alçaklığa dalkavukluk eden kimi kişilerle birkaç politikacı vb. yüzünden, o ateş bizi yakıp kül edecek. Salt ölümlü, iğrenç ve bizim üstümüzdeki dışsal şeylerin üstünlüğünü kabullene-

rek, gerçek olan herşeye ihanet etmenizdeki yönteme öfkeleniyorum. Tüm soylu kişiler, yaşamın köklü ilkesini, iğrenç işlerin güncelliğine satsaydılar, soylu kişiler ne olurdu? Halka gelince, onlar tam bir iflasa anlamsız ve amaçsızca yardım edecekler. Ama iflas olur da, ülke az, yada çok yıkılıp bozulursa, işe sil baştan başlayabiliriz.

Çok sevimli bir gün. İyi olduğunuzu umarım.

D. H. LAWRENCE

CATHERINE CARSWELL'e *Zennor, St Ives, Cornwall.*
11 Mayıs 1917

SEVGİLİ CATHERINE,

Hiçbir haber yok; ne *Reality of Peace* (Barışın Gerçekliği), ne de başka birşey hakkında. Yalnız Esther Andrews, Londra'ya geri döndü, böylece onu yakında göreceğini umarım.

Burada havalar çok güzel, öylesine sıcak ve parlak. Bu yılki denli güzel karaçalıları ve karadikenleri daha önce hiç görmemiştim. Karaçalılar ateş sarısı yaprakları içinde alev alev yanıyor, karadikenler ise ak dumanlar gibi vadi yatağını dolduruyor. Yabansı çuha çiçekleriyle dağ menekşeleri heryerde, yabansı sümbüllerse yeni yeni yetişiyor. Ortalık bir renk cümbüşü içinde. Güneş, bir altın seli içine batmak üzere. Kişi, batıdan, üstümüze doğru parıldayan kanatlarıyla gelen melekleri görse, hiç şaşırmayacak. Her zaman, ötelerden, ahretten birşeylerin gelişini umuyor kişi. Olağanüstü birşeyin, bir kişinin yaklaşmasındaki duygu, kişinin cennetlerden imgelerini görmediği bir harikadır.

Romanının yazılışının sürdüğünü öğrendiğime sevindim. Bitince, onu bana göndereceksin, söz mü? Kitap tamamlanınca, o gerçekten bir başarı, duygularını aşan bir görünüş olacak.

Bahçe işlerinden başka birşey yapmıyorum şimdi. Dün, *Barış* yazılarını daktiloda temize çekmeye başlamıştım — bir suret daha çıkarmayı istediğimden — yeniden işe koyuldum.

Ama birdenbire, aptal mıyım ben diyerek, suretleri yazmaktan vazgeçtim. Kişi bekleyip, bunalımın gelip gitmesine izin vermelidir.

Bahçelerim çok güzel, herşey dizi dizi ve çabucak büyüyor — yetişebilen şeylerin yemyeşil dizileri çok hoş. Yaşamın kendisi içindeki bir utkuya benziyor bu. Gel gelelim bu iş, yağmuru gereksiniyor, bizim bayırlarımızsa, kupkuru.

Frieda, son iki gündür sağlık bakımından çok iyi. Sevgilerini gönderiyor. Yumurtaların kırılmayacağını umarım. Kutuyu geri gönderirsen, sana yine gönderebiliriz. Don'un iyi olduğuna sevindim. Savaşın yakında sona ereceğinden eminim. *Ben* biraz aptal mıyım acaba?

D. H. LAWRENCE

Yazı masasından henüz bir haber yok. Lütfen, ambalaj giderinin faturasını bana gönderin — siz şimdi yoksulsunuz.

EDWARD MARSH'a

Zennor, St. Ives,
Cornwall.
26 Haziran 1917

SEVGİLİ EDDIE,

7 Sterling/15 şiling'lik çek için çok teşekkür ederim. Bu iyi bir para, *Georgian Poetry* iyi bir kaz ve yumurtası çok çok değerli; derginin uzun ömürlü olmasını dilerim.

Cumartesi günü Bodmin'de yine reddedildim: o iğrenç gösteriye küfrettim. Bizi yöneten delilerin burunlarının dibine bir tabanca dayamak isterdim. Nefretle karışık bir tükürük atıyorlar sanki. Yaptıkları iş umut kırmak; biz, zamanlar'ın tepesini, zaman-koruyucuları ve zaman-uşakları olarak süsleyeceğiz.

Saygılar,

D. H. LAWRENCE

LEYDİ CYNTHIA ASQUITH'e

Zennor, St Ives, Cornwall.
12 Ekim 1917

SEVGİLİ LEYDİ CYNTHIA,

Şimdi de başka bir ağır darbe geldi. Polis ansızın evimizi bastı, evi araştırdı ve bize, Cornwall bölgesini gelecek Pazartesi gününe dek terketmemizi bildiren bir pusulayı teslim etti. İşte böylece, Pazartesi günü Londra'da olacağız ve elverirse, adresimiz Mrs. Radford eliyle, 32, Well Walk, Hampstead, N. W. olacak.

Bu yıldırım, bu sabah düştü: niye acaba? Ben de sizin bildiğinizden fazla birşey bilmiyorum. Niye benim için kuşkuya düştüler, göz önüne getiremiyorum — en küçük bir bilgim de yok. Barışçı eylemlerin masumu olarak, demek tarladaki bir tür tavşanlar gibi gözetlendik. Şimdiyse, Cornwall'u terketmeli ve yasak olmayan bir bölgede yaşayıp, polise haber vermeliyiz. Bu iş *pek* çirkin. Öncelikle hiç paramız yok. Ne yapacağımızı bilmiyorum.

Ne olursa olsun, Pazartesi akşamı Londra'da olmalıyız. İsterseniz, bizi hafta içinde görebilirsiniz.

Bu emir, Muayene ve Çürüğe çıkarma Yönetimi, Güney Kumandanlığı, Salisbury, W. Western, Tuğgeneral imzasıyla geliyor. Benim yazılarımdan kimisini alıp götürdüler — hangilerini aldılar, bilmiyorum. Hepsi pek cansıkıcı; müthiş üzgünüm.

İşlerinizin yolunda olduğunu umarım.

D. H. LAWRENCE

CECIL GRAY'e

44, Mecklenburg Square, W.C.1.
Çarşamba

İsa'nın havarileri ve ak mermer kutu konusunda yarı yarıya haklısınız. Eğer İsa, Magdalena'ya daha çok, havarilerine daha az ilgi gösterseydi, daha iyi olacaktı. Mahvedici olan iyileştirme değil, onikiler'in havariliği idi.

Bana ve benim «kadınlar»ıma gelince, ben kadınlarımın

ne olduklarını ve ne olmadıklarını biliyorum, hem de belirli bir karmaşıklık, belirgin bir gerçeklik olmasına karşın. Havariler ile İsa, yada İsa ile Bethany kadınları arasındaki uzlaşmadan da güçlü olan Magdalena ile İsa arasındaki saf uzlaşmayı, aşırı bağlılığı ve ayak yıkamayı yok sayın öyleyse. Ama İsa, kendisi ile Magdalena arasındaki yakınlaşmadan korkuyordu; bu yakınlaşma, Hıristiyanlık ve «iyilik», giderek, aşk yakınlaşmasından da güçlüydü.

Gerek siz, gerekse Frieda, yakınlaşmada daha güçlü bir dünyaya girme eğilimindesiniz. Dikenli hind sümbülüne gelince, onu süslemek elimde olsaydı, hiç olmazsa öyle pis birşey olmazdı. Neyse, bunun önemi yok.

Yanılgımın nerede olduğunun, saygı duyduğum siz, yada bir başkası tarafından söylendiğine hiç aldırış etmiyorum. Yalnız siz, benim nerede gerçekten yanıldığım konusunda hiçbir ipucu vermiyorsunuz: siz de, Frieda da biraz dıssalsınız.

Uğruna herşeyden vazgeçilebilecek, daha yeni, güçlü, kişiyi uysallaştırıcı bir yakınlaşma dünyası varmış gibi geliyor bana. Frieda'nın benden nefret etmesi gibi, sizin de benden nefret etmeniz, ayrıldığınız, yada yokolduğunuz yakınlaşma dünyasından sapmanızdandır. Benim «kadınlarım»sa, pis, kalleş, yoz, köpeksi bir eski modayı temsil ederler, diyebilirim — ama onların hiçbiri, varoluşun ve yakınlaşmanın bir yeni dünyasını hiç mi hiç temsil etmezler. Bu ortamda sizi ve Frieda'yı temsil eden Hebrid adaları şarkıları, lanetlenmiş şarkılardır: yani, bunlar hep yeraltında kalarak yaşayacakların, hiçbir zaman açıklığa kavuşamayacakların şarkılarıdır. Eski dünya patlamalı, yeraltı dünyası ters yüz edilmeli ve ikisi birden yeni bir dünya olmalı. Siz de, Frieda ve Hebrid'liler gibi, coşku verici, kösnül bir yeraltı dünyası istiyorsunuz: benim «kadınlarım»sa, eski Yunanlılar gibi — Orfeus'çuluk—, ayak yıkayıcılığı ve Magdalena gibi, bir coşku verici ince-aydınlar yeraltı dünyası istiyorlar — ne dersiniz?

D. H. LAWRENCE

CECIL GRAY'e

Chapel Farm Cottage, Hermitage,
Nr Newburry, Berks.
12 Mart 1918

Eğer yine oraya döndüyseniz, Bosigran'ı nasıl buluyorsunuz? Şimdi havalar yumuşak ve güneşli olduğuna göre, orası pek hoştur sanırım. Tregerthen'daki kır evlerinde kalamayacağımı Yüzbaşı Short'a yazdım — aynı şeyi ona bildirmesi için William Henry'ye de yazdım. Ama mobilya konusunda ne yapacağıma halâ karar veremedim. Ona yakın biryerde kalmıyoruz diye, kızkardeşim ateş püskürüyor. Ama yine de bize bir ev bulmuyor. Diğer yandan, burada çok güzel iki ev var: birisi küçük bir köyün yamacında uykuya dalmış; bir tepeciğin altında, üstünde badem ağaçları, küçücük bahçesi, yatağından hiç kalkmadan uyuklayan bir kilisenin güneşli, gri, dört köşe kulesinin dibindeki avluya bitişik: ötekisi ise, ormana yakın bir tepenin üstünde. Elbette Frieda bunlardan birine *bitiyor*. Dün Hampstead Uorris'teyken, tepeciğin altında, kilisenin yanında bulunan evi gerçekten tutmaya gidiyoruz diye paniğe kapıldım. Bir başka evi tutmaya gidiyorken de, gerçek bir paniğe kapılıyorum. Doğrusu, bir kuş, yada tilki olmayı isterdim — ama şimdi tek dileğim, bir at'a ve bir karavan'a sahip olmak, sürgit oradan oraya gitmek ve bir komşuya sahip olmamak. Savaş sonrası dileğimdir bu. Buraya yakın bir yerde, çam ağaçlarının altında, daracık kumlu bir yolda bir çingene kampı var — onları öyle kıskanıyorum ki...

Buraları, ağaçların kişiyi dinlendirdiği bir yer. Ağaçların — çok çok ağaçların, öbek öbek güneşli yerlerin ve yine sık ağaçların — bu denli dinlendirici olduğunu hiç bilmezdim, hemen hemen bir başkası oluyor kişi. Denizi düşündüğüm an, doğrusu beni bir titremedir alıyor.

Son biçimini alan Amerikan denemeleriyle başım dertte. Nem var, nem yoksa onların içine kattım. Bunlar yazılıp bittikten sonra, tek sayfa felsefe — yada her ne ise — yazısı yazmayacağım. Tanrıya şükür, yeter artık. Yine de, ondan kurtulmak, sonunu bağlamak ve *emin* olmak için ayağının

yere basmasını sağlamak kesinlikle gereklidir. Elbette dünya, böyle derin ve kurtarıcı anlatıya, şaşkınlık verecek minnetle ellerini uzatmalıdır kanısındayım. Ve böyle yapıldığını anlıyorum.

Hava baharımsı gibi. Kimi gerçeklere karşın, savaşın sonsuza değin süreceğini *sanıyorum.* Almanya ile aramızdaki özel savaşın ise, pek uzun sürmeyeceğine inanıyorum. Önemi yok çünkü; tüm dünya-halkı değişmeyecek: ve konuyla ilgili olarak daha fazla ölmek istemeyecekler. Günler geçtikçe, hoş bir biçimde yanılmanın yeterli olduğunu düşünmeye başladım. Çok güzel birşey bu. İşte bu yüzden köydeki ev beni paniğe kaptırıyor. Her saat başı çalan kilise çanlarını dinleyerek, çiftlikteki yalaktan su içen atlara bakarak, son derece önemli *görünen* sayfalar döktürerek ve dış dünyanın cehenneminden gelen, yanılgılar içinde oldukları *görünen* kişilerin ziyaretlerini kabul ederek derin bir uykuya dalabileceğime inanıyorum.

Ama Demokles'in yeni bir kılıcının kişinin başına düşmek üzere sallandığından hiç kuşku yok.

Sizinle birlikteyken, ikimizin niye geçinemeyişinin nedenini bilmiyorum. Anlaşamıyoruz işte. Apayrıyız çünkü. Garip bir tarzda beni başka bir yöne doğru gönderircesine esiyor görünüyorsunuz. Tarzınızın sona erdiğini düşündüğünüz zaman bana söyleyiniz ki, yine birbirimizin yüzüne bakalım. Bununla birlikte, benim beynimi bir saatli bomba gibi kuran, bir tür kösnül derviş dansı oynuyorsunuz. Tanrı bizi korusun, bambaşka bir yaratıkla tanış çıkmak ne garip bir iş. Ne var ki, birgün gelir uzlaşabiliriz. Elinizi çabuk tutup, kendinizi sonuna dek kurunuz. Yapamadığım birşey varsa, bu şey, bir başkasının varlığına karşı koymaktır — kimi zaman Frieda'ya karşı gelmek gibi. Belki bunun da üstesinden gelirim.

Taşınma konusunda, Tregerthen'da bir yardıma gereksinmem olursa, sizden rica edeceğim. Şimdilik hoşça kalınız. Frieda'nın selamları var.

D. H. LAWRENCE

Eşyaya ve bir eve sahip olmaktan tiksiniyorum. Kişi, ka-

lın, sıcak postlu bir hayvan olsaydı, en ufak bir giysiye ve paçavraya gereksinme duymayacaktı. Hiç kimse evlere, ya da mobilyaya sahip olmamalı — onlara dağ yollarının taşları yeter.

CECIL GRAY'e

Chapel Farm Cottage, Hermitage, Nr Newburry, Berks.
18 Nisan 1918

SEVGİLİ GRIGIO,[1]

Kızkardeşim, Cromford'a yakın Via Gellia'nın dik kayalıklı vadisinin sırtlarındaki bir bungalow'u bizim için kiralamak üzere görüşmelerde bulunduğundan, ben de geçen hafta Midlands bölgesindeydim. Kabul ederlerse, orayı bir yıllığına mobilyalı olarak tutacağız — parayı kızkardeşim ödeyecek. Küçücük avlusu ve iki büyük tarlasıyla çok hoş bir yer. Bir, iki gün içinde sonucu öğreneceğiz. Ve sonra, izin verirlerse, bir hafta, yada on gün içinde oraya gideceğiz. Açıklık, özgür biryer burası — bizi orada görmeye gelebilirsiniz.

Frieda çocuklarını görmek için Londra'ya gitti ve herşey, görünüşe bakılırsa, iyi geçti. Şimdi burada, çok kısa zamanda taşınacağız diye, kendimi yerleşmemiş sayıyorum. Taşınmalıyız, çünkü Radford'lar Mayıs ayında buraya gelecekler.

Beaumont'un isteği üzerine, tümü küçücük, lirik parçalardan olmak üzere, küçük bir şiir kitabı hazırladım. Birkaç haftadır şiir yazıyorum ve şimdi ikinci bir küçük şiir kitabı daha hazırlamak istiyorum. Bu işi sürdürmek pek yorucu. İlk kitapta az çok savaşa değinen 18 şiir var ve adı *Bay* (Körfez). Beaumont onu gerçekten basar mı, basmaz mı bilmiyorum. İkincisi değişik olacak — kitabın adını *Chorus of Women* (Kadınlar Korosu), yada buna benzer birşey takacağım.

Haberlerin tümü bu — yalnız, ağaçların çiçek açmasına karşın, dün lapa lapa kar yağdı. Çiçek açmış erik ve kiraz

---

(1) Grigio, İtalyanca gri demek. Yazar, burada mektup yazdığı kişinin soyadını değiştirerek, bir sözcük oyunu yapıyor. — Ç.N.

ağaçları karlı görünüde öyle acayip ki, onların o sevimli köpüklü bereketi bir tür pembe soluklukla bürünüyor ve kar, soğuk yakıcılığında pek şeytani görünüyor. Bundan şiddetle nefret ettim.

Orduya aldırış etmediğimizi umuyorum. Aslında, bizim için hiç de iyi şeyler düşünmüyorlar — öyle umalım. İnce eleyip sık dokumakla herşeyi temizleyeceklerine de inanmıyorum. Büyük bir tükeniş yaklaşıyor.

Richard,[1] Fransa'ya kaçmış olduğunu bana bildirdi. Oraya gidişinden hoşlandığına inanıyorum. Oradaki kalabalığın sıkıntısından çok, buradaki boşluğun basıncına dayanmak daha güç.

Gibbon'u okuyorum. O eski Roma imparatorlarıyla aram çok iyi. Onlar, *vogue la galere* (ne olursa olsun) öyle astığı astık, kestiği kestik davranmışlar, ama en sonunda boğazlanmışlar. Onları iyi anlıyorum. Frobenius adındaki bir Almanın Afrika hakkında yazmış olduğu düşündürücü iki cildini de okudum. Mısır ve Kartaca uygarlığına öncülük eden ve Atlantis söylencesini yücelten büyük bir Batı Afrika —Zomban (?)— uygarlığının varolduğunu söylüyor. Usanç verici bir yazar.

Bir de sizin haberleri dinleyelim.

D. H. L.

LEYDİ CYNTHIA ASQUITH'e

Mountain Cottage,
Middleton-by-Wirksworth, Derby.
3 Haziran 1918

Birkaç gün önce sizi özlemle düşlediğimden, gönderecek hiçbir haber olmamasına karşın, size yazmalıyım. Burada, kızkardeşim ve iki çocuğu ile birlikteyiz. Çocuklardan biri üç yaşında tatlı bir oğlan, ötekisi yedi yaşında bir kız çocuğu. Çocukların anneleriyle babalarının duygularına ne denli ba-

(1) Aldington (Richard Aldington). — Kitabı yayına hazırlayanın notu.

rometre olduklarını görünce şaşırdım. Aralarında acayip, manyetik, fizik bir ilişki, yazgısal birşey var sanki. Yeğenlerimi her zaman saygın annelerinden, benim iki kızkardeşimden, ruhlarındaki öfkeyi yavrularına hırlayan iki kaplandan kurtarıyormuşum gibi geliyor bana. Bugünlerde analık olayı, garip ve oldukça ürkütücü bir olay.

Geçende çok tuhaf bir düş gördüm. Birtakım öteberinin yerlerde, küçücük kulübelerde satıldığı büyük, kalabalık bir panayırda imişim; sağı solu açık bir yolda geri dönerken, tam önümde, yukarıdan bir çığlık duyuyorum; yukarı bakınca, pek uzak olmayan bir yükseltide, ama erişemeyeceğim bir yerde, solgun benekli iki köpeğin çömelerek, çığlıklar atan bir kuşu hırpaladıklarını görüyorum. Üstlerine doğru atılıp, ellerimi çırpınca köpekler uzaklaşıyorlar. Kuş yere düşüyor. Bir tavus kuşunun boynu gibi masmavi, pek sevimli, yavru bir tavus kuşuydu o. Halâ çığlık atıyordu, ama çok hırpalanmamıştı. Pek uzak olmayan bir evden bir kadın koşarak geldi ve onun iyileşeceğini söyleyerek kuşu aldı. Ben de yoluma gittim.

Bu düş, dolaylı bir anlatımla, yada sizin «Aura» (soluk, buhar, koku) ile ilintili olsa gerek — ama yorumlayamıyorum.

Buraya gelmek istemez miydiniz? Burası gerçekten güzel biryer, hoşlanırdmız. Ne var ki, burada kendimi bir uçurumun yarı yolundaki düz çıkıntıda imişim gibi duyumsuyorum, ne aşağı inmeyi, ne yukarı çıkmayı becerebiliyorum. Ziyaretçilerin sizi görmek isteyecekleri acayip bir yer burası.

Şiirlerle ilgili anlaşmayı imzaladım. Provalar gelince size göndereceğim ve bir değişiklik gerekip gerekmediğini bana hemen bildireceksiniz. Ama onlar mükemmeldir sanırım.

Zavallı Whibley, o parayı benim için elde etmek üzere ne de uğraşıyor. Başarır mı dersiniz? Sanmam — başarmazsa bile, aldırış etmem.

D. H. L.

DONALD CARSWELL'e

Mountain Cotage,
Middleton-by-Wirksworth, Derby.
Pazar, Eylül 1918

SEVGİLİ DON,

Dün akşam eve güzel güzel döndük, ama Gloucester'den Derby'ye değin trende müthiş bir kalabalık vardı. Burası çok dingin görünüyor — gerçi yağmur (*) sert esiyor, yağmur bu küçücük evi dövüp duruyorsa da, garip denecek bir dinginlik var burada.

Can sıkıcı kimi nedenlerden sonra, Lydbrook ormanına kendimizi atınca, sıkıntı geçer geçmez sizinle pek mutlu olduk. Her ikiniz de bize son derece iyi davrandınız; bu bize sıcak bir duygu bıraktı. Buraya gelebileceğinizi umuyorum. O parkımsı yerden Simmond's Yat'e, dinsel Monmouth günü özellikle Monnow köprüsünün yanındaki kiliseden güneş ışıkları altındaki pırıl pırıl kasabaya yürüyüşlerimizi çok sevdim; gözyaşları kişinin ta içindeydi, çünkü *gerçek* barış yoktur — ya sonra, yemyeşil at binme yerindeki o güzelim yemekler: ve hele o akşamlarımız. — Onların tümü güzel anılardır — gerçekten paha biçilmez. Ya çocuğu dolaştırmamız ne denli sevindirdi beni. Deyim yerindeyse, birinin elinde *gelecek:* ötekindeyse *şimdiki zaman.*

İlgi gösterirseniz, Catherine'e bıraktığım denemeleri okumanızı isterdim. Kendimi yinelediğimi söyleyeceksiniz — gerçek felsefe terimlerini bilmiyorum — benim terimlerim boş'tur belki — boş ben'dir — bundan böyle, bana bunları *yazmaymız,* onları önceden biliyorum ve bu benim canımı sıkıyor. Hiç olmazsa, yalnızca denemeleri okuyunuz ve onların içinde birşey olup olmadığını görünüz.

Bu akşam sizin o dua odasında olduğunuzu tasarlıyorum. Artık, azıcık bile olsa, «Kaba dalgalar ne diyorlar?» şarkısı yok. Yine de, iki hafta içinde buraya geleceğinizi umuyorum.

Sana, Catherine'e ve küçük J. P.'ye, her ikimizden sevgiler.

(*) Rüzgar olmasın? — K. y.h.n.

KATHERINE MANSFIELD'e *c/o Mrs. Clarke, Grosvenor Rd.*
Ripley, Nr Derby.
Cuma, 27 Aralık 1918

SEVGİLİ KATHERINE,

Gönderdiğin paketi Noel sabahı aldık. Postacı köşeyi dönüp karlar içinde göründüğünde, daha henüz yola koyulmuştuk ve tepenin tam yamacındaydık. Heryer bembeyaz, karlı ve güneşli, rüzgar keskin bir balta gibiydi. Ben fularımı karlar üzerinde bir bayrak gibi tutup dalgalandırdım; Frieda hasır örgü şapkasının ambalajını açayım derken, telaşından mandalinaları düşürdü. Bulunduğumuz yamaçta hava müthiş soğuk ve esintiliydi. Karlı havayla kıyaslanınca, Frieda'nın garip şapkasının, tuhaf, tanımlanamaz koyu, fil rengine benzer esmer bir rengi var. Afrika gibi, bir göktaşı gibi acayip. Frieda'nın üstünde sarı bir etek, kırmızı ipek bir buluz ve kırmızı bir manto vardı. Gel gelelim, şapkaya hemen alışamadım, bir meşaleye, yada tropik ülkelere özgü alaca karanlığın fil-grisine benziyor biraz. Böyle şeylerin kişiyi şaşırtması ne gülünç. Ama benim fularım, güzel güzel ve capcanlı çırpındı. Tepenin doruğunda senin de bulunmanı isterdim — ayaklarımızın dibinde ağaçlarla saçlanmış, kayalarla grileşmiş bembeyaz vadi — yanımızda, çepeçevre karlar üzerinde, güneşte iyice belirgin, bir örümcek ağını andırır gri taş duvarlar. Şekerlemeleri yedikten sonra pek dik ve sendeletici tepeden aşağıya doğru kaya kaya indik. Çocuklar da mandalinalarına ve yelpazeye kavuştular.

Cromford'a iner inmez mektubunu rüzgarda okuduk. Niye orada, karlar üzerinde iyi biryerde, sırt çantalarımızla hep birlikte değiliz diye hayıflandım — ben sırt çantamı almıştım. Düş bozucu *oluyor* bu. Kişi, kendi evini kendisi için dayayıp döşeyecekse, boş bıraksın daha iyi, çünkü başkalarının gözleri onun için önemsizdir. Öylesine DEFOLMAK istiyorum ki — İngiltere'den de, Avrupa'dan da. Ve defolup *gideceğim*. Bunu yapmalıyız.

Artık vadiye hiç kar yağmıyor — keçi yollarında serpilen porsuk ağacı yemişleriyle birlikte her taraf yeşillendi. Am-

bergate'deki kızkardeşim bize bir otomobil gönderdiğinden, kızarmış hindi ve Noel pastası için tam zamanında Ripley'e vardık. Tanrım, ne de çok yiyecek varmış burada! Hindi, iri iri diller, kızarmış domuz etleri, domuz etli börekler, sosisler, kıymalı börekler, üstü bademli kakaolu kekler, peynirli kekler, limonlu turtalar, jöleler, bitmez tükenmez yiyecekler, yanında da viski, cin, porto şarabı, vermut, tatlı şarap. İnanılmaz görünüyordu herşey. *Charade* (dilsiz oyunu) oynadık — yaşlılar gençlerden de hızlı oynuyorlardı — sonra Noel ağacının mumlarını yaktık, sağlık dilekleriyle kadehler kaldırdık, şarkılar söyledik, kahkahalarla güldük. Kişinin içinde sanki gelecek hafta aynı coşkuyu bulamayacakmış gibi bir duygu vardı. Kendimizden geçercesine eğlenmiştik.

Ertesi gün de şöleni sürdürdük — gece saat on bir buçukta —İranlı Zerdüşt'çü— Dr. Feroze' (Firuz)un odasına gürültüyle girdik ve onun o büyük odasında ayakta duramayacak duruma gelinceye değin dansettik ve kendimizden geçtik. Bu gece Middleton'a geri dönüyoruz. Kişi felce uğramışken ve bir tür rahatlama beklerken, ben gelecek ayları düşünerek ürperiyorum. Sanki kafese konmuş gibiyim ve geçimimizi sağlayacak yeterli parayı bulamadığımdan, bu beni çıldırtıyor.

Yine de, beterin beteri var. Kişi bir uğraşa, yada sayrılığa da sıkı sıkıya bağlı olabilir. İyi olduğunu umarım. Senin daha güçlü ses verdiğini anlıyorum. Uzun süredir *planlar* — yeni yeni planlar — yapıyorum. Ama Avrupa için değil: Ah, Tanrım!

Sana, «gelecek günleri» diliyorum.

D. H. L.

KATHERINE MANSFIELD'e

Middleton.
Pazar, 9 Şubat 1919

SEVGİLİ KATHERINE,

Sana *I Promessi Sposi* ile *Peru*'yu gönderiyorum. Bu iki kitabı da seveceğini düşündüm. George Sand'a çok hayra-

nım — onun *François le Champi*'sini, *Maitres Sonneurs*'ünü ve bir de *Villemer*'ini okudum. Ama en çok *Maitres Sonneurs*'ünden hoşlandım. Sende başka George Sand var mı? Mary Mann'in de iyi olduğunu sanıyorum. Burada hava son derece güzel — karın üstünde parlak güneş ışığı, yaz günleri gibi saydam bir hava, hafif yakıcı altın bir güneş, göz alabildiğine aydınlık. Ne var ki, hava soğuk mu soğuk — herşey buz tutmuş — süt, hardal, herşey. Dün bir yürüyüşe çıktım, oysa soğuk algınlığından yataktaydım. Yedi yaşındaki yeğenimle birlikte tepelerin çıplak zirvelerine tırmandık. Karın üzerindeki ayak izlerini görmek olağanüstü — tavşan ayaklarının o güzelim, ip gibi izleri uzayıp gidiyor; ada tavşanlarının ayak izleriyse daha derin; bir tilkinin keskin hatlı, zarif izleri bir duvara tırmanıyor; kuşlar ikişer ayaklarıyla hop hop zıplıyorlar; bir sülünün ileriye atılımı çok güzel; üveyiklerse hantal ve sürüler halinde uçuyorlar; gelinciklerin sıçrarken yaptıkları küçücük izler de şahane, sanki bir dizi böğürtlen gerdanlık oluşturuyor; tarla farelerinin telkari izleri pek acayip; ya bir köstebeğin izleri — kişinin, tepelerdeki karlar içinde duyumsadığı çeşitli yaratıklar dünyası öyle şaşkınlık verici ki... Yükseklerde herşey çok güzel. Tepeler çıplak, gümüş gibi beyaz, deri gibi hafifçe parıldayışıyla garip ve adaleli, ta uzaklara doğru yayılıyor. Salt rüzgar ve soğuk şaşırtıyor kişiyi; uykudaki birinin kımıldanışı gibi güneş tarlaların üstünde pırıl pırıl yatıyor. Tüm bu yaşamın önemsiz görünmesi ne garip. Benekler gibi ufacık iki adam bir çiftlikten karlı bayırdaki hayvanlara ot taşıyorlar. Heran, önemsiz toz zerreleri gibi eriyormuş izlenimi veriyorlar; tepelerin gerçek, canlı, adaleli beyazı herşeyi yutuyor. Zirvelere yakın yerlerde yalnızca ufacık ağaç toplulukları var —bodur kayın ağaçları — masmavi gökyüzünde demirler gibi kıvranıyorlar. Kişinin bir insan olmayı bırakıp, bir şeytan olmasını dilerdim. *Allzu Menschlich.*

Kızkardeşim Emily küçük kızıyla birlikte burada ve bugün yeğenimin doğum günü. Emily mutfakta şeker tortulu katmerli uzun pastayla kek pişiriyor. Frieda solgun gri bir kumaştan Peggy'ye bir giysi dikiyor, bense önerilerde bulu-

nup işe karışıyorum. Mutfak dolabındaki yumurtaların çatlamasından ötürü Pamela ağlıyor. Buzlanma yüzünden tıkanan lavabo deliğini açmak için yarım saat uğraştım — şimdi dışarı çıkıyorum. Peggy, devindikçe sallanan bukleli harika kızıl-altın saçlarıyla, renkli yünlüleriyle pamuklularına atılıyor — scène de famille (aile sahnesi). İçecek su kuyusuna gitmek için tarladan yürüyüp geçmek çok güzel. Güneş öyle parlak ve ta karşıdaki Slaley köyü, karlı olmasına karşın, İtalyan köyleri gibi öyle pırıl pırıl ki... Willie Hopkin'in bugün geleceğini umuyorum.

İşte böyle — pencere camlarında kendiliğinden oluşan o güzelim donmuş yaprak desenleriyle — yaşam yaşamdır. Yaşarken, yaşayalım.

D. H. L.

Emily'nin takma adı Pamela'dır, yada *Virtue Rewarded* (Ödüllenen Erdem).

EDWARD MARSH'a

Chapel Farm Cottage,
Hermitage, Nr Newbury, Berks.
10 Mayıs 1919

SEVGİLİ EDDIE,

Mektubun bu sabah, Rupert'in gönderdiği yirmi Sterling ile birlikte geldi. Gökyüzünün derinliklerine karışmış ölü bir kişiden para almak acayip. Ölülere de, Rupert'in ölüsüne de büyük bir inancım var. Kişinin biriyle savaştığını biliyorum. İşte bu yüzden, Oliver Lodge'un spritüalizminden de, otel faturalarıyla yaka düğmelerinden de nefret ederim. Coşkulu bir ölü bizim içimizde, bizimle birlikte devinir, haberci çocuklar ve otel hamalları gibi değil. Gerçekten yaşayan ölülerin varlığını biz biliriz, onlarla konuşmaya çekiniriz -- onların suskunluğunu da biliriz. Öyle değil mi?

Beni düşündüğün için teşekkürler. Evet, savaşta o pis silahlarla değil, ruhlarla savaşıldığı için şimdi daha mutluyum.

Sana *New Poems*' (Yeni Şiirler)in bir kopyasını göndereceğim. *Look!*' (Bak)tan da bir kopya göndereyim mi?

Saygılar,
D. H. LAWRENCE

LEYDİ CYNTHIA ASQUITH'e *Albergo delle Palme Lerici,*
Palmiyeler Oteli, Lerici,
Spezia Körfezi, Italya.

İşte, yine ta uzaklara gittim — uyuyan birisine katlanmazsanız, yolculuk belalı bir iştir şimdi. Tren zamanın yarısını, gelecek her kilometrede bir düzenbazlık düşünmek için harcıyor. Paris iğrenç bir kent ve Fransızlar bence canayakın değil. Yolda varsıl İngilizlerle iki gece geçirdim — O. B. M., yada O. B. gibi kişilerle — sonradan görmeler, vb. — büyük şatafat — oldukça nazik kişiler gerçekten — ama benim miğdem, miğdem, kendisini yanlış bir element içinde bulunca, havadaki bir yunus balığı gibi hemen tepetaklak olmak gibi kötü bir huya kapılıyor meret. Yaşlı Şövalye ile ben, yarı-alaycı, içten bir tartışmaya giriştik: o, güvenliği, banka hesabı ve gücü için; bense, soyut özgürlük için. Sonunda, o banka hesabına güvenle sırtını dayadı, ben kendi çıplaklığıma; birbirimizden nefret ettik — ama saygıyla. Ne var ki, *c'est lui qui mourra.* O ölecek — *moi, non* (ben, hayır). İktidarsız yaşlı kurt bunu biliyor, bu yüzden yüzde elli beni öldürmeye hazır. Bense onu öldürmek istemiyorum — yalnızca onu ölüme terkediyorum.

Bu yüzden yolculuk burnumdan geldi. Ey trenler! Deniz harika — dün, ansızın, yakıcı sımsıcak bir güneş, şıpırdayan bir Akdeniz — *bellezza* (güzellik)! Güney! Güney! Güney! Bırakın güneye gideyim — güneye gitmek gerek — niye Pasifik'e gitmiyoruz? Niye? Gizli biryerden açılan ateş, patlayan toplar mıdır bizi yolumuzdan alıkoyan, yoksa daha başka şeyler mi?

İtalya halâ neşeli — tüm ağlayıp sızlayışı basında — politikasını şarapla yapıyor ve bu onları eğlendiriyor. Seçimlerde büyük bir coşku var — ama bu coşku canlı ve eğlendirici — ağlatılı, yada ciddî birşey yok.

Yarın Floransa'ya gideceğim. Bana yazacak olursanız, mektubunuzu c/o Thomas Cook and Son, Via Tornabuoni, Floransa adresine gönderebilirsiniz — yada benden adresli bir mektup bekleyiniz. Uykusuzluğunuz için *devininiz* — bun-

dan iyisi yoktur — uyuşukluktan uzak durunuz — devininiz.

Deniz, penceremin altında — deniz! Tanrım, onun üstünde güneye yelken açmak için neler vermezdim. Nukehera, yada Numea'ya gitmek için neler vermezdim. *Bello, bello il mare* (güzel, güzel deniz)! deniz! Haydi gidelim.

D. H. L.

W. E. VE S. A. HOPKIN'e

Palazzo Ferraro,
Kapri, Napoli
9 Ocak 1920

SEVGİLİ SALLIE VE WILLIE,

Uzunca birsüre sonra, mektuplarla fular Floransa'dan bugün geldi. Bu arada biz de dolaşıp duruyorduk: Roma'da, Roma'nın güneyindeki Apennin'lerin bozkırlarında — sonra buraya geldik. Fular, kırmızı üstüne parlak yeşil çizgileriyle pek sevimli: bu bana kıpkırmızı bir gün batımının altında uzanan çimenleri anımsatıyor. Kapı komşum sosyalist Romanyalı, gelip fularımı görünce, köşeden köşeye özenle katladı, boynuna doladı, kara kaşlarını şöyle bir kaldırıp kendisini beğenmiş gibi kasıldı. Ama fularımı almasına izin vermedim.

Frieda hemen hemen bir ay önce Floransa'ya gelmişti: bol bol sebze yediği için oldukça zayıflamış, ama sağlığı yerinde: Baden-Baden'de de biraz oyalanmış. Orada yapılanların özeti şu: süt yok, şişmanlık yok, yani ne yemek, ne kalori. Benimse İngiltere'den gönderilecek yiyeceklere gereksinmem var. Şu Fransızlar pek *iğrenç,* Anlaşmış Ülkelerin kimi *duruşmalarda* Alman savaş-subaylarını suçlamalarıysa son derece adaletsiz, Engizisyonvari. Ah, Tanrım, dünya ne rezil.

Floransa çok şirindi: üstün kültürü kentte halâ belirli bir mükemmellik yaratıyor: Roma bayağı ve pek *kalabalık* olduğu için ondan hoşlanmadım. Picinisco'da düpedüz bir bozkıra geldik sanki; eşekler kapı önlerinde yaşıyor, evlerin hollerine girip çıkıyor, horozlar çamaşır yıkama yerlerinde

ötüyor: kocaman, güzel görünüşlü bir ev, ama bir de bakıyorsunuz, büyücek bir oda şaraplık üzüm sıkılan yer olmuş, bir başkası mısır ve yağ odası; yukarı kata çıktığınız zaman, kapıları açık odaların hepsi mısır koçanlarıyla tıkabasa dolu güzel bir ambar olmuş, mısırlar sapsarı, sımsıcak. Mutfak, bu kubbeli mağara, sanki evin yapılışından beri hiç temizlenmemiş. Yemeklerini büyük bir ocağın karşısındaki sedirde yiyorlar; ocakta kocaman yeşil bir kütük cızırdıyor ateşin üzerindeki çengellerde irili ufaklı kazanlar asılı. Masa örtüsünü bırakınız, bir masayı bile düşledikleri yok. Ateşi, ucu küllerin üstüne yerleştirilmiş upuzun, demir bir boruyla üflüyorlar: alev yükselinceye dek bu boru kişiden kişiye el değiştiriyor. Sağlık bilgisi henüz düşünülmemiş bile. Tüm bunlara, bir de her yönü çepeçevre sarmış, cehennem gibi parıldayan, en göz alıcı, karlı dağ tepelerini de ekleyiniz: aşağılarda, meşe ağacı dolu tepelerde coşkun bir ırmak, büyük, kayalık beyaz yatağında buzlardan kopup, solgun ve köpükler içinde akıp giderken, havaya keskin bir buz kokusu yayılıyor: evlerin doğru dürüst bir yolu olmadığı gibi, hemen hemen herşeyin yüklendiği bir eşek, ırmağa sürülüyor: en yakın dükkan 1, 1/2 saat uzaklıkta, en yakın demiryolu istasyonuna ise, 20 kilometrelik müthiş bir dağ yolundan sonra varılıyor: Noel'den önceki Cumartesi günü, gün boyunca öyle bir kar yağdı ki, görmeliydiniz.

Sonunda gelip buraya konduk. Kapri'yi dört saatte alabilen, buharla işleyen küçük bir gemiye binmiştik. Kapri'ye akşamın saat 8.00'inde, karanlık bastırınca gelince, deniz kaba dalgalı olduğundan, yaklaşacak bir iskele de bulunmadığından, 5 saat suda çalkalandık. Deniz dalgalıyken bizi almaya gelen bir sandal, geminin hemen hemen güversitesine değin yükseliyor, derken yine karanlığın derin çukuruna düşüyordu; birbirine karışan haykırışlar İtalya'da bile aynı. İçine yarısına değin sular girmiş sandal, kusup duran İtalyanlarla bizi gemide sallanmaya terkedip, korkudan yine sahile yöneldi. Yeniden anakaraya dönmek zorunda kaldık, Sorrento körfezine sığınıp, sabaha dek demir üstünde durduk. Şahane kırmızı şafak Akdeniz'in üstüne yükselirken, birkez da-

ha Kapri'ye yaklaştık ve çantalar örneği cankurtaran sandallarına fırlatıldık.

Her nasılsa, buraya, dünyanın en şaşılası yerlerinden birindeki, iki büyük odalı, üç balkonlu, mutfağı üst katta olan, kocaman bir taraçası bulunan, tepe üstündeki bu eski saraya geldik: bir yönümüzde Ischia Adası, Napoli ve dumanı kuzeye doğru tüten Vezüv — batıda engin deniz, tam karşımızda Monte Solaro kayalığı — güneyde kayalıklar ve Salerno Körfezi. Altımızda ise, minik bir cengel'e benzeyen Kapri kasabası — Eastwood gibi küçücük biryer, hem de kiliseden Princess Caddesine değin — giderek daha küçük, daha sıkışık ve ufak tefek. Kasabanın evlerinin önündeyse *piazza*'sı, küçük bir alanı var, tüm adanın yüreği işte burada atıyor — koyu çevreleyen yolun tam ucundaki balkonumsu yerde, beyaz badanalı komik bir kilise.

Bu adacık 2, 1/4 kilometre genişliğinde; biz tepe sırtının doruğundayız. Tüm Kapri adası 6'ya 3 kilometre boyutlarında: ama heryer hemen hemen dağlık, bulunduğumuz yerin daha yukarıları bile uçurum. Burada çeşitli ulus toplulukları yaşıyor: İngilizler, Amerikalılar, sürü sepet Ruslar, Hollandalılar, Almanlar, Danimarkalılar — hepsi de bu küçücük noktacıkta. Compton Mackenie'nin de şirin bir villası var ve yarı romantik bir yaşam sürüyor — ama ondan hoşlandım, iyi adam: Berrie'nin karısı Mary Cannan'ı da bulduk: Brett Young adında bir romancı da karısıyla birlikte: tanımaya çalıştığımız daha birsürü insan var. Gel gelelim, ben İtalyanları yeğliyorum.

İtalya pahalı, ama İngiltere'dekine eşit bir yüksek kambiyoyla çalışıyor. Hava sıcak — henüz iki kez soba yaktık, hem de iki akşam. Daha şimdiden, çok güzel görünen denize girmeye başlamayı düşünüyoruz.

Mecklenburgh Alanı'nın arkasında gerçek bir İtalyan bakkal dükkanı vardır, oradan iyi, hiç olmazsa *gerçek* zeytinyağını satın alabilirsiniz. Ama caddenin adını unuttum. Doğru posta gidecek bir tekne bulabilirsem, buradan size biraz zeytinyağı göndermeye çalışacağım. Tekneyi araştırıyorum.

Sevgili Willie, Ada'nın o genel kitaplık kitaplarını *uzun süre önce* geri gönderdiğini düşündüm. Ona yazacağım.

Buraya bizi görmeye gelmenizi diliyorum. Bunu düzenleyemez misiniz? Herşey yalnızca yol parasına bağlı. Thomas Cook and Son, Ludgate Circus, EC4 tüm pasaport işlemlerinizi yapar. Onlara yazacak olursanız, size herşeyi açıklarlar. Niye atılmıyorsunuz bu işe?

Frieda sevgisini benimkiyle birlikte gönderiyor.

D. H. L.

LEYDİ CYNTHIA ASQUITH'e

Fontana Vecchia,
Teormina (Messina).
7 Mayıs 1920

Mektubunuzu önceki gün aldım — iyi ve neşeli olduğunuza sevindim. Bu yaz Taormina'ya gelseniz ne iyi olurdu: ama Ağustos ve Eylül en sıcak aylar olarak *öngörülüyor*. Ne var ki, siz sıcağı seversiniz belki. Bu arada, iki otel, Bristol ve San Domenico açık olacak. Büyük otel San Domenico'da size tam pansiyonu günde 40 frank'a verecekler — ki, 10/— şiling eder. Bristol'un fiyatı ise, aşağı yukarı 26 yada 28 frank. Biz Fontana Vecchia'da kentten on dakika uzaktayız, sevimli ve şirin biryer burası. Daha şimdiden sıcaktan bayılacak günler geçirdik — ama evimiz geniş taraçalarıyla çok sıcak olmuyor: çevremiz yeşil yapraklarla dolu. Yabancıların çoğu çekip gittiler. Taormina'lıların zamanı bir gevşeklik ve tembellik içinde geçiyor. Sicilya'nın, Adem'denberi *sürgit* yabancıların boyunduruğu altına girdiğine inanıyorum: Fenikelilerin, Yunanlıların, Arapların, Normanların, İspanyolların ve İtalyanların. Şimdi yerli halk otellerde, şurada burada benim gibi başıboş dolaşıyor. Bunların gözleri yere eğik, bize aldırış etmiyormuş gibi davranıyor, ama kambiyo kurları biraz yükselmeye görsün, hemen bizden nefret ediyorlar.

Burası pek kurak — tüm güller solup kuruyorlar, otlar, çimenler kesilmiş, toprak kahverengi. Bulunduğumuz evin oldukça toprağı var, köylülerin işlediği toprak bu. Sarnıç-

ların yanıbaşındaki vadiye, bir limon bahçesine inmiştim; limon çiçekleri, yaz *nespoli*'siyle birlikte çok hoş kokuyorlardı. *Nespoli* kayısıya benziyor, tadı tıpkı onunki gibi — ama armut biçiminde. Onlar bir tür *medlar* (muşmula, yenidünya). Tatmanızı isterdim, çok lezzetliler, bizim burada ağaçlar dolusu var. Deniz bugün solgun, ama yine de pırıl pırıl; frenk incirleri sapsarı çiçek açtılar.

Yeni romanım *The Lost Girl* (Yitik Kız) bitti sayılır: ama bu kız aktörel olarak yitik değil, bana güveniniz. Sizin değindiğiniz gibi, beremin içindeki arı, sanırım, cinsellik demek oluyorsa da, bu arı pek öyle yüksek sesle vızıldamıyor. Bana kalırsa, Mudie'nin görüş açısından yola çıkarak, *The Lost Girl* şöyle böyle bir romandır. Şimdi Roma'da daktiloyla temize çekiliyor ve bana 1000 frank gibi yüklü bir paraya malolacak.

Bu arada Secker, *Women in Love* ile *The Rainbow'u* baskıya hazırlıyor. Yani, söylediğine bakılırsa, *Women in Love* hemen baskıya girecek — *The Rainbow* ise, peşinden onu izleyecek. Sansürden korktuğu için, elbette oldukça ürkek. Çalışırken onun elini birisinin tutmasını çok isterdim. Yasal bir kovuşturma olursa, onu ödemeye hazırım. Tanrım, dünya ne bayağı. Büyük Savaş, elinden geldiğince hepimizi korkak etti.

Bununla birlikte, biz yine de en iyisini umalım, sona kalan dona kalmasın. *Lost Girl* benim için *Treasure Trove* (Sahipsiz Define) olur inşallah.

Bu arada, Fontana Vecchia'daki yaşam, şeytan kulağına kurşun, pek kolay ve rahat. Bronte Dukası'nı — Mr. Nelson-Hood'u — Lord Nelson (Haratio)'nun torununu — birçok kişiyi astırdığından Napolilerin ona Bronte Dukası dedikleri kişiyi işittiniz mi hiç? Bronte denilen yer, Etna'nın yanıbaşında — ve Mr. Nelson-Hood'un orada bir yeri var — dukalık emlakı ve oturma yeri. Bu adamı görmek istiyoruz — oldukça güzel orası... Belki siz tanırsınız onu.

Söyle bana Dukalıklar nerede gömülü,
Ya kafanın içinde, ya gözlerde —

yanlıştır.

Söyle bana Dukalıklar nerede oluşur,
Ya gözlerde, ya kafanın içinde. —

Bronte Dukası olsaydım, Sicilya'nın gaddar yöneticisi olurdum. Bir başka Hiero daha vardı derlerdi belki. Ne var ki, adamı adam eden paradır; işe bir maymun olarak başlamış olsa bile. Nasılsınız? Frieda size saygılar sunuyor. Benden kocanıza selamlar.

D. H. LAWRENCE

ELEANOR FARJEON'a

Fontana Vecchia,
Taormina, Sicilya.
20 Ocak 1921

SEVGİLİ ELEANOR,

Sicilya'ya gelmediğiniz için belki sevineceksiniz. 24 saattir şimşekler çakıyor, gök gürlüyor, sürekli dolu sağanağı yağıyor, heryerde kalın bir dolu örtüsü var, hava öldüresiye soğuk ve pis. Bu arada badem ağaçları çiçeklerinin hemen hemen tümü yerlere döküldü — parça parça olup ezilmeseydiler, çiçeklerden bir deniz oluşacaktı.

Sizinle söyleşmek isterdim: ama kendimi susturulmuş duyumsuyorum, susmuş olmaya da dayanamıyorum. Hoşlanmıyorum bundan.

Sardunya'ya gidip geldik — adayı çok sevdim — gel gör ki, yaşanası biryer değil orası. Orada yaşamanın bir özelliği yok. İtalya'nın terkedilmiş bir köşesi, yaşam koşulları oldukça güç.

Bu evde bir yıl daha kalırdım diyordum. Ama burada bir kış daha geçirmeyi göze alamıyorum. Güney öylesine yaşamsız ki... Toskanya'ya *gitmek,* on kez daha elverişli.

Nasıl olacağını bir bilsem, devrimci sosyalistlere katılırdım. Gerçek bir savaşımın zamanının geldiğini sanıyorum. Yalnızca tek birşeye önem veriyorum: ölüm-kalım savaşımına. Politikaya aldırış etmiyorum. Pek yakında, ölümüne bir devrimin *olacağını* da, *olması gerektiğini* de biliyorum ve nasıl gerçekleşeceğini bir bilsem, ben de ona katılacağım.

R.'ye hangi kitaptan söz ettiğini sorunuz: *The Moose* (Geyik) mu acaba? O kitap, Chapel Farm Cottage'da yokoldu.

Pullar için 10 frank koyuyorum zarfa. Yeterlidir sanırım. Bana haber veriniz.

Birşeyler olursa, buluşmayı umalım.

D. H. L.

CATHERINE CARSWELL'e

Villa Alpensee,
Thumersbach, Zell-am-See,
bei Salzburg, Avusturya.
3 Ağustos 1921

SEVGİLİ CATHERINE,

Burada daha ne zamana değin kalabileceğimi anlamak için bekliyorum. Frieda'nın kızkardeşi, kocası, oğlu ve kızı ile birlikteyiz. Villa göl kıyısında olduğundan, suda yüzüyor, kayığa biniyor, dağlara gezmeye gidiyoruz. Kar yağışı uzak değil. Schreiberchofens ailesi bize gerçekten *pek* nazik davranıyorlar. Ama yine de rahata eremediğimi duyumsuyorum. Herşey özgür ve son derece kolay. Ama halâ rahatlayamadığımı duyumsuyorum. Belki bu, kişinin artık başkalarıyla *en mènage* (ailecek) yaşayamamasından ileri geliyor. Her neyse, durum böyle. Frieda bu durumu seviyor ve ben başka yerlere gitmeyi istedikçe güceniyor bana. Ama durum işte böyle, böyle.

Floransa'da tutabileceğimiz çok güzel bir kat var, kirası da çok fazla değil. Yalnız şu müthiş sıcak yok mu — ne zaman sona erecek? Ne olursa olsun, aşağı yukarı 12 Ağustos'ta buradan ayrılacağım. Sıcaklar sürüp giderse, kısa birsüre Meran'a yakın bir yerlerde kalırım ve belki de çevreyi araştırır, seve seve kalıp yaşayabileceğim bir başka yer bulmaya çalışırım. Taormina'ya yine dönmeyi pek istemiyorum. Havalar bozup, yağmurlar başlarsa, Floransa'ya geçerim. Herhalde sizi orada görürüz. Bu konu üstüne ileride daha da yazarım.

Buraları çok güzel. Sizin hoşlanacağınız pek şirin, ferah bir köy oteli var: Lohningshof, Thumersbach, Zell-am-See.

Gölün bizim bulunduğumuz yakasında — Zell'in yanıbaşında. Yemeklerinizi *à la carte* (listeden) yiyebildiğiniz için, dünyanın bu bölümü daha doyurucu oluyor. Pahalı olmayan rastgele bir otel burada günde 600 kron — kimi zaman 700. Yeterli bir parayla hemen hemen herşeyi satın alabilirsiniz. Ama dükkanların çoğu bomboş — ülkenin parasal ve tecimsel yönden durumu bozuk. Beyaz ekmekleri çok güzel, ama yiyecekler tekdüze. Buna karşın, ekonomik yönden durumu bozuk bir ülkede olduğunuzu hiç anlamıyorsunuz. Avusturyalılar olabildiklerince sevimliler. Yolculuk ucuz ve kolay, halk dürüst ve hoş. Eylül burada da sevimli bir ay. Ama ben burada bir ayımı doldurur doldurmaz gitmeyi tasarlıyorum.

Pasaport çıkartmak için gerekli formları alıp doldurmasını istememe, Don'un kırılmadığını umarım. Frieda'nın pasaportu öylesine doldu ki, İtalya'ya nasıl gireceğini bilmiyorum. Her ikimizin pasaport süreleri Eylül'ün sonunda bitiyor. Roma'da yeniden pasaport çıkartmamız gerek.

Kitabınızın tamamlandığına sevindim, onu görmek ilginç olacak. Belki şimdi yine yazmaya girişirsiniz.

Nerede olduğumu, ne yaptığımı size bildireceğim. Ya Meran'da, yada Bozen'de buluşuruz. Tirol bitti, şimdi sıra İtalya'da. Burası hiç sıcak değil — ne var ki, kent fena halde sıcak olmalı.

Au revoir (Görüşmek üzere),
D. H. LAWRENCE

MRS. R. P.'ye *R.M.S. «OSTERLEY»* (İngiliz Posta Gemisi)
Çarşamba, 8 Mart 1922

SEVGİLİ ROSALIND,

İşte gemideyiz — hem de on gündür. Yolculuk oldukça hoş geçiyor — hava hergün güzel, gemi olabildiğince sağlam, serinlemek için yeterli rüzgar var. Port Said'de karaya çıktık — herşeye karşın, ortalık şimdi bile Bin Bir Gece Masalları'ndaki gibi. Süveyş Kanalı'ndan geçişimizi sevdim — saatte 5 mil — tümü 18 saat tutuyor. Çölü, kum tepelerini, alçak palmiye ağaçlarını, kıyılarda çalışan Arapları develе-

rıyle birlikte görebiliyorsunuz. Çok hoşuma gitti. Şimdi Arabistan Denizindeyiz ve 15 günlük yolculuğun sonunda Kolombo'ya varacağımızı umuyorum.

Gemi *çok* rahat — yarı yarıya dolu — yada daha az — boş yer çok. Biz ikinci sınıf yolcuyuz, yerimiz temiz ve güzel, daha iyisi can sağlığı. Gelgelelim, ikimizin yol parası 140 Sterling tuttu. Ama Avrupa'dan defolup gitmeliydim. Seylan'da dostlarımızda kalacağız. Güvertede gününü gün eden çocuklar var. Ben, zaman geçsin diye Verga'nın *Mastro don Gesnaldo*'sunu çeviriyorum. Unutmadan, elinize geçecek İtalyanca eski bir romanı, yada kitabı —ilginç ise— bana gönderirseniz çok hoşnut kalırım. İtalyanca okuyarak gitmek hoşuma gidiyor. Güvertedeki yolcuların çoğu sıradan Avustralyalılar. Avustralya'nın yaşam ve enerji dolu iyi bir ülke olduğuna inanıyorum. Kafanızda belirli bir düşünce varsa, Avustralya'nın size göre bir ülke olacağına inanıyorum. Seylan'da yaşamak istemezsek, bir yolunu bulup Avustralya'ya gideceğim.

Sizin için *Sea and Sardinia* (Deniz ve Sardunya) ile *Tortoises* (Kaplumbağalar)'ı ısmarladım. Birinci kitabı İngiltere'den Secker'in göndereceğini umuyorum, ikincisini Amerika'dan gönderecekler, ama oldukça zaman alır.

Denizde olmak çok acayip — karayla tüm ilişkileriniz kopmuş gibi oluyor, bir martının duygularını duyumsuyorsunuz. Bana kalırsa, Kızıl Denizi bir geçtiniz mi, İngiltere'deki — Tüm Avrupa'daki de diyebiliriz buna — gerilimi ve baskıyı duyumsamıyorsunuz artık — giderek Amerika'dakini de diyebiliriz — belki orası daha da kötüdür. Kaçıp kurtulduğuma seviniyorum, ama para nasıl yetecek bilemiyorum. Elimde değil.

Olup bitenleri bana yazıp anlatınız. Adres: «Ardnaree», Lake View Estate, Kandy, Seylan. Bu dünyada yeni bir *atılım*'a girişmek güç görünüyor — yeni yeni *terk*'lere girişmekse, daha kolay. F. selamlar gönderiyor — onu biraz deniz tutuyor.

D. H. L.

LEYDİ CYNTHIA ASQUITH'e

Fremantle'e giden
R.M.S. «ORSOVA»
Perşembe'ye oraya varıyoruz.
Pazar, 30 Nisan 1922

İşte yine bir gemideyiz — hafif dalgalı engin mavi denizin herhangi bir yerindeyiz; uçan balıklar kanatlı damlalar gibi dalgalardan dışarı sıçrıyorlar, katolik bir İspanyol papazı piyanoda Chopin çalıyor — hem de güzel çalıyor — ve gemi yavaşça yol alıyor.

Seylan'ı sevmedim — onu şöyle bir seyretmekten hoşlandım — orada yaşamak istemedim. Doğu bana göre değil — kösnül tinsel çekiciliği, onların o kapkara dipsiz, umutsuz gözleri — dünyanın en ilkel çamurlarına başlarını sokup çıkaran filleri ve yaban öküzleri — upuzun metalsi palmiyelerin o acayip gürültüsü: *ach*! (ah!) — tufandan önceki dünyadan birşeyler taşıyan bu sıcak ülkenin tümü — sıcak esmer çamur ve onun içindeki kalıtımsal yaşam: beni oldukça rahatsız etti. Ama bunları öğrenmek olağanüstü. Şeyde... yapayalnız somurtkan küçük bir oğlan çocuğu gördük: Tooth Tapınağında; çenesi avuçlarının arasındaydı ve sanki canına kıymayı tasarlayan bir Narcissus (kendine hayran biri) gibi Doğu'nun anaforuna boş gözlerle bakınıyordu. Perahera — gece yarısı — çok güzel — kocaman filler, hindistan cevizi ağacından yapılmış meşalelerin aydınlığı, muslin kumaşların çepeçevre bedenlerine sarılıp omuzlarına tutturulduğu prensesler — ve sonra tam-tam'lar, coşku dolu müzik, şeytan dansları — peşpeşe — derken yine o somurtkan yalnız küçük oğlan çocuğu — meşalelerin ışığı altında oynayan çıplak oyuncuların kapkara parlak terli bedenleri, kapkara gözleri — ve çamurda doğmuş iri iri fillerin geçmişi haykıran seslerinin çınlayışı — Tufan'dan önceki dünyaya şöyle bir bakıvermek — benim üzerimde olağanüstü bir izlenim bıraktı. Birsüre tarihi yaşayamadım. Yumuşak, sıvımsı, filli tarihöncesinin, benim bildiğim dünyanın içine batmış bir konumu vardı — ve kişi onun içinde sürükleniyordu.

Ama siz, Hindistan'ı değil de, bizi anlattın dediniz. Ha-

yır, kızmıyorum — artık tirad'ım bitti — deniz koskocaman görünüyor — filler ve yaban öküzleri dünyası ise, geniş bir alaca karanlık içinde — esmer bir Singhalese' (Seylanlı yerli genç kız)nin gerçek çevresinde, kişi kan dolaşımının büyüklüğünü duyumsuyor, öylesine koyu, öylesine sıcak ve uzaklarında. Yaşamın tek başına ne önemi var? Kisi niye ona önem versin? Bir başkası niye vermesin? Ama ben Buda'ya inanmıyorum — aslında ondan nefret ediyorum: onun fare-deliği tapınaklarından da, fare-deliği dininden de. İsa en iyisi.

Avustralya'ya gidiyoruz — Tanrı bilir nedenini: çünkü hava daha serin, deniz daha engin olacak. Seylan, sıcaklığın buharını saçıyor ve güneşin mavi-ötesi ışınlarının etkisiyle kişinin kanının kimyasal ayrışması sırasındaki sıcaklığı pek fazla değil. Düşünce dünyası birbirine benzer olabilir, ama fiziksel duyumsama dünyası birbirinden çok ayrı — kişi ayarlanmaktan acı çeker — ne var ki, serüvenin bir bölümüdür bu. Biraz dalgın, umursamaz, giderek sakınmasız olmakla birlikte, Frieda da benim gibi duyumsar herşeyi — ben uzaklarda, burdayken bile, İngiltere için acı çekerim. Şu yerliler bizim gerimizdeler — yaşayan anlamıyla bizden daha aşağı düzeydeler. Ama neredeyse bizim tepemize çıkıp, bizi boğacaklar. Biz, beşyüzyıldanberi büyüyen fışkınız. Şimdi biz düşmek üzereyiz. Gel gelelim, gerisin geri giderken benim beyazlığıma, İngilizliğime ve bana tutunamazsınız. İngiliz tüm dünyanın dışında, giderek İngiltere'nin bile dışında. İngiltere, düşünüp taşınarak, nasıl olur da İngiltere'yi küçümser? Hindistan'ı görmelisiniz. Lloyd George, Rufus Isaak vb. ile elimizden geleni ardımıza koymadık — bir yıl önce bana savaşı kim kazandı diye sormuştunuz — yitiren biziz, biz. Onun kendi halkı yitirdiğine göre, niye aldırış edelim buna. Virgilius gibi karanlıkta dolaşmak garip ve büyüleyici.

Sea and Sardinia'yı satın almayınız sakın, çünkü ben Martin Secker'e ayrıca ek ödeme yapıyorum. O size gönderir onu. Kitabın sizi eğlendireceğini sanırım.

Çocukların iyi olduğunu, Herbert Asquith'in başkalarının

kitaplarını okumayı sevdiğini öğrendiğime sevindim. Kişinin kendisini okumasından daha iyidir bu: giderek, hiçbirşey yapmamaktan da iyidir. Ben yalnızca Sicilyalı Giovanni Verga'nın *Mastro don Gesnaldo*'su ile *Novelle Rusticane*' (Kır Öyküleri)sini çeviriyorum — çok güzel bir iş — hiç olmazsa birşeyle uğraşıyorum. Kocanız onları okumak isterse — çevirileri yani — Curtis Brown'a sormasını söyleyiniz ona.

F. selamlar ediyor.

D. H. LAWRENCE

CATHERINE CARSWELL'e

Thirroul,
Güney Sahili, N.S.W. (Avustralya)
22 Haziran 1922

SEVGİLİ CATHERINE,

Camomile (Sarı Papatya) geçen hafta geldi — burada elime geçti — hem de Amerika'da basılan *Aaron Rod*'un bir adedini size gönderdiğim aynı gün. *Camomile*'ı okudum ve beğendim: *Open the Door*' (Kapıyı Aç)dan daha hafif, ama daha özenli. Ben de mektup - günce karışımını seviyorum. Başıboşluğundan ötürü onu seviyorum: kişi, yaşam'ı gözden kaçırsa bile, sosyal dünyaya karşı koymasını bilmelidir. Böylece daha fazla yaşam ortaya koyuluyor! Şu Hintli Sivil Görevliler çekilir şey değil: onları Seylan'da bile görebilirsiniz: kendini beğenmiş, aptal kişiler. Ne iyi olmuş da, bomboş kahramanından kurtulmuş o kız; adamın neyi simgelediği belli: boş konserve kutuları. Kimi zaman pek eğlendirici, gerçekten olağanüstü ve iyi yazılmış. Orada burada, Don'un (John'un, Juan'ın, yada Giovani'nin değil, Tanrıya şükür) tuşe'lerini görebiliyorum. Bir başarı kazanacağını ve daha yürüyemeden caka satacağını umarım.

Doğru sosyal dünyanın nasıl harcandığını duyumsayıp öğrenmek istiyorsanız, Avustralya'ya geliniz. Gizemli biryer burası. *Yerleşmiş* anlamıyla, sosyal olarak hiç'tir. Mutlu-oltalihine-sevin, boşver-aldırma, biz-Avustralya'dayız. Ama bir yanda da madalyonun ters yüzü var: uzun bir yanılgı süresi ve rastgele sürükleniş. Oldukça büyüleyici bir umursamazlık,

bizim can, yada ruh dediğimiz şeye karşı *fiziksel* bir umursamazlık. Gerçekten gizemli bir gösteri bu. Ülke, olağanüstü bir yüzyıla, gizem gösterisine sahip. Buna alışırsanız, ülke çok daha *yaşlı* görünüyor, sanki tüm Yahudi-Mısır-Hint-Avrupa'nın geniş tarih sürecini yitirmiş de, kömür çağına, büyük eğrelti otlarının ve yosunların çağına girmiş gibi. Ülkenin — hiç, ama hiç — bilinci yok. Kişiyi garip bir biçimde etkiliyor bu. Sık sık, zehirden nefret edercesine nefret ediyorum bundan, derken yine büyülüyor bu beni ve kayıtsızlığın büyüsü kıskıvrak kavrıyor beni. Düpedüz açıklayamıyorum bunu: sanki kişi, canlardan, ruhlardan önce bu krallık toprağına gelmiş de, zeka hiç gelişmemiş: salt bir kuru yaşam, gizemli bir yüzle birlikte enerji dolu beden.

Evimiz, bir *büyük* odalı, 3 küçük yatak odalı şirin mi şirin bir *bungalow,* sonra mutfak ve banyosu da var — ayrıca çimenli bir bahçe — bir sırttan çok, alçak çalılık bir uçurum — kum ve deniz. Pasifik sevimli bir okyanus, ama, a-bov! kuralmış gibi, öyle patlayıcı, çatlayıcı bir gürültüsü var ki. Bugün, gürleyiş ve patlayış yerine, ilk kez yalnız kıpırdayıp şıpırdıyor. Yüzdük ve hemen içeri girip, tuzlu suları üstümüzden atmak için duşun altına koştuk. Evin haftalık kirası 30/— şiling — yaşam koşulları İngiltere'dekinin aynı: yalnız et ucuz.

10 Ağustos'ta, Wellington ve Tahiti yoluyla San Francisco'ya gitmeyi düşünüyoruz: karaya çıkış 4 Eylül'de. Sonra Taos'a gidiyoruz. Adresim: c/o Mrs. Mabel Dodge Sterne, Taos, New Mexico, A.B.D. Burada bir romana başladım — yarısı bitti — hiçbir olayın bulunmadığı, ufak tefek olgulardan oluşan eğlenceli bir roman: sahne Avustralya. Frieda burayı seviyor. Ama Avustralya, tüm dünyayı yitirme pahasına, güzel bir ülke olacak. Birkez daha dönüp dolaşıp — dünyayı — buraya geri gelirsem, temelli kalırım burada. Çocuğunuzun iyi, Don'un işinde gücünde, sizin de olanaklar elverdiğince mutlu olduğunuzu umarım.

D. H. L.

CATHERINE CARSWELL'e

Taos, New Mexico,
A. B. D.
29 Eylül 1922

SEVGİLİ CATHERINE,

Tinner's Arms'dan gönderdiğiniz mektup dün gece geldi. Cornwall'un kişiye çok şeyler verdiğini hep düşünmüşümdür. Ama Zennor'un çok değişmiş olduğu anlaşılıyor.

Taos, kendine özgü, oldukça coşku verici biryer. Burada *pek* hoş bir kerpiç evimiz var; köyde yapılmış mobilyası, Meksika ve Navajo kilimleri, sevimli çanak çömlekleriyle. Ev, Kızılderilileri koruma bölgesinin tam kıyısında: arkamızda ağaçlıklı bir dere var: onun önündeyse, çölümsü, ağaçsız, şimdi sarı sarı çiçekler açan, beyaz-gri karışımlı çalılıkların bulunduğu boş topraklar uzanıyor: 7-8 kilometre ötede dağlar yükseliyor. Kuzeyde — evimiz doğuya bakıyor — şöyle böyle 12 kilometre uzaklıkta, Kızılderililerin kutsal dağları Taos, yekpare gövdesiyle dimdik yükseliyor. *Pueblo,* 5 kilometre uzaktaki dağın yamaçlarına karşı kurulu: ırmağın her iki yakasında, yer kürenin üstünde, koca koca kutular, küb'ler biçimindeki yığınlar halinde bu *pueblo.* Orada, Kızılderililer hep birlikte yaşıyorlar. *Pueblos* dedikleri bu evler, Batı'nın Fethinden önce de varmış burada — çok eski: ırmak boyunca uzanan, sulayabildikleri topraklarda tahıl tarımı yapıyorlar, hayvan yetiştiriyorlar. Bu çölümsü bozkırın yanıbaşına değin arabayla gittik — bayırlarda beyaz çalılıklar, koyu yeşil bodur çamlar vardı. Pazartesi günü Kayalıklar bölgesindeki sıra dağlarda bulunan terkedilmiş bir altın madenine gittik. Titrek kavaklar sapsarı ve sevimliydiler. Durmadan birşeyler yapıyoruz burada. Kızılderili midillilerinden birinde, bir Meksika eyerine oturarak ata binmeyi de öğrendim. Çok hoşuma gitti. *Pueblo*'ya, yada sıra dağlardan birine dört nal gidip geliyoruz. Frieda da ata binmeyi öğreniyor. Dün gece, genç Kızılderililer iki davulla birlikte genel salonda dansetmeye geldiler: hepimiz onlara katıldık. Bir eğlence: ama acayip. Kızılderililer, Zencilerden daha sessiz. Bu hafta sonu *pueblo*'da çalgılı oyunlu büyük eğlence var: Apaçi'ler

ve Navajo'lar arabalarıyla, yada atlarıyla, Meksikalılar ise küçük topluluklarla Taos köyüne geliyorlar. Taos, ağaçlarıyla, dükkanlarıyla, şuraya buraya bağlanmış atlarıyla Meksika usulü bir plaza — piazza (alan). Bu alan, bizim bulunduğumuz yerden güneye doğru 1,5 kilometre uzanıyor: *pueblo*'ya 4 kilometre yakın. Taos'a pek gittiğimiz yok. Kimi Amerikalı sanatçılar bir koloni kurmuşlar orada: ilişkide değiliz onlarla.Gündüzleri hava sımsıcak. Hele öğleleri daha sıcak, özellikle açık havada eve doğru atla gelirken. Geceleri ise soğuk. Kışın kar yağıyor, çünkü deniz düzeyinden 2310 metre yüksekteyiz. Şimdi bile, yaz ortasında sanıyor kendini kişi. Küçük tren istasyonundan 45 kilometre uzaktayız: ama 150 kilometre ötedeki anayoldan saparak, motorlu bir arabayla geldik buraya.

Korkarım, kendinizi Londra'ya kapanmış duyumsuyorsanız, tüm bu anlattıklarım size pek büyüleyici gelir. Sizi kıskandırmak istemiyorum. Belki bu yerleri görmek benim için gereklidir, belki de dünyayı tanımak benim yazgımdır. Dünyanın dış yüzeyi bana coşku veriyor. İç yüzeyi ise, beni ötedenberi soyutlayıp, bana acı çektiriyor. Böyle olsa gerek. Böyle olmasının nedeni, kişinin kendisinden ve büyük sorunlardan kaçmasının bir sonucudur: tüm bu yabanıl Batı ve garip Avustralya. Ne var ki, ben hep kaçmaya çalışıyorum. Özellikle burada, Amerika'da, kişi en zayıf içsel bağıntısını biçimlendiremiyor. Amerika bir tür bencil *istek*'le yaşıyor itmek ve itilmek. Ee, kişi bunun her ikisine de kafa tutabilir: ama kişi vardır, içi soğuk mu soğuktur. Yanılsama yok. Ben itmesini beceremem, ama itilmek de istemem. *Sono io!* (Ben, benim!)

İlkbaharda İngiltere'ye geleceğimi sanırım. Ne var ki, İngiltere'nin beni küçük düşürdüğünü duyumsuyorum; midem de bunu fena halde duyumsuyor. *Pero, son sempre inglese.* (Çünkü, ben her zaman İngilizim.) Unutmayınız, burada olursanız eğer, yüreğinizi katılaştırmak, ensenizi kalınlaştırmak zorundasınız — Amerika'da ayakta durmanın kuralı bu.

D.H.L.

Benim fikrime göre, John Patrick ve Don'la «nazik» bir yaşam ve yaşamın kendisine nazik bir sadakat, pantalonlu, çizmeli sombrero'lu kadınlardan, paradan, otomobillerden ve yabanıl batıdan çok daha iyidir. Bu, içsel sert bir taş ve hiçlikten başka birşey değildir. Yalnız çölün bir çekiciliği vardır — güneşin altında sonsuza değin sahipsiz kalacak o ülkede — insanlardan uzak — tek başına at sürmenin. Büyük bir baştan çıkarılmadır bu, çünkü bugünlerde kişi, insanlıktan oldukça nefret ediyor. Ama *pazienza, sempre pazienza!* (sabır, her zaman sabır!) İspanyolcayı da yavaş yavaş öğreniyorum.

J. M. MURRY'ye

Del Monte Ranch, Questa, New Mexico, A.B.D.
2 Şubat 1923

SEVGİLİ JACK,

Katherine'le ilgili pusulanı biraz önce aldım. Evet, yaşamlarımızdan birşey uçup gitti sanki. Wellington'da onu anımsayıp düşündüğümüzü sana söyleyebilirim. Ottoline buradan postaladığımız kartı Katherine'e göndermiş miydi acaba? Evet, yüreğimde onunla ilintili bir bağ olduğunu her zaman bildim. Şimdi bu bağın koptuğunun korkusunu duyumsuyorum. Sanki demir atılan eski yerlerden biriyle bağlantımın koptuğunu sezinliyorum. Bize neler oluyor Tanrı aşkına? Belki gelecek evreyi görmemek Katherine için daha iyi olmuştur. İngiltere'ye gelince yeniden kenetlenmeliyiz birbirimize. Şu son dört yıldır yaptığım hac seferi yeterince acımasız oldu. Belki Katherine kendisi için geçerli tek yolu seçti. Ona sadık kalalım — ben ölümün yalnız sadakati, ilişki kurulan kişiyle aramızdaki bağıntıyı güçlendirdiğini her zaman duyumsuyorum.

Yine de bu durum beni korkutuyor. Sanki daha kötüsü gelecekmiş gibi. Sicilyalılar gibi duyumsuyorum ben. Onlar ölülerine yardım olsun diye ağlayıp sızlanırlar. Biz kendimiz için ağlayacağız: ağlıyoruz.

Mektubunu alır almaz Adelphi Terrace adresine hemen

yazarak, Seltzer'in sana *'Fantasia of the Unconscious'* (Bilinç Yokluğunun Oyunu)u göndermesini rica etmiştim. Onu Katherine'in de okumasını istiyordum.

Gerçi o, tüm bunları bilecek. Ölüler hiç ölmezler. Onlar salt bakınıp, yardım dilerler.

Ama Amerika'da kişi *herşeyin* öleceğini duyumsuyor, ki bu çok dehşet verici.

Olanlar olmuş demenin gereksinmesini duymamak isterdim: yine de istiyorum.

D. H. L.

WITTER BYNNER'e

Novojoa, Sonora.
5 Ekim 1923

SEVGİLİ BYNNER,

Burada, Götzsche ile birlikte, batı sahillerini ağır ağır, terleyerek dolaşıyorum. F. nerede bilmiyorum.

Bu Batı, Chapala'dan daha yabanıl, boş ve umut kırıcı. Kişiye, kapı sanki üstüne kapanmış gibi bir duygu veriyor. Yakıcı bir güneş, sıcak engin bir gökyüzü, kocaman ıssız acımasız yeşil tepeler ve dağlar, birkaç palmiyeli dümdüz yakıcı bir sahil boyu, kimi zamansa sanki bu dünyanın olmayan lacivert bir denizi var — derken bir çukura kaymış izlenimi veren küçük kasabalar — ve tümünün de üstüne kapatılmış yaşam kapısı, yalnız güneş, yakıcı güneş, uçup giden kuş bulutları, sinekler gibi kaynaşan *zopiletos* (yırtıcı kuşlar), yapayalnız yitik palmiyeler, yolların kalın toz tabakası, altınsı bir toz bulutu içinde devinen eşekler. Dağlarda, yitip gitmiş, kımıltısız gümüş madeni ocakları. Bir zamanların sevimli küçük kasabası Alamos, şimdiye değin tırmandığım 60 kilometrelik en kötü yolun sonundaki dağların bir körfezine kayıp gitmiş sanki. Ama eninde sonunda oraya ulaşıyorsunuz. Ve daha iyisi, oradan *çıkıp* kurtuluyorsunuz. Batmanın ne demek olduğu orada anlaşılıyor. Alamos'un küçük kapalı çarşısının tam ortasında, et ve sebze satış yerleri arasında, bir köpek ölüsü uyuyormuş gibi yere uzanmış. Et satıcısı,

sebzeciye, «Onu kaldırıp atsan iyi olur,» diyor. Sebzeci, ölü köpeğe şöyle bir bakıyor ve onu kaldırıp atmak için hiçbir neden görmüyor. Onun halâ orada olduğuna hiç kuşku yok. *Haciendas'* (büyük çiftlikler)a da gittik — bir büyük baş hayvanlar *hacienda*'sına: yabanıl, gizemli, canavarlıktan da öte canavarlık. Bu *hacienda*'ları sahilin en alçak ve acımasız kişileri olan Çinliler işletiyorlar.

İşte buralardayız. Mazatlan'a varınca, Manzanillo'ya giden bir gemiye binip Guadalajara'ya geçeceğiz. Orası daha iyi. Hiç olmazsa, çarşısının tam ortasında bir köpek ölüsü yoktur.

Dr. Purnell eliyle gönderilmek üzere birkaç satır yaz bana — ben mektuplaşmada kötüyümdür.

Seltzer eliyle gönderilmek üzere F.'ya da yaz. Bugünlerde yine Amerika'da olacak o.

Yakınımızda bir sirk var ve arslanlar tüm gece boyu kükrüyorlar.

Burası, sapsarı bir güneşin alnında kurulmuş yeni ve civcivli bir kerpiç kasaba. Eski kasaba 1915 yılında yerle bir edilmiş.

Önemli kişilere yazılmış tanıtma yazılarıyla yola çıkıp, sonra ne var, ne yok görmeye çalışıyorum.

Spoodle'a selamlar. Bana birkaç satır yazmasını ona söyleyiver. Benim arada sırada yazmama aldırış etme.

D. H. LAWRENCE

WITTER BYNNER'e

110, Heath St., Hampstead,
N. W. 3.
7 Aralık 1923

SEVGİLİ BYNNER,

İşte buradayım — Londra'da — hava kapalı — yağmurlu — kötü soğuk algınlığı — yatak — eski ev — Morris duvar kağıtları — konuklar — İngiliz sesleri — eski fincanlarda çay — zavallı D. H. L., sanki mezarındaymış gibi, dört başı bayındır bir sefil.

Onun öğüdüne gereksinmen yoksa bile, dinle: *Asla* Avrupa'ya gelme artık.

On beş gün içinde önce Paris'e gitmeye niyetim var, sonra İspanya'ya — ve ilkbahar başlangıcında yine Batı'ya dönmeyi umuyorum. Bu sıralarda, Santa Fé'de olmak isterdim. Benim ve Frieda'nın günahlarından ötürü Londra'dayım. Bu değişimi Meksika'nın durduracağını umuyorum.

De profundis

D. H. L.

CATHERINE CARSWELL'e

Del Monte Ranch, Questa, New Mexico.
18 Mayıs 1924

SEVGİLİ CATHERINE,

Son zamanlarda sizi sık sık andık. Neler yaptığınızı merak ediyorum. Kır evinizden ve Don'un işinden söz açan mektubunuzu aldık. Demek, Don yine eski işine döndü. Kötü talihiniz varmış.

Mabel Luhan'ın, dağların eteklerindeki 160 dönümlük o küçük çiftliği Frieda'ya bağışladığını size anlattım mı acab? Son onbeş gündür, orada, üç Kızılderili ve bir Meksikalı marangozla, yıkılmak üzere olan 3 odalı bir ahşap binayı onarmak için deliler gibi çalıştık. Tüm binayı sanki yeniden inşa ettik, kerpiç tuğlalar yaparak bacasını kurtardık. Gelecek hafta çatısını çatıp, iki ek lojmanı tamamladık mı herşey bitecek. Binayı ikiye ayırdık; 3 odalısı bizim, 2 odalısı geldiğinde Mabel'in olacak, bir küçük oda da Brett'in — ayrıca güzel bir ahşap samanlık ve ağıl yaptık. Ormandaki açık alanda dört atımız var. Dağdaki koca çam ağaçlarının kesilip yere indirilmesi çok müthiş — yükselti 2500 metre, bu yüksekliğe alışmak oldukça güç. Ama yine de hoş. — Şimdi burada kendi evimiz olduğundan, gelmeniz için sizi çağırabiliyoruz. Paranızı denkleştirince, belki gelecek yıl tüm bir yaz için buraya geleceğinizi umuyorum: deneyiniz bakalım. Sizin için büyük bir dinlence olur bu, yepyeni bir görünüye

hep birlikte bakmakta çok şey vardır. — Ekim'e değin burada kalıp, sonra Meksika'ya gideceğimizi sanıyorum; orada yeni romanıma başlayacağım. Şimdilik yazmıyorum — yazmak istemiyorum — boş veriyorum. Herşey öylesine ötelerde ki... İki aydır bir gazete görmedim, görmeyi düşünmek bile istemiyorum. Dünya olduğu gibi kalsın. Ben de ben olarak kalayım. Pek iyi geçinemiyoruz onunla. — Café Royal'deki o uğursuz akşamı hiç unutmadım. Yurda dönmenin ne olduğunu bana anımsatıyor hep. Yinelenmemesi için Tanrı'ya yakarıyorum.

Buraya Brett'le ben at sırtında geldik. Frieda tembellik edip, otomobille geldi. Aşağılardaki vadide ilkbahar çok sevimli, çakal eriği ağaçları kar gibi beyaz çiçeklerini açtı, kaba-pamuk fidanları taptaze erik-yeşili içinde, tıpkı mutlu hayaletler gibi; kaba yonca tarlalarıysa yemyeşil. İki hafta da çok değişiklikler oldu. Elma bahçesi birdenbire çiçeğe durdu. Salt gri çöl aynı kaldı. — Şimdi bir fırtına sağnağı geliyor ve ben, çiftlikteki evlerin kerpiç duvarlarını düşünüyorum. Yarın geri dönüyoruz. Kişi artık mutlu olmak için fazla konuşmuyor — yaptığımız konuşmalarsa çocuk konuşmasından ayrımsız. Ama ben, çevremdeki büyük, kırılmayan uzayı seviyorum. Buralarda kırılamaz, yabanıl birşey var sanki. Akşamları kamp ateşi çevresinde Kızılderili davulları ve çığlıkları — ne var ki, onlar da yok olup gidecek birgün — okullar ve eğitim bir son verecek onlara. Ama dünya batmadan önce değil.

Beni Don'a anımsatınız. Para biriktirmeyi unutmayın — ve kır evinizde güle güle oturun.

Saygılar,
D. H. L.

J. M. MURRY'ye

Del Monte Ranch, Questa, New Mexico.
3 Ekim 1924

SEVGİLİ JACK,

Mektubunu aldık. Dorset sahilinde Violet'le birlikte tatlı zamanlar geçirdiğine sevindim. Ama, istesen bile, sakın «yosunlu taş» olayım deme. Belki doyumu bir bebekte bulursun. Ben kendimi gelecek kuşağa ertelemek niyetinde değilim — böyle *ad infinitum* (sonu olmayan) kalırım. Frieda, her kadının kendi BEBEK'inin Mesih olacağını umduğunu söyler. Sanki bir bebek değil, koca bir insan doğuyor. Korkarım, artık oğul kurtarıcılar olmayacak. Bana kalırsa, bir tanesi yeter de artar bile.

Hopi Dansı üstüne yazdığım makaleden hoşlandığına sevindim. Tüm ırkların bir kökeni vardır, ırkların her biri oradan çıkmıştır. Bir kökten bir çok ağaç gövdesi çıkar gibi: ağaç gövdeleri asla birbirlerine karışmazlar ve birbirlerini «anlamaz»lar. Forster'in, Hindu'sunu «anlamadığı»nı kabul ediyorum. Hindistan ona göre olumsuz bir ülkedir: çünkü onunla tanışmak için kökenine değin inmiyor. Yine de, *Passage to India* (Hindistan Geçidi) beni oldukça ilgilendirdi.

Gelecek hafta buradan ayrılıyoruz. Dün müthiş bir kar tipisi vardı, geceleri ise ayaz çıkıyor. Ama şimdi, sabahın saat onunda, çölden dağlara doğru bakarken, bir Haziran sabahının parıldadığını sanırsınız. Frieda, kapı önündeki alçak taraçayı yıkıyor: Brett, 22'lik av tüfeğiyle bir tavşanın izini sürüyor: ben, mutfağın açık kapısından morumsu dağlara, kapının önündeki boşluğa, sıra dağlara, Santa Fé'ye değin uzanan bozkıra bakınıyorum. Ve on gün içinde güneye gidiyoruz — Meksika'ya. Yükseklerdeki ince hava göğsümde, bronşlarıma dek iniyor. Bu hava akciğerler için *çok* iyi, ama müzmin bronşit için kötü.

Yine birbirimizin üstüne yıkılmayalım hiç; önümüzdeki yollar değişik. Geçen Noel, beni ben olarak kabul etmediğini anımsadıkça, kimi zaman üzülüyorum. Ama, görünüşe bakılırsa, sen içinden nasıl geliyorsa öyle davrandın; ben de na-

sıl istiyorsam öyle. — konusuna gelince, söyleyecek hiçbir-şey yok. Saçma, ama gerçek. Musa'nın sonuncu oğlu ağır tabletlerin özlemini çekiyor galiba. Ünlü tabletler hantal olmasaydı ve herkesin boynuna takılmayacak denli değirmen taşı gibi kalsaydı, yaşlı Musa'ya değer verilmeyecekti. Onlar İbraniceydi. Ne var ki, şimdi tabletler *papier mâché'* (kağıt hamuru) dendir. Fiü! carito! (sevsinler!) saçma hem de saçma sapan. *Che lo sai!* (Öyle olsun!)

Şu sıralarda burası çok şirin. Yüksek tepelerdeki titrek kavaklar, altından bir yünlü post'a benziyor. *Ubi est ille Jason?* (Krallık Jason'un mudur?) Çalılık meşeler koyu kırmızı, yırtıcı kuşlar gelip çöle iniyorlar. Şimdi güneye gitmenin zamanıdır — Babamın 10 Eylül'de, benim doğum günümden bir gün önce öldüğünü sana söylemiş miydim? — Sonbahar renkten renge girerken, ben her zaman kahrolurum. Sonbaharın hiç olmadığı güneye, soğukların, atılmak için bekleyen bir kar-leoparı gibi kişinin üstüne çökmediği güneye gitmek isterim. Kuzeyin yüreği ölüdür, soğuğun parmaklarıysa bir cesedin parmaklarına benzer. Kuzeye doğru gitmek fazla umut verici değildir; onun esininin tuzu, son nefeste dilin üstüne konulan dinsel aş'ın karıncalanması gibidir.

Okyanusa özgü bir yakınmaya öykünüyormuşum gibi geliyor sanki.

Meksika'daki adresim
İngiliz Konsolosluğu eliyle
Av. Madero 1,
Meksika, D.F.

Gel gelelim, yine güneye, Oaxaca'ya, Zapoteca'lara ve Maya'ya gitmek istiyorum. *Quien sabe, si se puede!* (Bilen, yapabilir!)

Adios! (Allahaısmarladık)

D. H. L.

J. M. MURRY'ye

Hotel Francia,
Oaxaca,
Meksika.
15 Kasım 1924

SEVGİLİ JACK,

Sıkıntı verici, girilmesi yasaklanmış bir ülkeyi, daracık demiryolunda işleyen bir trenle iki günde sarsılarak geçip, buraya geleli tam bir hafta oluyor. Burası Mexico City'nin 360 kilometre güneyinde. Oaxaca (Va-ha-ka olarak okuyabilirsiniz), dağlarla çevrili geniş bir vadinin içinde, yapayalnız, biraz da yitik, 30.000 nüfuslu küçük bir kent. Her iki Okyanusun sahiline pek uzak değil, ama oralara demiryolu ulaşımı yok. Avlanarak gitmezseniz, Pasifik'e de, Atlantik'e de at sırtında 4-5 günde ulaşabiliyorsunuz. Ülkeye tam anlamıyla yerleşilmemiş. Anlaşılmaz bir tür sosyalizmi heryere yaymaya çalışmışlar — bu ufak tefek Zapote Kızılderilileri oldukça yabanıl. Valiyi Sarayında görmeye gittim. Dağdan inme bir Kızılderili, ama tıpkı kısa boylu bir Meksikalı avukata benziyordu: oldukça hoş bir adam. Yalnız tam bir kaçık. Ertesi gün benim tepelere ulaşan bir yolun açılışına gelmemi istedi. Yola daha başlanmamış bile. Onu *bizim* açmamızı istemesinin nedeni bu. Piknik yapılırken, avlanacaktı elbette.

Bugün kentte büyük pazar kuruluyor — hiç yıkanmamış yabanıl kişilerin gürültü patırdı ve curcunası — güller ve çeşitli çiçeklerden oluşan yığınlar, battaniyeler, kaba saba, ama pek güzel çanak çömlekler, büyükbaş hayvanlar, kuşlar, sebzeler, kızarmış çekirge ezmesi de içlerinde olmak üzere, yenilecek birsürü çirkin şeyler. F. ile ben kaseler, battaniyeler aldık — bir haftaya değin bir eve taşınacağız, çeşitli kişilerden mobilya da topluyoruz. Taşınacağımız ev, burada doğan ve Katedral'de papazlık eden bir İngilizin. Sayın Dorothy Brett otelde kalacak — otelin kadın sahibi pek zarif bir İspanyol.

Gelgelelim herşey öylesine sallantıda ve karışık ki... Kızılderililer ufak tefek acayip yaratıklar, çirkin kışkırtıcılar onlara sosyalizmi bulaştırmaya çalışıyorlar ve herşeyi bom-

bok ediyorlar. Gerçekten bir tür kaos var ortalıkta. Sanırım Amerika'nın araya girmesi sakınılmaz olacak. Bilirsin, sosyalizm tek başına pek işe yaramayan birşeydir. Halkı pelteye çevirir: özellikle yabanıl kişileri. Bu halkın yüzde 70'i ise gerçek yabanıl kişiler, hem de 300 yıl önce oldukları gibi. İspanyol-Meksikalı karışımı nüfus, yabanıl kara güçlerin tepesine biniyor. Buradaki sosyalizm, tehlikeli olması bir yana, oyun içinde oyun.

Eh, bu kış *Quetzalcoatl* adlı son romanımı bitirmeye çalışacağım — bakalım ne çıkacak ortaya. Dünya ve gördüklerim bana bir ürperti veriyor. Bu ülke pek sevimli, gökyüzü saydam, mavi ve hergün sıcak; çiçekleri hemen başka çiçekler izliyor. Şeker kamışlarını kesip, yavaş yavaş öküz arabalarına yüklüyorlar. Çimenli bayırlar henüz kupkuru ve hafif kahve rengi, göze batmayan tepeler henüz tıpkı bir yanılsama gibi, yayvan ve acımasız.

Şimdiye dek postadan hiçbirşey çıkmadı — hepiniz nasılsınız, bize bildirin.

D. H. L.

Adresim sağlamdır.

CATHERINE CARSWELL'e

Del Monte Ranch,
Questa, New Mexico.
20 Temmuz 1925

SEVGİLİ CATHERINE,

Meksika'da sayrılığa yakalandım — Oaxaca'da — malarya'ya, gribe ve tropikal humma'ya — neredeyse gün ışığını hiç göremeyeceğim diye düşünüyordum. Herşey belleğimden silindi. Ne var ki, buraya on hafta önce geri döndük ve ben de kendime gelmeye başladım. Şaka maka değil. — Az kalsın başarılar elden gidiyordu. Uzun bir süredir gıcırdıyan bir kapı gibi işleri asan Seltzer'i bıraktım: daha iyi bir işadamı olan Knopf'a geçtim. Ama elbette, zavallı Seltzer'in sıkıp çıkarabildikleriyle geçinmek zorundayım.

Burada işler başımızdan aşkın — tarlayı sulamak için — üç kilometre öteden — Gallina Canyon'dan kanal açarak su

getirdik. Tüm bunlara karşın, yine ortalık kurak. Su hemen çekiliyor. Her sabah ve akşam sağdığım kapkara bir ineğimiz var — Frieda yumurtaları topluyor — günde hemen hemen sekiz yumurta — on bir tavuktan. Frieda'nın yeğeni, Friedel Jaffe, yazı bizimle geçiriyor — ve bize yardım ediyor. Geçen haftaya değin yanımızda çalışan Kızılderili bir karı koca vardı: onları işten çıkardık. «Yabanılları» yük oluyor kişiye. Artık Meksikalı bir çocuk geliyor bize yardım etmeye hem ona günde iki dolar ödüyoruz: böylece ödenen para daha az oluyor.

Kiraz ağaçlarının çiçeğe durduğunu düşünmek ne güzel: böyle yumuşak bir iklime karşın, her nedense, buraları çok yabanıl. Sonbaharda döneceğiz — inşallah — ve kışı ılık geçen biryere gideceğiz.

Yanındaki öteki çocuk kimdi? Goldring'in yanında çalışan çocuklardan biri mi? Bilmiyorum.

St. Mawr'u sevdiğine sevindim. Meksika'ya değgin romanımı Mexico'da bitirdim. Pek değişik birşey. Aklım-fikrim hep onda. — Hiç yazmamanız acınacak birşey.

Her ikimizden, size, oğlunuza ve Don'a tüm iyi dilekler.

Saygılar,
D. H. LAWRENCE

J. M. MURRY'ye

Villa Bernardo, Spotorno,
Pro. di Genova
4 Ocak 1926

SEVGİLİ JACK,

À *la guerre comme à la guerre!* (Nasıl savaşa gidiliyorsa, öyle gidilmeli savaşa!) Yollarınızı değiştirmek için kafanızı işletin ve bebeğe Benvenuto adını takın.

Sevgili Jack, *yararı yok!* Şimdi yapabileceğin tek şey, paşa paşa, herşeyden vazgeçmektir. **À** *la vie comme à la vie!* (Nasıl yaşama gidiliyorsa, öyle gidilmeli yaşama!) Kişinin söylebileceği şeyler hiç de göreceli olarak önemli değildir. Söylediğine göre, Keats gibi canına kıymak, yumurtayı ka-

buklarıyla birlikte omlete katmaktır. Keats'in şiirleri de benim için öyledir. Güzelliğin pek aşırısı, kişinin dişleri arasındaki yumurta kabuğu kırıntılarıdır.

Carino basta! Carito, deja, deja, la canzon, cheto! Cheto, cheto! Zitto, zitto, zitto! Basta la mossa!

Kısacası, kapa çeneni! *Adelphi*'yi şeytana fırlat ve peşinden kendine seslen, J. M. M. Filius Meus'a güle güle de! *Salvatore di Nessuno se non d ise stesso* (Salvatore di Nessuno artık aynı kişi değildir) sevgili dostum — *vazgeç*.

Fakire sorarsan, söyleyeceklerini ufak ufak söylüyor, ve sözünü dudağından esirgemiyor. Ama yine de sözleri bir *boomerang* (Avustralyalı yerlilerin fırlatıldıktan sonra dönüp aynı yere gelen av sapanı) oluyor kimi zaman.

Ach! du lieber Augustin, Augustin, Augustin (Ah! sevgili Augustin...) — Beni kim yayınlıyorsa, kim yayınlamıyorsa, neredeymiş, nasılmış, ne zamanmış, niçinmiş, hiç aldırış etmiyorum. Elimden gelse, yaşamama yetecek parayı bulmak için birşeyler yapacağım. Sabah saat 8.00'le 10.00 arası ve tam gece yarısı dışında kendimi ciddiye alamıyorum. Bu zamanların dışındaysa, sözlerim, bir kelebek gibi istediği yere konabilir: tarladaki zambağa, yoldaki çalılığa, yada hiçbir yere. O benden ayrılmıştır artık.

Sevgili dostum, başkaları senden ne tek-kişilik bir gösteri, ne de ikimizden bir Punch ve Judy gösterisi istiyor. Niçin, ah, niçin, başkalarına istemedikleri birşeyi zorla dinletmeye çalışıyorsun? Onlara tatlı küçük lokmacıklar sun ve eğer karşılığında sana beş papel verirlerse, git de kafayı çek.

Hayır, hayır! Kırk yaşındayım ve sağ duyulu olarak yaşamımı iyi bir biçimde sürdürmek istiyorum. Diyeceklerimi derken, başkalarının içkilerini yudumladıklarını görmek, yaşadığım sürece beni pek ilgilendirmez. Bunun üstüne kafa yormak bile istemiyorum. Bir basın simsarı tutmamın nedeni bu. Kendi yaşamımı yaşamak istiyorum ben. «Bu beden benimdir, elinizi onun üstünden çekiniz.»

Gazetecilik yaparak biraz para kazan da eğlenmeye bak. Kafanı işletirsen, beyninde J. C.' (İsa Peygamber) den daha önce, belki J. M. M.'i bulacaksın. Küçük bir gemimiz olsun

diye konuşurduk hani, anımsar mısın? Akdeniz mavi mavi pırıldıyor bugün. Pöh, şu adama bak, salt sözcüklerden oluşan bir dağ sanki! Hadi, oğlum, hadi! Üzüntüyü bırak!

D. H. L.

SAYIN DOROTHY BRETT'e

Villa Bernardo, Spotorno, Genova.
2 Şubat 1926

SEVGİLİ BRETT,

Glad Ghosts' (Hoşnut Hortlaklar)un tümünü aldım ve hemen gönderdim. Ne var ki, onu basacak bir dergiyi hiç bulamayacaklar. Giderek, *Sun*'ın böyle incelikli bir «eleştiri» için çok «pagan» (Tanrı tanımaz) olduğunu bile yazdılar bana.

Haklısınız. Londra topluluğu kesinlikle işe yaramaz. Murry bana yazarak, tavrımı belirtmemi istedi. Küstahlık! Ama hemen ağzının payını aldı. *Pour moi vous n'existez pas, mon cher* (Benim için siz yoksunuz, azizim).

Hava çok kötü, soğuk, yağmurlu; bademağaçları soğuk havaya karşın çiçek açtı. Kızkardeşim haftaya bugün — Salı günü — Torino'ya geliyor. Onunla buluşmak için oraya gideceğim. İki hafta kalacağımdan, Floransa ile Piza'ya kısa bir gezi yapacağımızı da umuyorum; havanın iyi olması için Tanrıya dua ediyorum.

Planlarınız nedir? Bizimki pek kesin değil. Amerika'ya dönmeyi içim pek çekmiyor. Çiftliği seviyorum, batıya da, Amerika'ya da gitmekten soğudum. Rusya'ya gitmek için biraz rusça öğrenmiyorum; gerçi bu yolculuk gerçekleşir mi, bilmiyorum. Bu evde Nisan ayına dek kalacağız. Gel gör ki, ne yapacağımı bilemiyorum. Yine çiftliğe gitmeyi isterdim; ama şimdilik, istemiyorum. Yapamam. Yapacak tek şey biraz beklemek.

Yazmayı şimdilik bıraktım; yazı yazmak gerçekten sayrı etti beni. Gel gelelim, şimdi Frieda iş başında, *David* oyununu delicesine Almancaya çeviriyor. Neredeyse yarısını

bitirdi. Acaba benim daktilo makinemi bana postalamanız size büyük bir sıkıntı verir miydi? F.'nin kızı, Elsa, yetkin bir daktilograf ve bu çeviriyi Frieda'nın karmakarışık defterlerinden temize çekecek denli Almanca biliyor. Köyde bir daktilo makinesi kiralamak istedimse de, olmadı. Ama eğer benim makinemi bana postalamanın güvenceli olmadığını, yada zahmet verici olduğunu düşünürseniz, aldırış etmeyin, salt bu iş için Savona'dan bir tane almayı çalışırız. F.'nin kızı Elsa da gelecek hafta geliyor: kızkardeşim buradayken, onunla birlikte küçük Ligure Oteli'nde kalacaklar.

Floransa'ya gidersek, biz oradayken bir yolunu bulup gelmelisiniz. Ne var ki, daha sonra İngiltere'ye gideceğinize göre, şimdiden gelirseniz yazık olur. Mart'ta Kapri'ye bir kısa gezi yapmayı gerçekten istiyoruz. Tüm bunlar, sizin Amerika'ya dönüş planlarınıza bağlı.

Size iki fotoğraf gönderiyorum — Rita Secker çekti onları: küçücük bir kamerayla çekilmesine karşın, güzel şeyler, değil mi?

Brewsters'ın sizin «Jesus»' (İsa)ı reddetmesine üzüldüm. «Buddha»' (Buda)nızı hazırlamadan önce, kendinizi kaplanla parsa karşı alıştırırsanız iyi olacak. Canavarlar önde gelir çünkü.

Tanıdıklara anımsatınız beni.

D. H. L.

SAYIN DOROTHY BRETT'e

Villa Mirenda, S. Paolo, Mosciano,
Scandicci, Floransa.
Cts. 15 Mayıs 1926

SEVGİLİ BRETT,

Şimdi Amerika'ya yaklaşıyor olmalısınız. Denizin durgun, karaya çıkışın da uygun olacağını umarım: haberlerinizi bekliyorum.

Floransa'dan aşağı yukarı on kilometre ötede, kırsal bölgedeki bu eski villanın en üst katının yarısını tuttuk — villa,

küçük bir tepeyi Toskanya usulü taçlandırıyor. Yıllık kirası salt 3000 liret olduğundan — ki, yirmi beş Sterling eder — burayı bir yıllığına tuttum. Bir yerlere gitsek bile, burası *pied à terre* (baş sokulacak sürekli yer) olarak kalacak ve dostlar da ondan yararlanacak. Ev çok hoş: Arno vadisini, pek şirin kırları, gerçek kırları, çam ormanlarını ve çevreyi görüyor. Etrüskleri'mi inceliyorum ve fırsat bulursam Perugia'yı, Volterra'yı, Chiusi'yi, Orvieto'yu, Tarquinia'yı şöyle bir dolaşmaya çıkacağım. Bu arada evde kalıyor, fazla para harcamıyoruz. Yakınımızda tek bir yabancı aile var — Wilkinsonlar — pek güzel bir kukla gösterisini dolaştıran, pek sokulgan olmayan, köylü kökenli kişiler. İki kilometreden biraz fazla uzaklıktaki Vingone'de tramvay işliyor ve bizi Floransa'ya yarım saatte götürüyor. Burası hiçbir yabancının yaşamadığı bir bölge. Yapılacak tek şey, oturup durmak ve olayların gelişmesini beklemek. Buradaki yaşamı bir tür ara-oyunu sayıyorum.

Çiftliği nasıl bulduğunuzu ve onun size ne denli zevk verdiğini okumayı bekleyeceğim. Oraya iyi bir kimseyle birlikte gideceğinizi, onun da orada yaşayacağını ve size yardım edeceğini umuyorum: siz orada yalnız *yapamazsınız*. Sık sık aklıma Azul, Aaron ve Timsey geliyor. Onlar, belki çiftlikten de çok, kişiyi geri çağırtabilecek kişiler. İçimde ne var bilmiyorum, şimdilik Amerika'ya geri dönmeyi düşünemiyorum hiç: ülkenin bulunduğu tüm anakara beni iğrendiriyor.

— iki haftaya dek ikinci bebeklerini beklediğini yazdı — belki de doğmuştur. Hep aynı adam o — sinsi mi sinsi. Onu sevemiyorum.

Earl kağıtlarınızı buldu — onları burada tutuyorum — sizin çiftliğe vardığınızı öğreninceye değin onları çiftliğe göndermeyeceğim.

Kötü havalar geçirdik — derken beş gün güneş açtı — şimdi hava yine kapalı ve yağmur yağmaya çalışıyor. Kendini ortaya koyamayan, böyle güçsüz bir ilkbaharı hiç görmedim.

Knopf Amerika'da *David*'i basıyor, bundan böyle sizin kapağınız işe yaracak. Onlarla görüşmek isterseniz, Mrs.

Blanche Knopf'a yazınız — adresi: 730, Fifth Avenue.

İngiltere'deki grevler ve başka olaylar nedeniyle herşey üzüntü verici görünüyor. Birsüre beklemekten ve kişinin ruhunun öfkelenip ona bir yön vermesini görmekten başka yapacak başka şey yok.

Bana gönderdiği mektupta, Hindistan'la ilgili olarak yazdıkları yüzünden Earl'e halâ güvenemiyorum.

Beni herkese anımsatınız. Nedenini bilmiyorum, ama orası öylesine uzak görünüyor ki...

D. H. L.

MARTIN SECKER'e *Villa Mirenda, Scandicci, Floransa*
Pazartesi, 5 Temmuz 1926

SEVGİLİ SECKER,

Sıcak havada, günler kayıp geçerken, kişi hiçbirşey yapmıyor ve zaman kavramını yitiriyor. *Sea and Sardinia* ile ilgili mektubuna yanıt veremedim. Resimsiz 7/6 şiling'lik bir baskı yapılmasının bana iyi bir fikir olarak göründüğünü söylemeyi düşündümse de, her zaman bunu unuttum. Ne var ki, bu fikri geliştirdiğini umarım. Yoksa işe daha ucuz, 3 şiling/6 peni'lik kitaplarla mı başlamak gerekir? En iyisi, bunu bir araya gelince konuşuruz.

Yaz ortasında, ben çoğunlukla yazın'a da, yayın'a da ilgimi yitiririm. *Cicadas* (Ağustos böcekleri) tüm gün boyunca ağaçlarda ötüyor, kızlar mısırları oraklarla keserlerken şarkı söylüyor, buğday demetleri sıcakta uyuya kalan insanlar gibi öğle sonraları yerlerde yatıyor. *E piu non si frega* (Artık kötülük yapmak yok). Rastlantısal bir makaleyi çiziktirmek dışında, hiç çalışmıyorum. Ne tür olursa olsun, bir kitap yazmayı da pek umursamıyorum. Niye fazla kitap yazayım? Öyle küçük bir istem varken, birsürü kitap ortada işte. O koca yığına yenilerini eklemek ve kişinin yaşam gücünü harcaması niye? Çünkü onların herbiri, kişinin oluk oluk akan kanına maloluyor. Burada pek alçakgönüllü bir yaşam sürebilir, kaynaklarımızı tüketmekten sakınabiliriz. Kü-

çük harcamalar yaparak yaşamaksa, fazla para kazanmaktan yeğdir. *Dunque* (Öyleyse) —

Öyleyse, fazla ileri gitmekle aptallık ediyoruz. Gelecek Pazartesi, yani ayın 12'sinde, Baden-Baden'e gitmek üzere buradan ayrılıyoruz (Adres: c/o Frau von Richthofen, Ludwig-Wilhelmstift), ve Ağustos ayını İngiltere'de geçireceğimizi umuyorum. Bir dostumuz bize Chelsea'de bir kat arıyor. Böylece seni ve Rita'yı görüp, hoş bir zaman geçireceğimizi umuyorum. Eylül'de buraya ve Vendammia'ya geri dönmek istiyorum, çünkü buraları çok seviyorum. *Tenente* (Teğmen), atandığı Porto Maurizio'dan sık sık mektup gönderiyor: oldukça gözü yaşlı ve üzüntülü. *Suocera'* (Kaynana)ndan bir posta kartı aldık.

Reggie Turner geçen gün çıkageldi: o kitabı baskıya hazırladığını söylüyor. Ama kotaracağından kuşkuluyum.

Kızkardeşlerim grevler nedeniyle son derece baskı altında kaldıklarını yazıyorlar. İngiltere çılgınlaşmış görünüyor. *Quos vult perdere Deus!* — Eh, kabahat benim değil ki... Gel gör ki, yaşamını para üstüne kurmak, evini kum üstüne kurmaktan daha kötüdür.

Her ikimizi Rita'ya anımsatın.

A rivederci! (Yine görüşmek üzere!)

D. H. LAWRENCE

ROLF GARDINER'e

c/o Frau von Richthofen,
Ludwig-Wilhelmstift, Baden-Baden.
Perşembe, Temmuz 1926

SEVGİLİ ROLF GARDINER,

Mektubunuz bugün geldi: her zaman olduğu gibi, havada esen bir fırtına. Başımdaki şapkamı tutuyorum.

Buluşalım sizinle. Temmuz ayının 30'unda Londra'ya varıyoruz — ve 25, Rossetti Garden Mansions, Flood St., Chelsea, SW3 adresindeki küçük bir kata gidiyoruz. Orayı bir *pied à terre* olarak kullanıyoruz. Zamanımın bir bölümünü kızkardeşlerimle birlikte deniz kıyısında geçirmeye ayırdım

— sonra değişik nedenlerden ötürü, İskoçya'ya gidiyorum.

Karşılıklı olarak biraz şaşırdığımıza inanıyorum. Ben gizli kapaklı eylemlerden, sizse benden. Nedenini bilmiyorum. Ayın 30'undan sonra, birkaç günlüğüne Londra'da iseniz, gelip bizi görünüz ve sinirli sinirli biraz çene çalalım. Hayır, ben size, hakkında hiçbirşey bilmediği bir hastanın doktoru gibi sorular soracağım.

Ama Yorkshire'a gelmek isterdim, giderek Whitby'de demir-taş madencileriyle bir kılınç-dansı da oynamayı isterdim. Bir avuç insanla, herhangi bir konuda bağıntı kurmayı çok seviyorum. Bu, şimdiye değin pek olmadıysa, her zaman yalnız oluşumdandır ve buna çok pişmanım. Gelgelelim, ben klüplere, derneklere, Mason örgütlerine, yada baş belası başka şeylere üye olamam hiç. Sizin de, benim *katılabilecegim* bir etkinliğiniz varsa, talihime şükrederim. Ama elbette, kendi canıma kıymak söz konusu edilemez.

Gerçi, herşeyin bir başlangıca gereksinimi var — oldukça anlamsız yalnızlığımdan sıyrılmaktan ve yapabilirsem, birkaç kişinin arasına girmekten hoşnut kalacağım. Yeter ki, bu kirli dünyanın bileşiminde, yepyeni, küçücük kimi kristaller biçimlenmeye başlasın.

Saygılar,

D. H. LAWRENCE

ROLF GARDINER'e *Villa Mirenda, Scandicci, Floransa.*
3 Aralık 1926

SEVGİLİ GARDINER,

Mektubunuz sevindirdi beni — Baltık toplantısına şaştım — biraz cansıkıcı geçtiği anlaşılıyor. Özellikle uluslararası herhangibirşey hazırlamak önemli bir değer taşır — yurt içindeki başlangıç oldukça güçtür. Ama şarkılar turu görkemli görünüyor.

En doğru şeyi yaptığınıza eminim — yaya yolculuklar, danslar ve şarkılar gibi. Gelgelelim, her nedense böyle işler merkezcil bir öncülüğü gereksinir, yoksa emeklere yazık

olur. Bir sessizlik ortamı ve gizemli bir çaba gereklidir, ki bunlar Rider Raggard'dan öğrenilebilir. Yeryüzünde, kişinin her zaman uğrayabileceği Delphos tapınağı gibi biryer kurulmalı. Ben böyle birşeyin yapılmasını deneyeceğim. İngiltere'ye gelmeye çalışıp, biryer bulacağım — kırsal alanda dingin bir ev, örneğin — böyle bir yerde işe başlanabilsin — burada yetişen yolunu seçsin. Böyle biryerin kocaman bir ambarı ile toprağı da olmalı — yeterince de parası olmalı kişinin. Bu işin neyi gereksindiğini bilmiyor musunuz? Sonra kişi işe koyulmalı ve katı bir disipline uymalı — tüm dünyanın danslarını, oyunlarını öğrenmeli ve kendimize katabileceğimiz her ne varsa onları alabilmeli. Aynı biçimde müziği de öğrenmeli; kitle müziğini, kanon'ları ve Kızılderililerinki gibi sözsüz müzikleri. Denemeli, deneye deneye çalışmalı. Kişinin yolunu yordamını duyumsayarak bulacağı birşeydir bu. Ve belki de, geçim giderini azaltmak için, o küçük çiftlikte çalışmalı aynı zamanda. Yapmayı istediğim şey budur. Yalnız ben başlangıçtan çekiniyorum. En güç olanı, başlamaktır. Yine de, içimde, kişi bu işe başlamalıdır diye bir duygu var. Öncü güçlere benzer biçimde, en doğru işleri yapıyorsunuz siz. Hiç olmazsa, bir yönetim yeriniz var; bu yüzden işlerde bir kesinti olmayacak. Siz yorulacaksınız en çok. Ne dersiniz? İngiltere'ye gelip, böyle bir işe girişsem, etkinliklerin düzenleyicisi, yada yönetici olarak size bağlı kalacağım. Oyunlar ve folk müziği ile ilgili herşeyi siz biliyorsunuz, bense hemen hemen hiçbirşey bilmiyorum. İşe başlamak için benim de aynı düzeyde olmam gerekli. Kalabalıktan, yada telaştan çekinirim ben. Kişi ya birisinin hevesini geliştirmeli, yada becerisini: ikisi de aynı şeydir aslında. Düzenli çalışılmalı — geçimi sağlamayı demek istiyorum — hiç olmazsa kişi ekmeğini de kazanabilmeli.

İngiltere'ye *Widowing of Mrs. Holroyd* (Mrs. Holroyd'un Dul kalışı) için gelmiyorum. Yolculuklardan nefret etmeye başlıyorum — yeterince yolculuk ettim. Sonra, sağlığım oldukça kötü. Ağustos'ta İngiltere'ye gelişimdeki soğuk algınlığımı anımsarsınız. Her zaman bronşit'ten ve zatürree'den çeker dururum — bu yüzden kendime iyi bakmalıyım.

Hucknall Torkard ve madencileri görürsem ne iyi olur! Kiliseye gidip, Byron'ın yüreğinin gömülü olduğu yeri gördünüz mü? Babam çocukken, Newstead Abbey'in korosunda şarkı söylerdi. Hucknall Long Lane'den Watnall'a çok kez gitmişimdir — Watnall Parkını da çok severim — büyük bir Pazar sabahı yürüyüşüdür bu. En mutlu günlerimi, — Watnall Tepesinin yamacındaki Greasley kilisesinin güney yakasının tam karşısında, mahalle papazının evine bitişik tarlalarda — ot kurutarak geçirdim: Miriam'ın babası kiralamıştı bu tarlaları. Yine bu bölgede olursanız, benim doğmuş olduğum ve 21 yaşıma dek yaşadığım Eastwood'a da gidiniz. Walker Sokağı'na gidip, üçüncü evin önünde durunuz — dönüp, soldaki Crich'e, sonra tam karşıdaki Underwood'a, daha sonra High Park korusuna ve Annesley'e bakınız: işte oradaki evde 6 yaşımdan 18 yaşıma dek yaşadım ve şuna inanıyorum ki, o görünü dünyadaki daha başka görünülerin en güzelidir. Sonra tarlalara doğru gidip, Breach'e yürüyünüz, önünde çit bulunan köşedeki evde ise, 1 yaşımdan 6 yaşıma dek yaşadım. Engine Lane'e yürüyüp, Moorgreen'deki demiryolu geçidinin üstünden dağyoluna (Alfreton Yoluna) geliniz — Underwood'a karşı durup, sola dönünüz ve su deposunun yanındaki kapıya geliniz — kapıdan geçip öteki kapıya yöneliniz ve soldaki *patika*'yı izleyip, Felley Mill'e giden yolun üzerindeki koruya gelirseniz, işte orası *White Peacock* (Beyaz Tavus Kuşu) çiftliğidir. Dereyi geçip, Felley Mill kapısına yönelirseniz, Annesley'e patikayı izleyerek gidebilirsiniz. Yada en iyisi, sağa dönüp, dereyi geçmeden önce tepelere tırmanıp, terkedilmiş otlakları geçiniz, yine Annesley'e gelirsiniz. Burası yüreğimdeki ülkedir. Tepelerden Underwood korusuna bakarsanız, korunun tam kıyısında kırmızı küçük bir çiftlik göreceksiniz. Burası, yazmaya ilk kez kışkırtıldığım Miriam'ın çiftliğidir. Birgün sizinle oraya gideriz.

Eylül ayında kızkardeşimdeydik ve şöyle bir dolaştık: madencileri — grev gözcülerini — ve polisleri gördük — herşey yüreğimi deliyordu sanki. Size söylediğim gibi, elele verip, geleceğin İngiltere'si için birşeyler yapmalıyız, yoksa bir gün gelecek, *benim* İngiltere'me bir mızrak saplayacak-

lar. O bölgede Ripley'e yakın bir yerlerde iseniz, gidip kızkardeşimi görünüz, çok sevinecektir. Kocası bir dikim-evi işletiyor. Bu işten kazandıklarıyla yeni bir evle otomobil de satın aldılar. İyi insanlardır. Ev adresleri:

Mrs. W. E. Clarke,
«Torestin»,
Gee St.,
Ripley (Derby).

Ripley, Eastwood'dan tramvayla 9 kilometredir.

Nottingham'dan bir yürüyüşe çıkıp, Nuttall-Watnall-Moorgreen su deposu Annesley-Bledworth, yada Papplewick'ten Sherwood Ormanı'nı geçerek, Ollerton ve çevresini dolaşıp Wewark'a gelebilirsiniz belki. Başka bir yürüyüşle, Langley Mill'den Ripley'e, Ripley'den Wingfield Manor'a (benim en sevdiğim örenlerimden birine), Crich'e ve daha sonra Whatstandwell'e ve oradan daha yukarılara Alderswasley'e ve böylece Bole Hill ve Wirksworth'a ve Via Gellia yoluyla, yada Crich'den yukarı, tepelere tırmanıp Tansley Moor'a, oradan Matlock Köprüsü'ne, yada istediğiniz yere gidebilirsiniz. Gerçek İngiltere'dir oraları — İngiltere'nin dereleri - tepeleridir. O yolları bir gün sizinle birlikte tepeceğim.

Eğer gördüyseniz, *Mrs. Holroyd* üstüne neler düşünüyorsunuz, bana yazınız.

David'in temsiline Mart ortasında başlayacak olurlarsa, İngiltere'ye Şubat ortalarında geleceğim. O zaman özellikle sizi göreceğimi umuyorum.

Merkez fikrini aklınızda tutunuz — ve bir ev arayınız — aman çok pahalı birşey olmasın, çünkü fazla param yok, ama yine de yavaş yavaş birşeyler yapabiliriz.

Saygılar,
D. H. LAWRENCE

«Mrs. Holroyd» benim halamdı — Eastwood'a yakın Brinsley'deki demiryolu kavşağının az yukarısındaki ufak bir dağ evinde yaşardı. Babam, Brinsley demiryolu geçidinin oradaki taşocağına yakın dağ evinde doğmuştu. Ama amcam o eski dağ evini yeniden inşa ettirmişti — hem de herşeyi bozup yıkarak. Evin yanından aşağılara doğru inen,

sonra tarlalara doğru vurup, Coney Grey çiftliğine giden çok güzel bir patika vardır — isterseniz oradan Eastwood, yada Moorgreen'e gidebilirsiniz.

ROLF GARDINER'e *Villa Mirenda, Sacandicci, (Floransa)*
11 Temmuz 1927

SEVGİLİ GARDINER,

Kamp raporuna teşekkürler. Söz konusu işler, bir romancıya göre oldukça eğlenceli. Ulusçuluklarının katı duygusundan kurtulmuş çağdaş Almanları da aranıza alabileceğinize hiç inanmıyorum — yabancılarla ilişkide siyasal duyumsama yıllarca sürer. Onların ağırbaşlılığı yoktur — saf duyguları başkalarının hatasındandır. Bu bakımdan onlar *duygusaldır*, ama İngilizler değildir. Onlar kitle-eylemine yatkındır — ama zeki olmadıklarından İngilizler değildir.

Ne var ki, siz çabucak tam bir önder olmak istediğinizi sakın unutmayınız. İngilizler sizi hiç izlemeyecekler — pek azı bile — göreceksiniz. Eğlencenin olmamasına karşın, yine de eğlence için gelecekler — *basta!* (yeter!)

Ama yılmayınız — denemeden anlaşılmaz bu.

Fra noi e il paradiso c'è l'inferno e poi il purgatorio (Bizimle cennet arasında cehennem ve bir de araf var).

Son biçimini alınca, sizin merkez'inizin ne olacağını bilmek isteyeceğim. Bana göre en önemlisi şu — dünya bir felakete doğru yelken açmış gidiyor — kampların, gezintilerin buna hiçbir yararı olmaz — ama bir yerlerde, dingin bir köşede duran küçük bir tekne pek değerli olacaktır. Öyleyse elinizden geleni yapınız.

Bu yaz İngiltere'ye geleceğimizi sanmıyorum. İki hafta içinde Carinthia'daki bir yere gitmek istiyoruz — Eylül'de Münih'e yakın Isarthal'a — sonra bir süre için Baden'e — daha sonra da buraya. Bundan böyle Cheviots'a gelemiyorum. Ama bir gün, nerede olursa olsun, toplantılarınızdan birine er-geç geleceğim; yalnız, bir taşralı olarak gelsem bi-

le, gözüpek olamayacağım. Çünkü son zamanlarda sağlığım pek yerinde değil.

İyi talihler — ve *au revoir*.

D. H. LAWRENCE

Unutmadan, Götzsche bir Alman mıdır, bir Yahudi midir, yada bir İskandinavyalı mıdır, nedir?

Sizin kamp'ınız bana birazcık, iki haftalığına «ağır» hapse girmek gibi geldi.

DR. TRIGANT BURROW'a

Villa Mirenda, Scandicci, Floransa.
13 Temmuz 1927

SEVGİLİ TRIGANT BURROW,

Siz bana mektup yazan en neşeli kişisiniz. Gerçekten, direnişler tuhaftır — çünkü biz, direnirken varoluruz — o doktorla hastası, anneyle babaya, yada Mrs. Grundy'ye mükemmel bir direniş gösterisi yapmak için sıkı fıkı oluyorlar: bir direnişi bir başka direnişle yüceltmek için — her eşsiz insan, öteki insanların eşsizlik özentisine karşı koyarak, yaşamını açık yada kapalı bir biçimde geçirmek ister — işte bu, tümümüzün ve zavallı sevdiklerimizin de en gerçek resmidir: zorbalar, zorbalaşanlar.

Benim canımı sıkan, ilkel toplumsal içgüdümün kesinlikle körelmesidir. Kahramanlık yanılsaması, bireyci yanılsamayla başlar, tüm direnişler de bunu izler. Sanırım, toplumsal içgüdü, cinsel içgüdüden daha güçlüdür — toplumsal baskıysa daha sinir bozucu. Gerek bireysel ego'mun, gerek benden başka herkesin bireysel ego'larının, içimdeki toplumsal insanın baskısıyla kıyaslanabilir bir cinsel baskısı yoktur. Ben kendi bireyliğimden bıkmış usanmışım, giderek başkalarınkinden bile sıkılmışım. Sizin deney laboratuarınızdan geçen ve toplumsal baskıdan kurtulmuş herhangi biriyle tanışmayı ne denli isterdim, bilemezsiniz. Böyle biri var mı acaba? Para söz konusu değilse, bu konuda köylüler biçilmiş kaftandır belki. Gelgelelim, para, toplumsal olarak kendini öldürmenin içinde kurulan darağacıdır. Ne kötü bir sözcük şu *toplumsal!*

Sözün kısası, Avrupa'ya gelirseniz bana bildiriniz. Sizinle buluşmak hoşuma gidecek. Bilici kadının cam küresiyle alay etmenizi de çok sevdim.

Elbette, insanlar *öznel algılama duyumu*'nda (subjective sense perception) *asla* uzlaşmazlar — uzlaşamazlar. Öznel algılayış duyumları, *ab ovo* (başlangıcından beri) bireyseldir. Hele onlara bir denemelerini söyleyiniz! Akıl sağlığı uzmanları arasında ne de büyük bir savaşım varmış.

Akıl sağlığı bilimi, bu gidişle, kazlar altın yumurta yumurtlayınca artık varolmayacak demektir. Ama, ne olur ne olmaz, siz işinizi sürdürünüz.

Ağustos'ta Avusturya'da Villach yakınlarında, Eylül'de ise Bavyera'da Münih yakınlarında olacağız. Avusturya'ya geliyor musunuz? — Innsbruck'a örneğin?

Her Yahudi bir Yehova'dır, her Hıristiyan bir İsa, her bilim adamı da *Logos*; sıradan bir insan yoktur.

Bronşlarım rahatsız, bu yüzden bir süredir yataktayım ve çıldırmış gibiyim.

Siz, büyükannesine öfkelenen bir adamı yola getirebilirsiniz — o buna aldırmayabilir! — ama bir birey olarak, onun kendisini çürük bir yumurta gibi görmesini nasıl becerebiliyorsunuz!

«Genesis and Meaning of Homosexuality» (Yaratılış ve Eşcinselliğin Anlamı) başlıklı yazınızın gazetesini bulmaya çalışacağım — bu başlığa «Genesis and Exodus» (Yaratılış ve Çıkış) da diyebilirdiniz. Bunun anlamını uzun bir süredir bilmek istiyordum — oysa siz bunu ta 1917'de anlatmışsınız bile!

D. H. LAWRENCE

Buraya gelen mektuplarınız, biz yerimizden ayrılsak da bizi izleyecek.

A. HUXLEY'e *Mirenda.*
Pazartesi.

SEVGİLİ ALDOUS,

Proper Studies' (Özel İncelemeler)e teşekkürler. Küçük bir şaşkınlıkla 70 sayfayı okuduğumda, sizin aklı başında ve yetkın bir kişi olduğunuzu anladım. Siz, büyükbabanızın o haşarı, tuhaf, kuru düşünceli ve sosyal erdemden yoksun *Enkel*'i değilsiniz. Ne var ki, benim içe dönük ve dikkafalı biri olduğumu söyleyeceksiniz. Oysa ben, *insanları* içe ve dışa dönük, diye ikiye ayırmanın saçma olduğunu düşünürüm : bu deyimlerin bilincin, yada ilginin *yönünü* belirledikleri apaçık ortada, bireysel özle de ilgisi yok. Siz, *in esse'* (yaratılış, doğuş)den daha çok, kalıtımsal olarak dışa dönüksünüz. Olanak tanısaydınız, daha iyi bir içe dönük olurdunuz. «O kadın kendiliğinden mi düştü, yoksa itildi mi?» — Biraz *simpatico* (şirin, sevimli) iseler, başkalarının içsel mi, dışsal mı, yada başka birşey mi olduklarına pek aldırış etmem. Ama, sevgili dostum, tüm bunlara kuru, biçimci ve açıklayıcı bir tavır takınma sakın — Ne önemi var! Darwin'in *'Beagle'* (Av Köpeği)ını yeniden okudum — kendisini sıkıp posasını çıkarmış — *tant de bruit pour des insectes!* (börtü böcek için onca kuru gürültü!) Ama yine de o kitabı severim.

Burada oturup duruyoruz, Floransa'ya bile inmiyoruz. Havalar soğuk, akşamları soba yakıp ısınıyoruz. Maria'ya özenen Frieda, tatlılar yapıyor: haşlanmış hamur ve reçelle. Bense çeşitli işler yapıyorum — çamaşırlarımı onarıyorum, şiirlerimi, eski şiirlerimi daktiloda temize çekiyorum. Reggie, Orioli, Scott-Moncrieff ile Acton adında bir genç, *en quatre* (dördü birden) konuk olarak geldiler — onlarla birlikte bir fincan çay içtim, gerisini onlar içtiler.

Yakında sizi görüp, Noel ve Cortina için planlar yapacağız: daha doğrusu Yeni Yıl ve Cortina için. Noel'de Floransa'ya ineceğimizi sanıyorum — burada yapayalnız oturmaktansa, hindi yiyip, kafayı çekebileceğimiz biryere gideriz: Siz de Floransa'da olacak mısınız?

Beethoven'ın mektuplarını okuyorum — gerçekten olma-

sa bile her zaman birisine âşık ve gerçekten değilse bile, ilişkiler kurmak istiyor — soyutlanmış bireyselliğe karşı çarmıha geriliş — *poveri noi* (zavallı bizler).

Ikinize de sevgi — ne demekse o!

D. H. L.

70 sayfayı iyi bulmadım demek istemiyorum — pek yerinde düşünceler ve oldukça da iyi — yalnız ben, dobra dobra yazılmış, yada söylenmiş Sözler'e karşı umutsuz bir konum içindeyim. Bana sorulmamasına karşın — dilimi tutacağım yerde — tuttum bunu yazdım, nedeni budur, sanırım.

WITTER BYNNER'e

Villa Mirenda,
Scandicci, Floransa.
13 Mart 1928

SEVGİLİ BYNNER,

Uzun bir süre, son mektubundaki tütsülenmiş ringa balığı kokusunu koklayıp durdum: derken, en sonunda onun canlı bir çurçur balığı kokusu olduğunu anladım. Sözü, *The Plumed Serpent* (Tüylü Yılan) romanına ve onun kahramanına getirmek istiyorum. Aslında, haklısın, sanırım. O romanın kahramanı modası geçmiş bir kişidir, halkın önderi ise, gözden düşmüş biri. Hem sonra, kahramanın geri planında militan ülküsü var: militan ülküsü, yada ülküsel militan. Bizler, gerek militarizm'in, gerekse militanizm'in her biçiminden rahatsız oluyoruz. *Miles*, bir insan için salt bir ad'dan başka birşey değildir artık. Genelde, seninle aynı fikirdeyim, önderizleyici ilişkileri can sıkar. Erkeklerle erkekler, kadınlarla erkekler arasındaki yeni ilişkiler daha sevecen, daha duyarlı olacaktır. Gördüğün gibi, en sonunda kuzulaşmaya başlıyorum, bu yüzden bana gücenmen güçleşecek. Öyle değil mi?

Gelgelelim, kişi, bir *doğrultuda* savaşmalıdır, ama bu, Ey Utku! doğrultusunda olmamalı. Ben, erkeklik organıyla ilgisi olmayan düşünüşün gerçeksizliğine karşı savaşıldığı denli, erkeklik organıyla ilgili gerçek için de savaşılmasını

duyumsuyorum. Erkeklik organıyla ilgili bilinç, öyle sanıyorum ki, asıl amaç olan tüm bilincin bir bölümüdür. Bana göre, yaşamsal bir bölümdür bu.

İşte bu yüzden, *John Thomas and Lady Jane* (John Thomas ve Lady Jane) adını vermek istediğim romanımı yazdım. Ama bunu bir alt başlık ile karıştırıp, *Lady Chatterley's Lover* (Leydi Chatterley'in Sevgilisi) demeliyim ona. Ne var ki, burada, yani Floransa'da, belden aşağısı ile ilintili bu duygu dolu romanın, çoğunluk için pek yararlı olmayan aktöreye aykırı parçalarının çıkarılmadığı basımını da hazırlıyorum. Aktöreye aykırı parçaların çıkarıldığı basım ise, sonbaharda yapılacak. Ne var ki, dişilik ve erkeklik organlarıyla bezenmiş bu güzel ve dolgun çiçeğin ilk baskısının 15 Mayıs'ta hazır olacağını umuyorum — 1000 adetten 500'ü Amerika için ayrılacak, hem de tanesi 10 Dolar'dan. Sana birkaç sipariş form'u göndereceğim, bunları benim için, aklı başında kişilere yolla lütfen. Üniversitelerdeki güvenilir birkaç kişiye de ulaşmayı denersin belki. Kitap hazır olur olmaz, doğrudan doğruya Floransa'dan postalayacağım: güzel bir kitaptır bu. Daha gün yüzünü görmeden, o kıpkırmızı çiçeğin dişilik organı niçin kesilip koparılsın? Bu konuda sana güveneceğim.

6 Mayıs'a değin bu evdeyiz, daha sonra nerede olacağımızı bilmiyorum. New Mexico'ya gelmek istiyorum — yolculuk için gerekli parayı bu yolla sağlarım belki.

Tante belle cosi! (Nice güzel şeyler!)

D. H. LAWRENCE

A. HUXLEY'e

Villa Mirenda.
27 Mart 1928

SEVGİLİ ALDOUS,

Mektubunuz dün geldi — gönderdiğim domuz etini beğendiğinize sevindim. Yine dün, iki adet *Scrutinies* ile, Galsworthy hakkındaki denemenin de yer aldığı kitabı aldım. O kitaptaki kimi yazılar çok dürüst: Ama nedense, Edwin

Muir, gerçek bir İskoçyalı olarak, Bennett'in altın saat zincirine takmış kafasını. Bennett hakkında bir denemeyi de ben yazmak isterdim — rahatı yerinde bir domuzu belirtmek için.

Büyük cinsel sapıklarla ilgili fikiriniz pek mükemmel. Bir Romalı ile işe başlamalısınız — sonra sırayla sürdürünüz: St. Francis — Mikelanj ve Leonardo — Goethe, yada Kant — Jean-Jacques Rousseau, yada XIV. Louis — Baudelaire — Wilde — Proust: bunların tümü ya aynı işi yaptılar, yada denediler: karşı koyarak, yücelterek, yada temel bilinç olan erkeklik organıyla ilgili bilinci, yani bildiğimiz şeyi bile bile bozup değiştirerek, hem de iyi niyetle, sağduyuyla. *Wilhelm Meister*'in, acayip bir edepsizliğin, yüceltilmiş cinselliğin sapıtıldığı ve başka birisiyle ilişkinin gelişmesine kapalı, son derece kentsoylu ve Goethe'ye özgü bir kitap olduğunu sanıyorum. Goethe, milyonlarca kişiyle dostluğa *başladı*, ama hiç kimsenin hatırını sormadan, kendi sınırsız ego'sunun içine düştü. Kendisini üstünlüğe ve Tanrı-gibiliğe dönüştürdü. Siz, büyük Ortodoks cinsel sapıklarının da bir kitabını hazırlayınız. Onların tümünün ardında, tanımlanamaz bir kendini beğenmişlik yatar.

Dün Floransa'daydım — Douglas'a rastladım — pek yaşlanmış görünüyordu — bir hafta içinde Halep'e gidecekmiş — öyle söylüyor — hem de Doğu Ekspresiyle. Halep'ten de Baalbek'e geçecekmiş — sonra da cennete gider büyük bir olasılıkla. Herşeyin sonuna yaklaşmış sanki.

Romanımın provalarını henüz almadım, belki bu hafta gönderirler — üç hafta içinde tamamlanacağını söylemişlerdi. *Phoenix* (Yakıldıktan sonra küllerinden yeniden varolan bir kuş; burada, *Lady Chatterley's Lover* kitabının kapak resmi) basıldı, pek şirin. Maria'ya ondan bir adet göndereceğim. Orioli pek becerikli. Emre hazır yaklaşık iki bin liret'im var. Orioli, bu kitabımız başarılı olursa, belki ötekileri de basabileceğini düşünüyor, elbette yazarı ona belirli bir yüzde verirse. Fena fikir değil. Benim, —'ya anlattığım Yazarlar Yayın Derneği'nin özü de buydu zaten; sizi bir öfke bombardımanına tutarsa o, sakın şaşırmayın. Onun mektup-

larını hiç sevmiyorum: alıngan bir Yahudi üstünlüğüyle kabadayılık taslıyor.

Sipariş form'larını aldınız mı? Para gönderebilecek kimseler bulunuz — böylece ben, arada kitap satıcısı olmasa da, yeterince satış yapıp yapamayacağımı anlayabileyim. Kitap satıcıları Amerika'da üçte bir, İngiltere'deyse dörtte bir komisyon alıyorlar — sonra da kitabı satıştan çekip, el altından iki katına sattıkları oluyor. Böyle aracı kişilerden nefret ederim ve onları elverdiğince aradan çıkarmak isterim. Bu işi yürütürsem, tanınmamış tüm yazarlar, yani bizim için iyi bir başlangıç olacak bu. Ardımdan, benim de bir Bennett olduğum asla söylenmemeli.

Aretino'nun *Ragionamenti*'sini okuyordum -- kimi zaman eğlendirici, gelgelelim yeterince *yaratılmamış*. Ben, Boccaccio'yu yeğlerim. Hava güneşliydi, ama şimdi yine gri ve rüzgarlı — gezinti yok — F.'nın kızı buradaydı, yarın ayrılıyor. Birer görüntüden ayrımsız Wilks ailesi, öteberilerini gizleyen koyu dindarların kutsallığıyla eski kilimlerini, tencerelerini, tava ve fırçalarım toparlayıp hazırladılar.

Brett'den resimlerimi 1 Mayıs'ta New York'ta sergilememi isteyen bir telgraf aldım. Çok az zaman var.

Güneşin yine açmasını diliyorum.

İsviçre'ye gidecek olsak bile, Temmuz ayı başında yola çıkabiliriz ve oradan Toulouse'a da, başka biryere de geçeriz.

M. HUXLEY'e *Villa Mirenda, Scandicci, Floransa.*
Salı, 16 Nisan 1928

SEVGİLİ MARIA,

Sizden haber alalı çok olmadı. F. bir haftadır kızı Barbara ile birlikte Alassio'daydı — dün gece geri döndüler. Şimdi toparlanmaya başlıyoruz. Son resmimi de bitirir bitirmez, tümünü Londra'ya yollayacağım. Resimlerimi Dorothy Warren'a göndereceğimi sanıyorum — iyi sergilensinler diye. Ama onları satmayacağım. Provaların daha yarısındayım

— bu hafta bitereceğim — henüz kapak kağıdını bulamadım — iyi bir kırmızı bulmak istiyorum — *phoenix* siyah olacak. Kuşun bir örneğini size gönderiyorum — kağıt kötü. İngiltere'den pek az sayıda sipariş geldi — Amerika'dan ilk siparişi dün aldım. Siparişler başladı sayılır. Londralılar umudumu kırdılar ve *Lady C.* ile ilgili hesabımda beni yanılttılar. Curtis Brown firmasından, Seckerden, Cape'ten tıs yok, Mrs. Knopf'un ondan hoşlandığını bildiren mektubuna çok sevindim, onu yayımlamak istiyorlarmış. Doğrusu, kişiyi yanıltmak için ellerinden geleni ardlarına koymuyorlar. — *The Forum,* Şubat'ta yayımlanan sayısında yer alan *The Escaped Cock* (Kaçak Horoz) başlıklı öykümü okuyan kişilerce yazılan mektupları bana gönderdi. Gerçekten hepsi de pek komik — yok, insan türünün düşmanı imişim, yok, bağışlanmaz bir günah işlemişim, vb., vb. — ve altın gibi güzel bir öyküymüş o, Yıllardır dostum olan bir kadın, Cumartesi günü, resimlerimden bıkıp usandığını, onların gereksiz ve giderek eski moda olduğunu söyledi. Hani, neredeyse, gidip öldürücü bir silah alacağım. Bir *skunk* (Kuzey Amerika'da yaşayan ve korkunca pis bir koku çıkaran, sansara benzeyen iri bir kürk hayvanı) gibi olmayı isterdim.

Güller açtı — süsenler salınıyorlar. Her ikiniz de cıvıl cıvıl mısınız? Pazartesi günü, Janet Rose'un mallarına konan Leydi Colefax'la birlikte havuz başında bir öğle yemeği yedik. *Beati noi*! (Ne canavarız biz!)

D. H. L.

Leydi Colefax'tan hoşlandım — gerçek bir hanımefendi — ama onu ısıracağımdan korkmuş gibi göründü nedense!

M. VE A. HUXLEY'e

Keşselmatte, Gsteig b. Gstaad (Bern).
15 Ağustos 1928

SEVGİLİ MARIA VE ALDOUS,

Özellikle yeni birşey yok burada. — Geçen hafta daha iyiydım, güneşte epey yanmıştım — bu hafta üşüttüğümden

olacak, içim yanıyor. Gerçekten kötü bir iklim; sıcak ve soğuk bir arada. Bu hava canımı sıkmaya başladı, Eylül'ün ilk yarısında buradan ayrılabileceğimizi umuyorum. Ne var ki, kızkardeşim kızıyla birlikte bu ayın sonunda on beş günlüğüne geliyor. O ayrılınca, biz de bir olasılıkla, birsüre için Baden-Baden'e gidebiliriz — belki de İngiltere'ye. Zihnimin bir köşesinde, çiftliğe geri dönme fikri var — kesinlikle — Kasım'da. Belki de, önce Etrüsk'lere özgü kimi şeyleri görmek için, küçük bir *giro* (gezi) yapar, Roma'nın kuzeyine — Arezzo, Cortona, Chiusi, Orvieto, Norta, Bieda gibi yerlere — gideriz. Ne dersiniz? Şu da var ki, yine New Mexico'ya geri dönmeyi canım çekmeye başladı. Avrupa'da iyileşemeyeceğim artık — böyle ölürüm belki! Hiçbirşeye karşı tepki duyamıyorum. *Lady Jane*'in Amerika'daki yazgısını bile umursamıyorum — birkaç adet kitap geldi — sonra, «bekle» diyen bir telgraf aldık. Biz de bekliyoruz. Artık koşuşturma yok; kitabın tüm İngilizce nüshaları elimize geçti. Bu iş iyi bir eğlence oldu bana, hem de kazançlı. Gerçi henüz paradan hiçbir haber yok. Ama yine de, böyle bir işi yeniden birkez daha denemek istiyorum — ne ki, denemeye değer bir iş olsun. Sihirli yılan dimdik olunca ölen İsrailliler gibi, *John Thomas*'ın aracılığı ile «dostlarım»dan kimisini yitirdiğime öyle seviniyorum ki... Sanki onların da tümü ölmüş! Fiü!

Transition'ın Paris'te yayımlanan Amerika baskısının bir sayısını aldım. Aman Tanrım, ne tatsız tuzsuz *olla putrida* (güveç türlüsü) imiş şu James Joyce! İncil'den ve tüm öteki dinsel kitaplardan alıntıların ıvır zıvırıyla, çokbilmişliğin ve gazeteciliğe özgü kirli çıkıcılığın sularında kaynatılarak pişirilmiş — yenilik adına o ne biçim maskaralık, bayat ve ıkına sıkına yapılmış o ne bayağılık! Gertrude Stein daha eğlendirici — öteki kimi Amerikalılar da oldukça iyi. Ama ödül olarak koydukları *jejune pap* (yapay meme), nedense Fransız okurlarının mektuplarını topluyor — şu Fransızlar da amma anasının gözü olmuşlar!

D. H. L.

J. D. CHAMBERS'e

İle de Port-Cros,
Var, Fransa.
14 Kasım 1928

SEVGİLİ DAVID,

Sizi, J.D. olarak güç tanıdım — ince saçlı o sıska çocuk değil, koca bir adam olmalısınız şimdi. Ah, ne büyük bir zaman boşluğu! Beni şaşkına çeviriyor bu.

Neyi unutursam unutayım, Haggs'i unutur muyum hiç? — orayı çok sevmiştim. Tümünüzü birden görmeyi severdim, içimde gerçekten yeni bir yaşam başlardı orada. Kapının yanındaki elma ağacı — Flower'ın üstüne eğilip yediği kız yanağı güller ve yağmurda çamurda bata-çıka yapılan gezintiler. — Kışın çayla atıştırılan incir marmelatı, Ağustostaki yeşil elma kompostoları. Halâ var mı onlar? Yaşam bizi nereye sürüklerse sürüklesin, onları hiç unutmadığımı annenize söyleyin. — Birisi çıkagelip de onu kirli beyaz önlüğüyle görünce, yine öyle kızarıp bozarıyor mu? Yada artık iş önlüğünü hiç kullanmıyor mu? Ah, yeniden on dokuzumda olmayı, Warren'lerden geçip, oradaki evlere şöyle bir göz atmayı öyle özledim ki! Sonra, pencerenin altındaki divanda oturup, o küçücük mutfakta, sanki kendi evimdeymiş gibi, çay içmek için küçük masanın başında nasıl da toplaşırdık.

Son' tempi passati, cari miei! quanto cari, non saprete mai! — bunun bana neler söylediğini, bundan neler duyumsadığımı size İngilizce olarak asla anlatamayacağım.

Sizin için yapabileceğim birşey varsa, söyleyin bana. — Çünkü ne denli başkalaşırsam başkalaşayım, nerede olursam olayım, ben yine Haggs'e coşkuyla koşan aynı Bert'im.

Her zaman,

D. H. LAWRENCE

Doğru adresim: c/o Curtis Brown, Ltd., 6, Henrietta Street, Covent Garden, WC2.

CHARLES WILSON'a

Hotel Beau Rivage,
Bandol, Var.
28 Aralık 1928

SEVGİLİ CHARLES WILSON,

Takvime de, iyi dileklere de teşekkürler. Size, belki birer «mesaj» yerine geçebilecek üç parça şiir gönderiyorum. Böyle şiirlerden bir kitap hazırladım — aslında bunlar *pensées* (düşünceler)dir — daha sonra yayımlayacaktım onları — ama bu üç küçük parçayla işe başlayabilirsiniz.

Lady Chatterley'inizi aldığınızı umarım. Floransa'dan gönderilmiştir eninde sonunda — elinize geçmediyse yitip gitmiş demektir.

İngiltere'ye ne zaman döneceğimi ben de merak ediyorum. Madencilerin engellemesine ve kurulan fon'a ilişkin haberleri utançla okuyorum. İnsanca bir özgürlük isterlerken, onları acımayla, dilim dilim kek'lerle yaşatmak iyi birşey mi? Yapılan tüm işler adaletsiz ve çürümüş, paraysa insanlık için bir illetten başka birşey değil. Şimdi görkemli bir devrimin tam zamanı — Sovyetler Birliği'nin yaptığını yinelemek için değil de, yaşamın kendisine bir fırsat vermek için. Hiç kimse doğru dürüst yaşayamazken, saçma sapan süprüntüyü üreten bir sanayi düzeninin ne yararı var ki? Biz, ne para adına, ne iş, ne de başka birşey adına değil, ama salt yaşam adına bir devrim istiyoruz — insanın yaşamında parayla işin önemi, bir kuşun yaşamı için de aynı değerde olacaksa, lanet olsun ikisine de. Ah, herşeyi kesinlikle değiştirmenin tam zamanıdır. İnsanlar yapmalıdır bunu — parayı da, bu canavarca *benimseme* ruhunu da ezip yok etmeliler. Her dakika biraz daha devrimci oluyorum ben, ama salt *yaşam*'ın hatırı için. Marx'ın toplumculuğunun ölü özdekçiliği ile Sovyetler Birliği, içinde bulunduğumuz durumdan daha iyi görünüyor bana. Bizim istediğimiz tek şey yaşam'dır, ona *güven*'dir; insanın insana güvenmesi, yaşamayı özgür birşey yapmak içindir, *kazanılmış* birşey yapmak için değil. İnsanlar insanlara güvenirlerse, er-geç yeni bir dünyamız olacak, bu eski dünyamızın da cehennemin dibine dek yolu var.

Daha başka mesaj'larım da var — belki çok sert gelebilir size. Ne var ki, bu gösterinin iğrençliği, yani *adaletsizlik* — burada, Riviera'da, varsıl İngilizlerin *binlerce*'sine şöyle bir göz atınca — içimi bulandırıyor. Kişioğlu, adaletsizliğe karşı koymadan edemiyor.

Mutlu Yeni Yıllar.

D. H. LAWRENCE

ENID HILTON'a

Hotel Beau Rivage,
Bandol, Var.
21 Ocak 1929

SEVGİLİ ENID,

İyi olduğunuzu ve yaşamın tadını çıkardığınızı öğrendiğime sevindim. Size kitap göndermeyişimiz iyi olmuş. Pollinger'den henüz duyduğuma göre, ona gönderilen altı kitaba el konulmuş, iki Scotland Yard görevlisi de soruşturma için uğramış. Demek, kaba güçler ayak diremekte.

Resimlere gelince; onlar bir kitapta renkli olarak basılacak — on bir Sterling'ten satılacağına göre, oldukça pahalı bir kitap olacak. Kitap, Mart ayında yayımlanacağından, sergi de aynı günlerde açılacak. Bu işin başarılı geçeceğini sanıyorum.

Halâ buradayız. Bugün Huxley'ler —Aldous ve Maria— geliyorlar — bir hafta kalacaklar sanırım. Sonra, İspanya'ya gidip gitmeyeceğimizi düşünürüm. Hava açık, ama pek soğuk — daha sonra grileşip ılıklaştı — oldukça güzel bir değişiklik. Frieda'nın kızı bir süredir buradaydı — bir başka dost daha vardı. Frieda bitkisel boyalara merak sardı — bir evimiz olunca kullanacakmış. Nasıl solmazlaştırmalı onları? Biliyor musunuz acaba?

Lahr'a uğrayıp, onu görünüz ve son haberleri öğreniniz.

İvedi bir not: her ikimizden sevgiler, Laurence'a da.

D. H. L.

M. VE A. HUXLEY'e

Hotel Principe Alfonso.
Palma de Mallorca.
Yortu Günü (9 Mayıs 1929)

SEVGİLİ MARIA VE ALDOUS,

Mektubunuzu aldım, Maria, ama Barcelona'daki Cook's aracılığı ile gönderdiğiniz kartpostal elime geçmedi — Aldous'tan ses soluk yok — nerede olduğunu merak ediyorum. Bununla birlikte, şimdi ikinizin de Londra'da olduğunu sanıyorum. Gerçi, neresidir bilmiyorum, ama bu mektubu Suresnes'e gönderiyorum.

Halâ adadayız — otelimizi değiştirdik. Yeni otelimiz pek şirin, tam denizin kıyısında, yemekleri güzel, hem de doyasıya — günlüğü de on şiling. Burada yalnızca dört kişiyiz, neredeyse oteli kapattık sayılır. Hava kurak geçiyor, ada susuzluktan kavruluyor, güneş yakıcı, rüzgar kimi zaman üşütüyor. Aslında hava soğuk, sıcak değil — hemen hemen serin.

Dün bir otomobille Valdemosa'ya, Chopin'in mutlu olduğu, George Sand'ın nefret ettiği yere gittik. — Manastırdan aşağıdaki ovanın loşluğuna bakmak pek hoştu; manastırın bahçesindeki iri güller pırıl pırıldı ve alabildiğine açmıştı — içerdeyse, avlu çevresindeki kemerli yollar bembeyazdı, dingindi. Denizin kuzey kıyısında, sarp bir yerde piknik yaptık — orada en maviyi, denizin en mavisini gördüm — tavus kuşlarının, yada mücevherlerin koyu mavisini değil, baştankara kuşunun mavi tüyleri gibi en yumuşak olanını — gerçekten pek güzeldi — hiç kimseler yoktu — salt zeytin ağaçları ve birkaç dağ keçisi — kuzeye, ta uzaklara değin uzanan engin bir mavilik — sevimli. Derken, oradan Soler'e gittik; havadaki portakal çiçeklerinin kokusu öylesine keskin ve tatlıydı ki, kişi kendisini bir arı sanıyordu. — Dağdan inerken Kuzey Afrikalılara özgü eski bir bahçede durakladık; palmiye ağaçlarının altında yuvarlak, gölgeli havuzlar vardı; iri, parlak güller güneş içindeydi; sarı yasemenlerin etkisiyle yerdeki öteki çiçekler de sarıya kesmişti — bülbüller alabildiğine şakıyor, o acayip dinginliğin içinde çınlıyordu. Kuzey Afrikalıların kaldıkları yerlerde, sanki hortlaklar dolaşıyor-

muş gibi tuhaf bir sessizlik var — biraz *morne* (üzünç verici), yine de hoş — yaşamdaki bir duraksama gibi. Adada belirli bir sevimliliğin olması şaşkınlık verici, ama bu, çirkinliğin de ötesinde, canlı olmayan birşey. Yerli halk bana hem ölüymüş gibi görünüyor, hem de çirkin; kimileri İngiliz halkında da rastlanan, sanki varolmayan bedenler — bunun Akdeniz'de olmaması gerektiğini düşündüm. Yerli halkın arasında Yahudi kırması bulunduğunu söylüyorlar. Ölü bedenli kimselerin yüzleri oldukça çirkin ve belirgin bir bitkinlikte. Acayip! Bu durum, kişide yaşama isteği bırakmıyor burada. İspanyollar, öyle inanıyorum ki, uzun bir süredir yaşamı reddetmişler, şimdi de yaşam onları reddediyor, bu yüzden kokuşmuşlar.

Ay sonuna değin burada kalacağımızı sanıyorum — yani onbeş gün daha. Sonra bir gemiyle Alicante, yada Valensiya'ya geçip, İspanya'da kısa bir gezi yapmak istiyorum — Burgos, Granada, Kordova, Sevil ve Madrid'e. Bu ülkeyi son derece seveceğimi ummuyorum hiç — yani güleryüzlülükle. Yine de beni ilgilendiriyor.

Sonra, belki Garda Gölü'ne, yada belki bir haftalığına Forte'ye gider, bir ev araştırırız. Sürekli olarak İspanya'da kalmayı düşünmediğimden, aşırı sıcaklar bastırıncıya değin bir ev bulmalıyız.

İngiltere'de nasıl geçineceğinizi, tüm olup bitenlere karşın ne yapacağınızı merak ediyorum. Her nedense, ben gelmek istemiyorum. Laden çiçekleri kayalar arasında pembe ve beyaz, sarı deniz papatyaları denizin tam kıyısında açmış. Dünya, insandan sakınan bir kişi için sevimlidir — öyleyse o kişiden niye sakınılsın! Niye! Niye! İnsanlıktan bıktım usandım.

İyi zaman geçirdiğinizi umuyorum; beni tanıdıklara anımsatın ve birkaç satır yazın.

D. H. L.

J. M. MURRY'ye

Hôtel Principe Alfonso,
Palma de Mallorca, İspanya.
20 Mayıs 1929

SEVGİLİ JACK,

Mektubun elime geçti — çocuklarının fotoğraflarını göndermiş olduğun öteki mektubunu da aldım — eşinle ilgili haberler beni üzdü.

Görüyorsun ya, sevgili arkadaşım, tüm sabırsızlığımı ve «boş vericiliğimi» bir kıyıya koyarak diyorum ki, değindiğin gibi, biz «o fırsatı kaçırdık.» Seni anlamıyorum, çalışmaların benim ötemdedir. Beni bir türlü kavrayamıyorsun. Şiirlerimle ilgili eleştirinde, «bu yaşam değildir, yaşam böyle olamaz» dedin. Gerçek ben'e karşı da aynı tavrı takınıyorsun. Yaşam böyle olamaz — *ergo* (bu nedenle) böyle bir hayvan yoktur. Hele hele, benim «boş vericiliğim» varken. Çeşitli hayvanların, böyle bir hayvan yoktur demelerinden bıktım usandım. Ben bir zürafa isem, beni tanıyan ve benim hakkında yazan sıradan İngilizler de iyi yetişmiş cici köpekler ise, işte bu yüzden, hayvanlar çeşitlidir. Senin sevdiğini söylediğin ben, ben değildir, kendi imgeleminin bir *idol'* (put)udur. İnan bana, sen beni sevmiyorsun. İçgüdüsel olarak nefret ettiğin hayvanım ben — tüm öteki Lynd'lerin, Squire'ların, Eliot'ların, Gould'ların içgüdüsel olarak nefret ettikleri gibi — ve hepiniz böyle bir hayvan yoktur, yada varsa bile olamaz diyorsunuz — öyleyse niye ısrar edip duruyorsunuz? Ben senin yaşamındaki tek adamsam, bu, benim ben olmamdan değil, salt kendi imgesel adamının kristalini oluşturduğun tozun zerreciklerini sağladığımdandır. Birbirimizi tanımıyoruz biz — keşke birbirimizi *azıcık* tanıdığımızı bilmiş olsaydın! Öyleyse buna özenmeyelim. Biraz özenerek olsa bile, geçmişte iyi zamanlar geçirdik. Zaten biz hep biraz özentili davranırız — ama hiçbirimiz bunu sürdüremeyiz. İnan bana, biz, sen ve ben, değişik bilinçlerle, değişik dünyaların kişileriyiz, yapacağımız en iyi şey birbirimizi sonsuza değin yalnız bırakmaktır. Uyumumuz bozuk bizim.

Sağlığım büyük bir baş belası, ama ne var ki, en kötüsü,

onu iyileştirmek için elimden hiçbirşey gelmiyor. Gelecek hafta İspanya'da kısa bir gezi yapmak için burayı terkediyoruz — sonra kuzeye gideceğiz. Bundan böyle, Mayorka'ya gelmeyi düşünme. Buluşmamız iyi olmaz — biz ölümsüz canlar olsak bile, apayrı Hades' (Cehennem)de yaşayacağız. Niye kabul etmeyelim bunu! Eşinin sağlığının düzeldiğini, çocuklarının iyi ve neşeli olduklarını umarım.

D. H. L.

MARIA HUXLEY'e

Floransa.
Çarş. 10. vii, 29

Kötü olayı duydunuz belki — aralarında seninkiler de bulunan 13 resmim sergiden alınıp götürüldü ve yakılmakla tehdit edildi — *auto-da-fé* (ateşte yakma cezası) — resimlerinin talihi yokmuş demek. Ne zamana değin kalacağını bilmiyorum ama, Frieda şimdi Londra'da — bana bir telgraf gönderdi, başka bir haber yok. Pis bir soğuk algınlığına yakalandım — iki gündür yataktayım — *miseria* (sefillik) — Cuma günü deniz kıyısında geç saatlere değin oturduğumda üşüttüğümü sanıyorum, tüm belden aşağım, ayaklarım buz kesmişti — şimdi daha iyi — bu akşam ilkkez. Pazar, yada Pazartesi günü ayrılıyorum buradan, sanırım Bevyera'ya gideceğim — hiç olmazsa çok sıcak değildir orası — başka zaman daha fazla yazmak üzere.

D. H. L.

M. HUXLEY'e

Rottach
Pazar, 15 Eylül 1929

SEVGİLİ MARIA,

Bugün Paris'ten ayrılıyorsunuz herhalde — güzel bir yolculuk yapacağınızı umarım — orada da hava sıcak mı acaba? Geceleyin yağmur şakır şakır yağdı, ama şimdi hava öylesine sıcak ki... — 105 yıldır böylesine sıcak olmadı diyorlar —

niye 105 yıldır? Salı günü ayrılmak istiyoruz buradan. Dağlardan tiksinir oldum, bir daha onların arasında kalmayı istemiyorum. Öldürseler Almanya sınırına ayak basmam artık. *Asla* geri gelmeyeceğim — hiç olmazsa şimdilik. Yine de burada herkes olağanüstü incelikli, heryer çok güzel — birkaç yıl önce daha çok severdim buraları. Şimdiyse, ne yazık ki, nefret ediyorum — hem de hiçbir nedeni yokken.

Doğrudan Güney Fransa'ya gitmeye niyetimiz var — Cassis'e, yada Bandol'a. Buradakine kıyasla, Bandol'da ne denli keyifli olduğumu düşününce, doğrudan oraya dönmeye, Marsilya'ya yakın bir yerde, bir ev aramaya karar verdim. Size adresimi göndereceğim.

Uyumlu dozlarla arsenik ve fosfor kürüne başladım. Bir hafta sonunda az kalsın ölecektim (yeni bir adam oldum! hem de hayvan kökenli!) İşte o zaman ilacı falan bir yana koydum, kürü kesinlikle bıraktım, kendimi daha iyi duyumsadım. Yulaf unundan yapılmış lapa ile *Rohkost* — ham meyve ile sebze salatası — bunlar daha iyi geliyor — öyle inanıyorum, sanki yaşamaya zar zor katlanıyormuşum gibi. Öyle nefret ediyorum ki bu durumdan!

Bu kış İspanya'ya gitmeyi gönülsemiyorum — kendimi zora koşmak istemiyorum. Şimdilik uzun yolculukları kanıksadım: dingin bir kış geçirmek istiyorum, yeterli gücüm ve hevesim olursa, resim yaparım.

Dorothy Warren'la kocası bizimle buluşup, resimler vb. konular üstüne konuşacaklardı. Ama dün aldığım bir telgrafta, gelmelerinin olanaksız olduğunu, Macaristan'a gideceklerini, Galeri'lerinde satmak üzere yeşimtaşı'ndan yapılmış ıvır zıvır alacaklarını bildirdiler — doğrusu iyi olmadı bu.

Rose'un *prétendant'* (sözlüsü)ının başına gelen korkunç birşey, yazık! Sizin ailede kızkardeşlerin erkeklerden yana hiç şansı yok. O zavallının ölümü de acınası birşey! Böyle ürkünç olaylara kişi güç dayanabilir!

Pansies (Hercai Menekşeler) kitabını aldığınızı umarım. Bu kitabın hesaplaşması biraz karışık. Şimdilik 300 Sterling kopardım her nasılsa, ama daha 200 Sterling alacağım kaldı. Kitabı Paris'ten ayrılmadan önce alırsınız belki.

Sahi, o gramofon için kaç liret ödediniz? Faturasını sizin ödediğinizi bilmiyordum — siz ödediğinize göre, eminim ki, ödenecek daha başka borcum da vardır. Bana yazmayı unutmayın.

North Sea (Kuzey Denizi) kitabını da alacağınızı umarım. Warren'lerin Maida Vale'deki evlerindedir o.

Beni bayan Jehanne'a anımsatın, sağlığının yerinde olduğunu umuyorum.

Alp'lerin güneyinde olmayı isterdim.

Sevgiler,
D. H. L.

Beau Rivage.
Pazar (? Ekim 1929)

SEVGİLİ MARIA,

Batı kıyısında küçük bir evi kirayla tuttuk — Forte'deki sizin eve benzer bungalow tipi bir ev, yalnız daha büyük — altı oda, banyo, küçük bir kalorifer donanımı, sıcak ve soğuk su — basınçlı su çok iyi ve görünüşe bakılırsa oldukça gür — bahçe boş, garaj iyi — aylık kira 1000 frank — gerçekten güzel bir yerde. Salı günü *Villa Beau Soleil'* (Güzel Güneş Villası)e taşınmayı umuyoruz. Herşeyin kolay ve rahat geçeceğini sanırım. Bir de *femme de ménage* (temizlikçi kadın) var, adı Camille, becerikli olduğu söylenildi. Mart ayı sonuna dek tuttuk burayı, ama istersek süreyi uzatabiliriz. Gelmeyi düşünür müsünüz? İtalya'da olduğu gibi, geniş bahçeli, eski, taştan yapılmış o büyük villalardan yok burada. Biraz *château* (şato) benzeri biryeri bulabilmesi için, kişinin çevreyi iyice kolaçan etmesi gerek — olası birşey bu. Çağdaş villaları bulmak daha kolay. İlla ki, taştan yapılmış bir villayı *istemek* mi gerek? Yorgunluktan mı kaçınıyor kişi yoksa? Burada sık sık kapı dışına çıkılıyor, küçük bir ev daha kullanışlı — kapıyı açtın mı, kendini ya bir *terrasse'* (taraça)da, yada balkonda buluyorsun — bizim de bir odamızın önü balkon. Güneşli ve dingin. Kasabadaki yerli turistlerin hemen hemen tü-

mü gittiğinden, heryer neredeyse boş. Kasaba halkı, burada dolanan kalabalıktan biraz sersemlemiş görünüyor. Bir, iki hafta içinde kendilerine gelirler belki. Palmiye ağaçlarının tümü yeniden canlanıyor, küçük yeşil yaprakları büyümeye başladı bile. Ne ki, okaliptüs ağaçları daha sevimliler ve püsküllerı olmasına karşın, kuruyan yaprakları testereyle kesildiğinden, şimdi birer odun yonutundan başka birşey değiller. Bundan böyle kasaba alanı biraz solgun ve çıplak, ama Frieda bu durumu daha çok sevdiğini söylüyor. Çok dingin bir öğle sonu şimdi, deniz durgun ve mavi; gelgelelim, soluk bir sonbahar mavisi bu — hiçbirşey kımıldamıyor — adamlar bile balık ağlarına yakın bir yerde kımıltısız oturuyorlar. Bu yere hayranım.

Oteldeki görevli Madam, biz ayrılıyoruz diye biraz buruk. — Max Mohr burada, ama kaldığımız otelde değil, Les Goëlands'da. Şaşkın bir fok gibi dolanıp duruyor. Karı-koca Brewster'ların gelmesi yakın. Kızları İngiltere'de okulda. — Ben şimdilik iyiyim, Almanya'da kendimi kötü buluyordum. Frieda'nın ayağı hemen hemen iyileşti, ama biraz tutuk. Her gün denize giriyor ve suyun güzel olduğunu söylüyor. Ben denize evimizin önünden gireceğim.

Paris'te, İngiliz malı Bemax, B Vitaminli o hazır yeni yemeklerden var mı? Nichols, Mayorka'da bana bir kutu vermişti, tıpkı kepeğe benziyor — öyle sanıyorum ki, bana iyi geliyor o. İngiltere'de ederi 2 şiling/6 peni — ama belki Paris'te daha pahalıdır. Onu satan bir mağazaya rastlarsanız, *postayla* buraya, Villa Beau Soleil'e bir kutu yollamalarını sağlar mısınız? Bir kitapçıya da uğrayacak olursanız, *Zeytin Ağacı* ile *Asma Kütüğü* üstüne yazılmış birer küçük kitap var mı diye sorar mısınız? Zeytin, asma, yaprağını dökmeyen meşe, fıstık çamı gibi, Akdeniz'e özgü çeşitli ağaçlar üstüne denemeler yazmak istiyorum; biraz da Encyclopaedia Britannica'nın teknik bilgisine gereksinmem var. Ama sakın yolunuzdan olmayın, hiç önemi yok aslında.

Aldous'un Londra'da Charlie Lahr'ı görmeye gitmesini ve *Pansies*'ini almasını isterdim. Lahr ile birlikte *The Squib* (Taşlama) adında, şunun bunun keyfini kaçırıp yerinden hop-

latan, 12 sayfalık küçük bir dergi çıkarmayı konuşuyoruz. Alaycı, yada yerici kısa kısa şiirler, 50-100 sözcüklü şakamsı yazılar, bir dizi «matrak» eleştiriler — adamın biri M.M.'in yaşamı üstüne mini mini bir «bildiri» vermek istedi... türünden şeyler — tümü anonim, tümü *noms de plume* (yazarsız). Tüm yazılar kısa, birkaç karikatür, birkaç desen — aylık, 12 sayfa, ederi 6 peni. İğneleyici, birer hiç olan koca eşekleri gülünçleştirici, yerici taşlamalar: ama yüksek düzeyli. Rhys Davies ile Charles Lahr, yazı işlerini çekip çevirecekler; sanırım, oldukça şenlikli birşey olacak. Dehşetli bir gereksinme var buna. Parlamento'daki yaşlı kadınlar da unutulmayacak. Aldous ile senin de aramıza katılacağına güvenim var.

Burada bir ev tutmaya gerçekten siz de kararlıysanız, emlak bürosuna aramaları için haber verebiliriz. O zaman biz de burada kalıcı oluruz. Düzayak bir yer burası. Marsilya'dan istenilen yere gemiyle de gidilebilir. Sonra günlük güneşlik. Ama sağlığım sizi yanıltmasın sakın. Yalnız, kuzeyin ölüm olduğunu düşünüyorum. Gerçekten öyle.

İspanya'da ne zamana değin kalmayı düşünüyorsunuz? Ben burada bir kış boyunca rahat rahat oturmayı düşündüğümden mutluyum. Toulon'a gitmeyi bile istemiyorum. Hiçbir yere de.

Gramofon için zarfın içine 1 Sterling koyuyorum — bana ederini kesinlikle söylemediğinizden. Rose ile Jehanne'a saygılar — Jehanne herşeyi ciddiyetle ele alacak — küçücük bir dinsel iş, bugünlerde ne de önemli!

D. H. L.

A. & M. HUXLEY'e

Beau Soleil,
Bandol.
Çarş., Ara., 1929

SEVGİLİ ALDOUS VE MARIA,

İşte kazasız belasız geri döndünüz — Tanrının bir bağışıdır bu. Artık yağmurlu, rüzgarlı kavalarda, kırmızı küçük arabanızın kötü yollarda bata-çıka, bata-çıka gittiğini düşün-

meye gerek yok. Üfff! — şimdilerde kötü havaları duyumsamayı istemediğim gibi, çirkin ve ürkünç birşeyi de görmek istemiyorum — İspanya bile korku verici görünüyor bana. Buradaki havaya gelince, şaşırdık kaldık — mavilik ve fırtına içiçe, yalnız soğuk biraz arttı, sanırım.

Bizde haber yok. Londra'dan —'nın getirttiği *Pansies*'i size göndermiştim. Desenler, resimler yapıp, Acopalyps'e yazılar yazıyor o — çok eskiden beri tanırım onu — şimdi Beau Rivage'da kalıyor. Bir İngiliz delikanlısı olmasına karşın, aynı yabanıl kaygıyı veriyor bana — öylesine ateşsiz, kıvılcımsız, uyuşuk — ve öylesine etkisiz. Akıllı uslu olsalar bile, böyle kişilerin ne yararı var. Yaşamın tüm amacının, dalga geçerek, akşamları efendi efendi bir kadeh içki içip gevezelik ederek elde edileceğini sanıyorlar. Sıkılıyorum bundan — akılsızlıktan başka birşey değil bu.

Dün Frieda, — ile Toulon'a gidip, altı kişilik kar beyazı bir çay takımı aldı — pek ucuzmuş — ama *des tasses de Limoges* (Limoges Çay Takımı) ile kıyaslanınca. Sonra halı bölümüne geçmiş — *Dames de France*'ta — satışla ilgili görevliye gidip, *des tapis de Bokhora, s'il vous plaît!** demiş — en sonunda, doğal olarak, 70 frank'lık bir hasır paspas almış. Ona takıldım: «Frieda, ne de sevimli, *değil* mi? — hem de doğuya özgü desenlerle süslü — Doğu'nun etkisini görmemek olası mı?» — Japon malıydı o elbette. Frieda'nın arkadaşları kendilerine yakın bir ev aramak istiyorlar — ama şimdilik, onların coşkuları eksik olsun. Ben bu apaçık, ufacık, 6 aylığına tutulmuş Beau Soleil'den hoşnutum, böyle bir konuttan kaçıp kurtulmaya hiç niyetim yok. «Eski Çin'de dönüp dolaşacağına, elli yıl Avrupa yeğdir.» Eh, hemen hemen elli yıldır Avrupa'dayım, öyleyse Eski Çin'de dönüp dolaşmaya razı olabilirim. — Douglas, yazdığı *What About Europe?* (Avrupa'dan Ne Haber?) kitabından bir adet de bana göndermiş — biraz savruk, belki de saçma sapan, ama yine de haklı olduğu yerler var — Avrupa yeterince yaşlandı artık diyor.

D. H. L.

(*) Buhara halıları, lütfen! — Ç.N.

M. HUXLEY'e *Ad Astra, Vence.*

Cuma

SEVGİLİ MARIA,

Paketler şimdi geldi — ikisi de pek görkemli şeyler. Frieda hemen onları yoklamaya koyuldu — o denli çok şey göndermeniz savurganlık. Ya Coréine'le Browning kitabına ne demeli? Browning'in alçak gönüllü bir kentsoylu olması ilginç. En yüksek düzeydeki bir kentsoylu bile kişiyi işte böyle kıvrandırıyor.

Burada oldukça kötü durumdayım — berbat geceler, öksürük, yürek çarpıntısı ve sürekli ağrılar çok kötü — kısacası sefillik. Bana *grip* gibi görünüyor, ama öyle olmadığını söylüyorlar. Burası iyi bir yer değil — uzun süre kalamam — bir evde daha iyiyim — sefil oldum.

Frieda, Barbey ile birlikte kalıyor — Ida Rauh da var yanlarında. Ne zaman gelmeyi düşünüyorsunuz?

D. H. L.

Burası kötü.

Lawrence'ın Mektupları

Hükümet yetkilileriyle Gökkuşağı arasındaki olayı dün duydum. Pek sarsılmadım bundan: şimdi ben bu olayın gerisindeyim. Onların tümüne yine küfrederim, bedenlerine, ruhlarına, köklerine, dallarına ve yapraklarına, hem de sonsuz bir ilençle.

Şimdi de başka bir ağır darbe geldi. Polis ansızın evimizi bastı, Cornwall bölgesini gelecek Pazartesi gününe dek terketmemizi bildiren bir pusulayı teslim etti. (...) Bu yıldırım bu sabah düştü: niye acaba? Ben de bizin bildiğinizden fazla birşey bilmiyorum. Niye benim için kuşkuya düştüler, göz önüne getiremiyorum en yüçük bir bilgim de yok. Barışçı eylemlerin masumu olarak,demek tarladaki bir tür tavşanlar gibi gözetlendik.

DÜŞÜN

50000 ilpa